

MLADÁ BOLESLAV – PŘÍSPĚVEK K DĚJINÁM OSÍDLENÍ NA ZÁKLADĚ VÝZKUMU ČP. 99–101 NA STAROMĚSTSKÉM NÁMĚSTÍ

Martin Nechvíle – Jan Prostředník

1. ÚVOD

Předkládaná studie je částí diplomové práce vypracované a obhájené M. Nechvílem v roce 2007 v Ústavu pro pravěk a ranou dobu dějinnou FF UK pod vedením prof. J. Klápště. Tematicky se zaměřuje na celkové zpracování archeologického výzkumu na Staroměstském náměstí v Mladé Boleslavi (Středočeský kraj) na parcelách čp. 99–101 s přihlédnutím k dalším výzkumným akcím ve městě. Záchraný archeologický výzkum probíhal na dané lokalitě pod vedením J. Prostředníka v letech 1992–1993 položením 22 sond v interiérech i dvorcích třech domů. Sonda číslo 21/93, v níž byla nalezena pozdně paleolitická kamenná industrie, byla již publikována (*Prostředník – Šída 2003*, 175–198). Na stejném místě pak v roce 1999 výzkumem navázal J. Waldhauser.

Vzhledem k rozsahu původního textu, plánové a kresebné dokumentace se předkládaná studie zaměřuje na shrnutí nejdůležitějších poznatků. Vypuštěn byl kromě hrobů soupis kontextů, který je v úplnosti přístupný ve výše jmenované diplomové práci; plánová a kresebná dokumentace a sumační tabulky jsou zastoupeny jen výběrově.

Obr. 1. Mladá Boleslav, letecký snímek mladoboleslavské ostrožny s vyznačením místa archeologického výzkumu domů čp. 99–101

2. PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Mladá Boleslav se nachází v severní části Jizerské tabule, přičemž je možné lokalitu blíže geomorfologicky přiřadit na východní okraj Skalské tabule. Ta je charakterizována jako členitá pahorkatina s erozně denudačním reliéfem rozsáhlých strukturně denudačních plošin pliocenního až staropleistocenního stáří. Povrch je členěn kaňonovitými, neckovitými a V-údolními svahového a tektonického založení, většinou bez stálých vodních toků sledujících směr SZ–JV (Demek a kol. 1987, 458). Samotná mladoboleslavská ostrožna nacházející se nad soutokem dvou řek je výraznou strategickou polohu, která převyšuje své okolí místy až o 30 m. Na západní straně je ostrožna obtékána Jizerou (č. h. p. 1-05-01-001, II. řád) a na jižní a východní straně Klenicí (č. h. p. 1-05-02-081, III. řád; Vlček a kol. 1984, 127–129, 136).

Geologické podloží ostrožny je tvořeno druhohorními vápnatými jílovci a prachovci tepelského souvrství. V údolní říční nivě se nachází čtvrtohorní fluvialní a deluviofluvialní písčitohlinité sedimenty (Pražák 1995).

Pedologicky území náleží do pásu hnědých půd se surovými půdami, které jsou střední až nižší kvality. Jejich hlavní nevýhodou je malá mocnost půdního profilu a výskyt v členitém terénu. Pěstují se na nich především brambory, méně náročné obiloviny (žito, oves) a len (Tomášek 2003, 54).

Vegetačně zde byla rekonstruována černýšová dubohabřina (*Melampyro nemorosi-Carpinetum*; Neuhäuslová a kol. 2001).

Z hlediska klimatu lze oblast klást na severní hranici pásu teplého klimatu, konkrétně T2 charakterizovaného poměrně dlouhým teplým a suchým létem, teplým až mírně teplým jarem a podzimem. Roční úhrn srážek se pohybuje okolo 550–600 mm a průměrnou teplotou kolem 8 °C (Quitt 1971; Mikyška a kol. 1969; Neuhäuslová a kol. 2001, 21–22).

3. STŘEDOVĚKÉ PÍSEMNÉ PRAMENY K DĚJINÁM MLADÉ BOLESLAVI

Mladá Boleslav, jak již sám název napovídá, nese ve svém označení jméno časté v přemyslovském rodě (srov. Žemlička 1995). Již v kronice tak řečeného Dalimila je jméno lokality Boleslav spojováno se založením Boleslavem II. (972–999; Daňhelka – Hádek – Havránek – Kvítková 1988, 398). J. V. Šimák (1926–1927, 97–118) a zejména pak R. Turek (např. 1994) zastávali hypotézu o následnosti lokalit Chlumu-Švédských šancí a Mladé Boleslavi. R. Turek se domníval, že onen „vicinus subregulus“ („sousední podkrálíček“) jmenovaný ve Widukindově kronice (MGH SS III, 452) je totožný s vládcem sídlícím na zmíněném hradě Chlum. Kníže Boleslav I. jej měl v rámci postupného sjednocování země v roce 936 napadnout a hradě prvním útokem dobyt. Poblíž pak měl jako nové správní centrum vybudovat (Mladou) Boleslav. Současní badatelé se k hypotéze o ztotožnění lokality s Widukindovým údajem staví spíše zamítavě a lokalizace sídla vicina subregula je hledána někde v severozápadních Čechách (podrobně Třeštítk 1997, 435–436). Avšak mechanismus následnosti obou lokalit je všeobecně přijímán. Nepřesvědčivě zní i ztotožnění Boleslavi s blíže neurčeným novým hradem („urbs Nova“ u Widukinda a „Niuunburg“ z listiny Oty I; CDB I, č. 32, s. 36), pod nímž mělo dojít v roce 950 k usmíření Oty I. a Boleslava I. (Sláma 1988, 82).

Jak upozornil J. Žemlička (1995, 45–46), tzv. přemyslovská jména v sobě vždy nemusí skrývat jméno zakladatele. Dle J. Žemličky skutečnost, že pravděpodobně Boleslav I. vyvrátil „staré“ a založil „nové“ správní centrum středního Pojizeří, ještě neznamená, že okamžitě nazval „nový“ hrad v místě dnešní Mladé Boleslavi svým jménem. Vzhledem k poměrně nedaleké (Staré) Boleslavi, která někdy ve 30. nebo 40. letech 10. století nejspíše rovněž změnila svůj původní název do dnešní podoby, to dle J. Žemličky není pravděpodobné. Zbývá tedy otázka, kdy a za jakých okolností mladší Boleslav, zprvu bez přívlastku a později jako Nová (darování dušníka z „Nouo Bolezlau“, 1125–1140; CDB I, č. 124, s. 130) a Mladá („Mladi Boleslav“, kolem roku 1290), přijala svůj historický název (k tomu též Mareš 1972; Turek 1974). Z písemných pramenů je zřejmé, že minimálně kolem poloviny 11. století hradské centrum již fungovalo. J. Žemlička prezentuje hypotézu, zda (Mladá) Boleslav, umístěná na dálkové cestě do Lužice a Polska, nepatří k „přemyslovským“ jménům břetislavského období. Kníže Břetislav I. (1034–1055) tak mohl správní hrad pojmenovat po Boleslavu III. či II., stejně tak jako nově vystavěné hrady Oldřích a Jaroměř pojmenoval po slavných přemyslovských předcích (Žemlička 1995, 46).

Další výčet zmínek písemných pramenů je následující (viz Sláma 1988, 81). V listinném falzu zakladací listiny (vročeno k letům 1046–1052) staroboleslavské kapituly z 12. století se připomíná odvádění dávek právě této instituci (CDB I, č. 382, s. 361). Boleslavská provincie je zmiňována listinou datovanou do období kolem roku 1057 (CDB I, č. 55, s. 58). Stejná provincie je připomínána i v dalším listinném falzu 12. století datovaném obsahem kolem roku 1088 (CDB I, č. 387, s. 374). První bezpečná zmínka o správ-

Obr. 2. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí a okolí, plochy rozsáhlejších archeologických výzkumů na podkladu mapy stabilního katastru z roku 1842.

1 – čp. 99–101 (výzkum 1992–1993, 1999); 2 – čp. 104 (výzkum 1992–1993); 3 – čp. 6 (výzkum 1993); 4 – čp. 14 (výzkum 1992); 5 – čp. 16 (výzkum 1998); 6 – čp. 31 (výzkum 1992); 7 – hradní nádvoří (výzkum 1989)

ním hradu pochází z roku 1130, kdy je v listině stanoveno odvádění desátku vysehradské kapitule (CDB I, č. 111, s. 113). V roce 1134 se pak Boleslavští účastní vpádu knížete Soběslava I. do Polska (FRB II, 217). Další zmínky písemných pramenů uvádí jednotlivé kastelány. K roku 1159 je kastelánem Věcen (CDB I, č. 204, s. 193), k roku 1177 Přibyslav (CDB I, č. 280, s. 247), k roku 1183 Lutibor (CDB I, č. 300, s. 270), k roku 1184 Záviša (CDB I, č. 304, s. 274), k roku 1224 Sezema (CDB II, č. 286, s. 286) a posledním kastelánem je roku 1262 zmiňován Jaroslav (z Hrušnice) (CDB V/1, č. 307, s. 457).

Další významná událost je popsána v listině Hostilky, vdovy po Markvartu z Března, v níž se souhlasem svých synů Jaroslava (Iaroslai), Markvarta (Marquardi), dcery Vojslavy (Woyslawe), svého vnuka Havla (Galli) a ostatních dědiců, zakládá a obdarovává johanitský špitál při kostele sv. Víta v podhradní osadě Podolci (CDB V/1, č. 199, s. 316–318). Jádro listiny sepsané 7. října 1259 v kostele sv. Marie u paty Juditina mostu v Praze obsahuje: „Za své jsem věnovala kostel sv. Víta s pozemky, hospodářskými staveními a sady, kostel ve vesnici Týnec (Tynecz), který jsem koupila od synů Ctibora z Vtelna (Styborii de Wtelna). Již jen toto věnování je u kostela (chámu) sv. Víta pochvalně schvalováno. Dále jiné dědictví jež jsem koupila od Soběhrda z Lužan (Sobyehrado de Luzan), dále statek v Nepřívěci (Neprzyewecz) se vším příslušenstvím movitým i nemovitým, dále jistě dědictví v Jemníkách (Gennik), jež jsem rovněž koupila od dědiců onoho místa.

Dále chci, aby se bratři řečeného špitálu starali o nemocné a chudé v souladu se skromností, k níž je Bůh zavázal, v té míře, v jaké touží získat odměnu od toho, který oplácí veškeré dobrodiní. Dále chci, aby uvedení bratři

posílali každý rok jeden lot zlata na podporu chudých v zámoří a pokud výše uvedený špitál s Božím přispěním rozmnoží svůj majetek a hmotné statky, ponechává se na uvážení, zda poslat za moře více než řečený lot.“ (překlad P. Procházka, Ústav řeckých a latinských studií UK FF v Praze).

Jako svědci jsou uvedeni nejen regionální šlechtici, ale i přední představitelé johanitského řádu z Čech, Moravy, Polska i Rakouských zemí. Svou pečeť na listinu přivěsil i mladoboleslavský komtur Pavel od kostela sv. Víta. Tradičně uváděné datování listiny do roku 1255 (*RBM II*, č. 2792, s. 1222–1223) je nejspíše mylné.

Ve 13. století vlastnilo v Boleslavi nemovitosti také pražské biskupství, totiž 11 domů, mlýn o jednom kole a navíc tu mělo tržní desátek. Domy jsou v urbáři zmiňovány kolem r. 1290 jako pusté, což znamená, že se staly obětí vojenského útoku na Mladou Boleslav a hrad v 80. letech. Před rokem 1295 asi proto tento majetek prodal biskup Zdislavovi ze Zvířetic (*Šimák 1938*, 804).

Dne 2. ledna 1297 daroval Mikuláš z Hádku (u Zámostí) boleslavským johanitům své dědictví ve městě pod vrcholem (tedy v Podolci) podle kalu s pustými městišti a s rybařením v Klenici až do jejího ústí do Jizery (*RBM II*, č. 1737, s. 746; *Svárovský 1974*, 23).

Další listinná zmínka vázící se k Mladé Boleslavi pochází z roku 1318. V ní po předešlých bojích proti králi Janu Lucemburskému slibuje Beneš z Michalovic věrnost. Za odměnu dostává: „...za dar, jímž mu král předal všechny důchody a tržní právo v Menší Boleslavi, toliko s výjimkou hradního místa...“ (*RBM IV*, č. 1998, s. 783). Zmínkou o Menší Boleslavi („*Minori Boleslauia*“) je myšlena buď dnešní podhradní osada Podolec nebo bývalé přehradí přemyslovského hradiště na místě dnešního Nového Města.

Bezesporu základní listinou mladoboleslavské historie je privilegium Jana (Ješka) z Michalovic, který vysadil poddanské město na ostrožně v místě bývalého hradiště, které je nazváno „Hrobie“. Text této listiny je natolik důležitý, že je zde uveden nezkrácený v překladu F. Bareše: „*Aby větší důvěrnost k věcem sběhlým přiložena byla, potřebí jest, aby to v spis uvedeno bylo, kterýž by svědectví pravdy v sobě zdržoval. Protož my Ješek z Michalovic a dědicové naši a potomci dědiců na věčnou památku toho všem a jednomu každému zolášť, jak přítomným tak i budoucím ve známost uvozujeme, že jsme s dobrou vůlí naši a spolu se zdravým uvážením a radou našich přátel město naše, které se Boleslav Mladá jmenuje, z místa přirozeného přenesli a položili na horu, která se Hrobie aneb hrobka vůbec jmenuje. A tu měšťanům našim, mužům opatrným a poctivým, i dědicům jejich 30 masných krámů za 60 kop grošů pražských již zaplacených prodali k dědičnému držení a k tomu všechna i jednotlivá práva, která obec Nymburk drží a má, postupujeme a dáváme, kromě oněch práv, která pán náš král může nebo by mohl propůjčiti, která my dáti nemůžeme ani moci nemáme. Nad to k většímu města a měšťanů nadřečených užítku jim jsme dali a odevzdali pánve, ve kterých se pivo vaří, které prve nám k panství našemu patřily k svobodnému držení. Potom 24 šráků chlebních, 12 kotců pekařských, 20 kotců ševcovských, se vši nahoře řečenou spravedlností měšťanům nahoře řečeným prodali jsme, aby jich dědičně užívali. Potom dvě louky pod vrchem ležící obci města toho dali, z jedné louky z Michalovic, co by se nám líbilo, chceme jim darovati. Nadto Jindřichovi rychtáři a dědicům jeho a těch dědiců potomkům soud s třetím penízem, co by se právě vyhledalo a sešlo, věčně i tělesně, se svobodnou krčmou, se svobodným dvorem jsme prodali k dědičnému držení. Aby tak toto všechno i jednokaždé moc a sílu platnosti mělo, tento list jsme dali a pečeti svou potvrdili. Stalo se a dáno léta 1334 na den sv. Matěje, apoštola“ (*CIM II*, s. 282–283).*

Dalším důležitým právem bylo opevnit město hradbami. Jediná písemná zmínka o městském opevnění Mladé Boleslavi pochází až z roku 1443, kdy bylo dle písemných pramenů válečnými událostmi poškozeno. Není zcela jasné, kdy byla kamenná hradba zbudována. Město mělo patrně dlouho jen jednoduché opevnění palisádového typu, než došlo ke stavbě zděných hradeb. Ty vznikly nejpozději počátkem 15. století. Městská hradba byla prolomena třemi bránami – na jihu u hradu byla Pražská, pod ní na přístupové cestě Svatovítská, na severovýchodě Železná (Novoměstská, Svatojánská) a na severu Klášterská (Bělská) brána. Nejdůležitější úsek hradby se nacházel na šíji ostrožny za kostelem Nanebevzetí Panny Marie. Zde bylo opevnění tvořeno dvojitou hradbou a příkopem. Po roce 1528 mělo být do hradeb pojata i Nové Město, k čemuž ale nakonec nedošlo. Po roce 1648 byly hradby opraveny s využitím zdiva z bořeného hradu. Během 18. a 19. století pak byly postupně bourány a brány zanikaly i při několika požárech města (1761, 1779; *Kuča 2000*, 35).

K stávajícím městským právům přibýlo roku 1391 právo konat po osm dní bartolomějský jarmark. Toto právo udělil na žádost Jana z Michalovic sám král Václav IV. (*Svárovský 1974*, 23). Roku 1417 pak Jan z Michalovic odpustil obci města a předměstí odúmrtí. Každý obyvatel tedy směl svobodně nakládat se svým majetkem a pokud zemřel bez poslední vůle, jeho majetek měl připadnout nejbližšímu příbuznému, nikoli již vrchnosti (*Kuča 2000*, 29).

Výrazně do dějin města zasáhly i husitské války. V roce 1421 táhlo vojsko Jan Žižky z východních Čech přes Mladou Boleslav do Litoměřic. Měšťané, kteří na rozdíl od jejich pána Jana z Michalovic sympatizovali s husity, jim otevřeli brány. Husité pak pobořili johanitskou komendu a vypálili minoritský

klášter. Členové řádu patrně uprchli na blízký královský hrad Bezděz. Až do roku 1436, kdy se měšťané smiřují s vrchností, vládli ve městě husitští hejtmani. Onoho roku 1436 Petr z Michalovic v listině vydané na Bezdězu uzavřel s purkmistrem, konšely i celou městskou obcí smír a slíbil zachování práva přijímat podobojí a svobodně kázat. Dále stvrdil právo měšťanů vystěhovat se z města i předměstí. Ti, kdo za válek z města odešli, nesměli být přijati zpět, s výjimkou těch, kteří přijmou víru podobojí a nebudou žádat zpět svůj majetek.

Roku 1444 Jindřich Kruhlata z Michalovic obnovil městu právo odúmrtí a povolil volné nakládání s majetkem. Již rok před tím postoupil městu solní monopol, čímž dopřál městské obci nemalý finanční příjem určený zejména na obnovu válečných škod. Obnoveny byly poškozené městské hradby s třemi hlavními branami. Jindřich Kruhlata, ač katolík, byl věrným služebníkem krále Jiřího z Poděbrad. Jelikož nezplodil žádného mužského potomka, vymřel rod pánů z Michalovic v roce 1468 po meči. Panství tak zdědila Jindřichova sestra Mandalena provdaná za Jaroše Tovačovského z Cimburka. Po Jarošově smrti v roce 1483 panství zdědil jeho nezletilý syn, za něhož formálně správu prováděl poručník Ctibor Tovačovský z Cimburka, hejtman markrabství moravského (*Svárovský 1974, 23–24; Kuča 2000, 31*). Faktickým správcem boleslavských i ostatních českých statků byl Císař z Hliníka, který si nechal ve městě vybudovat někdy mezi lety 1488–1493 mohutný palác, dnes známý jako tzv. Templ (podrobně *Žižka 1994, 1–22*). Za Ctibora Tovačovského získalo město od krále Vladislava II. Jagellonského právo druhého výročního trhu trvajícího osm dní a právo pečeti všechny spisy městskou pečetí. Dále Ctibor Tovačovský roku 1493 městu obnovil právo svobodného kšaftování, rozhojnil městskou pozemkovou držbu, vydal městský řád, jímž byl regulován život všech vrstev obyvatelstva. V roce 1494 zemřel Ctibor Tovačovský a jeho majetku se ujímá jeho dědic Adam Tovačovský, kterému předčasnou zletilost kvůli správě majetku potvrdil král Vladislav II. Ten pak roku 1497 povolil Adamovi Tovačovskému, aby horní (Nové Město) a dolní (Podolec) boleslavské předměstí převedl do svého vlastnictví. Musel však opatřit křížovníkům od kostela sv. Víta náhradu za plat, který jim byl odtud odváděn (*Svárovský 1974, 24; Kuča 2000, 31*).

4. ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU ČP. 99–101 NA STAROMĚSTSKÉM NÁMĚSTÍ V MLADÉ BOLESLAVI Z LET 1992–1993

4.1. Metodika výzkumu

Archeologický výzkum na parcelách domů čp. 99–101 na Staroměstském náměstí v Mladé Boleslavi byl prováděn v souvislosti se stavbou hotelu Agora, a. s. Probíhal v sezónách 1992 a 1993 a po odborné stránce jej pod záštitou Archeologického ústavu AV ČR prováděl archeolog Muzea Českého ráje v Turnově J. Prostředník. V první sezóně se výzkum soustředil na interiéry stojících domů. Jelikož byla v záměru investora demolice dosud stojících domů, byl současně s archeologickým výzkumem prováděn i stavebně historický průzkum architektonicky zajímavých domů čp. 99 a 100 (viz níže; *Prostředník 1992, 1*). V roce 1992 bylo v interiérech položeno 15 sond (1–15/92), v následujícím roce, kdy byla věnována výzkumná pozornost dvorkům a zahradám v rámci výše zmíněných parcel, bylo otevřeno dalších 7 sond (16–22/93; *obr. 3*).

Sondy byly pokládány způsobem, aby byl získán co nejucelenější vzorek stratigrafického vývoje lokality. Sondy byly zpravidla situovány v nepodsklepených částech domů, kde byly očekávány méně narušené historické terény. Výjimkou byla například sonda 2/92, která měla osvětlit strukturu klenebního zásypu podsklepené části čp. 99. Zajímavá situace se vyskytla v přední místnosti čp. 100 (vyzděné loubí). Zde pod subrecentní podlahou následovala takřka neponičená stratigrafická situace porušená pouze dvěma výkopy pro vodovodní a plynovou přípojku (sondy 5 a 7/92). Původní záměr položit sondy šachovnicovým způsobem, čímž by byl získán kompletní profil, se nezdařil kvůli nálezu kostrového hrobu č. 1 v sondě 7/92, který naprosto změnil strategii výzkumu (*Prostředník 1992, 3–4*). Kontrolní bloky mezi jednotlivými sondami byly částečně rozebrány a nadále se pokračovalo plošným odkryvem (*foto tab. 6*).

Zadní části parcel domů nesly výrazné stopy recentní a subrecentní antropogenní činnosti. Byla zde řada dvorních přístaveb, velké problémy při výzkumu činila zejména novostavba garáže majitele domu čp. 100. Vzhledem k tomu, že se zástupci Agora, a. s., nedohodli s majitelem garáže o jejím odkoupení, zůstala tato plocha pro výzkum nepřístupná. Značné komplikace tvořily rozsáhlé terénní úpravy v podobě teras. Prostor bylo proto třeba za pomoci těžké mechanizace zplanýrovat. Při skrývce na úroveň historických terénů jsme mohli konstatovat jejich výrazné narušení. Vrcholně středověké terény se zde dochovaly spíše výjimečně. Starší úrovně, datované do raného středověku a mladší doby bronzové byly narušeny méně. Obecně lze říci, že nálezová situace v interiérech domů se jevila jako zachovalejší ve srovnání se situací na zahradách a dvorcích.

Obr. 3. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99–101, archeologický výzkum z let 1992–1993 (J. Prostředník), poloha sond č. 1–22

V sezónách 1992 a 1993 byly položeny celkem 22 sondy o celkové ploše 213 m². Parcely včetně plochy zastavěné domy čp. 99–101 měly výměru 864 m. Stavby byly ze 60–70 % podsklepené (315 m²), nevhodné a výzkumu nepřístupné plochy činily 579 m². Výzkumem nedotčeny zůstaly 72 m² (8 % z celkové plochy), ty byly využity pro deponie zeminy.

Sondy byly hloubeny ručně s výjimkou zplanýrování terénů dvorů. Terény jsme rozebírali po přirozených uloženinách za použití škrabky; krumpáčů bylo užito výhradně k vytěžení kamenných destrukcí. Uloženy, výkopy a zdi byly zaznamenávány do terénních formulářů (viz metodiku Frolík 1990). Nalezené artefakty a ekofakty jsou uloženy v Muzeu Českého ráje v Turnově a v nejbližší době se chystá jejich předání do muzea Mladoboleslavsko v Mladé Boleslavi (metodika citována viz Prostředník – Šída 2003, 175–177).

4.2. Stavebně historický průzkum

Stavebně historický průzkum domů čp. 99 a 100 byl J. Mukem zpracován v souvislosti s jejich následnou likvidací jako historická dokumentace usilující zjistit maximum o daných objektech, které si až do konce své existence zachovaly historická jádra (fototab. 5). Bylo zpracováno i nové zaměření v rozsahu nad terénem (Muk 1992, 1). Průzkum J. Muka se tak stal neocenitelným poznávacím pramenem k dnes

již neexistujícím objektům. Paralelně se stavebně historickým průzkumem provedl L. Lancinger i komplexní archivní rešerši (*Lancinger 1992*, 1–14). V následujícím textu se zaměříme zejména na stavební vývoj a dějiny obou objektů (stranou ponecháme obsáhlý historicko architektonický rozbor – *Muk 1992*, 2–8) a bude z obou pramenů čerpáno formou přímých citací. Dům čp. 101 nebyl podroben stavebně historickému průzkumu, jelikož mu demolice nehrozila. Jediné informace k jeho historii bez hlubší analýzy poskytuje celkový stavebně historický průzkum jádra Mladé Boleslavi zpracovaný D. Líbalem a F. Kašičkou po jednotlivých domech (*Líbal – Kašička 1960*).

4.2.1. Dům čp. 99

Parcela domu náleží patrně svým vznikem době, kdy starší raně středověké osídlení ustoupilo organizované městské zástavbě konstituované v první polovině 14. století. Okolnosti vzniku nelze jednoznačně vyjádřit. V půdorysu náměstí se setkáváme s jistými nepravidelnostmi, a tak nelze vyloučit, že uliční čáry mohou nějakým způsobem reflektovat starší soustavu osídlení. Zároveň musíme počítat i s dalším korigujícím faktorem, kterým bylo zdejší kostrové pohřebiště, doložené archeologicky (*Muk 1992*, 9).

Stavební vývoj

Nesporné je, že parcela domu čp. 99 má šířku cca 6 m, což odpovídá přesně deseti českým loktům, univerzální měřítkové jednotce středověku. Je zřejmé, že nevznikla živelně. Dle komparace s jinými českými městy lze předpokládat, že zde vznikl nejspíše v 16. století kamenný dům. Slohově byl ještě svázán s gotikou (*foto tab. 5*). Nejspíše do této doby lze také spolehlivě klást vznik nejstarší kamenné zástavby na sousední parcele čp. 100, kde se zachoval gotický tesaný portál. V našem případě se z nejstarší fáze zachovaly jistě hraniční zdi, pravděpodobně zadní komora a pravý hluboký trakt. Formální slohové znaky středověku sice tento trakt postrádá, jelikož však jde o charakteristický prvek středověkého domu z hlediska typologického, sotva lze předpokládat, že by vznikl později a nahradil něco staršího, co zaniklo. Problémem v tomto smyslu je větší hloubka tohoto traktu, který přesahuje za souseda na levé straně. V rozsahu chodby byla hraniční zeď jednoznačně prodloužena. Nepodařilo se však zjistit, zda také byla prodloužena zeď střední, jelikož nebyla mimo sklep přístupná. Lze předpokládat, že zadní trakt byl hlubším dvorním křídlem, který přesahoval souseda, a na jeho boku byl nezastavěný prostor průchodu do dvorku. Obdobně existovalo kdysi křídlo na sousední parcele, ovšem v půdorysu zrcadlově obráceném, což bylo poměrně časté urbanistické řešení. Křídla vzájemně nepřiléhala, respektive přiléhala po dvojicích a tímto způsobem byl získán větší společný nezastavěný prostor. Z toho plyne, že hraniční zeď v rozsahu zadního traktu vznikala dodatečně. Pravděpodobně ještě rovněž pozdě gotický či renesanční je střední trakt vpravo od schodiště, dodatečně zaklenutý neutrální výsečovou klenbou, kterou můžeme datovat do rozmezí od 16. století až do pozdního baroka. Před domem původně bývalo dřevěné loubí, nahrazené v renesanci či baroku zděnou konstrukcí. O spíše pozdějším původu svědčí skutečnost, že se loubí neobvyklým způsobem rozkládá na výšku přízemí a prvního patra. V rozsahu této výšky patrně neexistovalo původně nebo snad pouze ve formě přízemního dřevěného přístřešku a v dnešní hmotě vzniklo až s nástavbou horního podlaží (*Muk 1992*, 9–10).

Přestavbu 19. století dokládá schodiště s chodbou klenutou plochou, segmentově valenou klenbou. Naopak placové klenby v zadním traktu jsou patrně výsledkem přestavby z doby po požáru z roku 1779. Tehdy byl nejspíše vybudován i poměrně netypický příčný trakt zkracující od předu původně jednotný prostor. Do sklepů se zřejmě původně vstupovalo zepředu přes přední sklep ze vstupní síně. Ta se rozkládala na šířku domu v jeho přední části a dodatečně byla rozdělena příčkou na chodbu vlevo a prodejní prostor na pravé straně. Z písemných pramenů nevyplývá, kdy bylo loubí zrušeno. Dle analogií se tak mohlo nejspíše stát na konci 19. či počátku 20. století, kdy loubí zanikala v masovém měřítku. O pozdním zániku svědčí nepřímou skutečnost, že v řadě dalších domů loubí přetrvalo dodnes. Někdy před 2. světovou válkou bylo upraveno do dnešní podoby i průčelí (*Muk 1992*, 10–11).

Dějiny objektu

V 80. letech 16. století držela dům ve vlastnictví po mlynáři Janovi Anna Frydryška, z jejíž pozůstalosti jej koupil roku 1594 vladýka Petr Plot z Konařina a na Soboteckém předměstí za 570 kop míšeňských. Roku 1605 postoupil dům spolu s haltýřem u Jizery patrně nevlastnímu synovi Vladislavovi Odkolkovi z Újezdce na Vlčím Polí. Odkolek dům i s haltýřem prodal již po měsíci téhož roku úředníkům obecního špitálu Kateřiny Militké jen za 245 kop míšeňských. Cena tak nejspíše odrážela nějaký neuvedený pokles hodnoty, protože už roku 1606 špitální úředníci dům i s haltýřem prodali jen za 350 kop míšeňských sekretáři městské kanceláře a správci místní školy Jiříkovi Krezeliovi Bydžovskému. Velmi zámožnému Jiříkovi, který sepsal mladoboleslavskou kroniku, dům nejspíše kapacitně nepostačoval, a proto jej i s haltýřem prodal roku 1614 krejčímu Martinovi Kerberovi za 750 kop míšeňských. V ceně se jistě odráží rekonstrukce, kterou Jiřík v souvislosti se svým vysokým postavením a nutnou reprezentací provedl.

Od roku 1623 dům spláceli po Kerberovi vdova Alžběta s druhým manželem Janem Veselským. Oba umírají koncem třicetileté války. Roku 1650 se mezi prodávajícími dědici nacházel i Jiří Krezelius Bydžovský, který se po exilové anabázi roku 1640 vrátil, stal se katolíkem a soudně se domáhal svého rozchváčeného majetku. Další zápis v trhových knihách se váže k oceňování domu za účelem prodeje krejčímu Mikoláši Zahradkovi. Cena byla stanovena na 600 kop míšeňských, přičemž bylo výslovně uvedeno, že dům se prodává laciněji v porovnání k předešlému převodu. Snížení ceny patrně souvisí s následky třicetileté války. O haltýři se prameny již nezmiňují. Krejčí Zahradko dům prodal roku 1664 za 700 kop míšeňských erbovnímu měšťanovi Janu Březinovi z Březinfeldu, od kterého jej

již po půl roce koupil Jan Voříšek za stejnou cenu, která se pak udržela na další dva prodeje roku 1684 Janu Jiřímu Böhmovi a roku 1695 Samuelovi Rudolfovi. Rudolf se stal členem městské rady a roku 1717 dům prodává Janu Karlovi Bayerovi za 1 200 kop míšeňských. Ten se po osmi letech zadlužil a roku 1725 dům prodali věřitelé v dražbě za 1 200 zlatých Kryštofu Jindřichovi Engelschallovi. Jeho dědici pak dům roku 1739 prodali za 900 zlatých měšťanovi pražského Starého Města Josefu Václavu Vlasákovi.

Roku 1760 dům zdědila Vlasáková Dcera Anna, která ho v červnu 1779 po předešlém ničivém požáru města prodala jako vyhořelý radnímu sluhovi Baltazarovi Perzlovi za 650 zlatých. V ceně se jistě odrazilo i s domem spojené právo várečné a snad i fakt, že dům požár nezničil celý. V této době byla provedena obnova i částečná přestavba. Roku 1793 prodal Perzl dům Josefovi a Kateřině Tomáškovým za 1 400 zlatých. Ti jej pak roku 1804 prodali za více než čtyřnásobnou cenu 5 650 zlatých Janovi a Veronice Vodovým. V ceně se odrazila prudce narůstající inflace. Roku 1808 dům odkoupil František Voda od matky a sourozenců již za 6 000 zlatých.

V následujících dvou letech došlo bez vysvětlení k téměř padesátiprocentnímu poklesu ceny, když roku 1810 majitel František Voda dům spolu s pěti půlvárkami piva prodal Janu Klumparovi jen za 3030 zlatých. Ten pak začátkem následujícího roku dům prodal za 3600 zlatých řezníkovi Dominiku Nikolaidesovi. Roku 1833 darovala vdova Terezie Nikolaidesová ze svého podílu čtvrtinu domu neteři Anně, nevěstě Václava Austa jako svatební dar a roku 1834 prodala novomanželům Austovým i další čtvrtinu za 200 zlatých. Zbylou polovici pak Šustovi odkoupili od dětí Dominika Nikolaidese v dalších letech.

V letech 1874–1876 odkoupila dům od Václava Austa jeho dcera s manželem Antonínem Zralým. Ovšem již roku 1879 celý dům prodali Janovi a Kateřině Kaskovým. Ti ještě téhož roku dali rozšířit obchod v pravé části dispozice o část vstupní domovní síně posunutím hloubkové dělicí zdi. Roku 1891 dali ve dvoře zřídit záchodový přístavek s žumpou a přízemní přístavek dřevníku.

Roku 1925 dal majitel domu Josef Vyhlas změnit domovní vstupní chodbu v levé části dispozice na holírnu s krámským portálem a železnými žaluziemi, rozšířenou na úkor sousedního obchodu posunutím hloubkové zdi do původní polohy. Nový domovní vchod byl zřízen přes dvorek zadní ohradní zdi z Krajířovy ulice. Úprava byla povolena jako provizorium. V roce 1941 byla v domě zřízena vlastní kanalizační přípojka z Krajířovy ulice.

Roku 1962 byla cena domu pro darování státu odhadnuta na 29 300 Kčs a roku 1963 za účelem prodeje na 13 500 Kčs.

Koncem roku 1970 konstatoval majitel V. Kořínek praskání ohradní zdi při zadní ulici a zkřížení dveří. Oprava byla provedena v následujícím roce. Někdy před rokem 1985 byla v domě zřízena restaurace (*Lancinger 1992, 1–5*).

4.2.2. Dům čp. 100

Stavební vývoj

Tento dům se od předchozího odlišuje větší šířkou (7,5 m), která neodpovídá obvyklému dělení městských parcel. Nicméně o jejím středověkém původu nemůže být pochyb (*foto tab. 5*). Nabízí se hned dvojitý výklad. Buď zde byl starší dům oddělený od souseda soutkou nebo byla parcela odpočatou širší než obvyklý modul. Je známo, že parcely nebyly při vzniku města vyměřovány ve shodných šířkách, je však pozoruhodné, že zadní sklep má přesně šířku 6 m. Mohl náležet původní šířce parcely, stejně jako dvornímu křídlu, na jehož boku se nacházel průchod do dvorku. Nad sklepem by potom bývalo nejspíše dvorní křídlo. Gotický původ dispozice dokládá především vstupní portál v loubí, dle technologie náležející pozdní gotice (konec 15. až počátek 16. století). V té době mnohá česká města doznávala velkého rozvoje s intenzivními přestavbami městských domů. Charakteristickým gotickým prvkem je i střední trakt komory nad schodištěm do sklepa. Původně byla tato komora volnou vestavbou v prostoru síně rozkládající se na šířku celého domu. Bylo to opět řešení dobově obvyklé. V patře komory se nacházela černá kuchyně, v přízemí asi také. Její výskyt v přízemí však není samozřejmostí. Vzadu na síň navazoval průchod do dvora. V tomto případě mohl být provoz modifikován dvěma komunikacemi. Mohlo se vstupovat nezávisle z náměstí i odzadu z příhradební ulice. Průchod tedy mohl záhy zaniknout (*Muk 1992, 11–12*).

Gotický dům byl mnohokrát přestavován, výrazně po požáru z roku 1779, kdy patrně vznikly dosud zachované stropy nad prvním patrem a klenby prvního patra. Tehdy byla asi také předělena vstupní síň přízemí vymezením prostoru na levé straně před vstupem do sklepa. Z téže doby pochází snad i loubí, se kterým snad vzniklo současně i druhé patro. V 19. století byla dále předělena vstupní síň vložением hrázděné příčky značně archaické konstrukce. Dnešní zděné loubí pochází asi z doby po roce 1779. Vznik předešlého dřevěného spadá někam snad již do 16. století. Průčelí bylo znovu vybudováno v roce 1903 s povrchovou úpravou z roku 1925 (*Muk 1992, 12*).

Dějiny objektu

Roku 1594 se v domě uvádí Adam Hrozen, po jehož vdově Mandaleně získala dům jako odúmrt' obec. Zástupci města pak roku 1613 dům i s haltýřem u Jizery prodali Mikuláši Martovskému z Varty za značnou cenu 1 100 kop míšeňských. Dům byl roku 1635 prodán již jen za 700 kop míšeňských Davidu Trnkovi. Už v následujícím roce však Trnkovi změnili 50 kop ze závdavku na splátky, „*poněvadž grunt sešlý a spustlý tak draho jest*“. Roku 1642 po švédském drancování města koupil dům od Trnky David Špicl jen za 590 kop míšeňských. Od roku 1657 splácela vdova Rosina s druhým manželem Rudolfem Heřmanem Menou. Dům pak roku 1659 prodali ševci Janu Bayrovi za 650 kop míšeňských.

Roku 1674 dům koupil za 725 kop míšeňských od Bayra krejčí Václav Blažej. Roku 1686 pak dům získal Jan Mikuláš Dušek. Ačkoliv to byl zámožný občan, upadl do dluhů a roku 1752 jeho věřitelé dům prodali Pankráci Bossimu za 1 320 zlatých. Za stejnou cenu pak vdova Jasefa Bossiová dům prodala roku 1769 svému zeti mlynářskému mistrovi

Janu Šulcovi. Městské trhové knihy uvádějí, že jde o dům pod podloubím a prodávající tchýně se synem Václavem měla pojištěnou za doživotní byt světničku nad spilkou. Díky tomu víme, že se v objektu nacházel malý domovní pivovar.

Roku 1779 při velkém požáru města vyhořel i tento dům a Šulcovi dle zápisů neměli prostředky na jeho obnovu. V září oznámili, že nejsou schopni ani dát dům do zimy prozatímně zakrýt, což posléze po zákroku magistrátu provedl v listopadu tesař František Dvořák za 200 zlatých hrazených z výnosu nejbližší domovní várky. V lednu následujícího roku dům Šulcovi prodali manželům Hynkovi a Barboře Kosikovým za poměrně vysokou cenu 1 000 zlatých, která však asi hlavně vyjadřovala hodnotu várečného práva.

Rod nových majitelů držel dům po dvě stě let a dal mu i název U Kosíků, vyvedený i nápisem na fasádě. Obnova vyhořelého domu způsobila potíže i novým majitelům, což se odráží i ve znaleckém posudku, který si dal roku 1806 vypracovat Hynek Kosík (podrobný popis viz *Lancinger 1992, 7*). Celková cena byla stanovena na 1 305 zlatých, což v období vysoké inflace nebylo příliš mnoho. V roce 1831 byla při pozůstalostním řízení po Hynkovi Kosíkovi cena spolu s haltýřem u řeky stanovena na 2 000 zlatých ve vídeňských papírových šajnech nebo 800 zlatých ve stříbrné konvenční minci. Dům převzal syn Antonín Kosík a i on si nechal roku 1832 soudně odhadnout dům (podrobný popis viz *Lancinger 1992, 8*). Cena tohoto domu se šindelovou střechou, se zahradou, sklepem a 4 půlvary byla odhadnuta na 2 800 zlatých konvenční měny.

Ze srovnání popisů obou odhadů je patrné, že dům byl někdy ve 20. letech 19. století přestavěn a zejména vysoká domovní půda byla přebudována na druhé obytné patro. Také dispozice prvního patra byla změněna přidáním jednoho pokoje. Někdy v dalším průběhu 19. století za Antonína Kosíka nebo jeho syna Jana byla v domě zřízena hospoda U Kosíků. Především pro potřeby hospody dal Jan Kosík roku 1894 přístavět ve dvoře při hranici s čp. 101 záchodový přístavek v patře přístupný krátkým úsekem pavlače.

Roku 1907 bylo povoleno majiteli Janu Kosíkovi zvýšit v přízemí vřadu v kuchyni strop a zvětšit okno. Po hlášeném opadávání omítky uliční fasády a zjištění, že před zeď nad obloukem přízemí je o 15 cm ze své vertikální polohy vyhnuta, předložil majitel roku 1909 návrh na přichycení průčelí ocelovými táhly. K realizaci však zřejmě nedošlo. V říjnu téhož roku bylo Janu Kosíkovi povoleno oblouk podloubí v průčelí uzavřít skleněnou stěnou se vstupními dveřmi a zděným parapetem, aby dosud otevřený prostor podloubí bylo možno upravit na vytápěnou hostinskou místnost.

Z dalších let pochází jen útržkovité informace. Roku 1925 byla Barboře Kosíkové povolena oprava uliční fasády, vnitřních omítek, malby a podlah. V roce 1942 pak došlo k výměně oken ve druhém patře a opravě komínů. Roku 1987 byla Marii Koníčkové povolena oprava komínových těles a střechy s náhradou eternitu pozinkovaným plechem (*Lancinger 1992, 5–10*).

4.2.3. Dům čp. 101

Tento obytný dům, stojící v sousedí domu čp. 100, je pozoruhodný svým úzkým průchodem vedoucím k Templu. Tato tzv. Myší díra je zpevněna mezi čp. 101 a 104 několika prampouchy. V přední části přízemí je dosud patrná konstrukce původního loubí. Skladovací místnosti se střední chodbou i obytné jádro jsou plochostropé. Při dvorním průčelí se nachází v patře pavlač nesená dřevěnými sloupky na segmentových cihelných pasech. Sklepy pod domem jsou všechny klenuté valené či segmentově a omítané. Staršího původu jsou nejspíše větší sklepní prostory, jejichž valená klenba má nepravidelný půlkruhový průřez téměř bez pater. Dům je poprvé v písemných pramenech uváděn již k roku 1534. Po rozsáhlém požáru koncem 17. století se dům zřítíl a byl až do roku 1707 neobýván. Tehdy dostala majitelka povinnost znovu dům vystavět se štítem k okrase města. Dnešní stav odpovídá přestavbě někdy kolem roku 1860 (*Líbal – Kašička 1960*).

4.3. Nálezová situace zjištěná archeologickým výzkumem čp. 99–101

SONDA 1/92

Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 4,2×1,5–2 m byla situována na nezastavěnou část parcely domu čp. 99 v severovýchodním rohu při parcelní zdi. Orientována byla téměř v ose V–Z (*obr. 3–5*). Jak bylo již uvedeno, bylo nutné celý prostor nezastavěných částí parcel skryt těžkou mechanizací. Recentní terénní úpravy, inženýrské sítě a lehčí stavby terénní situaci zneprůhlednily a znemožnily tak provést výzkum od plochy stávající úrovně. Stavební činností byly z velké části zničeny vrcholné středověké a raně novověké terény. Tato obecná charakteristika platí pro všechny sondy na dvorcích čp. 99–101, a tak již nebude jednotlivě zmiňována.

Během výzkumu bylo registrováno celkem 40 kontextů, z toho 34 tvořily uložení (6 výplně), 5 výkopy a 1 zeď. Z 18 uložení byl získán datovací materiál (*obr. 62; tab. 1–2*).

Rozbor nálezové situace

Statigrafická situace v sondě byla značně narušena mladšími zásahy, v tomto případě kanalizací. Pod recentními uloženími (kontexty 100, 101, 104, 108, 110 – směs novověkých a starších nálezů) nacházejícími se pod kamennou a cihlovou dlažbou byl odkryt starší novověký kanalizační svod obložený pískovcovými kvádry (kontexty 113, 118, 115).

Obr. 4. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 1/92, celková situace s odkrytým novověkým zděným kanálem

Obr. 5. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 1/92, celková situace s odkrytým novověkým zděným kanálem

V západní části situaci narušily trubky recentní kanalizace (kontexty 504, 122). Oba kanalizační svody se pak zahlubují do mohutných novověkých planýrek (kontext 123=125, 138; obr. 4–5). Planýrka překrývá i starší novověkou zeď, která zanikla patrně během srovnávání terénu. Pod zmíněnými planýrkami se nacházely již vrstvy datované do období lužické kultury (kontexty 188, 186), do podloží (kontext 191) se pak zahluboval objekt s výplní (kontext 190) datovanou taktéž do období lužické kultury. Jak je z výše uvedeného zřejmé, veškeré raně i vrcholně středověké vrstvy byly sneseny a středověké nálezy se pak vyskytují jako intruze v kontextech mladších. Až v následující sezóně 1993 při položení sond 16, 18 a 19/93 bylo zjištěno, že sonda 1/92 byla situována do výplně příkopu ohrazující mladoboleslavskou ostrožnu v mladší době bronzové.

SONDA 2/92

Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 5×1 m a orientaci téměř v ose Z–V byla položena do klenebního zásypu prvního suterénního traktu čp. 99. Během výzkumu bylo registrováno 5 kontextů, z toho 4 tvořily uložení a 1 zeď. Ze 3 pak byly získány movité nálezy (tab. 3–4).

Rozbor nálezové situace

Sondou byla zachycena jednoduchá stratigrafická situace klenebního zásypu, kdy na cihlovou klenbu nasedal kontext 133, který zčásti překrývala kamenocihelná destrukce. Na ní pak nasedaly kontexty 131 a 130. Materiál na zásyp s několika zlomky novověké keramiky a zvířecích kostí byl získán patrně při hloubení sklepa či terénních úpravách v okolí stavby.

SONDA 3/92**Popis náleзовé situace**

Sonda o rozměrech cca 5×2,5 m byla položena ve střední části domu čp. 99. Z výzkumu se dochoval popis celkem 14 kontextů, z toho všechny byly uloženy (vrstvy). Ze 13 popsaných uložení byl získán datovací materiál (*obr. 63; tab. 5–6*). Vzhledem k počátečním fázím výzkumu a absenci časového presu, byla sonda dokumentována nadstandardně (více řezů, plánů apod., *obr. 6–7*).

Rozbor náleзовé situace

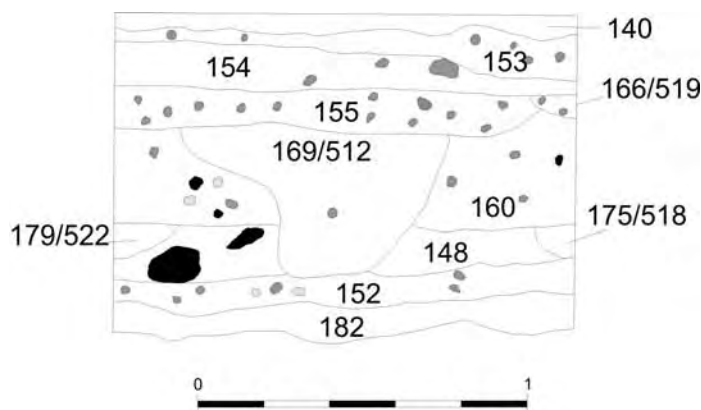
Zdejší stratigrafická situace se dochovala v poměrně výjimečně intaktním stavu (*obr. 6*). Svrchní kontext 140 je promísená vrstva s materiálem od pravěku po novověk. Důležitým zjištěním jsou kontexty 141, 142, 143 a patrně i 153, které jsou interpretovány jako stavební vrstva tvořená převážně sutí a datovány do vrcholného středověku, tedy do existence města ve 14.–15. století. Tyto kontexty byly bez movitých nálezů. Zmiňovaná stavební vrstva nasedala na starší kontext 154, který lze snad datovat do 13. století, ovšem s tím, že obsahovala jako intruzi keramiku raně středověkou a novověkou. Ze zmíněného kontextu pochází zajímavé nálezy v podobě bronzového háčku na šaty a dvou hliněných kuliček. Dalšími zajímavými nálezy z jižní části sondy (kontext 146) je zlomek bronzového kroužku (prstenu?) a zlomek sklovitého kroužku. Pod vrstvou 154 se nacházel kontext 155, který lze zařadit dle rozboru keramiky někam na přelom raného a vrcholného středověku (12./13. století). Kontext 160 je pak mocnou raně středověkou vrstvou s intruzí keramiky lužické kultury. V těchto místech končí středověké souvrství a nasedá na vrstvy z mladší doby bronzové (kontexty 148, 152, 182). Kromě množství lužické keramiky pochází z kontextu 148 i zlomek bronzové jehlice neurčitelného typu. Do podloží se pak zahlubovalo množství kůlových jamek s výplní lužické keramiky (např. kontexty 162/507, 163/508, 172/515–179/522). Obdobná stratigrafie jako v této sondě se nachází v podstatě ve všech zkoumaných sondách na parcelách čp. 99–101.

SONDA 4/92**Popis náleзовé situace**

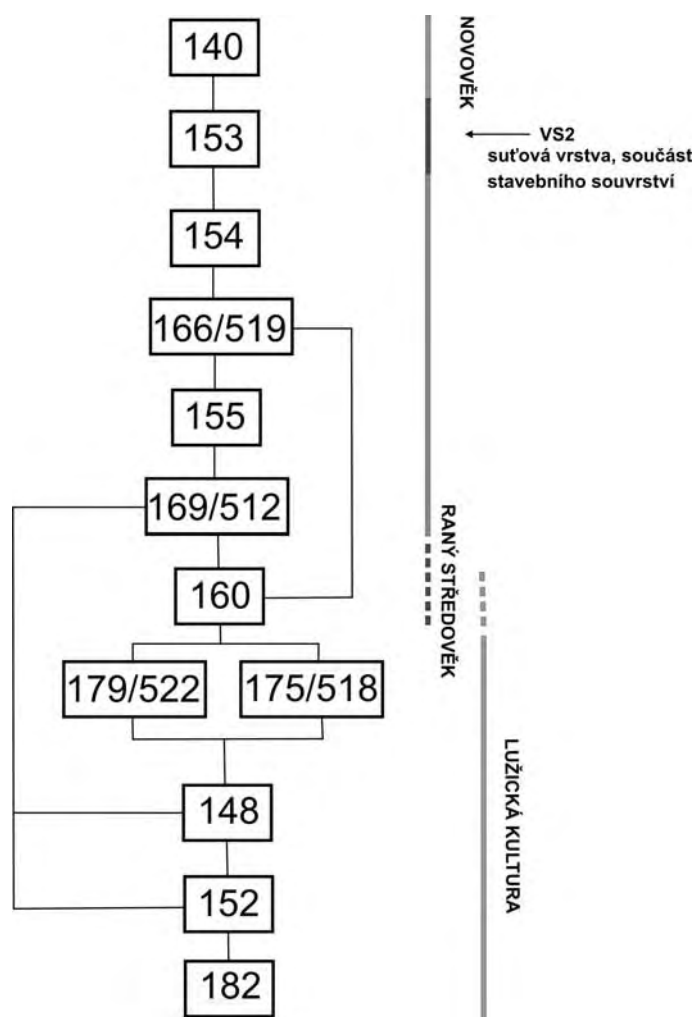
Sonda o rozměrech cca 1,5×1,5 m byla spolu se sondami 4, 5, 7, 8/92 položena v přední nepodsklepené části čp. 100, původním podloubí (*obr. 8–10*). Během výzkumu byly registrovány celkem 23 kontexty, z toho 17 tvořily uložení (6 výplně), 4 výkopy a 1 zeď. Kontext 422 byl podloží. Ze 16 uložení byl získán datovací materiál (*obr. 64; tab. 7–8*).

Rozbor náleзовé situace

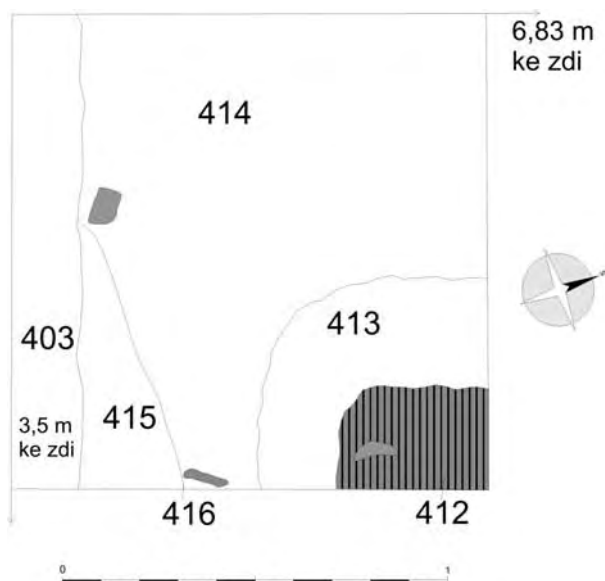
V místě položení sondy byla pod subrecentní podlahou zachycena takřka neporušená stratigrafická situace projevující se zejména homogenností vrstev z hlediska nálezů (*obr. 9*). Svrchní kontexty 400, 401, 402, 406 (mladší ohniště)

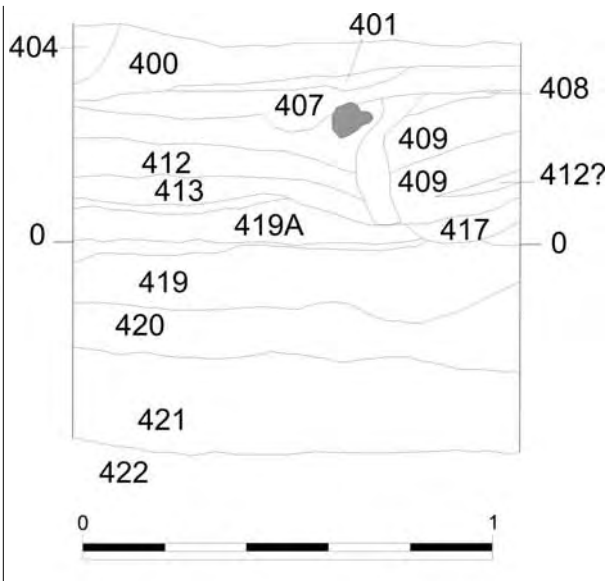
Obr. 6. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 3/92, severní profil

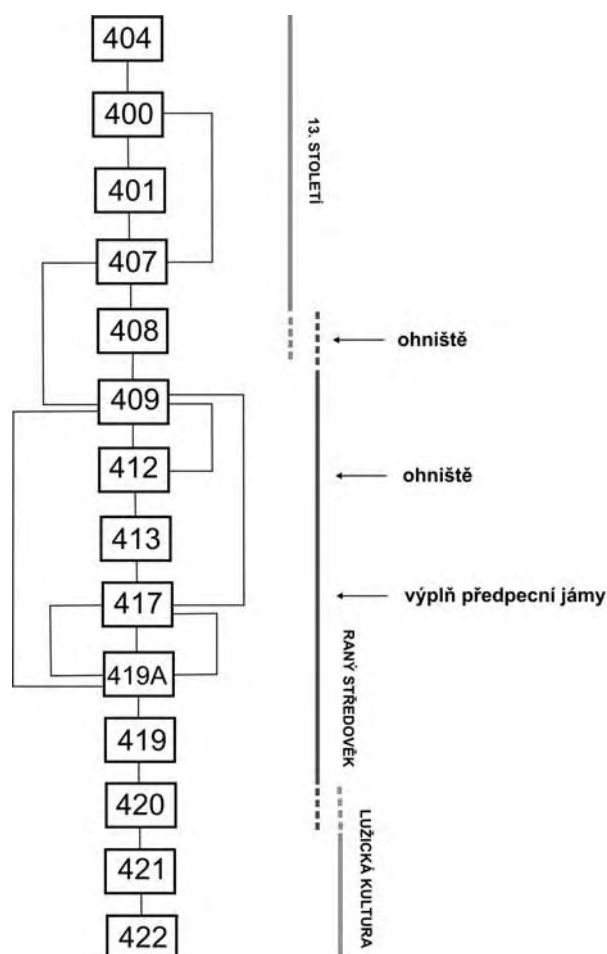
Obr. 7. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 3/92, severní profil, Harrisův diagram

Obr. 8. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 4/92, půdorys, kontexty 412, 413 – výplň předpeční jámy, kontext 403 – novověká zeď

Obr. 9. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 4/92, severní profil

Obr. 10. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 4/92, severní profil, Harrisův diagram

náleží nejspíše 13. století a 407, 408 (starší ohniště) lze datovat někam do přelomu raného a vrcholného středověku (12./13. století). Do raného středověku (12. století ?) pak patrně patří kontexty 409 a 417, do něhož se zahluhuje předpeční jáma (vkop 418, výplň 412, 413; obr. 8). Další dva raně středověké kontexty 419, 415 a 416 nasedají na dvě výrazné vrstvy z doby lužické kultury. Nejmladším prvkem celé nálezové situace je novověká zeď (kontext 403) založená až na podloží bez základového vkopu. Je tedy možné, že byla zděna z vyhloubené jámy na východní straně. Tato sonda nám dokládá skutečnost, že sídelní aktivita zde kontinuálně pokračovala od raného středověku minimálně až do průběhu 13. století. Vztah sídliště k pohřebišti není zatím zcela jasný, nicméně lze nejspíše předpokládat soudobou existenci

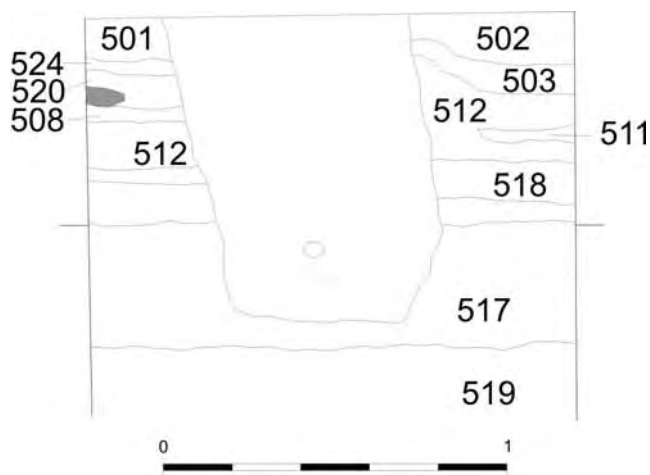
SONDA 5/92

Popis nálezové situace

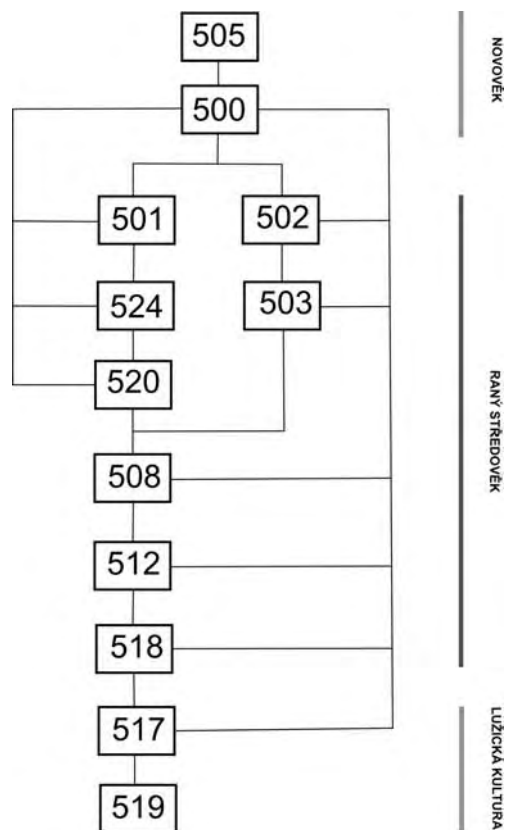
Sonda o rozměrech i s rozšířením cca 3×2–3 m byla položena v přední nepodsklepené části čp. 100, původním podloubím. Původní vytyčení sondy bylo čtvercové, posléze bylo přistoupeno k rozšíření východním, západním i jižním směrem (obr. 11–12). Během výzkumu bylo registrováno celkem 28 kontextů, z toho 25 tvořily uložení (1 výplň) a 2 výkopy. Ze 17 uložení byl získán datovací materiál (obr. 65; tab. 9–10).

Rozbor nálezové situace

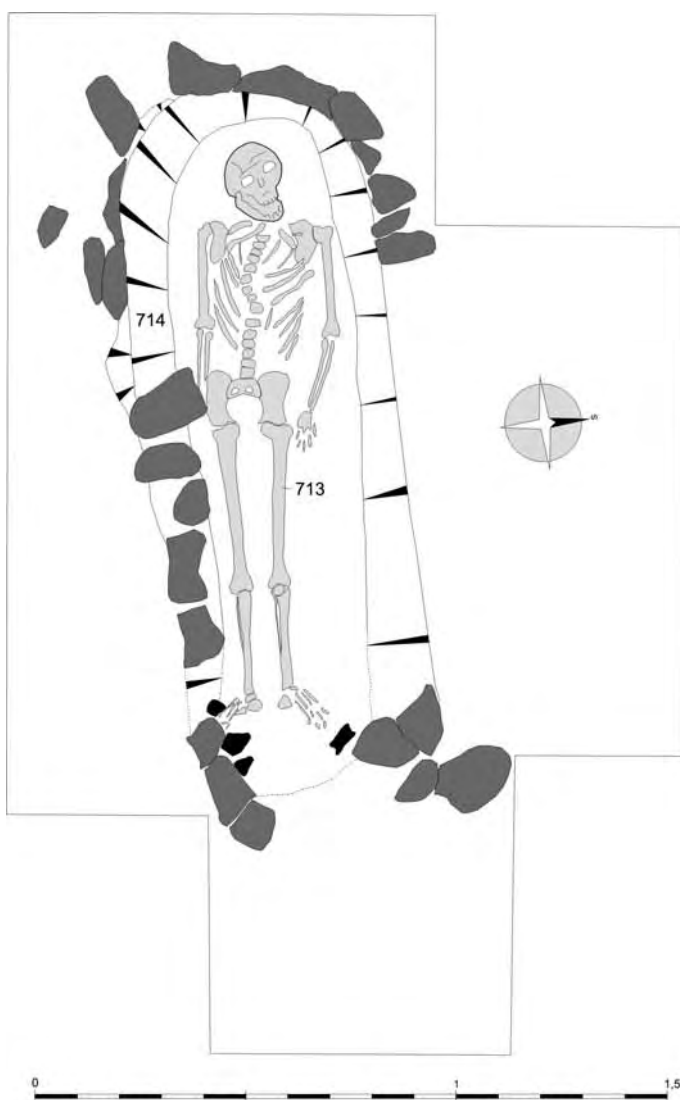
Stratigrafickou situaci (obr. 11) poškodil recentní výkop pro vodovod (kontext 505, výplň 500), který protnul téměř celé souvrství. Zvrstvení nenarušené vkopem pak charakterizuje klasický sled vrstev, který byl zaznamenán i v ostatních sondách. Svrchní kontexty (srov. západní řez) 501 a 502 se jeví jako jen mírně narušené raně středověké s minimální mladší intruzí. Následné cca 50 cm mocné souvrství bez intruzí tvořené kontexty 503, 520, 512, 508, 518 lze jednoznačně datovat do

Obr. 11. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 5/92, západní profil

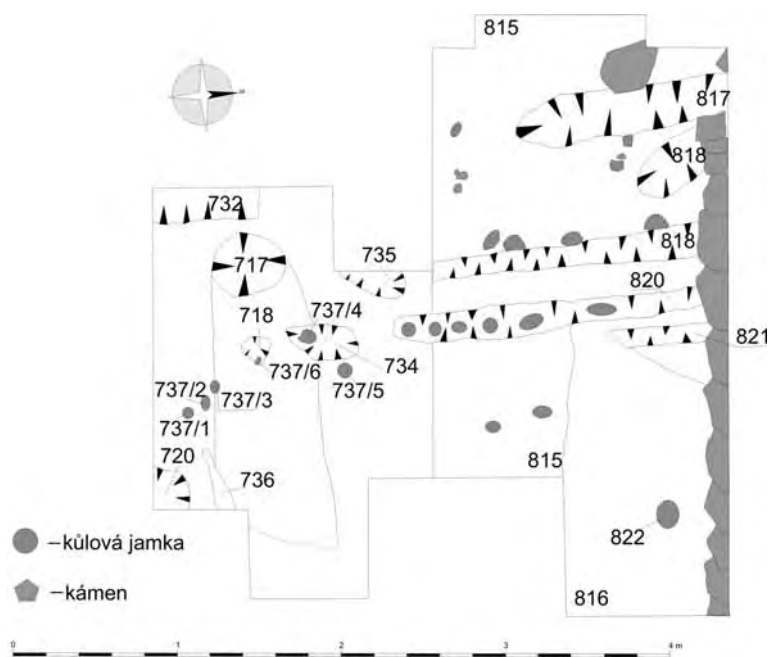
Obr. 12. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 5/92, severní profil, Harrisův diagram

Obr. 13. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 7/92, hrob č. 1

Obr. 14. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 7/92, hrob č. 1

Obr. 15. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, celkový půdorys sond 7 a 8/92, kontexty 817, 818, 820 – žlábký s kúlovými jamkami datované do období lužické kultury, relikv ohrazení či ukotvení nadzemní konstrukce (?)

Obr. 16. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sondy 7 a 8/92, celkový pohled na hroby č. 1 a 2

Rozbor nálezové situace

V této sondě byla zachycena velmi cenná stratigrafická situace téměř v intaktním stavu. Pouze svrchní kontext 700 vykazoval směs nálezů raně středověkých a novověkých. Následující stratigrafie (kontexty 701–710, 716–733) byla již nenarušena, a tak tvořila cca 1 m mocné raně středověké souvrství. Velmi důležitou a významnou vrstvou je až 40 cm mocná popelovitá vrstva (kontext 733), kterou lze interpretovat jako spáleništní vrstvu a planýrku spojenou se zánikem přemyslovského hradiště. Nálezy z ní získané tvoří keramika jak raně středověká, tak starší intruze lužická. Do této vrstvy se zahlubuje kameny obložený ženský kostový hrob č. 1 (kontext 713; *obr. 13*). Na prsteníku levé ruky byl nalezen zlomek bronzového plíšku interpretovaného jako prsten. Z kontextu 708, který tvořil spolu s kontexty 704 a 716 zásyp hrobu, byla získána železná zápona (?). Asi nejpozoruhodnějším keramickým nálezem bylo torzo bohatě zdobené nádoby s válcovitým hrdlem z kontextu 708 (*obr. 67:49*). Okraj obdobného typu nádoby pochází i ze svrchního kontextu 700. Tento typ nádob je dáván do souvislosti s přímými či nepřímými polskými vlivy. Bází souvrství pak tvoří bez nálezů kontext 738.

raného středověku. Toto souvrství nasedá na dvě místa jednotně se jevící sídelní kontexty 517 a 519, které jsou nálezy řazeny do období lužické kultury.

SONDA 6/92

Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 2×1 m a orientaci SZ–JV byla položena ve střední části traktu domu čp. 100. Během výzkumu bylo registrováno celkem 15 kontextů, z toho 14 tvořily uloženiny (vše vrstvy), 1 výkop. Z 10 uloženin byl získán datovací materiál (*obr. 66; tab. 11–12*).

Rozbor nálezové situace

Stratigrafická situace je velmi podobná jako v sondě 5/92, tedy i zde svrchní promíchaná vrstva (kontext 600) nasedá na raně středověké souvrství s datovanými kontexty 605, 607, 608, 609, 610, 611, 612. Důležitý je nález ohniště (kontext 607) v jihozápadním rohu sondy. Kontext 613 pak tvoří přechodnou smíšenou vrstvu mezi osídlením raně středověkým a lužickým (kontext 614).

SONDA 7/92

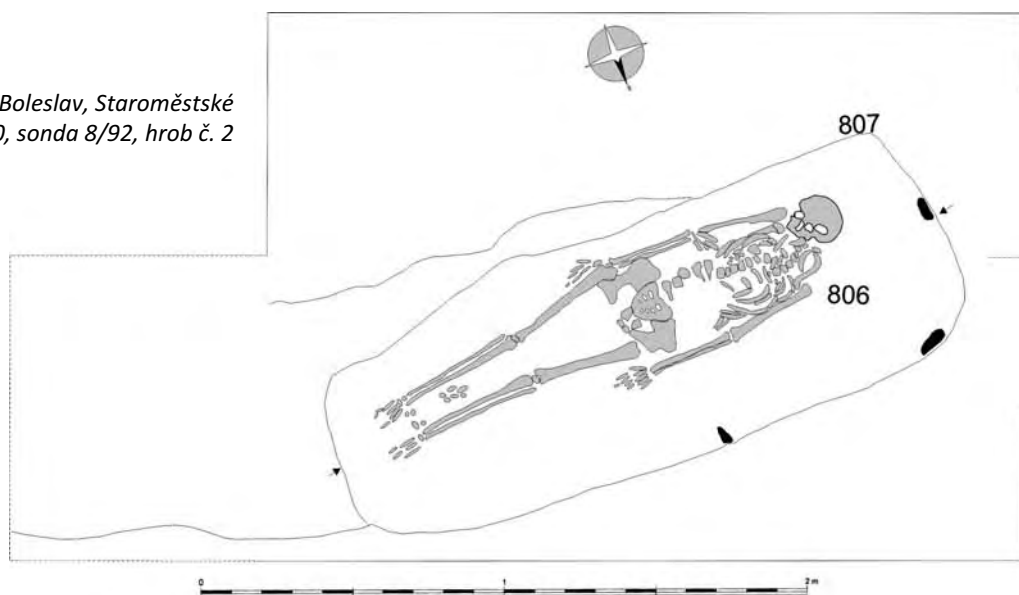
Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 2×3 m byla položena v přední nepodsklepené části čp. 100, původním podloubí (*obr. 13–16*). Během výzkumu bylo registrováno celkem 38 kontextů, z toho 26 tvořily uloženiny (7 výplně), 11 výkopy a 1 hrob. Z 23 uloženin byl získán datovací materiál (*obr. 67; tab. 13–14*).

Hroby

Kontext 713: typ uloženiny: kostový hrob (č. 1); stratigraficky pod: 704, 708, 716; stratigraficky nad: 714, 715; nálezy: sáček č. 240, 247, 248–251, 256 (keramika, Fe artefakty–zápona?, zlomek bronzového prstenu, zvířecí kosti, mazanice); výzkumná metoda: škrabka; popis: hrob ženy ve věku 20–30 let v anatomickém uspořádání v poloze na zádech a s horními končetinami podél těla. Hrobová jáma byla obložena kameny.

Obr. 17. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 8/92, hrob č. 2

SONDA 8/92

Popis nálezové situace

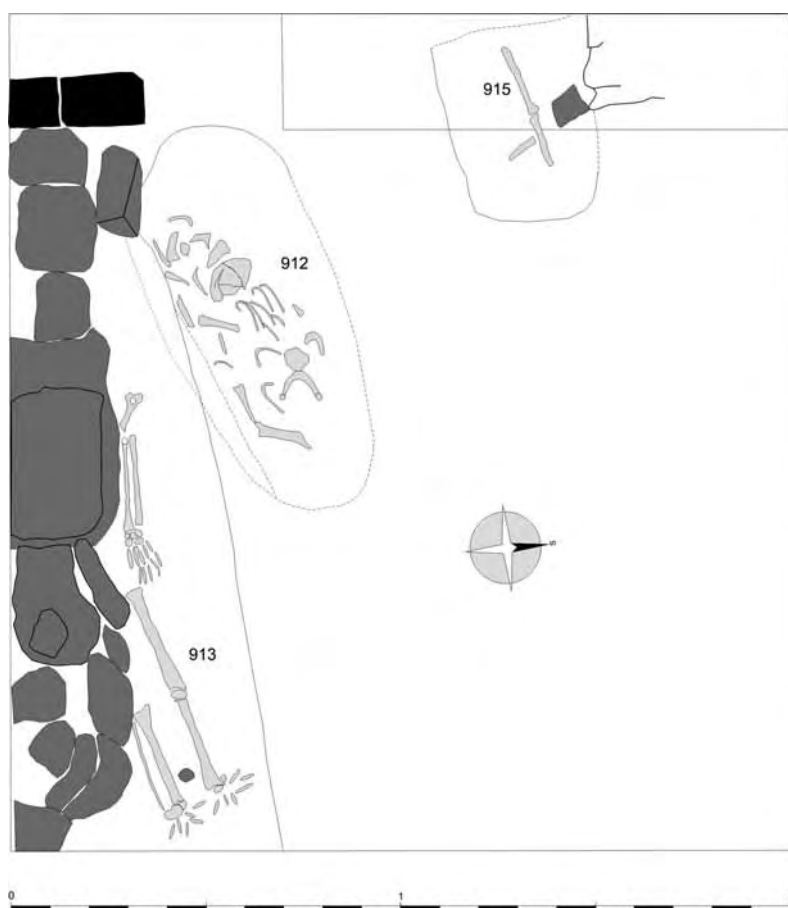
Sonda o rozměrech cca 3,5×2 m byla položena v přední nepodsklepené části čp. 100, původním podloubí. Sonda se na jižní straně spojovala se sousední sondou 7/92 (obr. 15–17). Během výzkumu byly registrovány celkem 22 kontexty, z toho 10 tvořily uložení (3 výplně), 9 výkopy, 2 zdi a 1 hrob. Z 11 uložení byl získán datovací materiál (obr. 68; tab. 15–16).

Hroby

Kontext 806: typ uložení: kostrový hrob (č. 2); stratigraficky pod: 801; stratigraficky nad: 807; nálezy: keramika, železo, dřevo; výzkumná metoda: škrabka; popis: pohřeb ženy v natažené poloze na zádech, ruce podél těla, hlava skloněna k jihu, v pánvi kumulace keramiky.

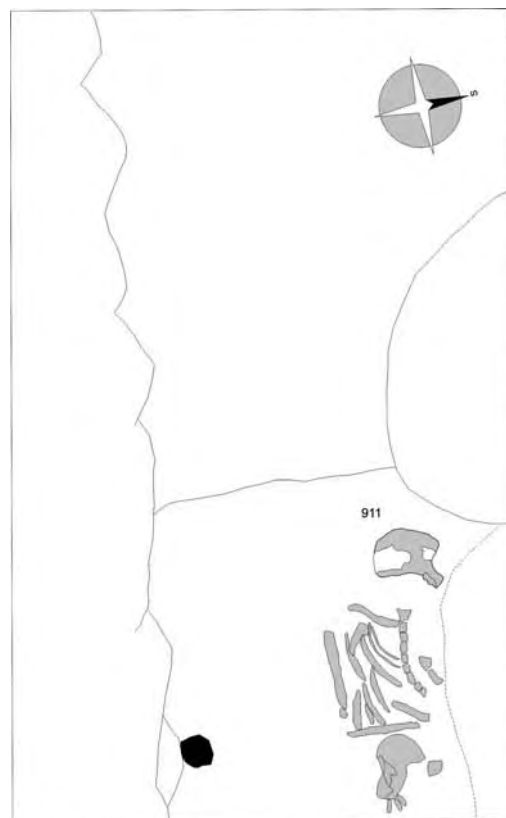
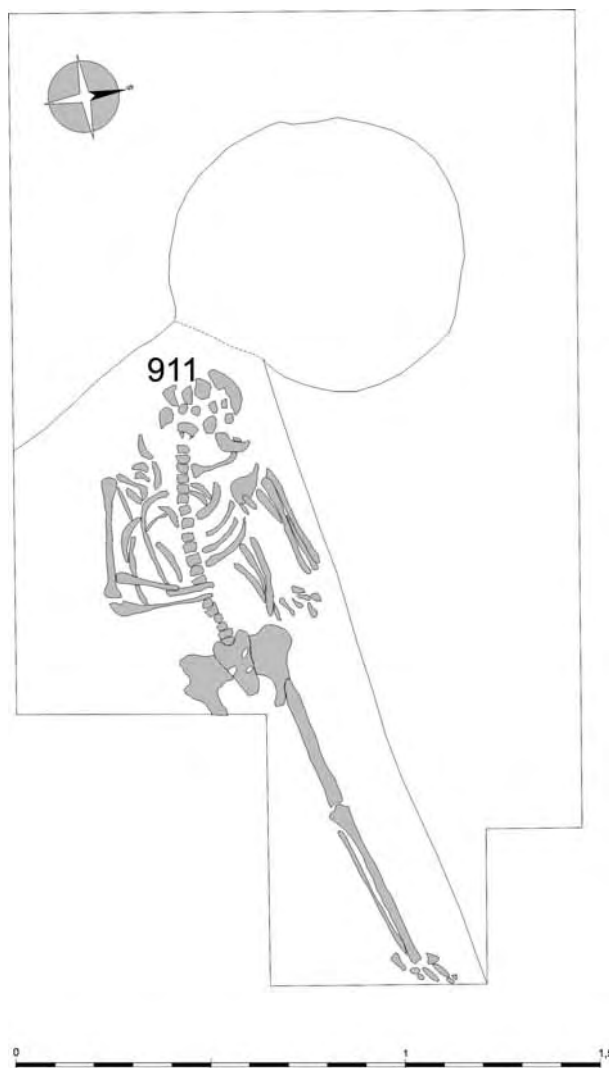
Rozbor nálezové situace

Poměrně neporušená stratigrafie navazuje svým charakterem na vedlejší sondu 7/92. V severní části sondy byl odhalen předzáklad zdi zazděného podloubí nasedající na kontext 823=733. Kontexty 823 a 814 jsou stejně jako v sondě 7/92 interpretovány dle svého charakteru jako spáleništní vrstvy a planýrky spojené se zánikem přemyslovského hradiště. Vrstvy jsou typické směsí lužického a raně středověkého materiálu. Zajímavým lužickým artefaktem je zlomek masivního keramického kruhu interpretovaného jako závaží (814). Pozoruhodné raně středověké keramické nálezy reprezentuje zlomek okraje tuhované nádoby s vlešřovanou mnohonásobnou vlnicí (814). Do zmíněného zánikového kontextu se obdobně jako v sondě 7/92 zahlubuje ženský kostrový hrob č. 2 (kontext 806), tentokrát bez výrazného kamenného obložení. V zásypu hrobové jámy (kontext 801) byly nalezeny dvě blízce nespeci-

Obr. 18. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sondy 6 a 9/92, plán hrobů č. 3 (kontext 912), č. 4 (kontext 913), č. 6 (kontext 915)

fic

Obr. 20. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 9/92, hrob č. 8a

Obr. 19. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 9/92, hrob č. 5

fikovatelné železné zahrocené tyčinky a keramický přeslen. Za lebku ženy se nacházela oválná jáma (kontext 809) s výplní tvořenou kontextem 808, v němž byl mimo jiné nalezen i kostěný knoflík. Do kontextů 815 a 816 se zahluhuje systém žlábků (kontexty 817, 818, 820, 821) ve směru S–J s kúlovými jamkami. Je možné, že byl zachycen nějaký druh ohrazení či jiné nadzemní konstrukce lužické kultury (obr. 15).

SONDA 9/92

Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 4×3–3,5 m byla položena ve střední nepodsklepené části čp. 100, v těsném západním sousedství sondy 6/92 (obr. 18–21). Během výzkumu byly registrovány celkem 32 kontexty, z toho 17 tvořily uložení (7 výplní), 10 výkopy a 6 hroby. Ze 13 uložení byl získán datovací materiál (obr. 69; tab. 17–18).

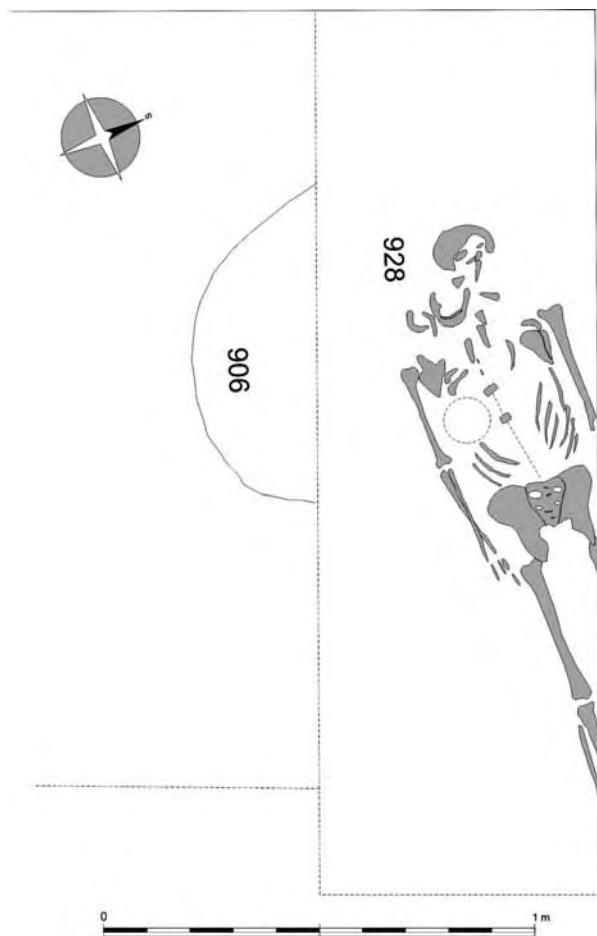
Hroby

Kontext 911: typ uložení: dva kostrové hroby (č. 5, 5a); stratigraficky pod: 910; stratigraficky nad: ?; nálezy: keramika, přeslen, kulička, zvířecí zub; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostra velmi poškozena zásahem ing. Jana Muka, který sondoval zdivo; pravá ruka přeložena přes břicho a ohnuta v lokti směrem k rameni, pěst leží na rameni, pravá noha pod profilem; nálezy: keramický přeslen, hliněná kulička, zvířecí zub; druhý hrob je tvořen horní částí kostry ležící na levém boku. Dolní končetiny zabíhaly pod jižní profil.

Kontext 912: typ uložení: kostrový hrob (č. 3); stratigraficky pod: 903; stratigraficky nad: 904; nálezy: sáček č. 309 (dvě bronzové esovité záušnice a bronzový špendlík); výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 913: typ uložení: kostrový hrob (č. 4); stratigraficky pod: 903; stratigraficky nad: 904; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 915: typ uložení: kostrový hrob (č. 6); stratigraficky pod: 902; stratigraficky nad: 916; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

Kontext 928: typ uložení: kostrový hrob (č. 7); stratigraficky pod: 927; stratigraficky nad: ?; nálezy: keramika, zvířecí kosti; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostra porušena zdí, z části pod ní leží, obratle–prach.

Rozbor nálezové situace

V této sondě se podařilo odhalit 6 hrobů, respektive 7 jedinců. Vzájemné narušování některých hrobů svědčí nejspíše o dlouhodobém pohřbívání na této lokalitě. Z hlediska datace hrobu i celého pohřebiště má velký význam hrob č. 3 (kontext 912), v němž byly pohřbeny dvě děti staré 1,5 a 3 roky. V hrobě byly nalezeny dvě esovité záušnice. Jedna esovitá záušnice byla zlomená a druhá zdeformovaná. Obě měly zhruba shodný průměr kolem 35 mm. Spolu s těmito dvěma šperky byl v hrobě nalezen i bronzový zahnutý špendlík s kulovitou hlavičkou. Záušnice datují hrob a snad i celé pohřebiště do průběhu 12. století. Ve výplni hrobu č. 5 (kontext 911) byl nalezen keramický přeslen, hliněná kulička a zvířecí zub. Ostatní hroby byly bez nálezů. Hrob č. 4 (kontext 913) obsahoval pouze ostatky levé části kostry, jelikož pravá byla zničena novověkou zdí. Hrob 5a nebyl v terénu očíslován a jeho antropologická analýza nebyla zatím provedena. Bližší stratigrafická situace sondy je kvůli neexistenci plánu profilů nejasná.

Obr. 21. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 9/92, hrob č. 7

SONDA 10/92

Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 4×4 m byla položena v přední nepodsklepené části čp. 101, bývalém loubí. Tvořila tak část průtahové sondy celým čp. 101. Během výzkumu bylo registrováno celkem 19 kontextů, z toho 15 tvořily uložení (3 výplně), 4 výkopy. Z 12 uložení byl získán datovací materiál (obr. 70; tab. 19–20).

Rozbor nálezové situace

Stratigrafie byla do hloubky 80 cm narušena izolačním pískovým a šterkovým výsypem (ochrana proti vlhku). Situace pod tímto recentním zásahem byla již bez zjevných narušení. Svrchní raně středověký kontext 1006 nasedá na další raně středověké kontexty 1007 a 1008, které obsahovaly slabou intruzi keramiky lužické kultury. Bazi souvrství tvoří dva kontexty 1014 a 1018 pocházející z období lužické kultury. Obě vrstvy obsahují slabou raně středověkou intruzi.

SONDA 11/92

Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 5,5×1–2 m byla položena v zadním traktu domu čp. 101. Tvořila tak část průtahové sondy celým čp. 101 (obr. 22–23). Během výzkumu bylo registrováno celkem 10 kontextů, z toho 7 tvořily uložení (2 výplně), 1 výkop a 2 hroby. Ze 3 uložení byl získán datovací materiál (obr. 70; tab. 21–22).

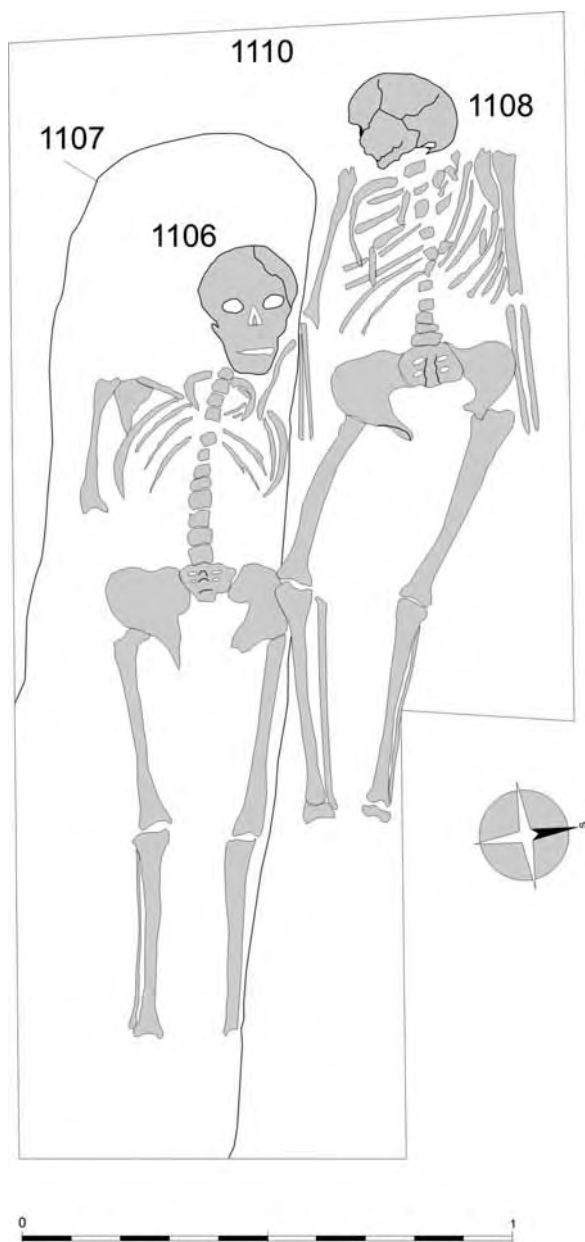
Hroby

Kontext 1108: typ uložení: kostrový hrob (č. 16); stratigraficky pod: 1109; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostra leží pravou tváří k zemi, ruce po zápěstí zachovány, připažené k tělu, kosti nohou ke kotníkům zachovány.

Kontext 1106: typ uložení: kostrový hrob (č. 15); stratigraficky pod: 1104; stratigraficky nad: 1107; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostra leží levou tváří k zemi, ruce po lokty podél těla, zbytek kostí chybí, kosti nohou zachovány jen po kotníky.

Rozbor nálezové situace

V sondě byly zachyceny výrazné recentní zásahy ve svrchních částech souvrství (kontexty 1100, 1101 a 1102). Novověký kontext 1102 pak místy protíná celou stratigrafii. Pod tímto kontextem se nachází kontext 1103, který lze interpretovat jako sídelní vrstvu raně středověkou. Tato vrstva nasedá na kontext 1104, který byl bez movitých nálezů.

Obr. 23. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 11/92, hroby č. 15 a č. 16

Obr. 22. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 11/92, hroby č. 15 (kontext 1106) a č. 16 (kontext 1108)

Bazí souvrství nad podloží tvoří místy až 50 cm mocný kontext 1110 obsahující jen tři zlomky lužické a jeden raně středověký. Do tohoto kontextu se zahlubují dva (č. 15 a 16) raně středověké hroby starších žen (30–40 a 50–60 let), které se mírně narušují (obr. 22–23). U hrobu č. 15 (kontext 1106) byla dobře znatelná hrobová jáma, u hrobu č. 16 (kontext 1108) nikoli. V západní části sondy se na kontextu 1110 nachází dvě výrazné kamenité vrstvy neznámého účelu (destrukce?). Do podloží se zahlubuje kúlová jamka nejspíše z období lužické kultury.

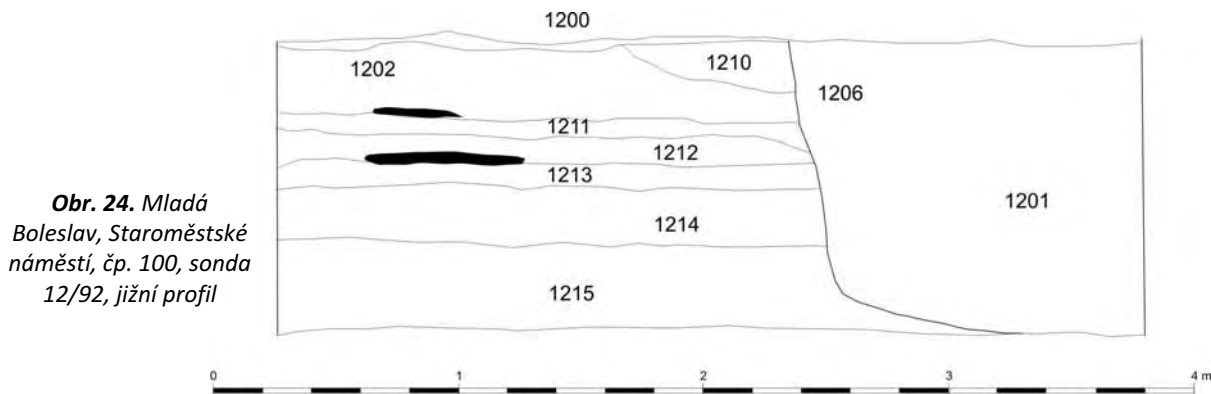
SONDA 12/92

Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 4×1–2 m byla položena v přední části domu čp. 101, původním loubí (obr. 24–25). Během výzkumu bylo registrováno celkem 16 kontextů, z toho 13 tvořily uložení (3 výplně), 3 výkopy. Z 10 uložení byl získán datovací materiál (obr. 71; tab. 23–24).

Rozbor nálezové situace

Sonda, jež je z hlediska zachování stratigrafie velmi dobře dochována, byla narušena pouze mohutným vkopem (kontext 1206, výplň 1201 – zde nalezen i zlomek okraje nádoby s válcovitým hrdlem) pro sklep (?). Zhruba západní třetina souvrství sondy byla tímto způsobem zničena, zbylá část pak nabízí velmi dobré podmínky pro konstrukci chronologické sekvence (obr. 24). Pod svrchním kontextem 1200, který tvořil povrch sondy, se v postupném sledu nachází kontexty 1210 (keramika 13. století s příměsí raného středověku) a 1202. Popelovitopísčité kontexty 1211 (ob-

dobný obsah jako 1210), 1212 (raný středověk) a 1213 (bez nálezů) lze interpretovat jako spáleništní vrstvu související se zánikem přemyslovského hradiště ve 12. století. Stratigraficky se pod tímto zánikovým souvrstvím našel kontext 1214 (směs keramiky lužické a raně středověké) a čistě lužická sídelní vrstva 1215. Na rozhraní kontextů 1213 a 1214 byla registrována výrazná kumulace kamenů, snad destrukce nějaké kamenné konstrukce. Výše naznačená stratigrafie se jeví pro tuto část mlado-boleslavské ostrožny jako poměrně typická.

SONDA 13/92

Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 6×2–3 m byla položena ve střední části domu a tvořila tak část průtahové sondy celým čp. 101 (obr. 26–29). Během výzkumu bylo registrováno celkem 25 kontextů, z toho 14 tvořily uložení (8 výplně), 5 výkopy, 1 zeď a 5 hroby. Z 9 uložení byl získán datovací materiál (obr. 72; tab. 25–26).

Hroby

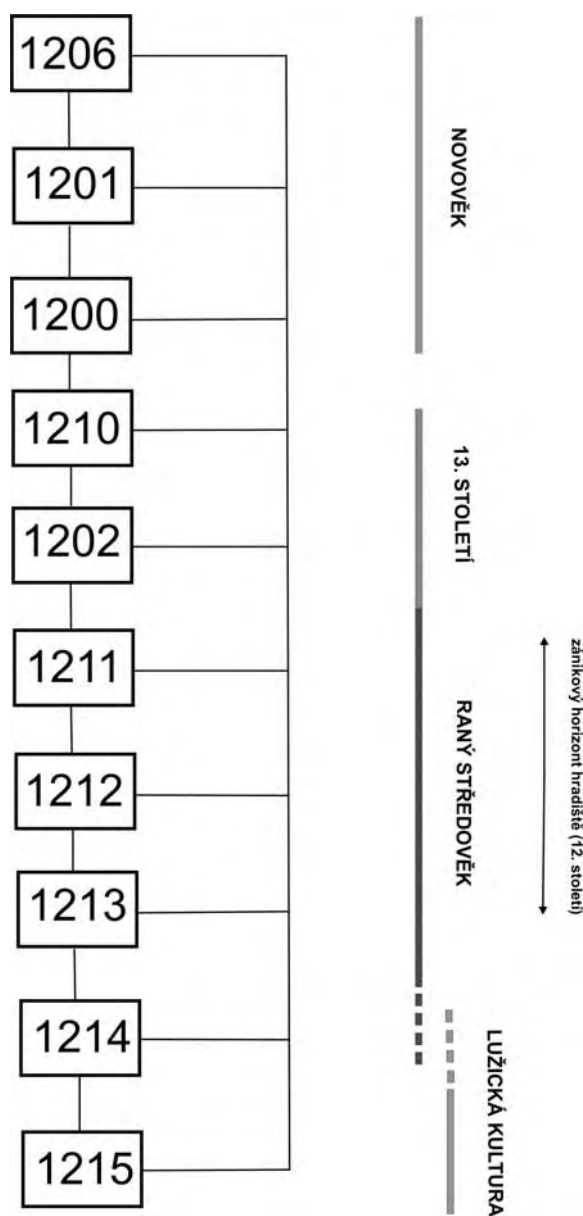
Kontext ?: typ uložení: kostrový hrob (č. 17); stratigraficky pod: 1310; stratigraficky nad: 1308; nálezy: zvířecí kosti/zuby; výzkumná metoda: škrabka; popis: silně porušeno, zachovaná jen horní partie od pánve pod profilem (dětský hrob).

Kontext 1307: typ uložení: kostrový hrob (č. 12); stratigraficky pod: 1305; stratigraficky nad: 1309; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka.

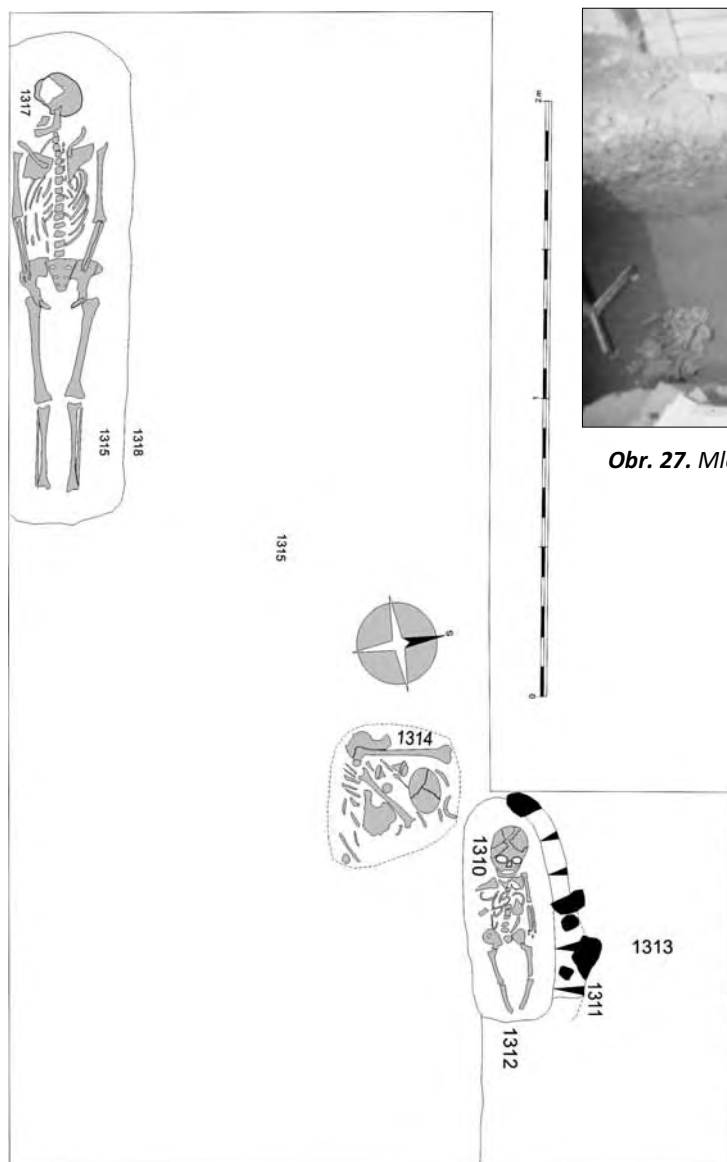
Kontext 1310: typ uložení: kostrový hrob (č. 8); stratigraficky pod: 1303; stratigraficky nad: 1312; nálezy: keramika, zvířecí kosti, lidské kosti; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostrový pohřeb dítěte, lebka orientovaná na S, pohřeb na zádech, ruce podél těla, špatně patrná hrobová jáma, na S straně fragment původního kamenného obložení.

Kontext 1314: typ uložení: kostrový hrob (č. 10); stratigraficky pod: 1313; stratigraficky nad: ?; nálezy: keramika, zvířecí kosti/zuby; výzkumná metoda: škrabka; popis: sklad kostí, při výkopu nového hrobu došlo k porušení tohoto hrobu, kosti složeny na jedno místo, hrobová jáma není.

Kontext 1317: typ uložení: kostrový hrob (č. 11); stratigraficky pod: 1316; stratigraficky nad: 1318; nálezy: keramika, zvířecí kosti/zuby, lidské kosti; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostrový pohřeb starší ženy na zádech, ruce podél těla, drobné kůstky rukou a nohou v zásypu.

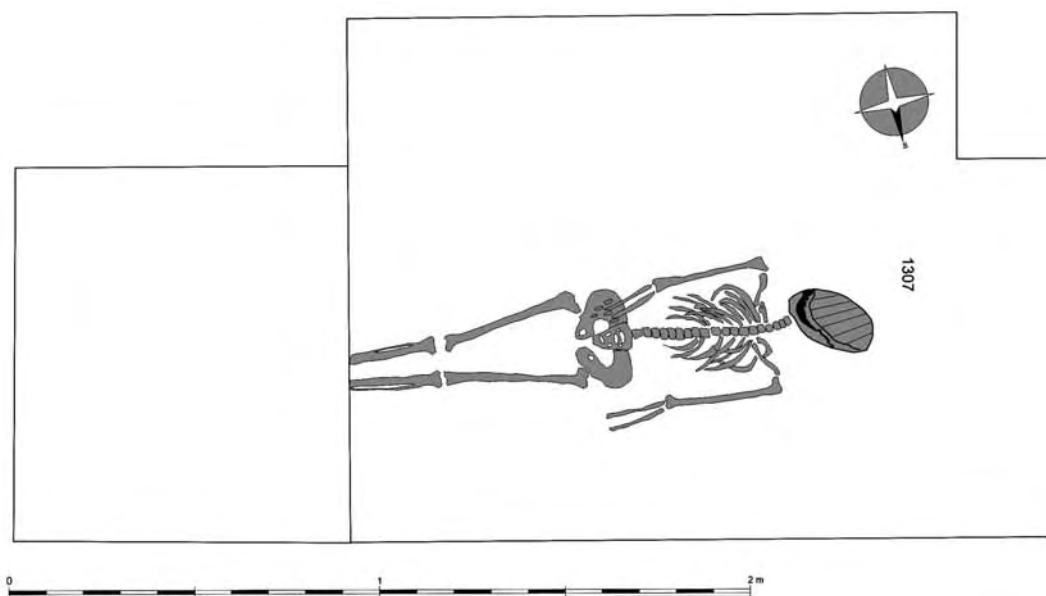

Obr. 25. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 12/92, jižní profil, Harrisův diagram

Obr. 27. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 13/92, hroby č. 10 a č. 11

Obr. 26. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 13/92, hroby č. 8 (kontext 1310), č. 10 (kontext 1314), č. 11 (kontext 1317)

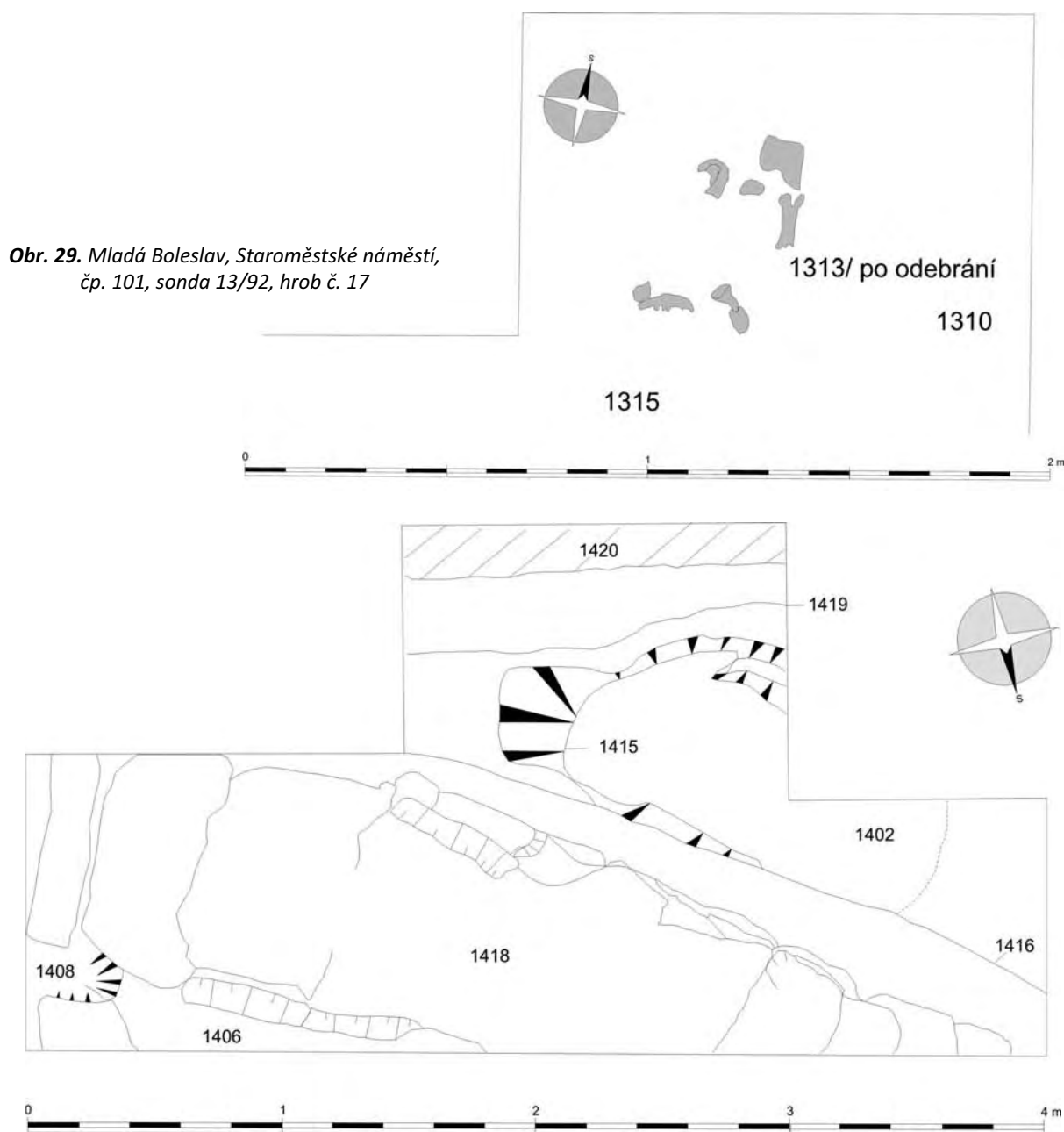
Obr. 28. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 13/92, hrob č. 12

Rozbor nálezové situace

V této sondě i ve vedlejší (15/92) byl registrován výrazný novověký zásah do starší stratigrafie v podobě vkopu pro druhé suterénní patro datovaného do 17.–18. století (kontext 1300). Tento vkop úplně zničil západní část sondy a ve zbylé části zasáhl do hloubky cca 50 cm. Pod tímto zásahem se nacházel sled kontextů 1304, 1313, 1314 a 1315 se směsí raně středověkých a lužických keramických zlomků. Kontexty 1313 a 1314 lze interpretovat jako zánikový horizont raně středověkého přemyslovského hradiště. Do kontextu 1315 nacházejícího se pod zánikovým horizontem se zařadily raně středověké hroby č. 8 (kontext 1310), č. 10 (1314) č. 11 (1317), 17 (bez přiřazeného kontextu) a snad i hrob č. 12 (1307; *obr. 26–29*). Hroby č. 11 a 12 byly ve vzájemné superpozici, což může být dokladem delší dobu trvajícího pohřbívání na lokalitě.

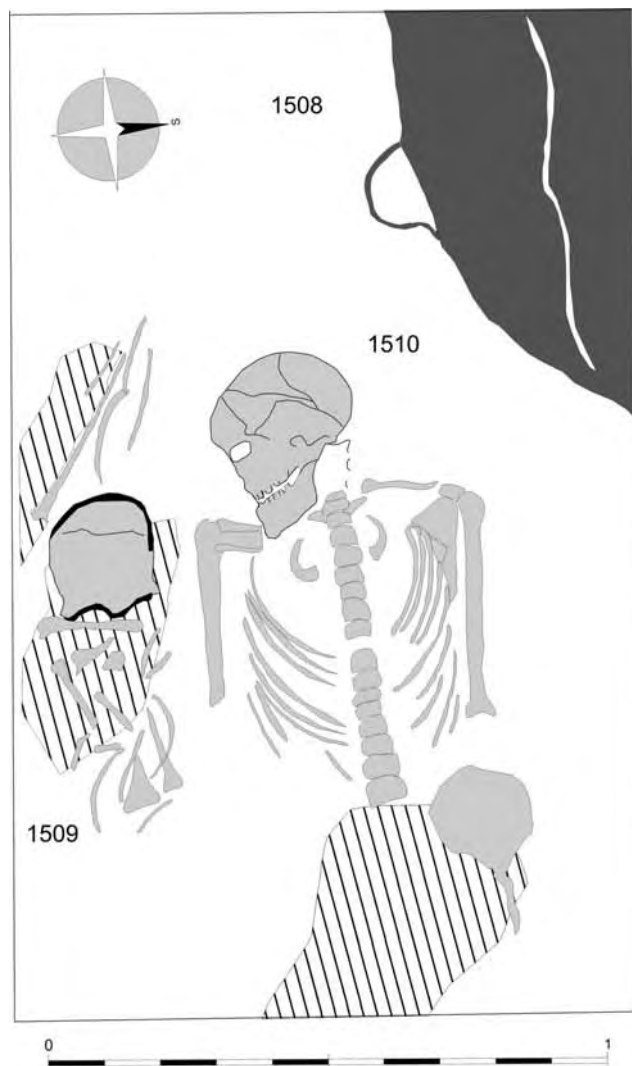
SONDA 14/92**Popis nálezové situace**

Sonda o rozměrech cca 4×1–2 m byla položena v přední části domu čp. 99, původním loubí (*obr. 30*). Během výzkumu bylo registrováno celkem 37 kontextů, z toho 31 tvořily uloženy (9 výplní), 4 výkopy, 2 zed'. Z 26 uloženin byl získán datovací materiál (*obr. 73; tab. 27–28*).

Obr. 29. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 13/92, hrob č. 17

Obr. 30. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 14/92, půdorys s odkrytou novověkou zdí (kontext 1418)

Obr. 31. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 15/92, hroby č. 9 (kontext 1508), č. 13 (kontext 1509), č. 14 (kontext 1510)

Rozbor nálezové situace

V této sondě byl zachycen výrazný recentní vkop, související nejspíše se stavební činností. Ten narušil sled vrstev od svrchního kontextu 1501–1506 a nasedající na bazi sondy tvořenou vrstvou 1511. Datovací materiál byl získán jen ze spodního kontextu 1511 a řadí ho do období lužické kultury. Nejdůležitějšími nálezy v této sondě bylo odкрытие tří raně středověkých hrobů staršího muže (č. 14, kontext 1510), starší ženy (č. 13, kontext 1509) a dítěte (č. 9, kontext 1508). Ostatky v hrobě ženy a dítěte se nacházely v neanatomické poloze a z kostry muže ležící na zádech s lebkou na pravém boku se zachovala pouze horní část těla (obr. 31). Ze zásypu ženského hrobu byly získány čtyři raně středověké keramické zlomky.

SONDA 16/93

Popis nálezové situace

Jako první v sezóně 1993 byla tato sonda o rozměrech cca 8×2 m položena na dvorku čp. 99 v severním sousedství garáže (obr. 32). Během výzkumu byly registrovány celkem 34 kontexty, z toho 23 tvořily uložení (8 výplně), 9 vkopy a 2 zdi. Z 15 uložení byl získán datovací materiál (obr. 74; tab. 31–32).

Rozbor nálezové situace

Ve svrchní části zachytila sonda relikv novověké cihlové dlažby (kontext 1603 B) a novověkou zeď (1602). Pod svrchním kontextem 1600 byla nalezena subrecentní vyzdřená cihlová jímka (kontext 1603A). Důležitá stratigrafie byla zaznamenána zejména na jižním profilu sondy. Svrchní kamenitá destrukce zdi nasedala na kontext 1600 (bez nálezu) a ten na kontexty 1601 a 1601A, 1606, 1607 a výplň 1633. Všechny tyto uložení obsahovaly směs nálezů od lužické kultury po novověk. Kontext 1635 již obsahoval převahu lužické keramiky (velké fragmenty) s malou intruzí

Rozbor nálezové situace

V sondě byla nalezena zeď (kontext 1418 se stavebním vkopem 1416 a výplní 1403), kterou lze rámcově datovat do 16. či 17. století a je jediným archeologicky zjištěným dokladem složitějšího novověkého stavebního vývoje (obr. 30). Vkop pro zeď 1418 se zahluboval do kontextu 1402, který lze datovat do 13. století. Dále byl v sondě registrován recentní vkop 1408 či objekt 1423 datovaný výplní do raného středověku. Vzhledem k tomu, že v terénu byly dokumentovány pouze dva půdorysné plány a ne profily, je bližší stratigrafický vývoj v sondě nejasný. Důležitým nálezem je koláček patrně kovářské strusky o hmotnosti 0,37 kg z kontextu 1432 (sáček č. 499), který je keramikou datován do raného středověku, patrně 12. století.

SONDA 15/92

Popis nálezové situace

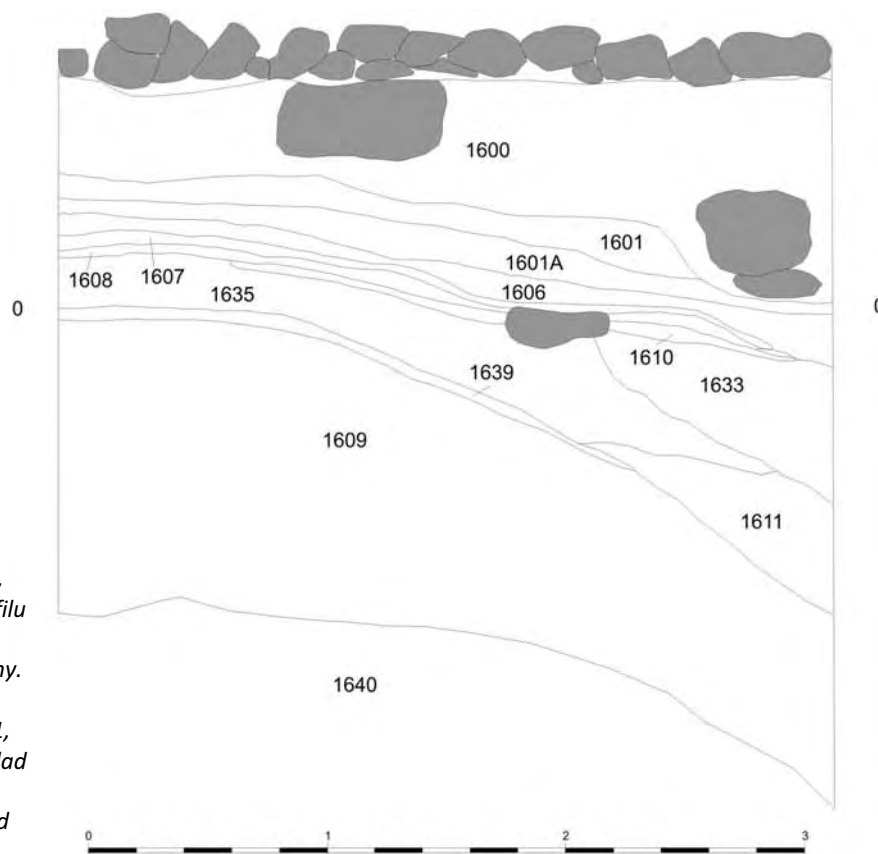
Sonda o rozměrech cca 1×3 m byla položena v zadní části domu a tvořila tak nejzápadnější patrii průtahové sondy celým čp. 101 (obr. 31). Během výzkumu bylo registrováno celkem 12 kontextů, z toho 9 tvořily uložení (1 výplň), 3 hroby. Ze 2 uložení byl získán datovací materiál (tab. 29–30).

Hroby

Kontext 1508: typ uložení: kostrový hrob (č. 9); stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; popis: roztrášená lebka nalezená v profilu.

Kontext 1509: typ uložení: kostrový hrob (č. 13); stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: keramika; výzkumná metoda: škrabka; popis: zachovaná pouze lebka, temenem vzhůru, v jejím okolí nalezeny zbytky žeber a obratle v tříšti.

Kontext 1510: typ uložení: kostrový hrob (č. 14); stratigraficky pod: ?; stratigraficky nad: ?; nálezy: 0; výzkumná metoda: škrabka; popis: kostra leží pravou tváří k zemi, ruce připažené k tělu, od lokte, mimo levou část kyčlí a levou stehenní kost, zbytek kostí chybí.

Obr. 32. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 16/93, jižní profil, na profilu je velmi dobře patrná prudce k západu klesající hrana ostrožny. Na podloží (kontext 1640) nasedají kontexty 1609 a 1611, které lze interpretovat jako doklad snahy rozšířit rovnou plochu ostrožny a zároveň jako doklad mohutné eroze

středověkou. Do této vrstvy se zahlubovaly dvě kúlové jamky (kontexty 1612 a 1624). V soupisu kontextů jsou označeny kontexty 1641 (výplň 1633) a 1642 (výplň 1635) jako výkopy pro palisádu, avšak na plánech zachyceny nebyly. Spodní kontexty 1639, 1611 (splach) a 1609 byly sice bez movitých nálezů, ale patrně souvisí s lidskou činností v mladší době bronzové, o čemž svědčí i čtyři kúlové jamky (kontexty 1618, 1622, 1625, 1626) zahloubené do kontextu 1609. Na řezu je také velmi dobře patrná prudce k západu klesající hrana ostrožny (obr. 32). Na podloží (kontext 1640) nasedají kontexty 1609 a 1611, které lze interpretovat jako doklad snahy rozšířit rovnou plochu ostrožny a zároveň jako doklad mohutné eroze.

SONDA 17/93

Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 2,5×7,5 m byla položena na dvorku mezi garáží a čp. 100. Během výzkumu byly registrovány celkem 3 kontexty, z toho 2 tvořily uložení (obě vrstvy) a podloží. Z jedné uložení byl získán datovací materiál (tab. 33–34).

Rozbor nálezové situace

Sonda hloubená bagrem zachytila recentní svrchní kontext 1700 tvořený směsí nálezů od lužické kultury po novověk. Tento kontext nasedal přímo na podloží. Nebyla pořizována žádná plánová dokumentace.

SONDA 18/93

Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 5,5×4 m byla položena na dvorku asi 2 m od západní zdi čp. 99 (obr. 33). Během výzkumu bylo registrováno celkem 9 kontextů, z toho 7 tvořily uložení (2 výplně) a 2 vkopy. Ze 6 uložení byl získán datovací materiál (obr. 75; tab. 35–36).

Rozbor nálezové situace

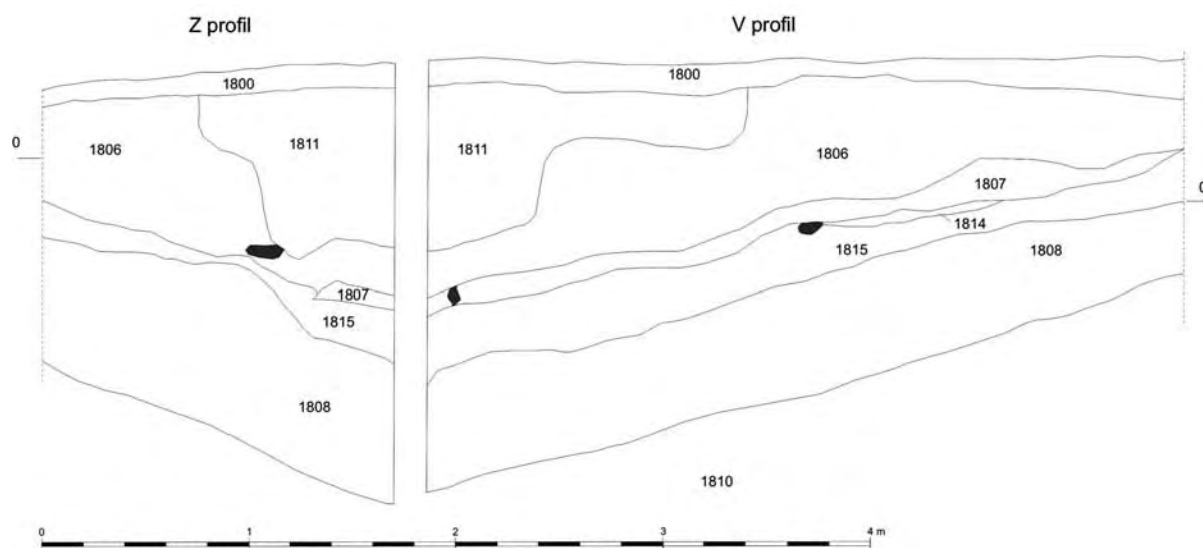
V sondě byla hned pod svrchním kontextem 1800, který obsahoval promísené nálezy od lužické kultury po novověk, odkryta zděná cihlová subrecentní jímka podobná jako v sondách 16/93 a 22/93. Důležitá stratigrafie byla zachycena na východním a západním profilu sondy. Pod svrchním kontextem 1800 se nacházela místy až 50 cm mocná vrstva 1806 a další kontexty 1811, 1807, 1814, 1815 a 1808, které lze interpretovat jako lužické vrstvy zanášející postupně příkop hradiště vyhloubený do podloží (kontext 1810). Tato stratigrafie svědčí o mohutné erozi po zániku příkopu (obr. 33).

SONDA 19/93**Popis nálezové situace**

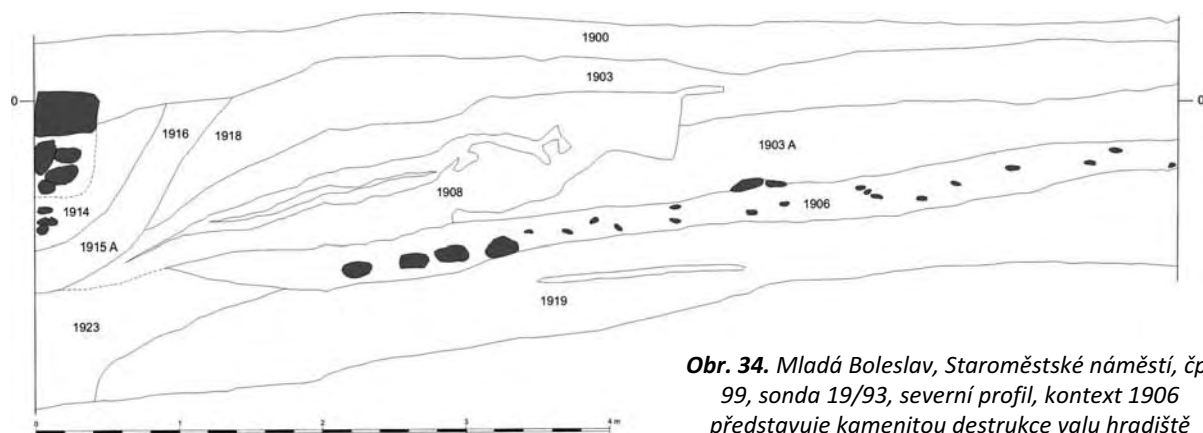
Sonda o rozměrech cca 1,5×8 m byla položena v zadní části dvorku čp. 99 mezi sodami 16/93 a 1/92 (obr. 34). Během výzkumu byl registrován celkem 21 kontext, z toho 14 tvořily uložení (3 výplně) a 5 vkopy a 2 zdi a podloží. Ze 6 uložení byl získán datovací materiál (obr. 76; tab. 37–38).

Rozbor nálezové situace

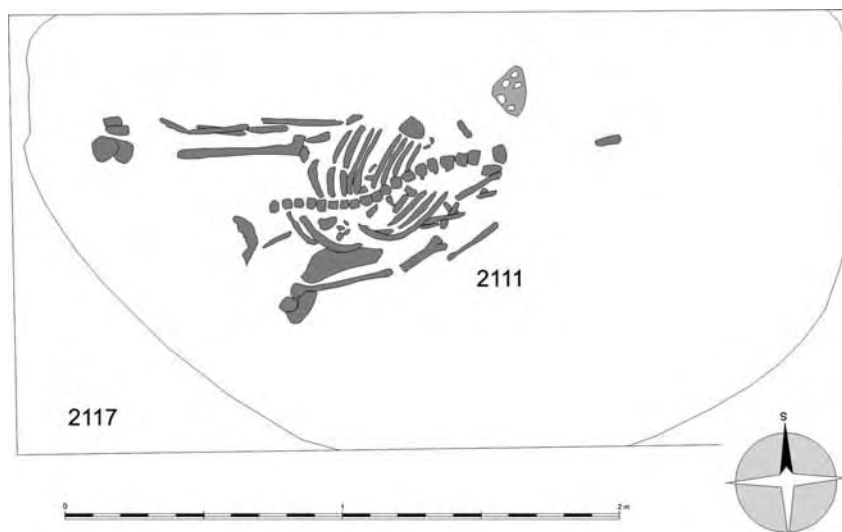
Důležitá stratigrafická situace byla dokumentována zejména na severním profilu sondy. Ze svrchního kontextu 1900 byl získán chronologicky nesourodý materiál obdobně jako v sondách 16–22/93. V západní části řezu byla zachycena novověká parcelní zeď (vkop kontext 1914 s výplní směsi nálezů od lužické kultury po novověk; pozoruhodným nálezem je zlomek raně středověké nádoby s tuhováním povrchem a vlešťovanou výzdobou) i se starším středověkým vkopem (výplň 1915 A). Nejdůležitějším zjištěním v této sondě bylo rozeznání kamenité destrukce valu (kontext 1906) hradiště lužické kultury (stupeň III dle V. Vokolka). Před valovým opevněním se nacházel příkop hluboký až tři metry zahloubený do podloží (kontext 1904, jemný terasní písek) a zároveň zčásti využívající přírodní terénní deprese, která západním směrem k okraji ostrožny znatelně klesala. Kontexty 1903, 1908, 1903A, 1923 jsou dokladem mohutné eroze, která nastala po opuštění hradiště lužické kultury někdy v 11. století př. n. l. Kontext 1919 reprezentuje pak erozní vrstvu, která vznikla každodenním zanášením příkopu v období existence hradiště (obr. 34).

Obr. 33. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 18/93, západní a východní profily, kontexty 1806, 1811, 1807, 1814, 1815 a 1808 lze interpretovat jako lužické vrstvy zanášející postupně příkop hradiště vyhloubený do podloží (kontext 1810)

Obr. 34. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 19/93, severní profil, kontext 1906 představuje kamenitou destrukce valu hradiště lužické kultury. Kontexty 1903, 1908, 1903A, 1923 jsou dokladem mohutné eroze, která nastala po opuštění hradiště. V západní části řezu byla zachycena novověká parcelní zeď

Obr. 35. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 21/93, hrob č. 18

SONDA 20/93

Popis náleзовé situace

Sonda o rozměrech cca 10×2 m byla položena na dvorku čp. 100 a 101. Vlastní sonda pak byla rozšířena východně při zdi čp. 101 (sonda 21/93) a západně (sonda 22/93). Během výzkumu nebyl popsán žádný kontext a nebyl získán ani datovací materiál.

Rozbor náleзовé situace

V této sondě byla zjištěna pouze recentní svrchní vrstva, která nasedala přímo na podloží. Nebyla pořízena žádná plánová dokumentace.

SONDA 21/93

Popis náleзовé situace

Sonda o rozměrech cca 5,3×1,4 m byla položena na dvorku při západní zdi čp. 101 jako východní rozšíření sondy 20/93 (obr. 35–36). Během výzkumu bylo registrováno celkem 35 kontextů, z toho 24 tvořily uložení (10 výplně), 11 výkopy a 1 zeď. Z 23 uložení byl získán datovací materiál.

Rozbor náleзовé situace

Stratigrafická situace v sondě byla poměrně jednoduchá. Terény vrcholně a pozdně středověkého stáří byly již před výzkumem zlikvidovány. V sondě bylo tak možné registrovat uložení o celkové mocnosti cca 1 m až na geologické podloží (kontext 2117=2127). Nejmladší kontexty, pomineme-li recentní výkop a výplň pro kanalizaci (kontexty 2128, 2129), tvoří uložení 2100, 2107 a 2114, které obsahovaly keramiku raně středověkou až do počátku 13. století. Důležité pro vlastní datování stratigrafické situace se jeví uložení 2101 a 2108. Obě lze charakterizovat jako planýrky. Kontext 2101 jako planýrku raně středověkou a kontext 2108 jako planýrku z období lužické kultury. Obě uložení obsahovaly chronologicky nesourodé nálezy, které neobsahovaly žádné jiné vrstvy. Důležitým zjištěním byl nález dvou zlomků eneolitické keramiky datované J. Prostředníkem do období kultury nálevkovitých pohárů. Na bázi této vrstvy pak byla objevena kolekce štípané industrie datované S. Venclem do období pozdního paleolitu. V celé stratigrafii bylo registrováno pouze 6 kontextů, které nebyly kontaminovány mladšími či staršími intruzemi (kontexty 2102, 2106, 2108 – vyjma baze uložení, 2115, 2119, 2123). V rámci uložení 2101 a 2108 se nacházely menší zahloubené objekty interpretované jako kúlové jamky (kontexty 2100 A/2100 B, 2114/2114 A, 2102/2103, 2115/2116, 2121/2122, 2123/2124, 2125/2126). Kúlové jamky však netvořily žádné zjevné uskupení. Objekty zahloubené do kontextu 2101 obsahovaly též raně středověké nálezy; z výplně objektů zahloubených do kontextu 2108 byla získána výhradně keramika nejmladší fáze lužické kultury (stupeň III dle V. Vokolka). Dalším důležitým nálezem byl kostrový hrob č. 18 (kontext 2111) narušený výkopem pro recentní kanalizaci (obr. 35–36). Z nadloží hrobu byl získán nestratifikovaný soubor kostí, z něhož zhruba polovinu tvořily kosti dětské (antropologické určení nebylo dosud provedeno).

Obr. 36. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 21/93, hrob č. 18

SONDA 22/93

Popis nálezové situace

Sonda o rozměrech cca 3×3–4 m byla položena na dvorku čp. 100 jako západní rozšíření sondy 20/93. Během výzkumu bylo registrováno celkem 5 kontextů, z toho 2 tvořily uložení (1 výplň), 1 zeď a podloží. Ze 3 uložení byl získán datovací materiál (tab. 39–40).

Rozbor nálezové situace

Svrchní kontext 2200 obsahující směs nálezů od raného středověku po novověk překrýval subrecentní zděnou cihlovou jámkou (kontext 2204, výplň 2201), která byla zahlobena již do podloží. V terénu byl k nálezové situaci pořízen pouze jeden plán a žádný řez.

4.4. Celkové vyhodnocení nálezové situace na parcelách čp. 99–101

Ačkoli mnohé stratigrafické situace byly značně narušeny mladšími zásahy, doložily zajímavou skutečnost, a sice, že původně před lidskou sídelní aktivitou nebyla mladoboleslavská ostrožna tak plochá, jako v současné době, nýbrž její jižní část byla mírně vyvýšena. Na geologické podloží tvořené jíly a slíny, které překrývaly terasové písky a štěrkopísky, nasedaly zhruba tři metry kulturních vrstev. Jižním směrem k dnešnímu hradu mocnost nadloží klesá od 160 cm (čp. 99, sonda 3/92) do 60 cm (čp. 104) na vzdálenosti 40 m. V prostoru hradu lze tedy předpokládat možnou vyvýšenou akropoli.

Ve většině sond, jejichž stratigrafie nebyla výrazněji narušena postdepozičními procesy, byl registrován poměrně uniformní sled vrstev, které byly tvořeny 1–2 vrstvami pravěkými, datovanými artefakty do období lužické kultury. Na ně pak nasedaly kontexty raně středověké (minimálně 11.–12. století) a svrchní vrstvy recentní.

Obecně lze uvést, že stratigrafická situace pod domy je zachována lépe než na dvorcích, které se často čistily a probíhaly tam výrazné transfery terénů. Ač byly stratigrafie stavbou domů také značně porušeny, v nepodsklepených místech jsou pravěká a raně středověká souvrství poměrně dobře dochována.

Antropogenní aktivita na této lokalitě byla zjištěna celkem ve čtyřech obdobích (pozdní paleolit, kultura nálevkovitých pohárů, lužická kultura, raný středověk–novověk), přičemž první dvě se projevíly při výzkumu parcel čp. 99–101 pouze ve formě movitých nálezů.

Nejstarší období reprezentuje zmíněný soubor celkem 20 kusů patinovaných kamenných artefaktů nalezených v sondě 21/93 na bázi kontextu 2108. Dle charakteru patiny lze odůvodněně uvažovat o pozdně paleolitickém stáří. Takovýto nález přímo z intravilánu po celý středověk hustě zastavěného města je unikátní (podrobné zhodnocení a soupis industrie viz *Prostředník – Šída 2003*, 183–185). Surovinové složení dokazuje využití jak místních surovin z řečiště Jizery, tak i vzdálenějších zdrojů pazourků pocházejících z glacienních či glaciifluviálních sedimentů. Typologicky soubor obsahoval dvě čepele, drasadlo, retušer, rydlo, škrabadlo a další tvary (srov. *Prostředník – Šída 2003*, tab. 4–5).

Antropogenní, patrně sídelní aktivitu dokládají dva typické zlomky z jedné nádoby datovatelné do období kultury nálevkovitých pohárů. Datace byla možná díky charakteristické výzdobě (srov. *Prostředník – Šída 2003*, obr. 12:1). Dalším nálezem je pazourková šipka, jejíž nálezové okolnosti však již nelze zpětně rekonstruovat.

Sídelní komponenta lužické kultury je doložena nejen kulturními souvrstvími doloženými téměř ve všech sondách, ale i zahlobenými objekty, kúlovými jamkami či žlábků. Například v sondě 8/92 se do kontextů 815 a 816 zahloboval systém žlábků (kontexty 817, 818, 820, 821) ve směru S–J s kúlovými jamkami. Je možné, že byl zachycen nějaký druh ohrazení či ukotvení jiné nadzemní konstrukce. Na jižním řezu sondy 16/93 je také velmi dobře patrná prudce k západu klesající hrana ostrožny. Na podloží (kontext 1640) nasedající kontexty 1609 a 1611 lze interpretovat jako doklad snahy rozšířit rovnou plochu ostrožny a zároveň jako doklad mohutné eroze. Nejdůležitějším zjištěním pak bylo rozeznání kamenité destrukce valu (sonda 19/93, kontext 1906) hradiště lužické kultury (stupeň IIIb dle V. Vokolka). Před valovým opevněním se nacházel příkop hluboký až tři metry, zahlobený do podloží (kontext 1904, jemný terasní písek) a zároveň zčásti využívající přírodní terénní deprese, která západním směrem k okraji ostrožny znatelně klesala. Kontexty 1903, 1908, 1903 A=1903A, 1923 jsou dokladem mohutné eroze, která nastala po opuštění hradiště lužické kultury někdy v 11. století př. n. l. Kontext 1919 reprezentuje pak erozní vrstvu, která vznikla každodenním zanášením příkopu v období existence hradiště. Celkový řez příkopem byl dokumentován J. Waldhauserem v roce 1998 v čp. 16 na Staroměstském náměstí. Díky těmto nálezům lze poměrně bezpečně určit průběh fortifikace.

Objekty, které bychom mohli spojit s předpokládaným vznikem přemyslovského hradiště koncem 10. století, nebyly během tohoto výzkumu nalezeny. Doložená sídelní aktivita spadá zejména do 11.–12. století. Do 12. století je pak datována mohutná spáleništní vrstva o mocnosti místy až 40 cm, kterou lze snad interpretovat jako doklad zániku přemyslovského hradiště požárem (doložen např. v sondách 7/92

– kontext 733; 8/92 – kontexty 815, 823, 814; 12/92 – kontexty 1211, 1212, 1213; 13/92 – kontexty 1313, 1314). Stejná situace byla doložena i v čp. 14 na východní straně Staroměstského náměstí. Do tohoto zanikového horizontu jsou zahloubeny kostrové hroby. Například hrob č. 1 v sondě 7/92 je zahlouben do spáleništního kontextu 733 a hrob č. 2 v sondě 8/92 je zahlouben do téhož kontextu (v této sondě označen 814). Místo je však současně doložena stratigrafie dokládající pokračující sídlištní aktivitu během 13. století. Vrstvy 13. století v několika případech překrývají i vlastní hroby, což ovšem neznamená, že se zde ve 13. století nepohřbívalo. Ze zásypu některých hrobů totiž pochází i keramika 13. století. Pohřbívání zde pravděpodobně trvalo delší dobu, pro což svědčí fakt, že se některé hroby vzájemně porušují (srov. hroby v sondách 9/92 a 13/92). Celé pohřebiště lze na základě stratigrafických zjištění a nálezů dvou esovitých záušnic o průměru 35 mm v dětském (dvoj) hrobě č. 3 (9/92, kontext 912) datovat do průběhu 12. století s možným přesahem na obě strany. Důležitým nálezem je koláček patrně kovářské strusky o hmotnosti 0,37 kg ze sondy 14/92 (kontext 1432), který je keramikou datován do raného středověku, patrně 12. století. Je to jeden z mála nepřímých dokladů provozování řemesel na lokalitě. Využití ohně při řemesle či jen vytápění dokládají nálezy ohnišť v sondě 4/92, konkrétně kontext 406 (mladší ohniště ze 13. století) a 408 (starší ohniště z přelomu 12./13. století). Do raně středověkých kontextů 409 a 417 se pak zahlubuje předpecní jáma (vkop 418, výplň 412, 413) datovaná někam do průběhu 12. století.

Intaktní vrcholně středověká (14.–15. století) stratigrafie nebyla až na jednu výjimku zachycena. Touto výjimkou byla situace v sondě 3/92, kde jsou kontexty 141, 142, 143 a patrně i 153 interpretovány jako stavební vrstva tvořená převážně sutí a datovaná do vrcholného středověku, tedy do existence města ve 14.–15. století. Zajímavým nálezem je i v západní části řezu sondy 19/93 zachycená novověká parcelní zeď i se starším středověkým vkopem. Zda se tam ve středověku nacházela zídka či plot z organického materiálu, určit nelze. V ostatních sondách byl vrcholně středověký materiál nacházen jako příměs ve smíšených svrchních kontextech.

Lze oprávněně předpokládat, že během novověku došlo v souvislosti s přestavbami domů k odebrání a přemístění většiny vrcholně středověkého terénu. Jakákoli bližší zjištění o vývoji vrcholně středověkého dřevěného města a přerod jeho zástavby v kamennou tudíž postrádáme. Jediným archeologicky zjištěným dokladem složitějšího novověkého stavebního vývoje je zeď nalezená v sondě 14/92 (kontext 1418), kterou lze rámcově datovat do 16. či 17. století. Doklady o zacházení s odpadem pochází až z novověku. V sondách 16/93 (kontext 1603 A), 18/93 (kontext 1802) a 22/93 (kontext 2204) byly nalezeny tři subrecentní cihlové odpadní jímky.

4.5. Rozbor movitých nálezů

Do rozboru movitých nálezů není zahrnuta analýza osteologického materiálu, jehož zpracování je již mimo rozsah této práce. Bude zpracován samostatně (obr. 37–38; tab. 41).

4.5.1. Pozdní paleolit

Soubor celkem 20 kusů patinovaných pozdně paleolitických kamenných artefaktů nalezených v sondě 21/93 na bázi kontextu 2108 byl již podrobně zpracován a publikován (srov. *Prostředník – Šída 2003*, 183–185), proto zde bude popis omezen jen na stručnou charakteristiku.

Surovinové složení ukazuje na využití jak místních surovin z řečiště Jizery (valoun slínovce, manuport hlízy achátu), tak i ze vzdálenějších zdrojů pazourků pocházejících z glacigenních či glacifluviálních sedimentů. Typologicky soubor obsahuje 2 čepele, drasadlo, rydlo, manuport, retušér, škrabadlo, úštěp a vrub. Datace souboru se kromě typologie opírá zejména o přítomnost různých druhů patiny. Registrována byla bílá degradační patina (9 artefaktů) a červená železitá patina (2 artefakty), která je nepřírodním indikátorem ledovcového či vodního transportu suroviny. Tři artefakty vykazují stopy opálení

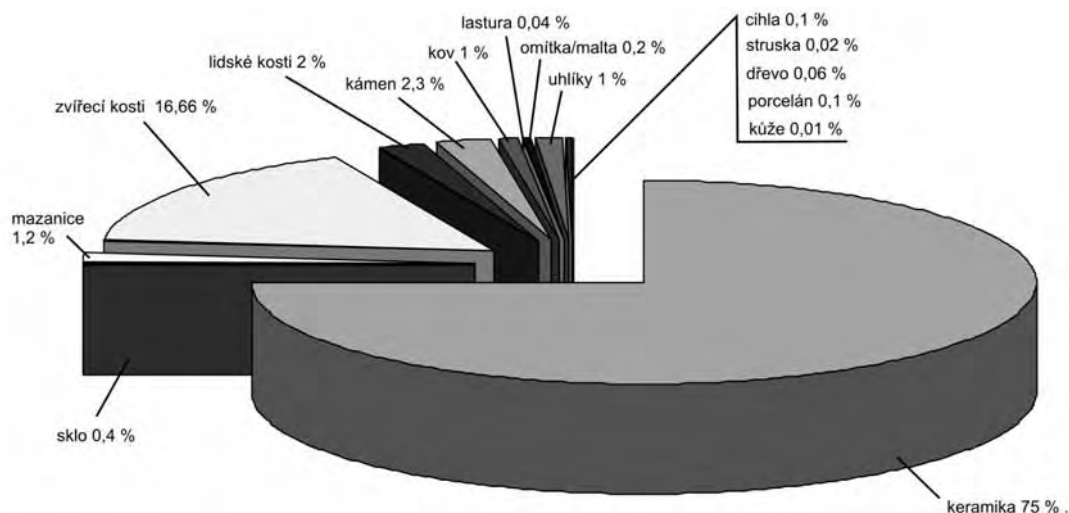
4.5.2. Kultura nálevkovitých pohárů

Keramika

Osídlení této eneolitické kultury je doloženo na parcelách čp. 99–101 pouze dvěma typickými zlomky z jedné nádoby. Datace byla možná díky charakteristické výzdobě tvořené rytým zavěšeným trojúhelníkem vyplněným drobnými oválnými kolky. Patrně se jednalo o zlomky z těla zdobeného nálevkovitého poháru (srov. *Prostředník – Šída 2003*, obr. 12:1). Není vyloučeno, že další atypická skupina keramiky této kultury se skrývá ve skupině atypické keramiky lužické kultury.

Štípaná industrie

Dalším nálezem je plošně retušovaná pazourková šipka, jejíž nálezové okolnosti však již zpětně nelze dohledat (obr. 56:2).

Obr. 37. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99–101, sondy 1/92–22/93, zastoupení jednotlivých druhů nalezených artefaktů

4.5.3. Lužická kultura

4.5.3.1. Keramika

Tento druh artefaktů je nejhojněji zastoupen. Lužická keramika byla zastoupena ve všech sondách s výjimkou 2/92 (klenební zásyp novověkého sklepa) a 20/92, z níž nebyly získány žádné nálezy. Z celkového množství 16 636 ks nalezené keramiky ze všech sond 1/92–22/93 je do období lužické kultury datováno 2 731 ks, což je 16,42 %.

Celkově lze říci, že se jedná o standardní vzorek sídlištní keramiky, která postrádá výrazných chronologicky citlivých nálezů. Přesto lze soubor poměrně přesně chronologicky a kulturně zařadit do nejmladšího stupně III, tzv. pojizerské facie lužické kultury (HA2/B1). Za pozornost stojí a chronologické zařazení potvrzují i nálezy koflíku se zalomenou stěnou a rytou výzdobou (kontext 2123; *Prostředník – Šída 2003*, obr. 13:5), zlomek podhrdlí nádoby s rytou výzdobou (kontext 2108; *Prostředník – Šída 2003*, obr. 14:12; 19/93, kontext 1906, s. č. 641), okraje mis s plochým vyhnutým žlábkovaným okrajem, miniaturní nádobka (3/92, profil zásypu statické sondy, s. č. 79), zlomek tuhované a leštěné mísy s větvičkovitým rytým motivem (18/93, kontext 1806, s. č. 598; *obr. 61:1; 75:12*). Častým výzdobným motivem je žlábkování, vertikální ryté linie, přesekávaný okraj či jemnými vrypy zvýrazněná výduť. Drtivá většina typické keramiky je však na povrchu upravena horizontálním či vertikálním prstováním, které neumožňuje přesnější chronologické zařazení v rámci lužické kultury. Obecně se datování mladoboleslavské keramiky opírá o nálezy z výšinné polohy Mužský-Hrada. Dosud byla však podrobněji publikována pouze výzkumná sezóna z roku 1929 (*Plesl – Pleslová-Štiková 1970*).

Pozoruhodným nálezem je zlomek hliněného mezikruží ze sondy 7/92 (kontext 733=823, s. č. 298), které je interpretováno jako zlomek závaží (*obr. 60:5,6*).

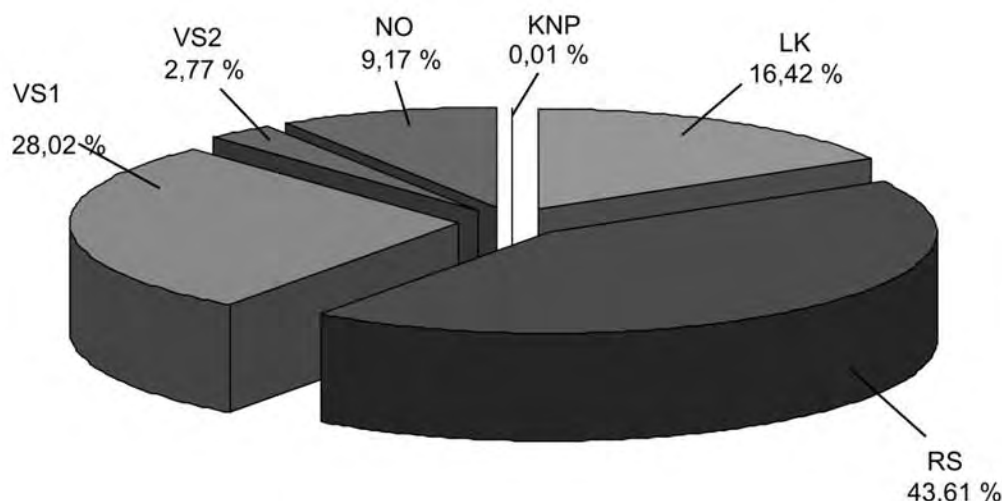
4.5.3.2. Přesleny

Bylo nalezeno celkem sedm leštěných dvojkónických či zaoblených přeslenů, případně jejich zlomků. Tvar ani technologie výroby nejsou nijak chronologicky citlivé, a tak je lze datovat pouze na základě doprovodné keramiky v daném kontextu. Žádný z nalezených přeslenů nelze jednoznačně zařadit do období lužické kultury. Jedině u dvou nálezů ze svrchních kontextů 1900 (s. č. 607) ze sondy 19/93 (*obr. 76:1*) a kontextu 108 (s. č. 8) ze sondy 1/92 (*obr. 62:9*), nelze dataci do období lužické kultury vyloučit. Kontext obsahoval chronologicky nesourodý materiál od mladší doby bronzové po novověk.

4.5.3.3. Bronzové artefakty

Jehlice

Jediným kovovým artefaktem náležejícím do období lužické kultury je zlomek bronzové jehlice (3/92, kontext 148, s. č. 148; *obr. 56:6*). Jelikož hlavice jako typologický a chronologicky citlivý prvek byla nejspíše odlomena, nelze druh ani bližší časové zařazení jehlice blíže určit.

Obr. 38. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99–101, sondy 1/92–22/93, chronologické zastoupení nálezů keramiky

4.5.3.4. Kamenné artefakty

Štípaná industrie

Ze všech sond pochází pouze malý soubor štípané industrie datované do období lužické kultury. Tento soubor čítá čtyři kusy, přičemž není bráno v potaz množství malých, vodou omletých úštěpů, které se v nálezovém inventáři také objevovaly. Soubor obsahuje jedno pazourkové (SGS) jádro (8/92, kontext 815, s. č. 296; *obr. 96:33*) a dva úštěpy (19/93, kontext 1906, s. č. 610; *obr. 76:3* a 21/93, kontext 2108, s. č. 623; *obr. 60:3,4*); druhou zastoupenou surovinou reprezentuje jaspisová čepel a jeden úštěp (18/93, kontext 1806, s. č. 600; *obr. 75:9*).

Naleziště pazourku je ve vrstvách glacigenních a glacifluviálních sedimentů kontinentálního ledovce, který našeho severního území dosáhl v období elsterského a sálského zalednění. Zmíněné sedimenty se vyskytují na Frýdlantsku, Hrádecku a dokonce i v okolí Jablonného v Podještědí, kam ledovec zasáhl přes Ještědský hřbet hned třikrát. Řeka Ploučnice část ledovcových sedimentů transportovala a pazourky se tak vyskytují na jejích terasách. Jedná se tudíž o nejbližší lokalitu výskytu pazourku pro většinu Čech. Nejkratší transportní vzdálenost mezi Mladoboleslavskou ostrožnou a Jablonskem je cca 45 km (*Šída 2001, 67*).

Výskyt a zpracování jaspisu je nejbližší doloženo v oblasti Prokalí na západním svahu Kozákova. Bylo zde nalezeno několik kamenářských dílen, např. Babí pec, Zemanova pec, Kudrnáčova pec. Datovány jsou do období kultury nálevkovitých pohárů, nicméně využití v mladší době bronzové vyloučit nelze. Ač měly nástroje vyrobené z kozákovského jaspisu spíše lokální význam, nalézáme je v okruhu 30–40 km, čemuž nálezy z 35 km vzdálené Mladé Boleslavi odpovídají (*souhrnně Filip 1947, 210–214*).

Drtidla

Dva zlomky datované průvodní keramikou do období lužické kultury byly nalezeny v sondě 3/92 (kontext 147, 148, s. č. 170, 163). Původ suroviny na nástroje sloužící k tření obilných zrn, minerálních barviv či dalších komodit není zcela jasný.

Brousek

V sondě 3/92 (kontext 152, s. č. 142; *obr. 63:4*) byl spolu s lužickou keramikou nalezen i hlazený kámen, který lze snad interpretovat jako brousek či hladítko. Surovina je zelená břidlice transportovaná vodou, pocházející snad z blízkých říčních teras Jizery.

Mazanice

Mazanice byla hojně využívána nejen jako lehce dostupná izolační hmota, ale plošné omazání staveb mělo i svou protipožární funkci. Většinou se v archeologických situacích dochovává právě při zániku staveb požárem. Malé zlomky mazanice se nacházely v kontextech velmi často, větší kusy dokládající druhy užitých konstrukcí však v kontextech datovaných do období lužické kultury nalezeny nebyly.

4.5.4. Středověk

4.5.4.1. Bronzové artefakty

Esovité záušnice

Jednou z mála opor pro datování kostrového pohřebiště objeveného na parcelách čp. 100–101 v Mladé Boleslavi je nález dvou esovitých záušnic v hrobě č. 3 (kontext 912; *obr. 69:43,44; 56:3,4*). Hrob byl při výzkumu interpretován jako dětský s ostatky v neanatomické poloze. Při zpracování vyzvednutého antropologického materiálu antropologem bylo zjištěno, že v hrobě byly pohřbeny ve skutečnosti děti dvě, a to ve věku 1,5 a 3 roky (*Kuželka – Hendrychová 1993, 14–15*). Jedna esovitá záušnice byla zlomená a druhá zdeformovaná. Obě měly zhruba shodný průměr kolem 35 mm. Spolu s šperky byl v hrobě nalezen i bronzový zahnutý špendlík s kulovitou hlavičkou.

Obecně je přijímán názor, že se esovitá záušnice vyvíjela od menších rozměrů (průměr do 30 mm) v 10. a 11. století až k větším rozměrům (průměr nad 30 mm) ve 12. století. Dle stříbrného pokladu z Prahy-Štěpánské ulice datovaného do 40. let 12. století se průměr záušnic skutečně v této době již pod 30 mm nedostával (*Radoměřský 1960, 78*). Tento modelový proces nemusel však vždy probíhat lineárně, a je tedy nutné s těmito poznatky pracovat s jistou opatrností. Zároveň je potřeba připomenout, že esovitá záušnice, ať jakkoli prostý šperk, měly svou nezanedbatelnou hodnotu a jejich užívání nemuselo končit bez výjimky s jejich prvním majitelem. Proto se mohou vyskytovat i v kontextu mladším (srov. např. *Smetánka 1973*).

Zajímavý srovnávací materiál poskytlo mladohradištní pohřebiště v Radomyšli (okr. Strakonice) zkoumané v letech 1963–1968 B. Nechvátalem (1999). Z celkového počtu 463 hrobů se 729 jedinci byly esovité záušnice nalezeny pouze v 37 hrobech, což je necelých 8 % (*Nechvátal 1999, 127*). Zpracování výzkumu poskytlo mnohé důležité poznatky. V první řadě fakt, že 87 % veškerých tzv. menších esovitých záušnic (o průměru 20–30 mm) pochází ze čtyř dětských hrobů. Jejich celkový počet v těchto hrobech činil 27 kusů. Další důležitou skutečností je, že v jednom z dětských hrobů byla nalezena esovitá záušnice o průměru 30,5/27,5 mm umístěná na levé straně lebky, zatímco na pravé straně se nacházela tzv. velká esovitá záušnice o průměru 40/41,8 mm (*Nechvátal 1999, 122–123*). Z toho plyne, že esovité záušnice menších rozměrů nelze mechanicky považovat za starší a větší za mladší. Mnozí badatelé se domnívají, že dětské hroby byly zvláště během 12. století vybavovány esovitými záušnicemi menších rozměrů (o průměru 20–30 mm) než hroby dospělých jedinců (o průměru 40–60 mm). K tomuto názoru se přiklání i B. Nechvátal a datuje existenci pohřebiště v Radomyšli na základě všech aspektů do průběhu celého 12. století (*Nechvátal 1999, 124*).

Situace pohřebiště na parcelách čp. 100–101 v Mladé Boleslavi se jeví velmi podobně. Dvojice esovitých záušnic o průměru cca 35 mm nalezená v dětském (dvoj)hrobě se rozměrově nachází na rozhraní obou výše uvedených skupin. Dle datace samotných záušnic i dle stratigrafické situace lze tento hrob a snad i celé pohřebiště datovat rámcově do průběhu 12. století.

Špendlík

Bronzový artefakt (9/92, kontext 912–hrob č. 3, s. č. 309; *obr. 69:45; 56:5*) sloužící patrně jako spínadlo oděvu byl nalezen společně se dvěma esovitými záušnicemi. Přesné umístění v rámci hrobu č. 3 dnes již určit nelze. Špendlík je tvořen kulovitou hlavicí o průměru 2 mm a tyčinkou o průměru 1 mm a délce 43 mm. Špendlík je v půli ohnut do pravého úhlu a zároveň i u zahroceného konce. Tato zahnutí měla nejspíše zabránit vyvlečení a ztrátě oděvního spínadla.

Háček na šaty

V sondě 3/92 byl v kontextu 154 (s. č. 103; *obr. 57:1,2; 63:22*) nalezen bronzový háček, který lze snad interpretovat jako spínací (?) háček na oděv. Je tvořen zahnutou roztepanou ploškou s drátkem stočeným do očka. Časové zařazení je nejednoznačné. Ač se ve vrstvě nacházela keramika převážně 13. století a raného středověku, přítomna byla i příměs vrcholně středověká a novověká.

Prsteny

Drobný zlomek bronzového páskového prstenu o šířce pásku 2 mm byl jako osobní výbava nalezen na prsteníku levé ruky skeletu ženy ve věku 20–30 let v hrobě č. 1 (7/92, kontext 713, s. č. 253; *obr. 57:3*). Jde o poměrně obvyklý druh nálezů i na jiných pohřebištích 12. století (srov. *Nechvátal 1999*). Druhý bronzový zlomek je artefakt pocházející ze sondy 3/92 (kontext 146, s. č. 176), nalezený v kontextu spolu s fragmentem skleněného kroužku (viz níže). Na rozdíl od předchozího artefaktu je interpretace tohoto zlomku méně průkazná. Byl nalezen v sídlištní vrstvě a vyroben z bronzové tyčinky o průměru 2 mm. Nelze proto vyloučit, že může jít o zlomek jiné závažné ozdoby, například kroužku do vlasů či nějakého druhu záušnice.

4.5.4.2. Železné artefakty

Nože

Všechny nože – 5 ks a 3 zl. – byly nalezeny v sídlištních vrstvách. Vzhledem k tomu, že nálezy nebyly po vyzvednutí konzervovány, mnohé z nich se již vlivem masivní koroze téměř rozpadly. Ze sondy 4/92 pochází z kontextu 406 jeden exemplář (délka 104 mm) datovaný rámcově dle doprovodné keramiky do 12.–13. století (s. č. 187). Do stejného období náleží i zlomek (s. č. 188) z přepáleného kontextu 407 překrývacího ohniště (kontext 408). Rámcová datace do 12.–13. století platí i pro nůž (délka 104 mm) ze sondy 14/92, kontextu 1409 B (s. č. 457). Jedinými dvěma prokazatelně raně středověkými exempláři je mírně zahnutý nůž (délka 116 mm) z kontextu 1424 (s. č. 413) a nůž (délka 140 mm) z kontextu 1410 (*obr. 73:13*).

Ve všech případech šlo s největší pravděpodobností o nože s trnem, který byl zapuštěn do rukojeti z organického materiálu. Nože jsou nástrojem především účelovým a jejich tvar se během středověku příliš neměnil, z čehož plyne jejich nevhodnost jako chronologického prvku. Zmíněné nálezy nejspíše nepocházejí z narušených raně středověkých hrobů, ale skutečně pouze z vrstev sídlištních. Obecně se nože v hrobech vyskytují zejména v 9. a 10. století, během 11. už méně a na přelomu 11. a 12. století úplně mizí (*Krumphanzlová 1974, 70*).

Zápona

Nález (s. č. 252; *obr. 57:5,6*) pochází ze sondy 7/92 a kontextu 708, který tvoří zásyp ženského kostrového hrobu č. 1. Artefakt, který se zachoval jen ve zlomku, je tvořen železnou stočenou tyčinkou zakončenou zahnutým hrotem. Byl pracovníčně označen jako zápona, i když jeho funkce není zcela jasná.

Přezka

Oko železné přezky pochází ze sondy 3/92, kontextu 154 (s. č. 103; *obr. 63:66*). Datace je nejasná, jelikož nález pochází z chronologicky nesourodé vrstvy.

Šídlo

Předmět denní řemeslné potřeby reprezentuje železná zahrocená tyčinka interpretovaná jako šídlo. Byla nalezena v sondě 3/92, kontextu 155 (s. č. 164; *obr. 63:76*) a je datována dle doprovodné keramiky do 12.–13. století.

Hřeby, skoby

Poměrně početnou skupinu (9 ks) železných nálezů tvoří různé druhy hřebů a skob sloužících k fixaci dřevěných konstrukcí. Tento druh artefaktů je chronologicky necitlivý, a tak je lze datovat jen rámcově dle doprovodné keramiky. Rámcově do středověku lze zařadit hřeby ze sond 3/92 (kontext 155, s. č. 165) a 14/92 (kontext 1417, s. č. 423; *obr. 73:54*), do 12.–13. století pak exempláře ze sond 6/92 (kontext 605, s. č. 312; *66:15*) a 14/92 (kontext 1404, s. č. 399). Jediný hřeb datovaný keramikou do raného středověku pochází ze sondy 6/92 (kontext 611, s. č. 308; *obr. 80:33*). Stejně je datována i skoba ze sondy 7/92 (kontext 708, s. č. 250; *obr. 67:40*).

Neidentifikované zlomky

Do této skupiny náleží železné fragmenty (8 zl.) neznámé funkce pocházející z raně středověkých kontextů 707 (7/92, s. č. 240), 1103 (11/92, s. č. 410), 1212 (12/92, s. č. 378) a 1410 (14/92, s. č. 424). Dvě železné tyčinky (zlomky hřebů?; sonda 8/92, kontext 801, s. č. 255) byly nalezeny v zásypu ženského hrobu č. 2. Do období 12.–13. století pak náleží zlomek z kontextu 1409B (14/92, s. č. 457) a podkovovitý artefakt z kontextu 155 (3/92, s. č. 164).

4.5.4.3. Kostěné artefakty

Kostěné knoflíky

Ve výplni (kontext 808) oválné jámy (kontext 809) za lebku ženy ve věku 30–40 let v hrobě č. 2 byl nalezen opracovaný kostěný kroužek o průměru 16 mm interpretovaný jako knoflík (s. č. 261). Ve střední části se nachází krusta, a tak není možné zjistit, zda byl provrtán (*obr. 60:1,2*).

Druhý kostěný artefakt o průměru 16 mm sloužící ke spínání oděvu byl vyroben ze zvířecí kosti, patrně žebra. Vlastní knoflík byl provrtán pěti otvory pro možnost přišití. Byl nalezen v sondě 10/92 v kontextu 1006 (s. č. 337). Doprovodnou keramikou lze datovat do raného středověku, rámcově 12. století. Nelze samozřejmě vyloučit ani vertikální transfer ze svrchních vrstev.

4.5.4.4. Skleněné artefakty

Skleněný kroužek

Zlomek kroužku ze skelné hmoty o rekonstruovatelném průměru cca 14 mm byl nalezen v sondě 3/92 (kontext 146, s. č. 176). Na základě průvodní keramiky z vrstvy ho lze datovat do 12.–13. století bez možnosti bližšího určení. Nelze vyloučit, že může pocházet původně z hrobového celku. Analogie byly nalezeny například na pohřebišti z 12. století v Radomyšli (*Nechvátal 1999*, 131). Na tamějším pohřebišti byly v hrobech nalezeny dva exempláře interpretované jako prsteny. První prsten se štítkem byl nalezen v dětském hrobu u pravého lokte a druhý při konzervaci dětského hrobu v oblasti hrudního koše zavěšený na jedné z esovitých záušnic. Ve druhém případě tedy patrně nešlo o prsten v pravém smyslu slova. B. Nechvátal předkládá domněnku, že takovéto skleněné kroužky se nenosily na prstech, ale vplétaly se do vlasů jako ozdoba (k dané problematice viz též *Černá 1981*, s. další lit.). Za pozornost stojí, že při záchranném archeologickém výzkumu na nádvoří mladoboleslavského hradu byl nalezen obdobný skleněný kroužek. Nacházel se ve svrchní novověké vrstvě (*Boháčová – Frolík 1994*, obr. 7).

4.5.4.5. Železná struska

Důležitým nálezem je koláček patrně kovářské strusky o hmotnosti 0,37 kg ze sondy 14/92 (kontext 1432, s. č. 499), který je keramikou datován do raného středověku, patrně 12. století. Je to jeden z mála nepřímých dokladů provozování řemesel na lokalitě. Další zlomky strusky pochází ze sondy 13/92, kontextů 1300 (s. č. 382), 1302 (s. č. 390) a 1316 (s. č. 422).

4.5.4.6. Keramika

Přesleny

Jak již bylo uvedeno, bylo při výzkumu nalezeno sedm leštěných dvojkónických či zaoblených přeslenů, případně jejich zlomků (*obr. 58:1,2,5,6; 59*). Tvar ani technologie výroby těchto artefaktů sloužících jako setrvačnická vřetena, nejsou nijak chronologicky citlivé, a tak je lze datovat pouze na základě doprovodné keramiky v daném kontextu. Kromě dvou (19/93, kontext 1900, s. č. 607; 1/92, kontext 108, s. č. 8) lze na základě doprovodné keramiky uvažovat o raně středověkém stáří, konkrétně 11.–12. století. Ve třech případech byly nalezeny v zásypech raně středověkých hrobů (hrob č. 2 – 8/92, kontext 801, s. č. 254; hrob č. 5 – 9/92, kontext 911, s. č. 334; hrob č. 7 – 9/92, kontext 927, s. č. 360). Ve zbylých dvou případech pochází ze sídlištních kontextů s dalšími raně středověkými nálezy (8/92, kontext 803, s. č. 277; 14/92, kontext 1409 A, s. č. 429a-RS). Za pozornost stojí i další možná funkce těchto předmětů – vedle setrvačnické vřetene se uvažuje i o součásti zařízení sloužícího k rozdělování ohně (*Mareš – Waldhauser 2004*, 122–126). Tento možný výklad je podložen nejen experimentem, ale i nálezy u nezemědělských loveckých skupin či na vysokých horách. Nutno dodat, že přeslen měl ve své výbavě i eneolitický muž zvaný Ötzi (srov. *Spindler 1998*).

Kachle

Vzhledem k tomu, že na zkoumané lokalitě se, až na drobné výjimky, nezachovala vrcholně středověká souvrství, byly zlomky vrcholně středověkých a raně novověkých nepolévaných kachlů nacházeny jako příměs starších či chronologicky nesourodých svrchních kontextů. Převládajícím typem nálezů byly zlomky stěn nádobkových (miskovitých) kachlů (např. 13/92, kontext 1304, s. č. 385; *obr. 72:36*) a ve dvou případech byly registrovány zlomky čelních vyhřívacích stěn komorových kachlů. V jednom případě je výzdoba tvořena květinovou růžicí v poli a sítí rovnostranných trojúhelníků ve vedlejším poli (13/92, kontext 1300, s. č. 382; *obr. 72:4*). Ve druhém případě nelze kompozici výzdoby a její druh vzhledem k fragmentaritě určit (17/93, kontext 1700, s. č. 591). Datace do 15.–16. století je pouze rámcová.

Keramika

Mladoboleslavská raně středověká keramika zastoupená z výzkumu čp. 99–101 7 254 ks (což je 43,61 % z celkového počtu keramiky) se vyznačuje hned několika aspekty. V období od přelomu 10. a 11. století do 12. století je zde vůdčím keramickým tvarem bezuchý hrnec šedé řady s kalichovitou profilací okraje. Kvalitním výpalem a vůbec technologickým postupem lze toto kvalitní zboží plně srovnávat s produkcí pražskou. Hlavním výzdobným prvkem je jednoduchá rytá vlnice doprovázená horizontální rytou šroubovicí a případně i různými ozdobnými vrypy. Výjimečně se vyskytuje i vlnice mnohonásobná. Specifikem této šedé řady je absence slídy v keramické hmotě, čímž se tato keramika výrazně liší od ostatní doprovodné. Zároveň je však téměř nemožné tuto atypickou keramiku rozlišit od produkce vrcholně středověké, zejména 13. století. Nelze spolehlivě určit, zda byla tato šedá řada částečně dovážena z pražské oblasti, spíše však docházelo k úspěšnému napodobování tamější kvalitní produkce místními hrnčíři. Ne-

Lze vyloučit existenci i jistého středočeského výrobního okruhu sahajícího severně až na Mladoboleslavsko. Zatím nejsevernější nálezy kalichovitých okrajů šedé řady pocházejí ze sídliště na místě pozdějšího hradu Zvířetnice, tedy asi 6 km severně od Mladé Boleslavi.

Na starším slídnatém zboží 11. století, které však není vázáno na šedou řadu s kalichovitým okrajem, se vyskytuje často mnohonásobná vlnice v kombinaci s hřebenovým vpichem.

Někdy během 11. či na přelomu 11. a 12. století se začíná vyskytovat současně s kalichovitým okrajem i okraj límcovitý (jedná se pouze o pracovní označení, tvar ani datace nesouvisí s límcovitým okrajem pražské sekvence), a tak po celé (?) 12. století společně tvoří vúdčí tvary okrajové profilace. Límcovitý okraj je vázán na bezuchý hrnec, jehož povrchovou úpravu tvoří pouze horizontální rytá šroubovice. Toto zboží je typické výrazným zastoupením slídy v keramickém těstě. Místní produkce tohoto druhu keramického zboží je velmi pravděpodobná.

Snad již v 1. polovině 13. století nastupuje další výrazný vúdčí typ, a to opět bezuchý hrnec se vzhůru vytaženým okrajem. Ve starší fázi je do keramického těsta ještě občas přidávána slída, tento zvyk pak během 2. poloviny 13. století mizí. Povrchovou úpravu tvoří zejména horizontální rytá šroubovice doprovázená někdy i ozdobnými vrypy.

Co se týká tvarového zastoupení raně středověké keramiky, tak vúdčím tvarem je bezuchý hrnec, láhev a méně již misky. Ve 13. století pak nastupují i mohutné tuhové zásobnice, které jsou však zastoupeny jen zlomky. Vzhledem k fragmentárnosti souboru byly k dispozici pouze tři rekonstruovatelné hrnce, zbytek se nachází v menších zlomcích.

Vrcholně středověká keramika 14.–15. století tvořila kvůli nedochování intaktních kontextů pouze příměsí, a to počtem 460 ks, což je 2,77 % z celkového počtu zlomků keramiky. Tvarově jsou zastoupeny hrnce, džbány, mísy a pokličky. Typickým výzdobným motivem 14.–15. století je pásové radýlko ve tvaru malých čtverečků. Luxusnější stolní keramiku reprezentuje tzv. světlé zboží červeně malované a tenkostěnná keramika bíle malovaná.

Vzhledem k značnému množství výzkumem získaných keramických zlomků (16 636 ks) bylo přistoupeno ke kresebné dokumentaci všech okrajů a zlomků s výzdobou kromě běžné ryté šroubovice. Novověká keramika kreslena nebyla. Všechny zlomky byly však zahrnuty do sumačních tabulek a rozděleny dle datace na keramiku typickou a atypickou.

Leštěná tuhovaná keramika

Během výzkumu domu čp. 31 „U zlatého kohouta“ v roce 1992 našel J. Prostředník tři zlomky raně středověké keramiky (1 zlomek mísovitě nádoby a 2 zlomky z těla většího keramického tvaru), které se nápadně lišily od ostatní produkce kvalitním keramickým těstem bez příměsí slídy, s leštěným tuhovaným povrchem a vlešťovanou vícenásobnou vlnicí. Autor výzkumu je spojil se starším sídelním horizontem 10.–11. století a uvažoval o importu (*Prostředník 1995*, 85, tab. 4). Identické zlomky byly nalezeny i při výzkumu dvorku čp. 104 (*Prostředník 1995*, tab. 4; kontext 102, s. č. 525) a v sondách na parcelách čp. 99–101 (konkrétně 8/92, kontext 801, s. č. 266, kontext 814, s. č. 283; 9/92, kontext 900, s. č. 324; 19/93, kontext 1914, s. č. 642; např. *obr. 61:2*). Zatím chronologicky neodporují Prostředníkově dataci, ač jejich užívání ve 12. století nelze vyloučit. Počet zlomků se pohybuje kolem 15 kusů z různých míst celého Staroměstského náměstí. Tato kvalitní, na povrchu tuhovaná a leštěná zdobená keramika byla bezesporu luxusním stolním zbožím, o jejímž původu zatím nelze mnoho uvést. Nelze vyloučit import, v tom případě by se tyto nálezy zařadily na podobnou úroveň jako zjištěné nádoby s válcovitým hrdlem (viz níže). J. Prostředník nechal zhotovit výbrus z keramiky z čp. 31, ten však zatím nebyl odborníky patřičně vyhodnocen a srovnán z hlediska užití hlíny a příměsí.

Nádoby s válcovitým hrdlem

V rozsáhlém nálezovém souboru z výzkumu čp. 99–101 se nacházejí keramické zlomky, jejichž morfologie i umístění výzdoby se jeví pro oblast Pojizeří a středních Čech cizorodá. V literatuře se často hovoří o přímém či nepřímém polském vlivu (viz níže).

Jedná se konkrétně o nálezy se sondy 7/92, a to jeden zlomek z kontextu č. 700 (sáček č. 246) a rekonstruovatelnou nádobu z kontextu č. 708 (sáček č. 249; *obr. 67:49; 61:3,4*). Třetí nález pochází ze sondy 12/92, konkrétně ze zásypu vkopu pro sklep (výplň tvoří kontext 1201, sáček č. 371). První okrajový zlomek se užitým keramickým těstem nijak neliší od ostatní produkce. Výzdobu hrdla tvoří oválné vrypy, přičemž horní hrana okraje je přesekávaná úzkými vrypy. Z hlediska stratigrafické pozice se okraj nádoby nacházel ve svrchní vrstvě a lze tedy očekávat výrazné narušení postdepozicičními procesy. Vrstva samotná byla tvořena 61 ks raně středověké keramiky, 1 ks keramiky 13. století a 5 ks novověké keramiky. Vzhledem ke společnému výskytu s okraji kalichovité profilace lze uvažovat o dataci do intervalu 11.–12. století.

Zmiňovaná soudkovitá nádoba s mírně dovnitř vyhnutým okrajem je charakteristická horizontálním pásovitým členěním a výzdobou horní poloviny těla několikanásobnou hřebenovou vlnicí či rytými liniemi. Hrdlo a rozhraní těla a hrdla je zdobeno hřebenovými vpichy. Charakteristickým rysem keramického těsta je hrubší pískové ostřívo a přítomnost slídy. Vrstva, v níž byly fragmenty nádoby nalezeny, působí homogenně a obsahuje pouze keramiku raně středověkou, celkem 292 ks. Dle doprovodné keramiky (kalichovitý okraj) lze tuto nádobu datovat opět pouze v širším intervalu 11.–12. století.

Třetí zlomek okraje zdobený jednoduchou rytou vlnicí nelze vzhledem k nálezovým okolnostem spolehlivě datovat. Výplň vkopu pro sklep zničila původní stratigrafii a keramický soubor tvoří směs v rozptí od raného středověku po novověk.

Dle sdělení J. Waldhausera byl další zlomek okraje tohoto typu nalezen při kabelizaci Staroměstského náměstí v roce 1996 (Waldhauser 1998, 114).

Přesnější úvahy o provenienci jsou z důvodu dosud neprovedených petrografických analýz bezpředmětné (srov. níže). Nelze však vyloučit zmíněné polské vlivy, zejména uvážíme-li strategickou polohu Mladé Boleslavi na dálkové komunikaci.

Problematika nádob s válcovým hrdlem, její vznik, vývoj, funkce i chronologie budí pozornost našich i zahraničních badatelů již dlouhou dobu (obr. 39). Jako poslední se tímto tématem souhrnně pro oblast Čech s přihlédnutím k Moravě a střední Evropě zabýval R. Bláha (2000). Nálezy z Olomouce naposledy shrnul V. Dohnal (2001, 45–46; 2005, 84).

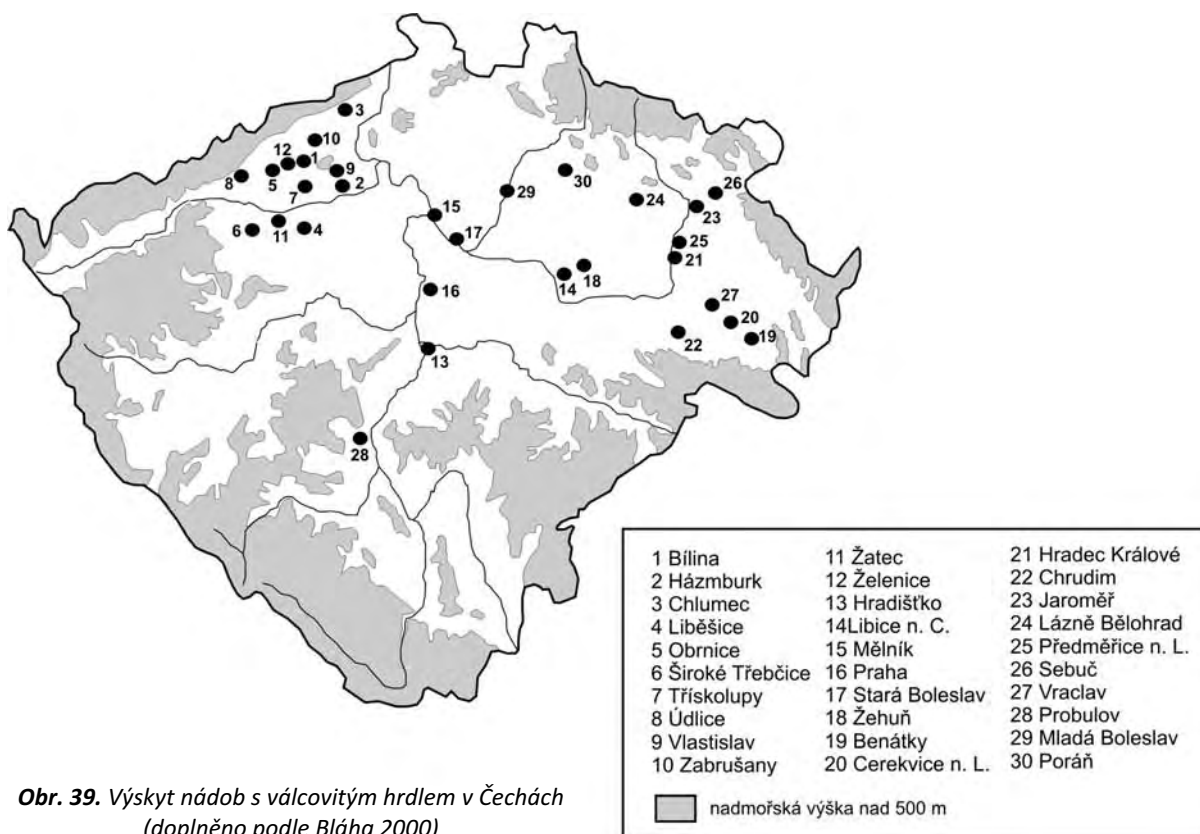
O morfologické třídění tohoto keramického tvaru se pokusilo již několik badatelů; pro Čechy Z. Váňa (1957, 32) a pro Moravu V. Goš (1980, 162–168). Souhrnně lze uvést, že nádoba s válcovitým (cylindrickým) hrdlem je druh hrncovité nádoby vyznačující se válcovitým neprofilovaným hrdlem, většinou bez znatelného okraje, nasazeným bez plynulého přechodu na vejčité případně soudkovité tělo. Mezi tímto druhem nádob lze najít velkou škálu tvarů s rozdíly ve velikosti, stavbě těla i utváření hrdla. Výzdoba sestává z běžných vzorů, tj. jednoduchá i mnohonásobná vlnice, vodorovné ryté linie, hřebenový vpich, šikmé vrypy, přičemž v některých případech výzdoba pokrývá až tři čtvrtě těla nádoby. Vzácnejší je zdobeno i samotné válcovité hrdlo (Bláha 2000).

Nádoby s válcovitým hrdlem nejsou vázány jen naše území, ale vyskytují se v celé oblasti Polabských, Pobaltských a Lužických Slovanů, přičemž největší koncentrace se doposud jeví na pobřeží Baltského moře a v Horní Lužici. Polská badatelka K. Musianowicz (1951–1952, 345–384) se domnívala, že tyto nádoby vznikají v severozápadní slovanské oblasti s centrem v Mazovsku. Odtud se pak měly dostávat na Sandoměřsko a také na východ. Dále tato badatelka registrovala výskyt obdobných tvarů i v Pomoří, Malopolsku, Slezsku, Lužici a Braniborsku. Dle jejího názoru varianty tohoto tvaru napodobovaly dřevěná vědérka s obručemi a sloužily k přechovávání tekutin nebo hotových pokrmů, a plnily tak úlohu lahví. Jejich bohatá výzdoba pak napovídá i možné funkci reprezentační.

Zájem o tento typ keramiky u nás souvisel s extenzivními výzkumy českých hradišť, zejména v 50. letech v severozápadních Čechách. V soupisu dosud publikovaných nálezů z Čech (celkem 30 lokalit) jsou nápadné dvě výrazné koncentrace, a sice oblast severozápadních Čech a potom oblast středních a východních Čech. Datování se obecně pohybuje v intervalu 10.–13. století. Pozoruhodná a jistě ne náhodná skutečnost je, že většina nádob s válcovitým hrdlem byla nalezena v blízkosti dálkových cest, zejména od Prahy na východ, tj. na trstenické a polské (kladské) cestě (Bláha 2000). A dle nových nálezů z Mladé Boleslavi i na žitavské cestě směrem od Prahy na sever. Výskyt při dálkových komunikacích vyvolává otázku, zda právě tyto cesty nepomohly šíření nádob do Čech z Polska či Moravy.

Nálezový kontext těchto nádob je různý (souhrnně Bláha 2000). Z Čech uvádí R. Bláha zatím jediný nález z depotu, tedy nádoby naplněné mincemi a sekaným stříbrem, a to z Mančic (okr. Kolín; Radoměřský – Richter 1974, 69). Zde je nádoba datována nejmladší mincí někam do poslední čtvrtiny 10. století. Nutno uvést, že se jedná o zdobenou válcovitou nádobku, nikoli však nádobu s válcovitým hrdlem (srov. Lutovský 2001, 179). Nálezů z Polska je o poznání více a datace se tam pohybuje v intervalu 11.–12. století. Jediný hrobový nález z Čech z Želenic (okr. Most; Koutecký 1964, 754, obr. 230) byl datován do 1. poloviny 11. století. Nálezy polské jsou opět výrazně četnější. Nejpočetnější skupina nálezů pochází z hradišť a sídlišť (v Čechách 85 %), což je nejspíše dáno stavem výzkumu. Nálezy tak zahrnují časový úsek od 9. století (z hradišť např. Vlastislav – Váňa 1968, 128; Žatec – Bubeník 1988, 49, 199, tab. CCLXX:6) do 13. století (např. rodící se městečko Hradištko u Davle – Richter 1982, 70, obr. 44:8,11).

Názory na vznik tohoto keramického tvaru se dělí na dva základní směry – difusionistický a autochtonistický (souhrnně Goš 1980, 167–168; Bláha 2000). První směr počítá se vznikem v jednom či několika centrech a postupné šíření. Druhá pak hledá genezi tvaru již od keramiky pražského typu. Na Moravě (16 lokalit) je výskyt nádob s válcovitým hrdlem často spojován s přímými polskými vlivy za vlády Boleslava Chrabrého. Například v Přerově je přímá přítomnost polské posádky během polské okupace

Obr. 39. Výskyt nádob s válcovitým hrdlem v Čechách (doplňně podle Bláha 2000)

Moravy (cca 1003–1019) dokládána vedle výskytu „polské“ fortifikace i nálezy keramiky s válcovitým hrdlem. Nálezy této keramiky se však vyskytují i v odlehlejších částech Moravy, kam polští bojovníci asi jen sotva pronikli. Na základě toho V. Dohnal konstatuje (2005, 84), že správnější je nedávat výskyt konkrétního keramického tvaru do souvislosti s rychle se měnící politickou či mocenskou situací, ale uvažovat v obecnější rovině o blíže nespecifikovaných vlivech šířících se z polských zemí.

Na rozdíl od Moravy trvala polská vojenská přítomnost v Čechách jen velmi krátce (1003–1004) a ještě k tomu Poláci nejspíše neovládali celé Čechy. Teoreticky by s polským zásahem mohly souviset nálezy z Chlumce a Žatce v severozápadních Čechách. Chlumec je nejspíše hradištěm, které se roku 1004 vzdalo knížeti Jaromírovi, když s pomocí krále Jindřicha zpět dobýval Čechy. Polská vojenská posádka je doložena i v Žatci, kde při příchodu Jindřichových a Jaromírových sil došlo k povstání Jaromírových přívrženců uvnitř hradiště a následnému pobití Poláků. To ovšem neřeší původ těchto tvarů, jelikož právě ze severozápadních Čech máme doloženy nálezy datované do 2. poloviny 9.–10. století. Je tedy zřejmé, že určitou skupinu nálezů tohoto typu nelze jednoduše spojit s přímým (okupace) či nepřímým (obchod, dar, kořist) polským vlivem. Můžeme tedy uvažovat o samostatném vzniku nádob s válcovitým hrdlem na širokém slovanském území. Zejména I. Borkovský a W. Holubowicz hledali kořeny tohoto tvaru v již v keramice tzv. pražského typu. Několik nálezů nádob s krátkým vertikálním hrdlem, registrovaných ve středních a severozápadních Čechách, mělo být údajně oním hledaným „přechodným“ tvarem mezi nádobami pražského typu a středo- a hlavně mladohradištními nádobami s válcovitým hrdlem (souhrnná argumentace viz Bláha 2000).

Do diskuse výrazným způsobem přispěly i publikované nálezy zlomků nádob s válcovitým hrdlem ze Staré Boleslavi (Boháčová 2002a, 429–438; 2003, 47–53), kde se autorka výzkumu nespokojila s pouhým konstatováním morfologické podobnosti české a polské keramiky a podrobila vybrané keramické zlomky petrografické analýze. Na základě komparace s polskými analýzami byla konstatováno, že původ několika zlomků lze skutečně hledat na území Polska a do Čech byly importovány. Problémem však zůstalo stanovení konkrétního místa jejich výroby. U dvou zlomků nelze vzhledem k surovině zatím zcela vyloučit i výrobu v místě nálezů. Díky výrazné morfologii můžeme v tomto případě uvažovat o přítomnosti polského hrdličáře na hradišti či alespoň, což je vzhledem k malé frekvenci nálezů méně pravděpodobné, užití polských vzorů (Boháčová 2002a, 437).

Značky na podstavách keramických nádob

Během výzkumu parcel domů čp. 99–101 a 104 byl soustředěn soubor 48 zlomků značek na podstavách keramických nádob (obr. 40–42). Většina značek byla ve zlomcích; celé podstavy nádob s kompletní značkou byly zaznamenány jen v 10 případech. Variabilita motivů byla poměrně široká. Nejjednodušší značky byly tvořeny středovým obdélníkem s vybíhajícími paprsky, kroužkem, trikvetrem, křížem v kruhu či čtverci a dalšími variantami křížů. Složitější kompozice pochází například z nádoby z čp. 104, kontextu 120 (s. č. 511), kde byla ve zlomku zachycena kompozice lidské ruky a dvou kotev. V celém souboru nebyly registrovány žádné identické značky, z nichž by bylo možné usuzovat na jednu hrnčířskou dílnu. Část nálezů má analogie na jiných lokalitách Čech, jiné jsou zatím jedinečné (srov. typologii *Varadzin 2005*, 183–194).

Obecné problematice značek na podstavách keramických nádob byla již věnována značná pozornost (souhrnně naposledy *Varadzin 2005*, s lit.; 2007, s lit.). Na tomto místě shrňme pouze nejnovější poznatky dané problematiky.

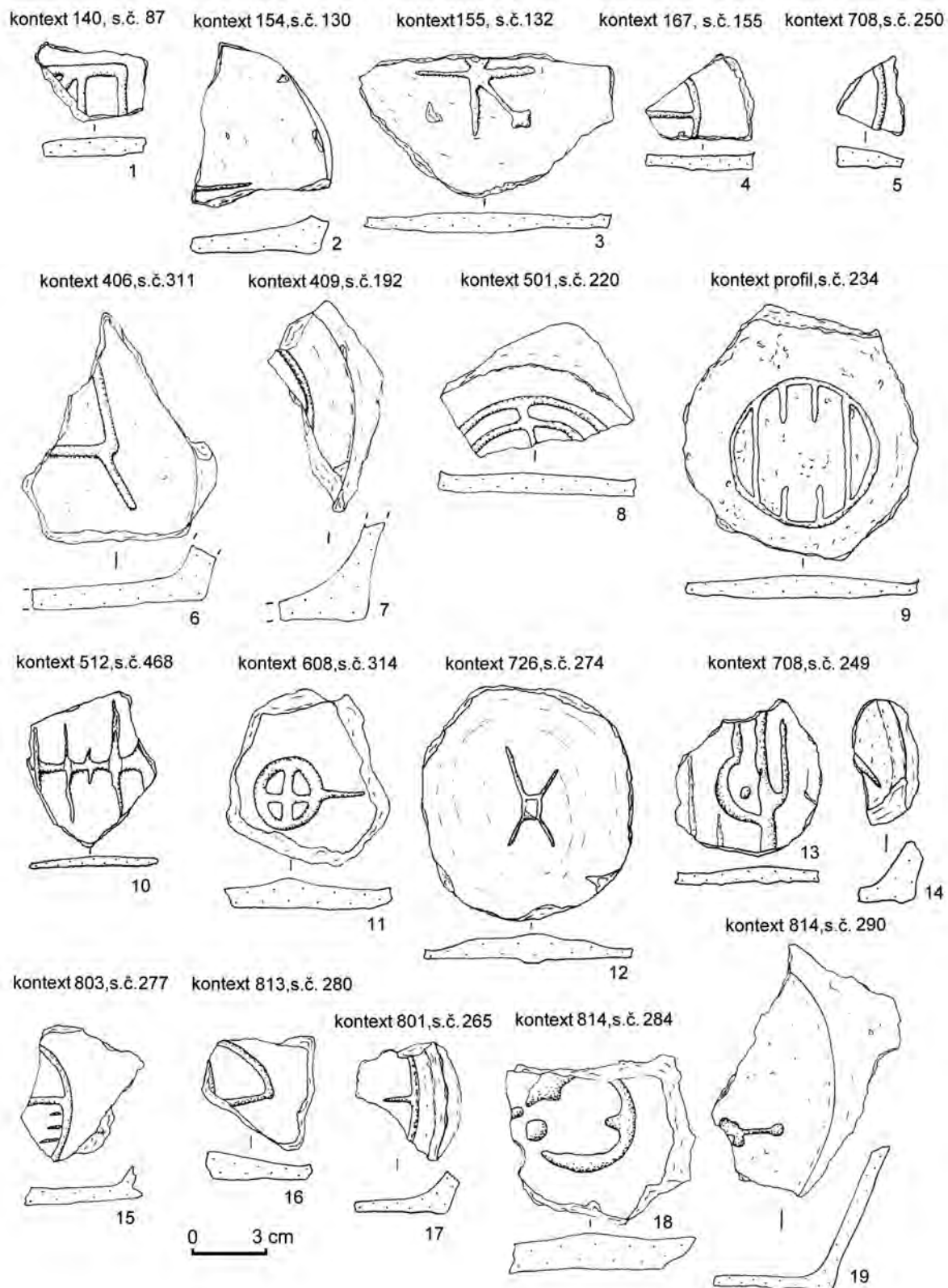
Nástup značené keramiky v Čechách je řazen někde do průběhu 2. poloviny 9. století. Zvyk značit podstavy nádob se rozšiřoval jen postupně a v různých regionech různým tempem. Zdá se, že počátky značené keramiky jsou synchronní nejen s pronikáním velkomoravské kultury do Čech, ale i s prvním výskytem signifikantních keramických typů nebo s nástupem výrazných keramických tříd (tzv. pražská šedá řada), které jsou nejspíše dokladem pronikavých změn v organizaci hrnčířství (*Varadzin 2005*, 170). Při srovnání početního výskytu značené keramiky vzhledem ke zbylé hrnčířské produkci vyplývá i výrazná rozdílnost různých regionů. Obecně lze uvést, že v Čechách byla zhruba od 2. poloviny 9. století do průběhu 1. poloviny 11. století značena asi čtvrtina produkce (sumační tabulky viz *Varadzin 2005*, tab. 5). Vazby značené keramiky na centrální lokality (hradiště) nebyly v archeologických pramenech prokázány, jelikož existují lokality (např. Hradsko), kde byla značena téměř polovina produkce a naopak v okolí Vlastislavi či Kozárovic nebylo značení běžným zvykem. Porovnáme-li poměr značené keramiky z venkovských pohřebišť a z centrálních lokalit, dospějeme ke zjištění, že nic nenasvědčuje faktu, že by funkce značek nějak souvisela s hradišti, s odevzdáváním dávek či se služebnou organizací (*Varadzin 2005*, 174). Od konce 13. století a ve 14. až 15. století dochází k výraznému ubývání značek, což je dáváno většinou do souvislosti se zaváděním rychlotočivého nožního kruhu, z něhož byly nádoby po vytočení odřezávány.

Díky nálezům celých vsádek ve zborcených pecích je (ale až pro 13. století) doloženo, že alespoň někteří hrnčíři část své produkce značili a část nikoli. Na druhé straně není jasné, zda své výrobky značili všichni, nebo jen někteří. Další znesnadnění problematiky přináší výskyt dvou odlišných motivů přetisklých přes sebe, což evokuje otázku, zda jeden hrnčíř používal více motivů. Samotné studium motivů nevedlo zatím ke konkrétním podloženým výsledkům, pomineme-li zkratkovité interpretace výkladu významu jednotlivých značek. Například během 13. století, kdy už předpokládáme práci specializovaných výrobců, nedochází k znatelnému úbytku značené keramiky, ale k markantní redukci motivů. Velmi rozšířeným se stává motiv kříže v kruhu v různých variantách. I tento fakt jasně hovoří proti hypotéze o identifikační funkci značek.

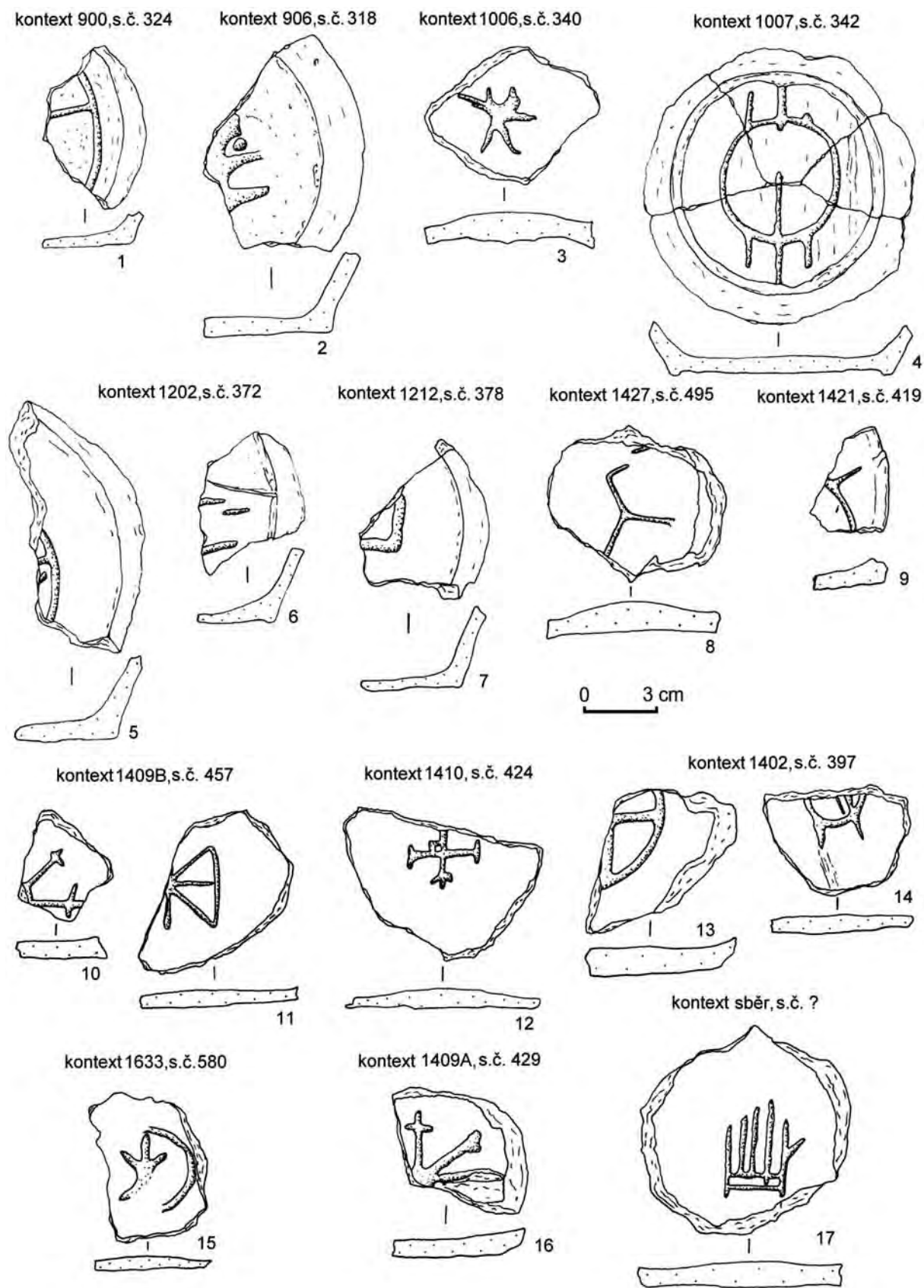
V současné literatuře je publikováno celkem šest základních teorií o funkci značek, avšak žádnou nelze bez výhrad přijmout (souhrn viz *Varadzin 2005*, 179–180, pozn. 1). Zbývá jen konstatovat, že nejspíše nelze tento jev v celém jeho rozsahu jednostranně vysvětlovat. Lze totiž oprávněně předpokládat, že se význam a smysl značek během několikasetleté existence měnil.

Chronologie středověké keramiky – principy, východiska a limity

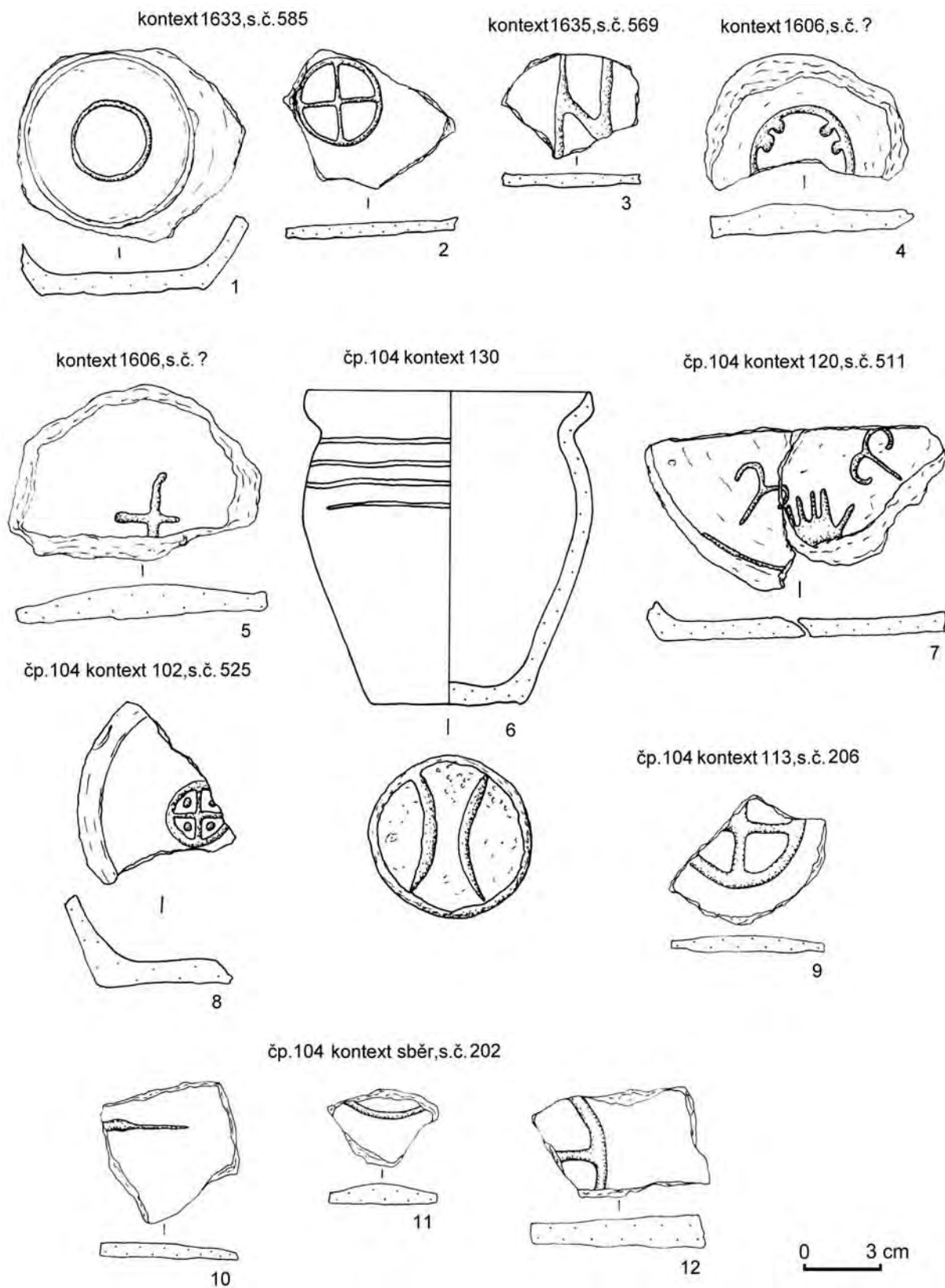
Základní problém chronologického třídění středověké keramiky tkví v absenci alespoň jednoho řetězce zaniklých, krátkodobě osídlených lokalit a současně i v nedostatku uzavřených nálezových celků v jednotlivých regionech Čech (srov. *Vencl 2001*). Nutno říci, že základní zdroj omylů představuje podceňování postdepozičních procesů (*Hrdlička 1993*, 93). Východním bodem této úvahy je tvrzení L. Hrdličky (1993, 94), vycházející z jeho empirického zjištění, že převážnou část pramenů z raného a vrcholného středověku představují druhotně smíšené soubory, které neposkytují plnohodnotné informace kromě evidence zastoupených prvků. Pro Prahu odhaduje množství smíšených souborů na 80–95 % v závislosti na pozici ve stratigrafické sekvenci. Tak vysoký podíl kontaminovaných nálezových souborů je přímo úměrný intenzitě postdepozičních procesů, které na daném sídlišti působily dvěma směry: jednak horizontálně, přemísťováním jednotlivých úseků či celých nálezových situací (např. navážky, násypy, zásypy, splachy, povodňové nánosy ad.), jednak vertikálně, tedy mísením původně samostatných stratigrafických jednotek na místě. Zatímco první případ lze v terénu rozlišit, ve druhém případě se může vrstva jevit falešným dojmem jednoduchosti a stejnorodosti. Tyto homogenizované vrstvy vznikají působením antropogen-

Obr. 40. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, značky na podstavách nádob z archeologických výzkumů čp. 99–101, 104

Obr. 41. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, značky na podstavách nádob z archeologických výzkumů čp. 99–101, 104

Obr. 42. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, značky na podstavách nádob z archeologických výzkumů čp. 99–101, 104

ních i přírodních faktorů, zejména v místech, kde převládly procesy odnosné nad akumulacími. Výsledkem postupné homogenizace různě starého substrátu s nesourodými prvky jakéhokoli původu je vrstva či výplň s druhotně změněnou texturou a smíšeným souborem, v jehož rozložení již nelze rozlišit polohu původních prvků od polohy intruze. Je tedy nutné dodržovat pravidlo, že takovýto smíšený soubor je datován časovým intervalem, jehož rozpětí určuje nejstarší a nejmladší prvek. Nebezpečí omylu pak roste v případě souborů z kratších časových úseků, u nichž lze mylně předpokládat „koezistenci“ či „přežívání“ určitých prvků (Hrdlička 1993, 94).

Důvěryhodné prameny pro budování chronologie je třeba hledat na lokalitách s výrazně převažující akumulací, na nichž se časové úseky několika desítek let zachovaly v podobě několika desítek stratigrafických jednotek. Tomuto vhodnému nálezovému prostředí se nejvíce přibližují postupně nebo plynule narůstající vrstvy, zejména sídlištní, po nichž se jistou dobu chodilo či jezdilo. Význam souvislého sledu sídlištních vrstev pro chronologickou interpretaci jejich nálezového obsahu vyplývá ze skutečnosti, že každá vrstva tohoto sledu tvořila povrch terénu jen po časově omezenou dobu, přičemž každé následné zvýšení nebo i zpevnění terénu ji vzdalovalo z dosahu působnosti faktorů pronikajících z postupně narůstajícího povrchu. Mezi rychlostí jakou sídlištní souvrství narůstalo a chronologickou „čistotou“ souborů z jednotlivých vrstev pak existuje přímá úměra. Takováto vzácná nálezová situace se vyznačuje stratigraficky nepatrnou mocností (do 10 cm), prostorově omezeným výskytem, sedimentačně pravidelně horizontálním, mnohde opakovaným zvrstvením a vysokou fragmentárností artefaktů. Významnou nevýhodou takovýchto „ideálních“ stratografií je jejich vzácnost, která je důsledkem jejich soustavného ničení následným hloubením objektů a zarovnávaním terénu. L. Hrdlička (1993, 95) odhaduje pro Prahu podíl takovýchto stratografií na 5–20 %.

Pražská keramická sekvence

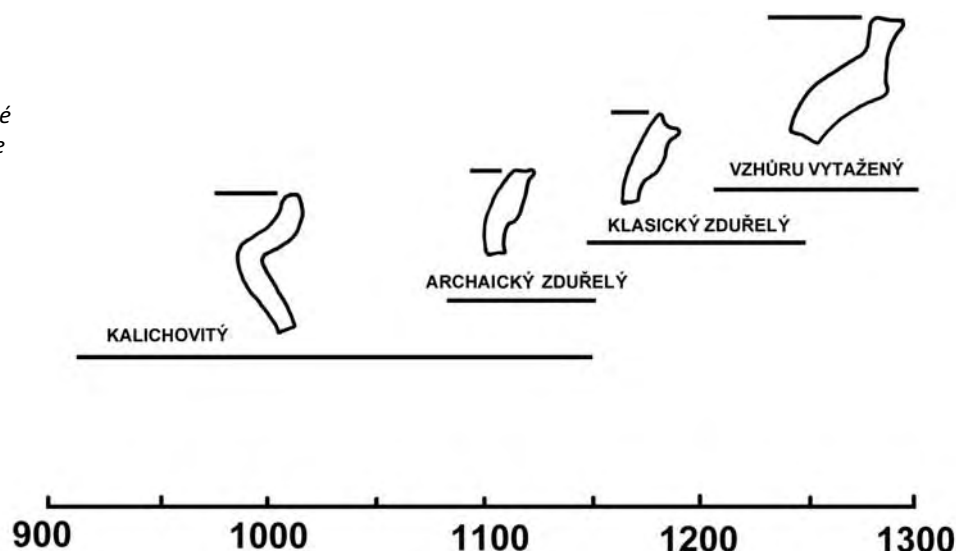
Cílem snažení archeologů středověku je stanovení keramické sekvence, v níž bude možné díky písemným pramenům či jiným absolutně datačním možnostem (např. dendrochronologie, srov. Čiháková – Dobrý 1999, 337) stanovit hlavní trendy v produkci. Za chronologicky nejcitlivější část nádoby je považován okraj. Z toho důvodu je snaha určit relativní chronologii několika vůdčích typů keramických okrajů a tuto relativní posloupnost pak absolutně časově ukotvit (obr. 43). Tento úkol je však již z výše naznačených důvodů nelehký a názory na datování jednotlivých typů se různí, z čehož vyplývá, že chronologie pražské středověké keramiky je neustále v pohybu (k tomu srov. Bartošková 1999, 732–736 s další lit.).

V rámci vývoje raně středověké keramiky se L. Hrdličkovi (1982; 1993) a J. Čihákové (1984) podařilo na základě výzkumu historického jádra Prahy prokázat následnost keramiky kalichovité a archaicky zduřelé profilace okrajů. Provedením náleží keramika obou typů okrajů do jednoho technologického okruhu nazývaného tzv. šedá řada (Bartošková 1999, 732). Dle J. Čihákové se v sekvenci pražské raně středověké keramiky vystřídalo několik vůdčích typů, přičemž existenci kalichovitého okraje lze časově zařadit do intervalu od 1. poloviny 10. do poloviny 12. století. Jako opora pro dataci do 9. a 10. století je užito dendrochronologických dat dřevěné konstrukce cesty registrované ve výkopech v pásu od Lichtenštejnského paláce směrem k Vltavě na Malé Straně v Praze (Čiháková – Dobrý 1999, obr. 2; celková publikace Čiháková 2001, k tomu diskuse Frolík 2002; Boháčová 2002; Čiháková 2002). V těchto místech byly spolu se stratografií absolutně datovaných dřev získány i soubory keramiky. Absolutní data přiřazená těmto souborům díky dendrochronologickému zpracování jsou typu *ad quem*. Publikovány byly celkem tři skupiny okrajů datované k roku 894 (SK 15), 927 (SK 17B) a 942 (SK 19). V souborech datovaných k letům 927 a 942 jsou kalichovité okraje hojně zastoupeny (srov. Čiháková – Dobrý 1999, obr. 11). Sami autoři výzkumu však upozorňují, že tři získaná data jsou zatím předběžná a budou verifikována jednak měřeními dalších jedlových klád, jednak korelací s budoucí sumární chronologií dubových dřev (Čiháková – Dobrý 1999, 340).

Konec kalichovité profilace je zpravidla kladen do poloviny 12. století (Bartošková 1999, 733), L. Hrdlička uvádí nejpozději 2. čtvrtinu 12. století (Hrdlička 1993, 100).

Dalším výrazným vůdčím typem keramického okraje je okraj tzv. archaicky zduřelý. Datování tohoto okraje je v literatuře kladen do poloviny či 2. poloviny 12. století (srov. Boháčová 1997, 87; Frolík – Smetánka 1998, 298; souhrnně Bartošková 1999, 733). Počátek výskytu tohoto typu okraje je kladen do období kolem roku 1142 (Boháčová 1997, 89), a to na základě nálezové situace požárové vrstvy v bývalém biskupově domě na Pražském hradě. V této vrstvě, která je spojována s ničivým požárem roku 1142, byl během výzkumu nalezen větší fragment nádoby s archaicky zduřelým okrajem. Jak však upozorňuje A. Bartošková (1999, 733), pro časové spojení zmíněné požárové vrstvy s rokem 1142 neexistuje žádný přímý doklad. L. Hrdlička (1993, 98–100, 103, obr. 8) opírá chronologicky vystřídání kalichovitého typu okraje archaickým zduřeným o keramický soubor ze zánikového horizontu valového opevnění Pražského hradu, v němž se keramika s kalichovitou profilací již nevyskytuje. Jsou zde naopak zastoupeny silno-

Obr. 43. Schéma pražské chronologické sekvence keramiky

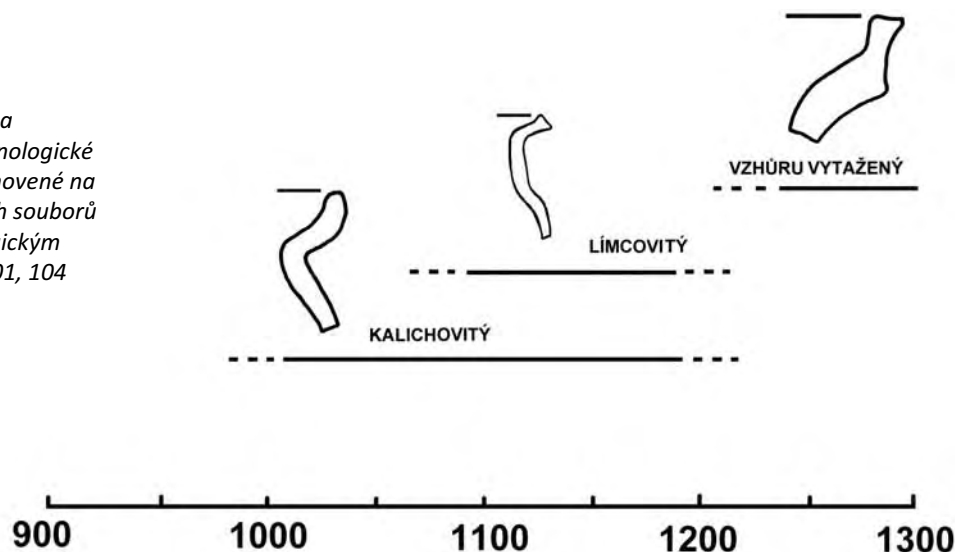

stěnné varianty archaicky zduřelého okraje včetně profilovaných okružích. Pro datování zánikového horizontu *ante quem* poskytuje oporu kamenná hradba zděná na maltu, která valové opevnění nahradila a byla vystavěna za vlády knížete Soběslava I. někdy po r. 1135 (Bartošková 1999, 733). Podstatný příspěvek k diskusi nad počátkem výskytu archaicky zduřelého okraje poskytuje zánikový horizont budečské akropole (souhrnně i s argumentací Bartošková 1999, 726–739). Do kamenné destrukce hradiště, která byla doprovázena větším souborem keramiky, byly po zániku hradiště zahloubeny kostrové hroby. Jeden hrob (č. 34) obsahoval půldenár knížete Bořivoje II. ve funkci „obolu mrtvých“. Jak bylo vysledováno v mnoha evropských zemích, byly do hrobu vkládány zpravidla v době pohřbu platné mince, což činí obolus mrtvých důležitým datačním prostředkem (srov. Bartošková 1999, 729–731 s další lit.). Zmíněný půldenár byl ražen někdy v letech 1100–1107, 1109–1110. Z výše uvedeného plyne, že pokud se v těchto místech pohřbívalo již v prvním desetiletí 12. století, pak zánik osídlení a opevnění akropole budečského hradiště, do jehož trosk byly hroby zahloubeny, je nutno klást do průběhu 2. poloviny 11. století. Podstatná je přitom skutečnost, že po zániku pohřbívání nedošlo v tomto prostoru k žádné pozdější sídelní aktivitě, čímž je vyloučena kontaminace nálezů z destrukční vrstvy. Keramika ze zánikového horizontu pochází z blízkosti hrobu č. 34 a vyskytují se zde jak kalichovité okraje, tak i okraje archaicky zduřelé (Bartošková 1999, obr. 4–5). Datace tohoto druhu okraje již do 2. poloviny 11. století však znamená výraznou komplikaci při datování některých románských staveb a jejich genetických souvislostí. Nicméně datace archaicky zduřelého okraje do 2. poloviny 11. století se jeví jako podložená (Bartošková 1999, 732–736).

Konec výskytu archaicky zduřelého okraje datuje L. Hrdlička (1993, 102–103) kolem poloviny 12. století a vychází při tom ze sídlištní vrstvy s těmito typy okrajů, která byla narušena stavbou kostela sv. Martina ve zdi na Starém Městě pražském. Stavba kostela je datována mezi léta 1178–1187 (Dragoun 1979, 39, obr. 5:1–4).

Dle názoru L. Hrdličky (1993, 103) se z archaického zduřelého okraje kolem poloviny 12. století vyvinul okraj zduřelé profilace s ostrými hranami a z něj pak později klasický zduřelý okraj. Tento vývoj je charakterizován úbytkem hmoty okraje a zeslabováním stěny nádoby podmíněné lepší technologií výroby. Tento předpoklad je dokumentován keramickým souborem z vrstvy, která byla narušena stavbou rotundy sv. Vavřince na Starém Městě pražském. Masový nástup klasického zduřelého okraje je dáván do souvislosti s kolonizací, v pražském prostředí pak s lokací Havelského města někdy během 30. let 13. století (Hrdlička 1993, 108–109, exkurs 3). L. Hrdlička (1993, 101) přitom upozorňuje na to, že častý výskyt v lokačním prostředí indikuje dvě skutečnosti. Jeho rozptyl postihuje i ta místa na území Starého Města, která podle interpretace písemných pramenů zůstala do lokace buď neosídlena, nebo zastavěna jen řídkce. Druhým faktem je přítomnost těchto okrajů v „zemnicích“ se vstupní šíjí, které jsou spojovány s lokačním, respektive kolonizačním prostředím. Autor uvažuje i o hypotetické možnosti stanovit díky přítomnosti či absenci tohoto typu okraje kritérium pro rozlišení předlokační aglomerace od nejranějších fází Starého Města pražského. Zmíněný předpokládaný masový nástup představuje v sekvenci pražské středověké keramiky patrně krátkodobý, ale velmi významný keramický horizont. Závěr je kladen někde do poloviny 13. století (Hrdlička 1977, 209).

Obr. 44. Schéma mladoboleslavské chronologické sekvence keramiky stanovené na základě stratifikovaných souborů získaných archeologickým výzkumem čp. 99–101, 104

Posledním reprezentantem vúdčího typu okrajů je okraj vzhůru vytažený. Je charakteristický pro 13. století a zejména pro jeho druhou polovinu. Nejsou zcela jasné jeho počátky, vyskytuje se však v souborech s klasickým zduřelým okrajem (srov. *Boháčová* 1997, tab. 7–9). Konkrétně v případě lokality čp. 39 a 40 ve Vikářské ulici na Pražském hradě soubor s vytaženými okraji datuje autorka výzkumu před polovinu 13. století (*Boháčová* 1997, 89). Obecně lze tedy říci, že vzhůru vytažený okraj se váže na 13. století, přičemž se výrazněji vyskytuje od 1. poloviny a vrcholu dosahuje ve 2. polovině 13. století.

Keramická sekvence v Mladé Boleslavi

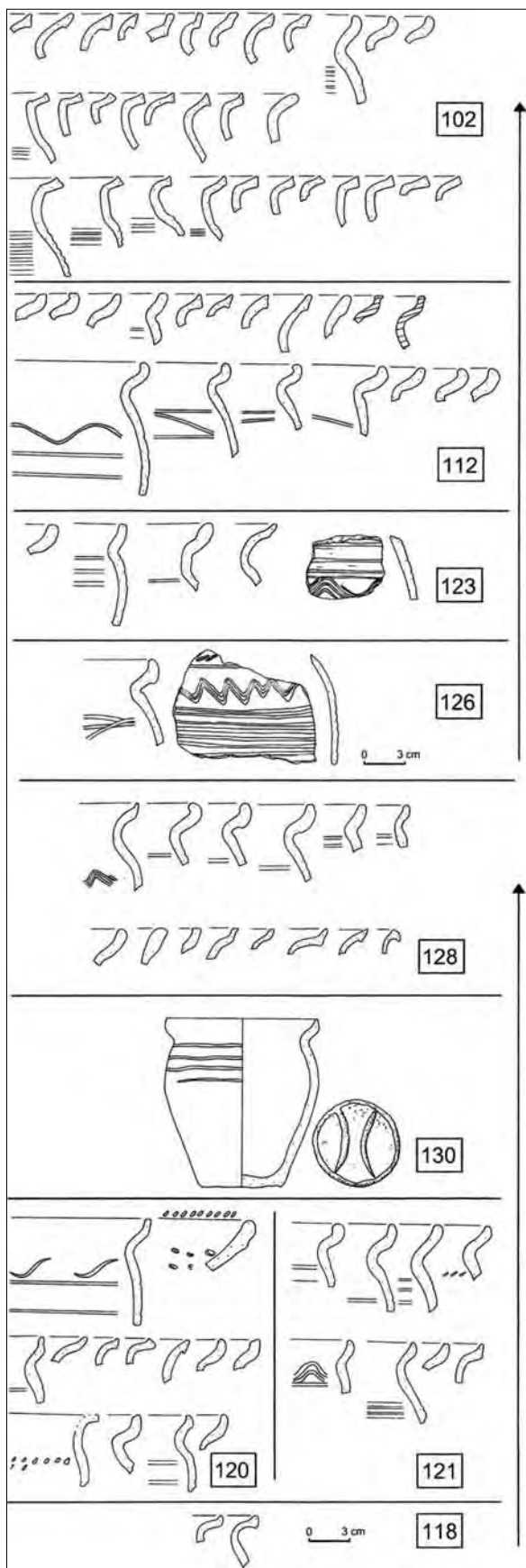
Je otázkou, do jaké míry lze pražskou chronologickou sekvenci zobecnit i na ostatní části středních Čech; domnívám se, že pražská oblast je svým charakterem natolik specifická, že nelze poznatky o vývoji středověké keramiky mechanicky přejímat i pro jiné oblasti. Proto je nutné usilovat o sestavení nezávislých sekvencí pro další regiony. Výchozími pro sestavení sekvence byla již výše uvedena (srov. *Hrdlička* 1993).

Pro oblast Mladoboleslavska dosud žádná komplexní chronologická sekvence sestavována nebyla, právě kvůli neexistenci dostatečného množství kvalitních a publikovaných keramických souborů. Jediným pokusem o naznačení trendů keramického vývoje bylo zhodnocení záchranného výzkumu na nádvoří mladoboleslavského hradu (*Boháčová – Frolík* 1994). Autoři výzkumu na základě stratigrafické situace stanovili čtyři horizonty, od nejstaršího raně středověkého, zastoupeného kalichovitým okrajem, až po horizont recentních nálezů. Nejstarší horizont pak lze dle I. Boháčové a J. Frolíka jednoznačně spojit s pražskou keramikou s kalichovitou profilací okraje a jejím odpovídajícím technologickým provedením a datovat do 11. či první poloviny 12. století (*Boháčová – Frolík* 1994, 110).

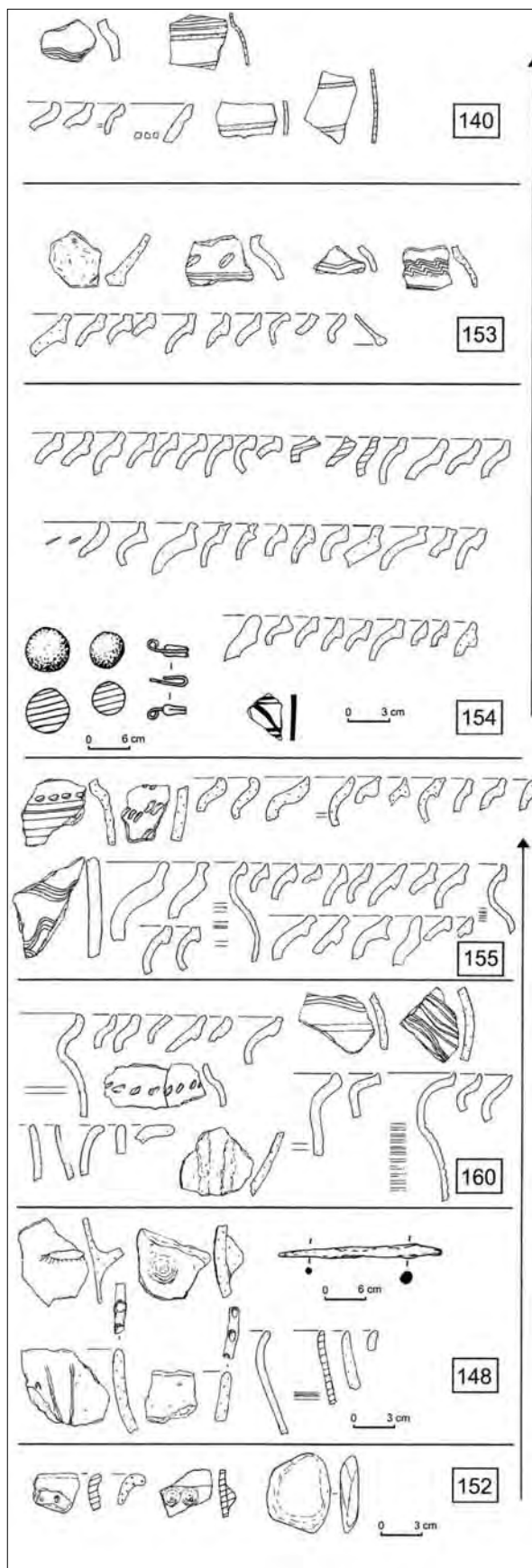
Výrazný příspěvek k poznání vývoje keramiky přináší zpracování dosud nejrozsáhlejšího výzkumu v Mladé Boleslavi, a sice parcel domů čp. 99–101 a 104 (*obr. 44*). Díky pečlivé dokumentaci během výzkumu a zároveň i kvalitní stratigrafické situaci bylo zpětně při zpracování možné sestavit stratigrafické sekvence ve čtyřech vybraných sondách – sonda na dvorku čp. 104 – západní profil (SEKVENCE 1, *obr. 45*); z čp. 99–101 sonda 3/92 – severní profil (SEKVENCE 2, *obr. 46*); 4/92 – severní profil (SEKVENCE 3, *obr. 47*); 5/92 – západní profil (SEKVENCE 4, *obr. 48*) a 12/92 – východní profil (SEKVENCE 5, *obr. 49*). Větším zastoupeným vzorkem je tak snížena náhodnost dané situace. Velkým úskalím však zůstává i při existenci relativní chronologie získané stratografií její absolutní datování.

Studium keramiky je úzce spjato se snahou datovat počátek mladoboleslavského raně středověkého hradiště. Obecně je uznávána skutečnost, že toto hradiště převzalo centrální správní funkci od hradiště v poloze Chlum-Švédské šance. Otázky ztotožnění zániku Chlumu-Švédských šancí s nějakou událostí zaznamenanou písemnými prameny nyní ponechme stranou. Modelově je tedy možné předpokládat, přijmeme-li hypotézu o plynulé následnosti obou lokalit, že nejmladší keramický horizont na Chlumu-Švédských šancích by měl zároveň tvořit nejstarší horizont na mladoboleslavském hradišti.

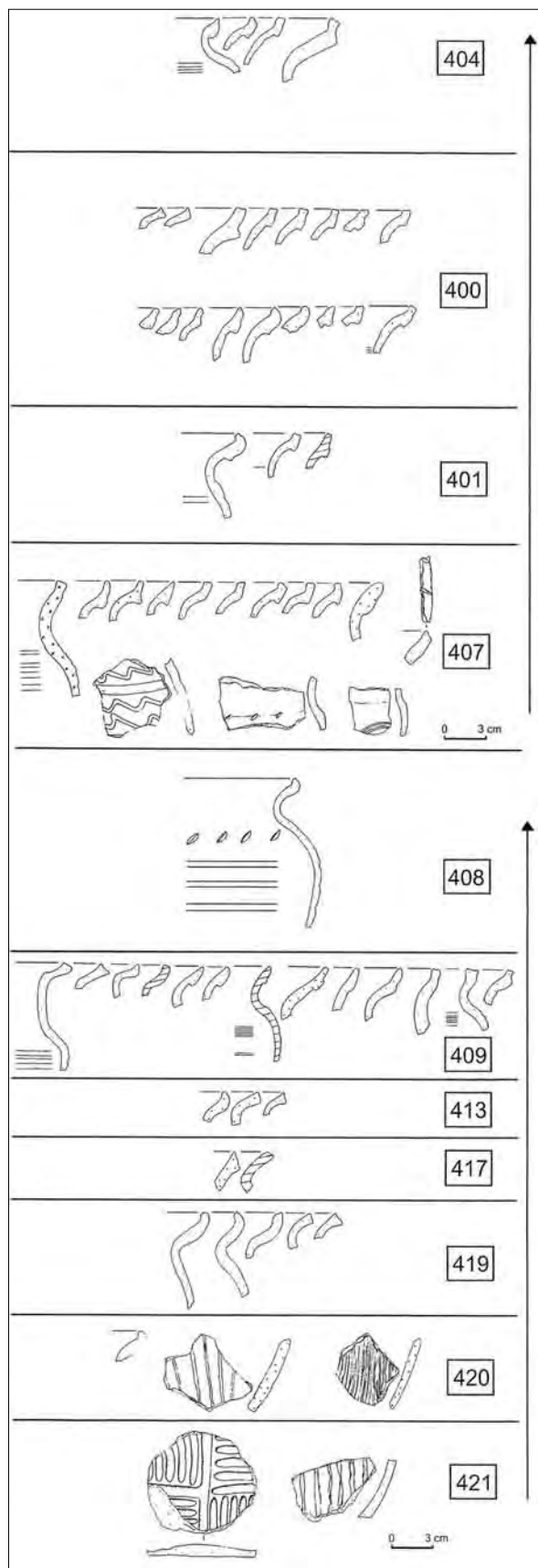
Velmi důležitým zjištěním je, že nejstarší sídelní horizont v Mladé Boleslavi je spojen s kalichovitým okrajem šedé řady vyskytující se v pražské oblasti. Dalším klíčovým poznatkem je fakt, že kalichovité okraje se na Chlumu-Švédských šancích nevyskytují (srov. *Čech – Lutovský* 1992, Tab. X–XII). Klíčové je tedy datování kalichovitého okraje šedé řady. Jak již bylo výše uvedeno, absolutní datování výskytu ka-

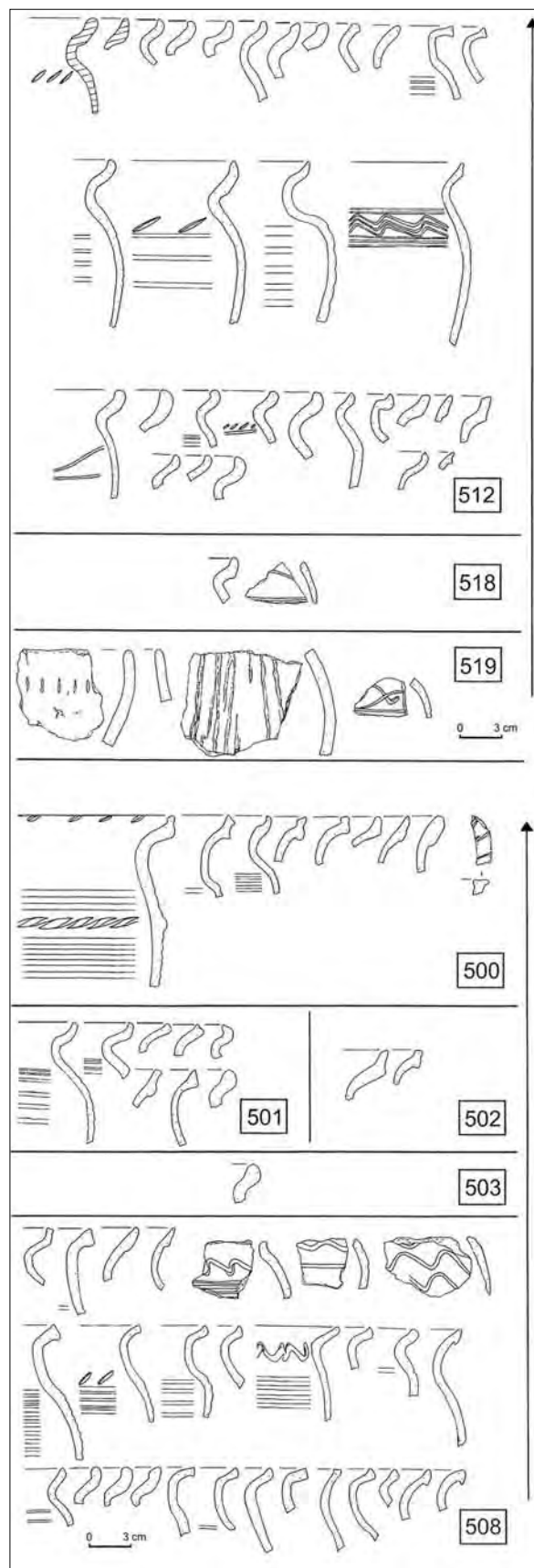
Obr. 45. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 104, stratigrafická sekvence keramiky (SEKVENCE 1)

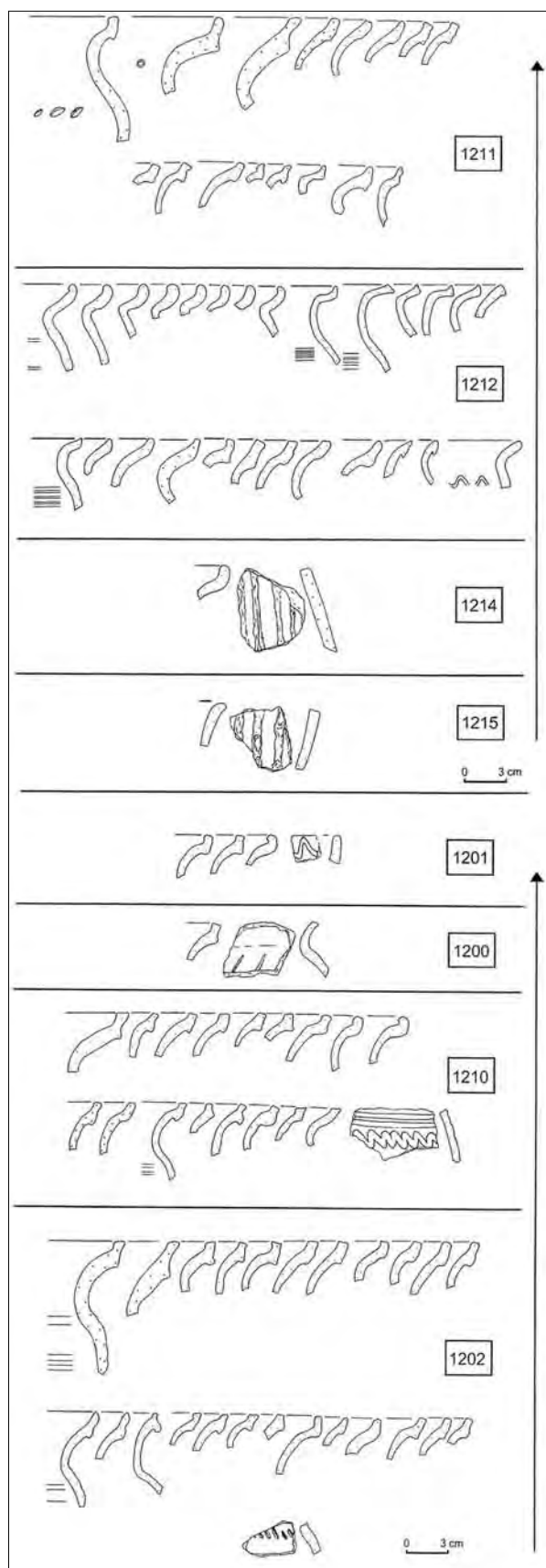
Obr. 46. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 3/92, severní profil, stratigrafická sekvence keramiky (SEKVENCE 2)

Obr. 47. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 4/92, severní profil, stratigrafická sekvence keramiky (SEKVENCE 3)

Obr. 48. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 5/92, západní profil, stratigrafická sekvence keramiky (SEKVENCE 4)

Obr. 49. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 12/92, jižní profil, stratigrafická sekvence keramiky (SEKVENCE 5)

lichovitěho okraje je kladeno pro Prahu v intervalu od 1. poloviny 10. do poloviny 12. století. Pro oblast Mladoboleslavska však žádnou spolehlivě datovanou situaci s kalichovitými okraji nemáme. Zajímavou situaci přináší SEKVENCE 1, kde se v kontextu 120, který patrně pochází z počátků přemyslovského hradiště nachází jak kalichovité okraje s jejich různými deriváty, tak i ven vyhnutý okraj nádoby se silnou příměsí slídy a výzdobou tvořenou vrypy. Tento zlomek lze srovnat s nejmladším horizontem na Chlumu-Švédských šancích a datovat jej někde snad do závěru 10. století. Nutno dodat, že obdobně archaické keramické zlomky nebyly v ostatních sekvencích zaznamenány.

Snad někdy během či na přelomu 11. a 12. století se začíná výrazněji vyskytovat límcovitý okraj (jedná se pouze o pracovní označení, tvar ani datace nesouvisí s límcovitým okrajem pražské sekvence), který doprovází okraje kalichovité (např. SEKVENCE 1, kontext 102; SEKVENCE 5, kontext 1212. Konec výskytu není zcela jasný, ale patrně výrazně nezasáhl do 13. století.

Charakteristickým okrajem pro 13. století je pak typ vzhůru vytažený, který se mohutně vyskytuje hlavně ve 2. polovině 13. století (např. SEKVENCE 2, kontext 154; SEKVENCE 5, kontexty 1202, 1211). Tvoří tak nejstarší horizont na hradech v Pojizeří.

Datace jednotlivých typů okrajů je nutno chápat rámcově, zejména proto, že vývoje jsou činěny pouze na základě relativní chronologie a pozice ve stratigrafii bez absolutní chronologie. Zároveň byly uvedeny pouze vůdčí typy pro jednotlivá období, které jsou doprovázeny různými jejich deriváty či méně častými typy jiných okrajů. Mladší chronologický vývoj na nálezech z Mladé Boleslavi nelze sledovat, jelikož se vrcholně středověké terény z velké části nezachovaly.

4.5.4.7. Kamenné artefakty

Brousky

Kamenný brousek, jehož funkce je prokazatelná, byl nalezen v kontextu 800 (s. č. 262) v sondě 8/92. Ač se jednalo o svrchní kontext, lze jej dle analýzy doprovodné keramiky a zjevného mladšího narušení vrstvy datovat rámcově do 12. století. Brousek byl zhotoven ze zelené břidlice a nese četné stopy po vrypech při broušení. Druhý artefakt tohoto druhu byl nalezen v sondě 14/92 v kontextu 1409A (s. č. 429) a pro jeho výrobu bylo použito nejspíše říčního valounu zelené břidlice. Na bocích opracovaný valoun má obě strany ohlazené, avšak nenese viditelné vrypy či brusné rýhy. Datovat jej lze dle doprovodné keramiky ve vrstvě do 12.–13. století.

4.5.4.8. Mazanice

Mazanice byla od pravěku po novověk hojně využívána nejen jako lehce dostupná izolační hmota, ale plošné omazání staveb mělo i svou protipožární funkci. Většinou se v archeologických situacích dochovává právě při zániku staveb požárem. Malé zlomky mazanice se nacházely v kontextech velmi často, větší kusy byly tmavě hnědé barvy z hlíny promísené s organickou složkou, tzv. řezankou. Tyto nálezy dokládají použité tesařské konstrukce, například některé kusy dokládají omazání kuláčů v roubené konstrukci s jednou uhlazenou stranou (např. 4/92, kontext 414, s. č. 196; 6/92, kontext 613, s. č. 302; např. obr. 66:39,40). Plošné omazání stěn dokládají i zlomky s oběma přihlazenými stranami (např. 4/92, kontext 415, s. č. 197; 5/92, kontext 508, s. č. 463). Všechny dokumentované větší zlomky mazanice lze dle doprovodné keramiky přiřadit období raného středověku, případně i 13. století.

4.5.4.9. Organické materiály

Drobné zlomky dřeva pochází ze sond 13/92 (kontext 1304) a 14/92 (kontext 1404). Vzhledem k fragmentárnosti nelze uvést k jejich využití nic bližšího. Dle doprovodné keramiky ve vrstvách je lze datovat rámcově do středověku.

4.5.5. Novověk

4.5.5.1. Barevné kovy

Špendlík

V sondě 12/92 v zásypu výkopu pro sklep byl nalezen špendlík z blíže neurčeného barevného kovu (kontext 1201, s. č. 371).

Kování

Ve stejném kontextu (kontext 1201, s. č. 371) jako výše uvedený špendlík bylo nalezeno i kování (snad bronzové či měděné) s dvěma otvory a mírně vykrojenými hranami. Kování mohlo být aplikováno na kůži či dřevo.

4.5.5.2. Železné artefakty

Nože

Recentní stáří je předpokládáno u jednoho nože (délka 123 mm) a dvou zlomků pocházejících ze sondy 10/92 ze svrchního kontextu 1004 (s. č. 339). Stejně jako u středověkých nožů se jedná o typ s trnem k zasazení do rukojeti z organického materiálu.

Hřeby

Novověkého stáří jsou hřeby ze svrchních kontextů 108 a 110A ze sondy 1/92 (s. č. 8, 15) a ze sondy 16/93 a kontextů 1606, 1607 (s. č. 555).

Neidentifikované zlomky

Do této skupiny náleží fragment neznámé funkce pocházející ze sondy 12/92, kontextu 1201 (s. č. 371).

4.5.5.3. Keramika

Kuličky

Poměrně neobvyklý artefakt byl výzkumem zjištěn ve čtyřech exemplářích ve třech kontextech. V sondě 3/92 (kontext 154, s. č. 100; kontext 164, s. č. 164) se nacházely tři hliněné leštěné kuličky ve vrstvě obsahující chronologicky nesourodý materiál od pravěku po novověk. V druhém případě se v sondě 9/92 (kontext 911, s. č. 332) nacházela jedna kulička spolu s raně středověkým přeslenem bez jakéhokoli průvodního materiálu. Ve všech případech se jednalo o téměř identické artefakty o průměru od 12 do 15 mm. Na základě analogií a stratigrafické pozice je lze datovat rámcově do novověku (obr. 58:3,4).

Keramika, kamenina, porcelán

Početnému souboru novověké keramiky čítajícímu 1 526 ks, což je 9,17 % celkového počtu veškeré keramiky v sondách, nebyla věnována vzhledem k charakteru nálezů podrobná pozornost. Novověká keramika tvořila buď pouhou sekundární příměs starších kontextů, nebo svrchní nesourodou vrstvu vzniklou při výrazných transferech zeminy, která na zkoumaných parcelách probíhala po celý novověk. Nebylo proto možné pracovat s jakýmkoli reprezentativním souborem, který by umožňoval bližší chronologickou analýzu.

Kachle

Zlomky novověkých a recentních rámových kachlů pochází z většiny svrchních, chronologicky nesourodých kontextů. Jejich čelní vyhřívací stěny byly ploché, různobarevně glazované, případně byl povrch plasticky formován.

4.5.5.4. Sklo

Ze všech sond pochází celkem 86 kusů fragmentů novověkého či recentního skla. Identifikovány byly zlomky recentního bílého tabulového skla a dále zlomky dutého bílého či zeleného skla z různých lahví či flakonů.

4.5.5.5. Organické materiály

Nálezový soubor obsahuje i několik fragmentů dochovaných organických materiálů. Ze sond 18/93 (kontext 1806) a 22/93 (kontext 2201) pochází drobné zlomky dřeva recentního stáří. Dva zlomky odřezků kůže také recentního stáří pochází ze sond 16/93 (kontext 1603B) a 22/93 (kontext 2201).

5. ZASAZENÍ MLADÉ BOLESLAVI DO SÍDELNĚ HISTORICKÉHO KONTEXTU

5.1. Mladá Boleslav v síti dálkových komunikací

Mladoboleslavská ostrožna se nachází na středním toku Jizery u ústí jejího levobřežního přítoku (Klenice); celá tato oblast náležela k tzv. starému sídelnímu území. Řeka Jizera tvořila již od pravěku přirozenou komunikační trasu a byla i výrazným orientačním prvkem krajiny. Poměrně husté a souvislé osídlení je v Pojizeří archeologicky doloženo kontinuálně od mladší doby kamenné (pro střední a horní Pojizeří např. *Prostředník – Šída 2001*, 19–29 s lit.).

V naší literatuře se pro severojižní komunikaci spojující střední Čechy s Lužicí vžilo označení žitavská cesta (souhrnně *Vávra 1974*). Základní směr je rekonstruován následovně: Praha – Stará Boleslav – Benátky nad Jizerou – Mladá Boleslav – Mnichovo Hradiště (blízký klášter Hradiště) – Český Dub/Mimoň – Jablonné v Podještědí – Žitava. Na tomto místě se zaměříme na situaci středověkou, přičemž je nutné rozlišit fázi raně a vrcholně středověkou. Výrazné odlišnosti a větvení stezky lze sledovat zejména v období vrcholného středověku severně od Mladé Boleslavi, kde se cesta diferencovala na několik částí (*obr. 50*).

Přímých písemných středověkých pramenů o směru cesty z Prahy do Lužice je velmi málo. Jako první je uváděno tažení Jindřicha II. spolu s knížetem Jaromírem roku 1004 z Prahy k budyšínskému hradu obsazenému vojskem Boleslava Chrabrého (*Novotný 1912*, 693–694). Přesný směr cesty není udán, ale je pravděpodobné, že táhli Pojizeřím a pak severním pohraničním hvozdem. Tehdy ještě nejspíše stálá udržovaná cesta neexistovala, jelikož potřeba vybudování této komunikace vyvstala patrně až v poslední čtvrtině 11. století. Oblast dnešní Horní Lužice byla přičleněna k přemyslovskému státu kolem roku 1081 jako léno krále Jindřicha IV. knížeti Vratislavovi II. Do této doby spadá i obvěnění Vratislavova zetě Wiprechta Grojčského Budyšínskem a výstavba či přestavba hradu Zhořelce knížetem Soběslavem I. roku 1131 (*Novotný 1913*, 274, 604; *Vávra 1974*, 28–30). V období 11.–12. století se v prostoru dnešního česko-lužického pohraničí konstitoval svébytný územně-správní celek nazývaný Záhvozd (poprvé zmiňován jako „provincia Zagozd“ v roce 1144; *Belling 2003*, 9 s citací pramenů), po němž se někdy nazývá i tato severojižní cesta (nejnověji *Belling 2003*). Na severu a západě sousedil s Milčanskem, k němuž původně náležel a odkud byl v 11. století osídlen, na jihu s Čechami a na východě s Polskem. Jeho jádro tvořily správní obvody kolem hradů Zawidów a Ostritz a kraj Bernstadtska. Původně k Záhvozdu náleželo patrně i Žitavsko (*Kracíková – Belling 2003*, 10). Významný listinný dokument informující nás o zdejší majetkové situaci je listina kodifikující hranici roku 1228 (konfirmovaná roku 1241) mezi Záhvozdem (náležejícím míšeňským biskupům) a českým královským územím. Založení cisterciáckého kláštera Marienthal před rokem 1234 a založení města Žitavy v 60. letech 13. století lze chápat jako snahu českého panovníka o pevnější napojení na významnou východozápadní stezku procházející Budyšínem a Zhořelcem (*Belling 2003*, 21). Vlastní počátky Žitavy jako hradu jsou však spojeny s vlastnictvím významného šlechtického rodu Rohovců (souhrnně *Sovadina 1997; 1998; Urban 1992; 2003*). Někdy během let 1232–1237 kdy byl budyšínským kastelánem Rohovec Jindřich se jemu a jeho bratru Častolovovi podařilo získat nějaké statky na sousedním Žitavsku. Takovéto majetkové zisky šlechty v této vzdálené oblasti nebyly totiž zprvu v rozporu se zájmem panovníka. I ten se svým založením kláštera Marienthal snažil získat větší vliv, jak bylo uvedeno výše. Právě v listině pro klášter Marienthal z 22. února 1238 je Častolov mezi svědky uveden poprvé s predikátem „de Sitavia“ (*CDB III*, č. 176; *Sovadina 1997*, 8). Ve stejném roce se po Žitavě

píše i jeho bratr Jindřich. Je tedy velmi pravděpodobné, že oba bratři získali Žitavsko v průběhu 30. let 13. století do nedílného vlastnictví. Žitava byla v té době zřejmě hrad s osadou, která se díky výhodné poloze na spojnici Čech se Saskem nadějně vyvíjela (*Sovadina* 1997, 10). Situace se výrazně změnila v 60. letech 13. století za vlády Přemysla Otakara II., který tlačil na Ronovce, aby Žitavu vydali králi. Tento nátlak byl posléze korunován úspěchem a král tak mohl někdy v průběhu druhé poloviny 60. let 13. století prosadit svůj záměr založení královského města. Z písemných pramenů již nevyplývá, zda a případně jak byli Ronovci v rámci této revindikace odškodněni (*Sovadina* 1997, 11–13). Z výše uvedeného mocenského soupeření je zřejmý význam klíčových bodů na dálkových komunikacích, jejichž držení majiteli slibovalo nemalé zisky.

5.1.1. Žitavská cesta a její větve

Dalším pramenem k poznání průběhu žitavské cesty je itinerář hraběte van Ostervanta z roku 1386. Cestoval z Prahy přes Brandýs, Mladou Boleslav, Bělou pod Bezdězem, Mimoň, Jablonné v Podještědí a Žitavu do Pomořan (*Vávra* 1974, 31). Jediná cesta krále Václava IV. v roce 1408 svědčí o tom, že jel přes Bělou, kde pobyl několik dní, do lužických a slezských měst Žitavy, Budyšina, Zhořelce, Vratislavi a Kladska (*Hlaváček* 1962, 85; *Vávra* 1974, 31). Podrobnější plán cesty však není znám. Velmi důležité informace o směru cesty do Lužice a rychlosti přepravy pochází z období husitských válek. Dne 8. května 1427 ráno vyrazila husitská vojska z Prahy a táhla přes Mladou Boleslav, Bělou pod Bezdězem, Kuřívody, Mimoň a Jablonné v Podještědí. Do svého cíle, tedy do Žitavy, husité dorazili dopoledne 10. května. Je zřejmé, že si vybrali pro rychlý průběh přesunu tu nejkvalitnější a nejlépe sjízdnou cestu a že urazili za dva dny a dvě noci kolem 120 km. Takovéto rychlé přesuny jsou u husitů známy i z jiných vojenských akcí (*Anděl* 1959, 75). Další důležitá zpráva pochází z roku 1429, kdy si po jedné menší výpravě husité vybrali pro návrat z Lužice cestu proti proudu Nisy přes Hrádek nad Nisou, Chrastavu, Machnín, Liberec, Hodkovic nad Mohelkou a patrně Turnov (*Anděl* 1959, 76–77). Jako spojnice mezi oběma větvemi sloužila stezka překračující Ještědský hřbet přes Jítravské sedlo. Tuto trasu využila husitská vojska v květnu roku 1431 pro přesun z Jablonného do Chrastavy (*Anděl* 1959, 80).

Do poměrně husté sítě starých komunikací vnesli vládnoucí Lucemburkové do té doby neznámý fenomén v podobě podpory ekonomicky výhodnějších a potírání ekonomicky slabších či nepotřebných cest. Zákazy Jana Lucemburského (ze dne 28. 5. 1341) a následně i Karla IV. (z března 1351) používat cestu ze Zhořelce přes Frýdlant do Prahy a preference směru přes Žitavu, Jablonné a Bělou narážely na ekonomické zájmy frýdlantské bibrštejnské šlechty. I přes zákazy však byla cesta přes Frýdlant využívána (*Němec* 2001, 213).

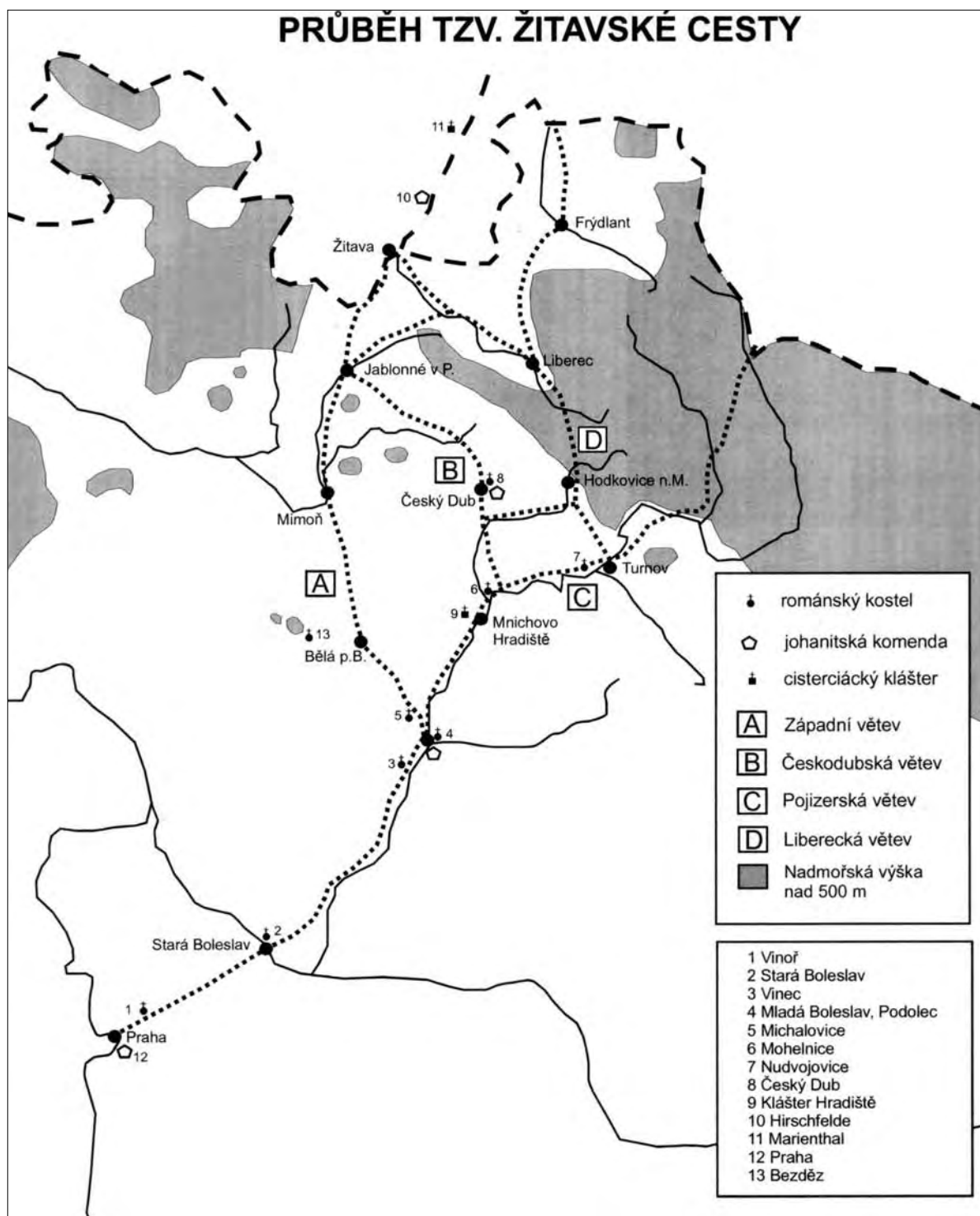
Je zřejmé, že díky těmto zprávám máme spolehlivé informace o dvou základních větvích severojižní stezky využívané ve vrcholném středověku. Je otázka, zda je možné tato zjištění vztáhnout i na středověk raný.

K lokalizaci průběhu středověké komunikace svým dílem přispívá i archeologie, zejména v oblastech, které z různých důvodů po dlouhou dobu unikaly písemné evidenci (sídlištní nálezy, mincovní depoty apod.). Dalším vodítkem může být výskyt raně středověkých kostelů, klášterů či rytířských komend. Součástí významných komunikací byla strážní místa a celnice.

Výše byl pro období před polovinou 15. století popsán průběh nejzápadnější a ve vrcholném středověku nejvyužívanější větve žitavské cesty. Mnohé indicie a nepřímé důkazy donedávna svědčily pro to, že původní cesta nejméně do poloviny 13. století vedla východněji, konkrétně z (Mladé) Boleslavi podél Jizery ke klášteru Hradiště nad Jizerou a dále k severu. Avšak nové raně středověké nálezy z kostelní ostrožny z Mimoně (za laskavé sdělení děkuji P. Jenčovi) tuto tezi výrazně upravují.

První bezpečná zmínka o cisterciáckém klášteře Hradiště se váže k roku 1184, kdy je zmiňován opat Dětřich („*Thidricus abbas de Gradis*“; *CDB I*, č. 304, s. 274). Klášter byl fundací soukromou, za zakladatele je považován Markvartice Heřman zvaný Černý (např. *CDB I*, č. 320, s. 292–294). Cesta od kláštera vedla dále proti proudu Jizery do Mohelnice. V Mohelnici při ústí Mohelky do Jizery se nacházela patrně první odbočka od trasy pojizerské cesty. Význam tohoto místa se odrazil i ve stavbě románského tribunového kostela Panny Marie ze 12. století (srov. *Merhautová* 1971, 172–173). Další průběh byl pak podél toku Mohelky. O několik kilometrů dál proti proudu Jizery odbočovala z hlavní trasy pojizerské cesty u Hradce nad Jizerou další větev. Význam zdejšího místa znásobovala i existence raně středověkého hradiště v 9. až počátku 10. století, které bylo zbudováno patrně jako opěrný bod u strategického říčního brodu (*Kaván* 1967). Od brodu přes Jizeru vedla cesta dále přes dnešní vsi Loukovec, Koryta, Sezemice, Kobyly a pak buď podél Ještědky nebo přes Letařovice do Českého Dubu.

Od ústí Ještědky do Mohelky vedla cesta i dále podél Mohelky do dnešních Hodkovic nad Mohelkou, v rámci dnešní trasy rychlostní silnice E 65 pak odbočovala přes sedlo směrem do Liberecké kot-

Obr. 50. Průběh tzv. žitavské cesty a jejích větví s vyznačením středověkých kostelů, klášterů a johanitských komend

liny. Právě toto sedlo je nejvýhodnějším místem k překročení Ještědsko-kozákovského hřbetu. Je možné, že další větev vedla stále podél Mohelky až k prameni. Patrně není náhodné, že asi 2 km vzdušnou čarou od pramene a pomyslného počátku cesty se nachází na katastru obce Jistebka neolitický těžební areál středoevropského významu (srov. Šrein – Šreinová – Šťastný – Šída – Prostředník 2002; Prostředník – Šída – Šrein – Šreinová – Šťastný 2005; další možná trasa transportu polotovarů z jistebského areálu byla patrně na jih k Jizeře a dále po proudu na Turnovsko).

5.1.1.2. Českodubská větev

Indicie pro průběh cesty podél Mohelky a Ještědky, případně východněji přes Loukovec, Koryta, Sezemice a Kobylky, plyne z předpokladu nejkratšího a nejvýhodnějšího spojení z Pojizeří do někdejšího újezdu Vladislavice. Českodubsko nejspíše náleželo k rozsáhlému újezdu Vladislavice, který roku 1115 daroval kníže Vladislav I. benediktinskému opatství v Kladrubech. Rozsah újezdu je v jedné verzi (A) listinného falza (patrně z 1. poloviny 13. století) uveden: „*Wladizlawicuh dedi circuitum a flumine Mohelnic usque ad quercum*“ tedy „*Ve Vladislavicích jsem dal újezd od řeky Mohelnice až k Dubu*“; a v druhé verzi (B) uveden: „*Wladizlawici, Zezemici*“ tedy „*Vladislavice, Sezemice*“ (CDB I, č. 390, s. 396). V roce 1991 bylo objeveno v suteřenních prostorách zámku několik raně gotických místností pocházejících z první poloviny 13. století, které lze ztotožnit s částí objektu johanitské komendy. Při následných archeologických výzkumech byly v Českém Dubu objeveny základy románského kostela z 12. století s okolním kostrovým pohřebištěm (dějiny výzkumu viz *Prostředník – Hartman 2005*, 654–656). Tento kostel mohl být jakýmsi duchovním centrem celého újezda. T. Edel (2006, 16–17) uvažuje i o možnosti existence raně středověkého hradiště vybudovaného panovníkem počátkem 12. století s výše zmiňovaným velkofarním kostelem. Hradiště položené na předpokládané trase severojižní zemské stezky mělo být dle Edela prvním opěrným bodem při vstupu do země a zároveň místem výběru cla. Tuto teorii však dosavadní archeologická zjištění nepodporují.

Roku 1237 získal výměnou Markvartic Havel újezd od benediktinů za svůj újezd Čížkov u Blovic a pozval do Podještědí rytířský řád sv. Jana Jeruzalémského, který si zde zbudoval komendu (Edel 1993, 30–31). Na předpolí komendy pak následně vyrostla tržní osada (Nová) Světlá (Edel 2006, 8–9). Johanité nejspíše obdrželi jako majetkové zajištění celý újezd a získali jistě i mnohé pravomoci. Právě správní, charitativní a ochranná činnost johanitů byla pro fungování žitavské cesty dosti podstatná.

Další směr cesty lze stanovit hypoteticky jako spojnicí dubské sídelní komory a kolem poloviny 13. století kolonizovaného kraje v okolí Jablonného v Podještědí a hradu Lemberka. První bezpečná zmínka o obou lokalitách založených Havlem z Lemberka pochází z roku 1249 (CDB IV/1, s. 259, č. 157, 158, 161, 164, 169, 170, 171; Gabriel – Panáček 2000, 18–19, 104–107). Cesta snad směřovala z okolí Českého a Starého Dubu na sever kolem úpatí Mazové horky a pak severozápadně přes dnešní Světlou pod Ještědem (T. Edel /2006/ uvažuje o přímé cestě přes ještědský hřeben ze Světlé přes Pláně do Liberecké kotliny), Hoření Paseky, Křížany, Žibřidice do Jablonného. Jablonné bylo jistě významnou zastávkou s výběrem cla na středověké trase žitavské cesty (Vávra 1974, 48). Zde stojí za zmínku lokalita Mazova horka (569 m n. m.), kterou tvoří čedičový suk vypreparovaný z okolních pískovcových souvrství. Svahy jsou velmi prudké a na vrcholu se nachází malá plošina cca 80 m² s nápadnou prohlubní. Zhruba 10–15 m pod vrcholovou plošinou je lokalita obehnaná valem, který je v jižní části přerušen. Při archeologickém výzkumu v roce 1981 (Stará 1986) byly položeny dvě sondy valem a jedna na vrcholové plošině. Ve hmotě valu nebyla zjištěna žádná konstrukce, kameny byly nalezeny bez uspořádání. Z vrcholové plošiny byl získán soubor vrcholně středověké (14.–15. století) a novověké keramiky. Vzhledem k charakteru kulturních vrstev a spoře zastoupenému keramickému materiálu lze uvažovat, že lokalita nebyla soustavně obývána. Proti běžné funkci lokality jako feudálního sídla mluví již samotná velikost ohrazeného prostoru, jeho nedostupnost a fakt, že toto území náleželo ve středověku českodubským johanitům. Tento objekt mohl sloužit jako strážnice při cestě z Českého Dubu do Jablonného (naposledy shrnul Šída 2005, 598–599, obr. 4).

Další pokračování cesty k severu vedlo do Petrovic, kde starší cesta uhýbala k severovýchodu pod Loupeživý vrch (patrně se strážním hradem Wintersteinem vybudovaném ve 13. století a zbořeném roku 1442; k tomu nejnověji Klos – Sovadina 2004), dále se vyhýbala největším výškovým rozdílům roklemi mezi Podkovou a Popovou skálou a směřovala k tzv. České bráně a podél Bílého potoka k Hartlu a Žitavě (Klos – Sovadina 2004, 6).

Změna trasy za Petrovicemi, kladená někde na počátku 14. století, patrně souvisela s vyššími nároky obchodu na kvalitu cesty. Cesta vedla za Petrovicemi severně průsmykem přímo k Lückendorfu a dále kolem Karlsfriedu do Žitavy. Pro výběr cla a ochranu cesty byla roku 1357 Karlem IV. zahájena výstavba již zmíněného hradu Karlsfriedu (též Neuhausu), který byl však roku 1441 lužickými městy vykoupěn a o rok později zbořen. Sám Karel IV. se zasadil o zlepšení stavu zdejší cesty mandátem z 29.–30. 5. 1361 ukládajícím udržovat ji upravenou bez křovin a proutí a širokou, jak daleko se dohodí kamenem (RBM VII/3, s. 539, č. 899; citováno z Klos – Sovadina 2004, 13).

5.1.1.3. Pojizerská větev

Východní pojizerská větev pokračovala proti proudu Jizery až k soutoku s Libuňkou, kde se na pojizerskou cestu napojovala cesta hradecká jdoucí podél toku Libuňky na Jičínsko a Hradecko. U soutoku

obou řek se nacházel v dnešních Nudvojovicích románský dřevěný kostel datovaný nedávným archeologickým výzkumem do 2. poloviny 12. století (*Prostředník* 2003, 650). Z polohy zjištěných románských kostelů lze usuzovat na jejich funkci jako opěrných, odpočinkových, ochranných či orientačních bodů, k nimž se vázalo další osídlení.

Z dnešního Turnovska patrně jedna cesta stoupala přes Vesec pod Kozákovem do Semil a dále přes Bozkov, Zlatou Olešnici nebo přes náhorní plošinu Vysokého nad Jizerou až k Přířovicím a dále k Novosvětskému průsmyku, který je nejschůdnějším místem pro překonání hřebenu Jizerských hor a Krkonoš. Nejnověji se průběhu této cesty věnovali J. Prostředník a P. Šída (2001; 2002 s lit.). Vycházejí z interpretace pomístních jmen svědčících o existenci strážního systému (viz níže), hmotných nálezů a rozboru vesnických plužin. Archeologické doklady pro období raného středověku se omezují na nálezy mladohradištní keramiky na lokalitě Razsocha u Jablonce nad Jizerou, dále pak ze Zlaté Olešnice a okolí hradu Návarova. Nález keramiky na strategické vyvýšené poloze Razsochy nad levým břehem Jizery spojují autoři s určitou opatrností s událostí známou z písemných pramenů, a sice obsazení zemských bran po vpádu vojsk Boleslava Křivoústého přes hřeben Krkonoš v roce 1110 (*Prostředník – Šída* 2001, 30).

Další cesta vedla z Turnovska severozápadním směrem snad zhruba v průběhu dnešní rychlostní komunikace E65. Její průběh přes Hodkovice nad Mohelkou, za nimiž stoupala do sedla mezi Císařským kamenem a Javorníkem, kde po zdolání 500 metrového vrcholu sestupovala do údolí Nisy, je doložen výše zmíněným husitským tažením z roku 1429. Na území dnešního Liberce se pak rozdvjovala, jedna větev cesty vedla podél Nisy přes Hrádek nad Nisou na Žitavsko a druhá na sever na Frýdlantsko. Za pozornost stojí archeologické nálezy z Raubířských skal na východním okraji Hodkovic nad Mohelkou. Na výrazném skalnatém hřebeni byla výzkumem i sběrem nalezena keramika dokládající zdejší aktivitu v období 13.–15. století (*Waldhauser* 1971, 16; *Fišera* 2003, 48–49; *Nechvíle – Černý* 2005, 51–52). Zdejší lokalitu lze patrně interpretovat jako středověkou strážnici.

Jako o možné spojnicí mezi jizerskou a českodubskou větví lze uvažovat o středním toku Mohelky mezi Libčicí a Sedlejovicemi, kde je doloženo středověké osídlení minimálně od 13. století. Pozoruhodnou lokalitou je zde Klamorna u Chvalčovic považovaná za raně středověké hradiště. Opakovanou povrchovou prospekci M. Nechvíleho nebyl zjištěn žádný náznak opevnění široké ostrožny a nalezený keramický materiál vyjma pravěkých nálezů spadá snad do 12., spíše až do 13. století. Jedná se nejspíše o běžné vesnické osídlení situované na hraně výrazného říčního údolí. V podobné poloze se nachází i ves Letařovice s kostelem (srov. *Nechvíle* 2007; *Nechvíle* 2006, 13–14; *Nechvíle – Černý* 2005, 52; *Filip* 1947, 54, 163–165).

5.2. Správa a fungování komunikací

Dobrá funkčnost komunikací a jejich údržba byla prvním předpokladem pro jejich využívání, což mělo rozhodující vliv na rozvoj obchodu a logistiky. Není jisté náhodné, že nemalou pozornost komunikacím a jejich stavu a zajištění věnoval například Karel IV. svým mandátem z roku 1361, což bylo zmíněno výše. Bylo tedy v zájmu nejen panovníka, ale i šlechty a všech kdo participovali na výnosech z obchodu, aby byly v zemi bezpečné a dobře fungující komunikace.

5.2.1. Johanité a cisterciáci

Písemné prameny tuto praktickou stránku problému zachycují spíše výjimečně, a tak jsme nuceni danou problematiku řešit pomocí komparace různých pramenů a indicií. Formy správy a zajištění bezpečnosti komunikací se mohly v různých regionech odlišovat. V oblasti Pojizeří nacházíme poměrně propracovaný systém obrany nejen hranice, ale i cest pomocí držby a ochrany strategických míst johanitským řádem. Nezanedbatelná zde jistě byla i role cisterciáků, jejichž klášter byl u dnešního Mnichova Hradiště založen před rokem 1184. Jistě to byl společně se sítí románských kostelů jeden z opěrných bodů na této dálkové komunikaci. V Lužici pak z popudu české královny Kunhuty vznikl před rokem 1234 ženský cisterciácký klášter Marienthal. Tyto kroky měly nejen účel posílit význam dálkové cesty, ale hlavně připojení Lužice k českému státu (viz výše). Jako druhý systémový krok následovalo zajištění cesty sítí pevných opěrných bodů rytířských komend. Není to věc neobvyklá, obdobnou situaci lze sledovat i jinde. Realizace nastala za rozhodující spolupráce panovníka a dvou předních šlechtických rodů – Markvarticů a Rohovců (*Rokošová* 2001, 89). Jako první vznikla johanitská komenda na území újezda Vladislavice po roce 1237 z popudu Markvartice Havla. Ten ji zajistil rozsáhlým újezdem a jistě i pravomocemi. Někdy během 30. let 13. století vznikl druhý řádový dům na území ronovského Žitavska. Přesné datum není známo, dochovaný konventní kostel pochází údajně z poloviny 13. století. Systém tří opěrných bodů uza-

vřelo založení komendy v Mladé Boleslavi v roce 1259, kdy Hostilka z rodu Markvarticů darovala řádu špitál u kostela sv. Víta na Podolci a několik vesnic na Boleslavsku (CDB V/1, č. 199, s. 316–318). Vznik této sítě komend na žitavské cestě v rozmezí asi svou desetiletí jeví známky jednotného promyšleného plánu na stabilizaci a zajištění této páteřní severojižní komunikace, která tvořila vojenskou, politickou, hospodářskou, duchovní a kulturní osu středních a severních Čech. Nezanedbatelnou byla nejen vojenská, ale i špitální charitativní péče johanitů o poutníky (Rokošová 2001, 89). Jako logický důsledek držby Českodubská řádem johanitů zde nevznikly žádné šlechtické hrady, které se v jiných oblastech v blízkosti cest často vyskytují. Jediným pozoruhodným opevněním na Českodubsku, které snad lze s aktivitou johanitů spojit, je Mazova horka, která byla interpretována jako strážní bod na stezce mezi českodubskou komendou a Jablonným (Šída 2005, 596).

5.2.2. Strážní systém

Dalším zajímavým aspektem je tzv. strážný systém, na který již před 2. světovou válkou upozornil V. Vaníček (Zeman – Vaníček 1939). Poválečné bádání však jeho podnětné nápady a zjištění zavrhl a považovalo je za mylné. V poslední době však Vaníčkovu dílo opět oprávněně poutá pozornost badatelů (zejména Šída 2005, 589–603).

Autor spojuje strážní systém s řadou 25 lokalit, v jejichž názvu se ozývá možná souvislost se strážním (např. Strážník, Stráž, Varta apod.). Předpoklad jejich raně středověkého stáří by je řadil do druhé linie systému obrany státu. První linie byla zajišťována přesekou a pomezním hvozdem. Druhou linii pak tvořil systém strážních stanovišť opodál hranic, které měly za úkol ohňovými signály upozorňovat na možné nebezpečí. Na ni navazovala třetí linie pomezních hradišť u vstupů do hraničního hvozdů. Poslední linii pak představoval systém krajských hradišť (Šída 2005, 589).

K lokalitám nejsou známy žádné písemné prameny starší než 18. století. Názvy spojitelné se strážným systémem se koncentrují do podhůří Jizerských hor a Krkonoš. Pokrývají celý tok Kamenice a Jizery v místech, kde jsou obě řeky severojižně orientovány. Lokality tvoří systém a z většiny z nich je vidět hned na několik dalších. Svojí působností pokrývají celý prostor mezi hřebenem Kozákova a Novosvětským průsmykem, kde se nejspíše nacházel přechod přes hřeben pohraničních hor jako vyústění jedné větve pojizerské stezky. Tato cesta je zachycena již na Klaudiánově mapě ze 16. století. V terénu je možné zřetelně sledovat reliktů novověké hlavní komunikace zachované mezi Vysokým nad Jizerou a Příchovicemi. Archeologické nálezy byly zmíněny výše. Za pozornost jistě stojí i dva depoty pražských grošů ze Tříče (742 kusů, nález z roku 1916) a Stanového (neznámý počet, nález z roku 1870; Nohejlová-Prátová 1956, 124). Důležité je, že minimálně dvě strážné lokality hlídají každou důležitou komunikaci procházející krajem. Nejedná se tedy o uzávěru pouze jediné hlavní komunikace, ale celého komunikačního systému (Šída 2005, 600, obr. 2, 3).

Strážné lokality tvoří v prostoru dvě nápadné koncentrace. První se nachází v okolí Benešova u Semil a obklopuje polohu, která bývá spojována s hradištěm. To zde ovšem není doloženo žádným materiálem ani pozůstatky opevnění. Další koncentrace se nachází v blízkosti Jesenného a opět obklopuje výraznou ostrožnu. Ani z této polohy nejsou známy doklady raně středověkého osídlení. Nálezy keramiky pozdně hradištního rázu pocházejí z nedalekého hradu Návarov (Šída 2005, 600). Z hřebene Kozákova je přímá viditelnost na dvě raně středověká hradiště, v Prachovských skalách a na Hradách u Mnichova Hradiště. Se systémem vrcholně středověkých hradů se studovaný systém překrývá a výše uvedené koncentrace strážných stanovišť s hrady vůbec nesouvisí. Vzhledem k tomu se zdá, že lokality nemohou být spojovány s vrcholně středověkým obdobím. Uvažuje se tedy spíše o raném středověku, nelze však vyloučit ani možnost jejich vzniku v novověku (Šída 2005, 600).

5.2.3. Cisterciácké aktivity v okolí Mužského

V období 2. poloviny 13. století probíhala výrazná kolonizační činnost hradištských cisterciáků (Nechvíle 2004, 20–21), která se projevovala zejména zakládáním vesnic v okolí dosud neosídleného (?) masivu Mužského. Ve stejném období zaznamenáváme v dané oblasti i budování opevněných bodů. Jde o lokality Klamorna, Drábské světničky, Staré Hrady a Kříneč. Při úvaze o jejich významu (pro 13. století) je nutno vyjít z jejich polohy a vztahu k okolnímu osídlení. Lokality Staré Hrady, Drábské světničky a Klamorna lze s nutnou dávkou opatrnosti považovat za strážní body (srov. Bašta 1986), střežící nejen klášterní území, ale snad i část pojizerské cesty a vyústění stezky českodubské větve žitavské cesty u dnešní Mohelnice. Nutno podotknout, že bychom asi v širším okolí marně hledali vhodnější místa pro strážní body, jejichž zorná pole by se tak pregnantně vzájemně doplňovala. Hypotetickým prvotním popudem nejen ke zřízení těchto opevněných bodů mohlo být reálné nebezpečí tatarského vpádu roku 1241. Fakt, že zmíněný

rok měl velký význam, se projevila například v horních Uhrách, kde po zkušenosti s tatarským vpádem byla tamější šlechta motivována samotným panovníkem při stavbě nových kamenných hradů. Tyto hrady byly záměrně situovány do exponovaných míst, aby měly vzájemný vizuální kontakt a mohl tak být rychle dán signál o případném nebezpečí (srov. *Bóna – Lukačka 2002*, 245–246, 261; *Nechvíle 2004*, 36). Je však nutné dodat, že naznačená hypotéza je pouze jednou z mnoha.

5.3. Koncepce správy a ochrany komunikací

Naznačený systém správy a ochrany důležitých krajských komunikací se jeví jako poměrně různorodý a regionálně a časově (?) rozrůzněný. Jako koncepčně připravené a plánovité se jeví zajištění českodubské větve cesty systémem tří od sebe rovnoměrně vzdálených johanitských komend. Zejména na Českodubsku nevznikla síť šlechtických hradů, které by měly vztah k průběhu cesty. Správa zde byla prováděna odlišným způsobem. Hrady vznikaly během 13. a 14. století u mladší, západní větve cesty. Zde byly vybudovány, samozřejmě nejen kvůli existenci cesty, hrady Ralsko, Vartenberk, Starý Falkenburk a královský Karlsfried.

Poněkud odlišnou situaci shledáváme na Turnovsku a Semilsku, kde také vznikají šlechtické hrady různých větví rozrodu Markvarticů. Vztah k cestě do Novosvětského průsmyku by mohly mít hlavně hrad Návarov a Nístějka. Výše zmíněný strážný systém se však se systémem vrcholně středověkých hradů vylučuje, a tak lze uvažovat o jeho raně středověkém nebo novověkém stáří.

Vrcholně středověká opevnění v okolí masivu Mužského lze snad považovat za strážní body na klášterním dominiu s možným vztahem i k průběhu pojizerské cesty.

5.4. Bilance významu polohy Mladé Boleslavi

Položíme-li si otázku, jaký měla vztah (Mladá) Boleslav ke komunikační síti a jak podnítil tento vztah vznik raně středověkého hradu a později města, odpověď není rozhodně jednoduchá. Je obecně známo, že důležitá centra byla budována na křižovatkách komunikací, při brodech přes vodní toky apod., zkrátka na komunikačně strategických místech. Nejinak tomu bylo i u (Mladé) Boleslavi. Samotná doba vzniku raně středověkého hradu není zcela jasná. Je velmi pravděpodobné, že jeho počátky souvisí se zánikem hradiště v poloze Švédské šance na západním konci Chloumeckého hřbetu. Zánik patrně souvisí s expanzivní politikou Boleslava I., která měla za cíl ovládnutí celých Čech. Můžeme nyní ponechat stranou diskusi, zda lze zánik hradiště na Chlumu spojit s událostmi roku 936 zachycenými saským kronikářem Widukindem. Důležité je, že zde můžeme pozorovat jev, kdy v blízkosti vyvráceného starého nepřemyslovského hradiště vzniká centrum nové. Obdobná situace je zjištěna minimálně na deseti dalších místech na území Čech (*Sláma 1987*, 185, obr. 3). Takovéto prostorové chování jistě není náhodné a bylo v něm nejspíše sledováno kontinuální navázání na centrální vlastnosti předchozího regionálního správního hradiště. V případě (Mladé) Boleslavi však byla opuštěna výrazná a z daleka viditelná strategická poloha Chloumeckého hřbetu a pro stavbu nového centra vybrána méně nápadná ostrožna nad soutokem Jizery a Klenice (obr. 1). Tato méně strategicky výhodná poloha však měla potenciál pro další růst a urbanizační rozvoj. Byla lépe dostupná a nacházela se přímo na dálkové komunikaci podél Jizery. V blízkosti hradiště se nejspíše nacházel i brod přes Jizeru. Bezprostřední vazba lokality na hospodářské zázemí zde snad sehrála také svou roli. Přemyslovský záměr s vybudováním nového centra právě zde se tak jeví jako velmi prozíravý. Následný vývoj a rozkvet města, který vždy klade nemalé nároky na prostor a komunikační výhodnost místa, potvrdil dobrou přemyslovskou volbu. Podíváme-li se na dnešní sídelní situaci, vidíme jasnou preferenci Mladé Boleslavi a okolí, zatímco vrcholové části Chloumeckého hřbetu jsou osídleny jen velmi řídko. Čas tedy vystavil jasný účet v sídelní výhodnosti obou míst.

6. SÍDELNĚ HISTORICKÝ KONTEXT

V nástinu dějin osídlení bude věnována pozornost pouze kulturám, které byly doloženy výzkumem na parcelách čp. 99–101 na Staroměstském náměstí v Mladé Boleslavi.

6.1. Mladoboleslavský region

Sledovaný region se nachází v tzv. staré sídelní oblasti, která byla kontinuálně osídlena minimálně od neolitu. Doklady paleolitického osídlení jsou jen ojedinělé, což však může souviset s charakterem a intenzitou tehdejšího způsobu sídlení.

Na základě studia archeologických pramenů byly v regionu určeny sídelní areály kontinuálně využívané. Tyto sídelní polohy využívající úrodné půdy nepřesahují nadmořskou výšku 300 m n. m. Využity byly samozřejmě i polohy vyšší a exponovanější, avšak ve výběru takovýchto míst se již jednotlivé kultury lišily.

Sídelní polohy lze dle geografického umístění rozdělit do šesti mikroregionů. První se nachází v okolí dolního toku Klenice mezi Mladou Boleslaví a Kolomuty. Další region se rozkládá na jižních svazích Chlumeckého hřbetu mezi Nepřevázkou a Bobrovicemi. Největší areál leží na pravobřežních terasách Jizery mezi Michalovicemi a Krnskem a je rozdělen roklemi s vodotečemi na několik menších mikroareálů. Další výhodný sídelní prostor se rozkládá na pravobřežních terasách Strenického potoka mezi Horním Cetnem a Strenicemi. Dvěma posledními menšími areály jsou okolí Bezna a jižní svah pod vrchem Baba mezi Kosmonosy a Horními Stakory. Důležitým prvkem sídelní struktury jsou zároveň i centrální místa (hradiště Chlum-Švédské šance, Mladá Boleslav, Předliška), která si svou centralitu držela v podstatě až do počátku raného středověku.

6.2. Pozdní paleolit

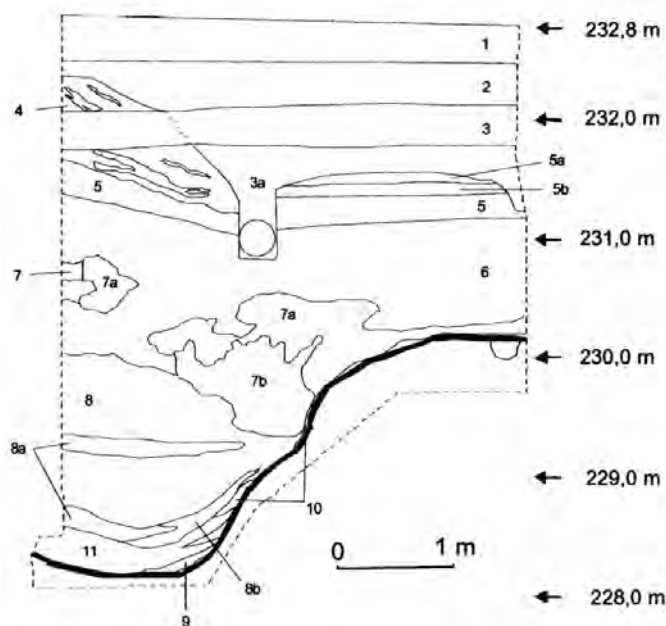
Kromě mladopaleolitických artefaktů získaných během výzkumu v roce 1993 na Staroměstském náměstí na parcele čp. 101 (sonda 21/93) nebyly ve sledovaném regionu zachyceny doklady antropogenní aktivity obdobného stáří. Jediným novým nálezem, který je však výrazně starší, je kolekce nástrojů datovaných do mladší fáze středního paleolitu získaná sběrem na lokalitě Předliška (k. ú. Hrdlořezy; Šída – Krásný 2001).

6.3. Eneolit

Dokladů eneolitického osídlení mladoboleslavské ostrožny není příliš mnoho. Jediným objektem, který lze klást do eneolitu, je zásobní jáma zjištěná při výzkumu dvorku čp. 104 (Prostředník 1997). Z výplně byla však získána pouze atypická keramika. Autor výzkumu objekt klade do období kultury nálevkovitých pohárů, stejně jako dva typické keramické zlomky a pazourkovou šipku pocházející z výzkumu čp. 99–101 (viz výše). Ze Staroměstského náměstí (bez bližší lokalizace) pochází dva zlomky eneolitické keramiky ze záchranné akce v roce 1977 (Waldhauser 1992, 163–164). Mezi staré nálezy bez bližších okolností náleží i sekeromlat nalezený v Železné ulici. Pouze hypotetická datace do eneolitu se pak pojí s pazourkovým úštěpem získaným výzkumem J. Prostředníka v čp. 31 v Železné ulici (Prostředník 1995). Charakter eneolitického osídlení není zcela jasný, domníváme se však, že vzhledem ke strategické poloze místa nelze vyloučit existenci opevněného eneolitického sídliště.

6.4. Mladší doba bronzová – lužická kultura

Dokladů osídlení lužickou kulturou je na Staroměstském náměstí poměrně mnoho. Téměř každá archeologická akce zachytila buď intaktní lužickou sídlištní vrstvu, případně movité nálezy v sekundárním uložení. Dosud nejrozsáhlejší výzkum na Staroměstském náměstí proběhl v letech 1992–93 na parcelách čp. 99–101, kde bylo zachyceno množství kulových jamek a žlabů, které vypovídají o konstrukcích nadzemních objektů. Při stejném výzkumu byla zjištěna v sondě 19/93 kamenitá destrukce valu hradiště lužické kultury (stupeň IIIb dle V. Vokolka). Před valovým opevněním se nacházel příkop hluboký až tři metry, zahloubený do podloží a zároveň zčásti využívající přírodní terénní deprese, která znatelně klesala západním směrem k okraji ostrožny. Dalším zpřesněním přispěl výzkum v roce 1998 na parcele čp. 16, kde bylo zachyceno pokračování fortifikace

Obr. 51. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, archeologický výzkum čp. 16, zachycen řez příkopem fortifikace hradiště lužické kultury (podle J. Waldhausera)

přepažující celou ostrožnu (obr. 51). Příkop, jehož dno se nacházelo 5,42 m pod současným povrchem, byl částečně zasypán destrukcí valu. Původní stavební podoba hradby využívala dřevěnou, snad roštovou (?) konstrukci, z níž se na dně příkopu dochovala ohořelá dubová břevna o průměru 10–20 cm. Dle radiokarbonových dat získaných z těchto břevnen zaniklo opevnění někdy okolo roku 1003±136 let př. n. l. (Waldhauser v tisku, 10). Obyvatelé hradiště pohřbívali své mrtvé patrně na nejbližším zjištěném žárovém pohřebišti, které se nacházelo na pravém břehu Jizery v areálu továrny Česana, asi 800 m vzdušnou čarou SZ od hradiště (Waldhauser v tisku, 19). Celková rozloha pravěkého hradiště činila 1,3 ha.

Osídlení na předpolí vlastního hradiště bylo mnohem řidší a projevilo se zatím archeologicky jen na dvou místech (srov. Waldhauser 1999, obr. 4).

6.5. Raný středověk

6.5.1. Přemyslovské hradiště

Ke starším středověkým dějinám Mladé Boleslavi, tedy ke vzniku přemyslovského správního hradiště, mohou říci něco bližšího pouze výsledky archeologického výzkumu. Jak bylo již v kapitole o písemných pramenech uvedeno, první jistá písemná zmínka o zdejších hradě pochází až z roku 1130, kdy je v listině stanoveno odvádění desátku vyšehradské kapitule (CDB I, č. 111, s. 113). Mezi lety 1159–1262 jsou pak několikrát zmiňováni jménem zdejší kasteláni. Doba vzniku hradiště je v literatuře kladena od 2. poloviny 10. až do 11. století.

Na základě rozboru dostupných archeologických nálezů lze s určitou opatrností konstatovat, že dosud nejstarší zjištěné doklady raně středověké sídelní aktivity pocházejí někdy z přelomu 10. a 11. století. Jedná se o relikt zhloubených, patrně sídelních objektů (kontexty č. 106, 116 a 115), které zanikly někdy během 11.–12. století a byly zjištěny na dvorku čp. 104 na Staroměstském náměstí. Dalším nálezem datovaným do počátku hradiště je základová obětina, která byla umístěna v okrouhlé jámě (kontext č. 130) se závalem z čedičových kamenů, v níž byla v původně dřevěné schránce uložena neporušená nádoba s hrnčířskou značkou v podobě dvou proti sobě ležících půlobloučků (obr. 61:5,6). Nádoba i okolní zásyp obsahovaly skořápky slepičích vajec, přičemž ve vzorcích vypreparovaných *in situ* bylo možno rozpoznat i kostičky zárodků. Vedle nádoby byl nalezen blíže neidentifikovaný železný předmět romboidního tvaru s výstupkem na lícové straně a mineralizovaným dřevem na rubu, snad kování schránky (?). Kromě vaječných skořápek se ve výplni podařilo rozeznat i několik drobných kumulací organické hmoty – patrně zvířecí srsti nebo lidských vlasů (Prostředník 1997, 520–527). Na stratigrafii západního profilu sondy na dvorku čp. 104 byla zachycena kontinuální sekvence (SEKVENCE 1; obr. 45) osídlení od přelomu 10. a 11. století do 12. století bez starších a mladších intruzí. Obdobná „ideální“ situace dosud na jiném místě v Mladé Boleslavi zachycena nebyla.

Velmi důležitým a zatím ojedinělým zachycením raně středověkých zděných konstrukcí je nález na hradním nádvoří. Zde byly v roce 1989 ve výkopu pro kanalizaci zachyceny dvě opukové zdi na maltu, a sice u východního konce výkopu těžce poškozená zeď a u západního pak pouze ve dně zachycené 80 cm široké zdivo. Jejich stratigrafická pozice je prokazatelně řadí do románského období. Tyto objekty jsou v západní části výkopu překryty kamenitou vrstvou, která je dle keramiky datována do první poloviny 13. století. Nelze pominout ani příměs starší keramiky s kalichovitou a archaicky zduřelou profilací (Boháčová – Frolík 1994, 107–112).

Druhým, méně jistým případem je situace zachycená před čp. 2, kde pískovcový blok, který je zahlouben do sídlištní vrstvy mladohradištního stáří, může představovat snad část zdi (brány?) raně středověkého hradiště (Prostředník 1995c, 209–211). Jiné doklady raně středověkého opevnění akropole hradiště nebyly dosud získány.

Další konstrukce, tentokrát ze dřeva, byla v roce 1996 zachycena ve výkopu pro kabely na východní straně dnešní radnice. Stavba z dřevěných sloupů byla dle doprovodné keramiky datována do průběhu 12. století (Waldhauser v tisku, 11).

Důležitým nálezem nepřímo dokládajícím kovářskou výrobu na hradišti je koláček kovářské strusky pocházející z čp. 99 (sonda 14/99, kontext 1432, hmotnost strusky 0,37 kg). Doprovodná keramika z vrstvy datuje nález do raného středověku, patrně 12. století. Obdobný nález pochází i z podloubí u Hostěnice (Waldhauser 1992, 163–167). Využití ohně při řemesle či jen vytápění dokládají nálezy ohnišť v čp. 100 v sondě 4/92, konkrétně kontext 406 (mladší ohniště ze 13. století) a 408 (starší ohniště z přelomu 12. a 13. století). Do raně středověkých kontextů 409 a 417 se pak zahlubuje předpecní jáma (vkop 418, výplň 412, 413) datovaná někam do průběhu 12. století.

K podobě komunikačního schématu hradiště přispívají nálezy štětovaných cest při výzkumu čp. 31 v Železné ulici a na Českobratrském náměstí. V čp. 31 byl v místnosti 1 zachycen kontext 2 a v jeho se-

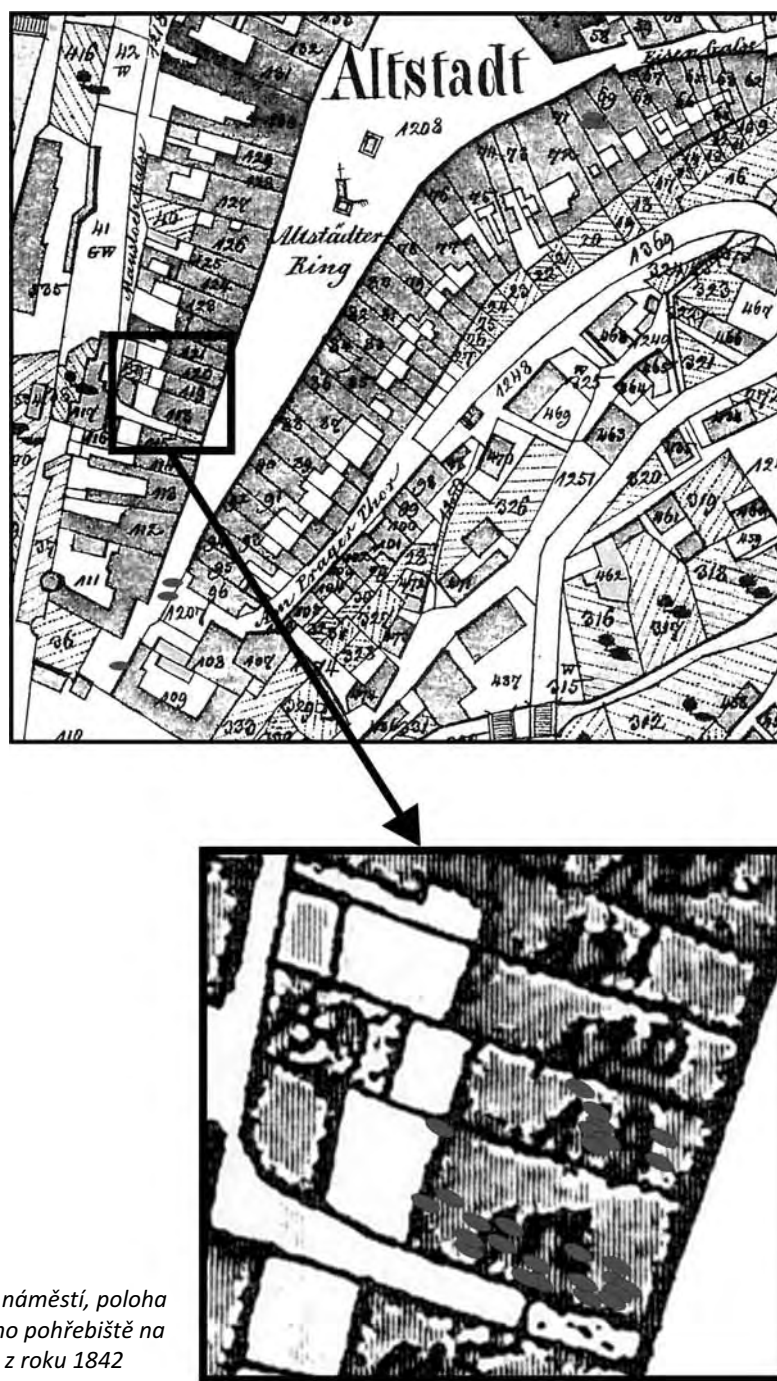
verní části nalezena asi jeden metr široká vrstva štětu z drobných až středních říčních oblázků (*Prostředník 1995*). Na Českobratrském náměstí byla mezi objektem 3/94 a zdí zachycena vrstva 19 (datace do intervalu od mladohradištního období po konec 15. století; vrcholně středověké nálezy jsou zde nejspíše intruzí), pod níž se nacházela další uloženina 19A tvořená malými až středními říčními oblázky. Dle nadložní vrstvy se předpokládá datace do mladohradištního období a interpretace jako štětované cesty. Další část komunikace byla nejspíše zachycena již v sondě 1/94 (*Prostředník 1995a*).

Důležitým zjištěním pro sídelní historii zdejšího přemyslovského hradiště jsou nálezy mohutné zánikové požárové vrstvy o mocnosti až 40 cm na parcelách čp. 99–101 a čp. 14 datované do 12. století. Do tohoto zánikového horizontu jsou zahloubeny kostrové hroby. Například hrob č. 1 v sondě 7/92 je zahlouben do spáleništního kontextu 733 a hrob č. 2 v sondě 8/92 je zahlouben do téhož kontextu (v této sondě označen 814). Místy je však současně doložena stratigrafie dokládající pokračující sídlištní aktivitu během 13. století. Co konkrétně znamenal tento zhoubný požár, který se neodrazil v písemných pramenech, pro další existenci hradiště, není zcela jasné. Hradiště patrně celkově nezaniklo, ale existovalo dále, není však jisté, zda v původním rozsahu či menším.

Na tomto místě narážíme na problematiku plošného rozsahu hradiště, jehož fortifikace nebyla dosud archeologickým výzkumem nalezena. Již v 60. letech 20. století se touto problematikou zabýval R. Turek (1966–1967), který předpokládal rozsah hradiště o málo větší než bylo lokační město po roce 1334. Dle jeho názoru bylo pro raně středověké opevnění využito dosud patrného terénního stupně v oblouku mezi dnešní ulicí Na Kozině, v těsném sousedství dnešního kostela sv. Jana Nepomuckého, dále přes Komenského náměstí až k dnešní hasičské zbrojnici a ulici Vodkově. Zejména od 90. let do současnosti byl nashromážděn soubor raně středověkých nálezů ze Starého a částečně i z Nového Města a prostorová distribuce nálezů kalichovitých okrajů skutečně rámcově souhlasí s Turkovým vymezením vnitřního hradiště (*fototab. 4*). Jádrem hradiště by tak mělo rozlohu asi 8,7 ha. R. Turek pak ještě předpokládal předhradí, které se dle jeho hypotézy mohlo rozkládat na území pozdějšího Nového Města, tedy v oblouku mezi Karmelem, ulicí Českobratrskou a kruhovým objezdem a kostelem sv. Havla (*Turek 1966–1967, obr. na str. 221*). Není pochyb o tom, že se zde předhradí nacházelo, dokládají to sídlištní nálezy z výzkumů na Českobratrském náměstí (*Prostředník 1995a*) a keramické zlomky přelomu 12. a 13. století z okolí kostela sv. Havla (*Waldhauser 2003*). Otázkou však zůstává, zda bylo toto předhradí či hospodářské zázemí raně středověkého přemyslovského hradiště opevněné. Tuto otázku snad může objasnit jen budoucí pečlivý dohled u stavebních akcí a liniových výkopů v inkriminované oblasti. Vlastní rozloha předhradí by činila asi 10,3 ha a celková výměra hradiště i s předhradím by tak zaujímala zhruba 19 ha.

Kromě zmíněného předhradí se další hospodářské zázemí hradiště nacházelo v jihovýchodním sousedství ostrožny na levém břehu Klenice v dnešním Podolci. V raném středověku však nejspíše neexistovala současná nejbližší komunikační spojnice mezi Podolcem a ostrožnou v místech Pražské ulice, ale hlavní vstup do hradiště se nacházel někde na začátku ostrožny v prostoru dnešního Nového Města. Osídlení Podolce, se sdružovalo v blízkosti kostela sv. Víta, jehož patrocínium vede některé badatele k domněnce o původu stavby nejméně v 11. století (*Bureš – Pařez – Waldhauser 2006*). První jistá zmínka o zdejším kostele pochází z roku 1259, kdy Hostilka, vdova po Markvatovi z Března, zakládá a obdarovává johanitský špitál při zdejším kostele sv. Víta (*CDB V/1, č. 199, s. 316–318*). Jediné dobové vyobrazení kostela pochází z Willenbergovy veduty města z roku 1602. Je zde ztvárněn jako jednoduchá jednolodní stavba se sedlovou střechou s malou věžičkou na hřebeni. Kostel sloužil svému účelu po přestavbě ještě v 18. století. Po zrušení kostela za josefínských reforem byl koncem 18. století přestavěn na sýpku. Při předběžném průzkumu novověkých suterénů V. Jesenským (2001) bylo lokalizováno jen několik druhotně použitých středověkých architektonických článků. Dosud citelně schází kompletní SHP celého nadzemního objektu. Není proto jasné, jaká část byla z původního středověkého kostela zachována.

V okolí kostela se nacházelo pohřebiště, které sloužilo obyvatelům osady. Dosud jediný archeologický doklad tohoto pohřebiště je nález části lidské lebky vyhozené na hromadě hlíny při výkopu pro kabely (*Waldhauser 2006*). Další pohřebiště pak existovalo paralelně na hradišti, u kaple sv. Vojtěcha. Archeologicky doložené raně středověké sídliště bylo nalezeno při stavbě zdejší školy na terase, která jej chránila před povodní (*fototab. 4*). Nálezy jsou železnobetonové; dochovala se pouze kresba několika bezúchých hrnců zdobených mnohonásobnou vlnicí a rytou šroubovicí v dobovém tisku (*S. 1926–1927, 29*). Podolec jako zázemí hradiště těžil ze strategické polohy na křižovatce cest a nejspíše i brodu přes Jizeru. Není známo, kdy došlo k institucionalizaci podhradí. Je možné, že právě zde se vybíralo clo a že již před rokem 1318 mělo statut městečka s trhem nebo přinejmenším tržní osady („*cum jure forensi ipsius oppidi*“ – *RBM IV, 783, č. 1998; cca 1290: „in loco forensi Mladi Boleslaw“* – *Kuča 2000, 27; Bureš – Pařez – Waldhauser 2006*). Také pražské biskupství vlastnilo ve 13. století v Boleslavi nemovitosti, totiž 11 domů, mlýn o jednom kole a navíc tu mělo tržní desátek. Domy jsou v urbáři zmiňovány kolem r. 1290 jako pusté,

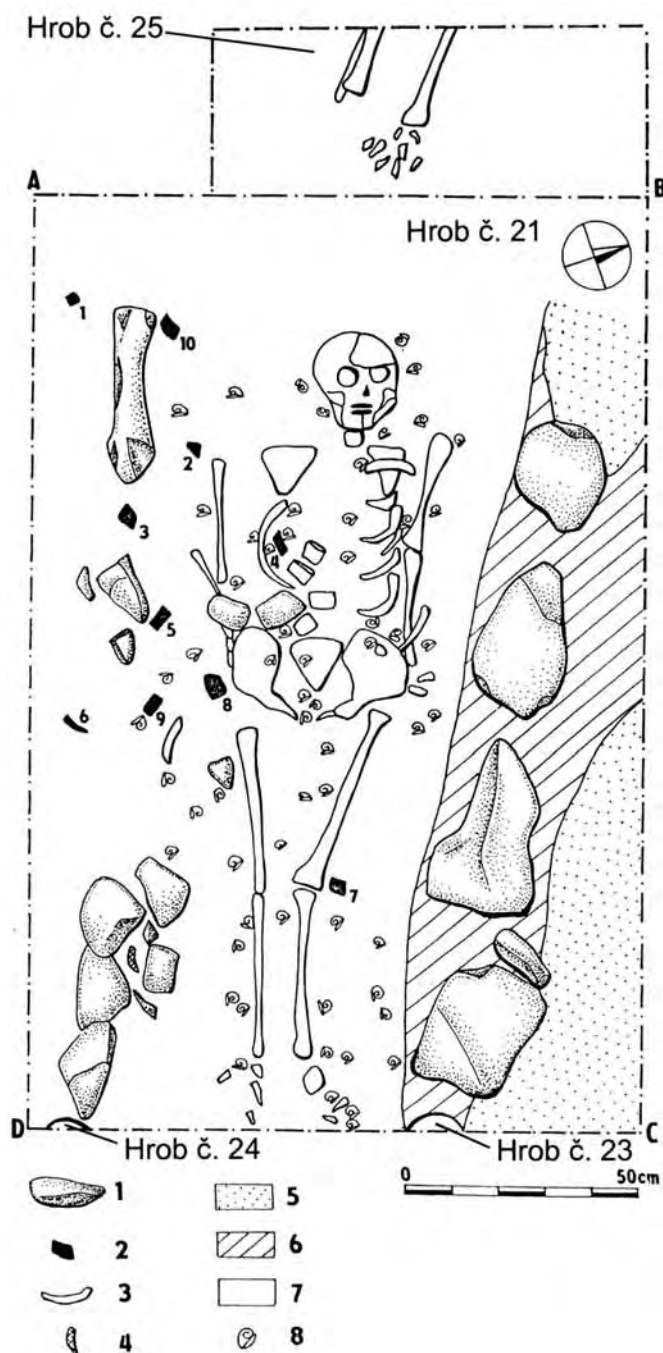

Obr. 52. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, poloha severní a jižní skupiny raně středověkého pohřebiště na podkladu mapy stabilního katastru z roku 1842

což znamená, že se staly patrně obětí vojenského útoku a plnění v neklidných dobách 80. let 13. století. Před rokem 1295 asi proto tento majetek prodal biskup Zdislavovi ze Zvířetic (Šimák 1938, 804). Není zcela jasné, kde přesně se tyto majetky nacházely, je možné, že se jednalo právě o Podolec.

6.5.2. Raně středověké pohřebiště

Na celé mladoboleslavské ostrožně byly dosud nalezeny celkem 32 hroby s nejméně 34 jedinci. Hroby lze rozdělit na dvě skupiny (obr. 52; tab. 42), o nichž však není jasné, zda existovaly současně. Celkový rozsah pohřebiště nelze přesně určit. S jistotou víme, že se nacházelo mezi čp. 2 a 100 na Staroměstském náměstí. Je velmi pravděpodobné, že se jednalo o pohřebiště kostelní, proto je do těchto míst kladena poloha zaniklé kaple sv. Vojtěcha, která snad byla původně prvním a původním kostelem na přemyslovském hradě. Tato kaple je písemnými prameny doložena až k roku 1356, kdy byla potvrzena vyšehradské kapitule a (znovu) jí vysvětil vyšehradský probošt. K roku 1380 je uváděno podací právo krále Václava IV. O po-

Obr. 53. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, výzkum v roce 1999, sonda s odkrytým hrobem č. 21 a s částečně odkrytými hroby č. 23, 24, 25 (podle J. Waldhausera)

nami podél těla a nataženými nohama. Výjimku tvoří hroby č. 5 a 5a, kde jsou obě horní končetiny položeny na hrudi, a hrob č. 11, kde jsou obě horní končetiny v klíně. Žena v hrobě č. 16 má mírně pokrčená kolena a v hrobě č. 14 se nachází kostra muže na pravém boku. Hroby č. 3, 4, 6, 9, 10, 13 a 14 byly výrazně narušeny pozdějším pohřbíváním. Zejména jde o narušení novověkou výstavbou či shrnutím kostí do neanatomické polohy za účelem získání místa pro nový hrob. Orientace se pohybovala v rozmezí ZJZ-VSV až ZSZ-VJV.

Vlastní úprava hrobové jámy byla poměrně uniformní. Nutno dodat, že obrys hrobové jámy byl výrazněji znatelný jen výjimečně, a to zejména v případech, kdy byla jáma částečně obložena kameny. Ta-

loze kaple nepřímo svědčí i její lokalizace v písemných pramenech „na hoře Hrobí“. Tato kaple definitivně zanikla nejspíše během husitských válek (Kuča 2000, 36).

První, severní skupina tvořená třemi hroby byla objevena výzkumem J. Prostředníka (1995) v Železné ulici v čp. 31 (dům „U zlatého kohouta“). Z místnosti 1 pochází z kontextu 4 kromě keramiky 13.–14. století a raně středověké intruze i porušená lidská kalva, která patrně náleží ke zničenému hrobu. Další dva hroby byly posléze nalezeny v sousední místnosti 2. Jednalo se o hrob dvouletého chlapce. Hrobová jáma byla zapuštěna do vrstvy s keramikou 11.–12. století. Nálezová situace byla již před příchodem archeologa značně narušena. Druhý hrob dospělého jedince se nacházel na malé terásce povlovného svahu. Nebyla však patrna žádná hrobová jáma a kosti ležely jen částečně v anatomické poloze. Z bezprostředního okolí hrobu pochází několik zlomků keramiky datované do 12.–13. století. Vzhledem k neporušené stratigrafické situaci je pravděpodobné, že jedinec byl pohřben v době existence pohřebiště, avšak způsob uložení vykazuje jisté odlišnosti od ostatních hrobů.

Druhá, jižní skupina (obr. 17; 18) je tvořena 26 hroby nalezenými na parcelách čp. 100–101 výzkumy v letech 1992–93 (J. Prostředník) a 1999 (J. Waldhauser) na Staroměstském náměstí (fototab. 6), dále dvojicí hrobů nalezených na jižním konci Staroměstského náměstí u Hostěnice (Waldhauser 1992, 165) a v zátáčce Železné ulice před čp. 4 (Waldhauser *v tisku*, 8–9). Poslední porušený hrob byl nalezen při výkopu před čp. 2. V průkopu pro svod dešťové vody o délce 4,5 m, šířce 0,8 m a hloubce 1,3–1,6 m byla dokumentována složitější stratigrafická situace. Na severním řezu se mezi kótami 2,8–3,9 m v hloubce 1,07–1,3 m nacházel značně porušený kostrový hrob. Z výhozu hlíny pak byly získány i fragmenty lebky (Prostředník 1995b).

Pohřební ritus všech hrobů byl bez výjimky kostrový, mrtví byli ukládáni do hrobu zpravidla naznak s horními končetinami

kový případ byl registrován pouze třikrát (hrob č. 1, 8 a 21). Účel kamenného obložení není zcela jasný, nejspíše se nejednalo o podložení původní dřevěné rakve. Užití rakví se nepodařilo prokázat, jediný doklad způsobu ukládání pochází z hrobu č. 21, kde se pod kostrou zachovala část dřevěného prkna. Hrob č. 21 je výjimečný hned z několika důvodů. Kostra ženy ve věku 30–40 let a tělesné výšky $157,5 \pm 3,7$ cm byla zasypána cca 80 ulitami páskovky keřové (obr. 53; 54). Takovýto zvyk je ve střední Evropě zatím naprosto ojedinělý, analogie lze nalézt až v oblasti Ukrajiny a Ruska. Nelze vyloučit, že se jednalo o cizinku, která zemřela někdy během 12. století.

Stejně jako na jiných pohřebištích lze i zde předpokládat pohřbívání příbuzných blízko sebe a vytváření určitých skupinek. Vzhledem k charakteru záchranného výzkumu, který se omezil na položení několika sond, byl získán jen malý zlomek celkového počtu hrobů, který lze odhadovat snad na několik stovek. Zajímavé příbuzenské (?) uskupení tvoří trojice hrobů v sondě 15/92: muž (hrob č. 14, věk 40–50 let), žena (hrob č. 13, věk 30–50 let) a dítě (hrob č. 9, věk 2–3 roky). Kostí ženy a dítěte jsou v neanatomické poloze, muž byl pohřben snad jako poslední. Další zajímavou skupinu tvoří hroby tří žen v sondě 11/92 a navazující sondě 24/99. V hrobě č. 21 byla pohřbena již zmíněná cizinka (?) ve věku 30–40 let; po jejím pravém boku se nacházely další dva hroby (č. 15 a 16) žen ve věku 30–40 a 50–60 let. Případná budoucí analýza mytochondriální DNA by mohla naznačit další příbuzenské vztahy na tomto vzorku mladoboleslavského pohřebiště.

Hrobový inventář, který by nám pomohl při dataci pohřebiště, je velmi chudý. Obecně v kostrových hrobech 11. století již mizí milodary a zemřelí bývají pohřbíváni jen s oděvem a případnými osobními šperky. Právě takováto osobní výbava byla v hrobě č. 1, kdy se na prsteníku levé ruky ženy ve věku 20–30 let zachoval zlomek bronzového páskového prstenu. Dalším a posledním dokladem osobní výbavy je nález v hrobě č. 3, kdy dítě ve věku 1,5–3 roky mělo u sebe dvě bronzové esovité záušnice a jeden zahnutý bronzový špendlík. Právě díky těmto esovitým záušnicím lze pohřebiště alespoň rámcově datovat. Dvojici esovitých záušnic o průměru cca 35 mm lze na základě analogií z jiných pohřebišť časově zařadit do průběhu 12. století. Tato skutečnost souhlasí i s analýzou stratigrafických souvislostí. Nicméně přesahy do století předcházejícího i následujícího nelze v žádném případě vyloučit. Pohřbívání zde pravděpodobně trvalo delší dobu, pro což svědčí fakt, že se některé hroby porušují (srov. hroby v sondách 9/92 a 13/92).

Antropologický posudek na kosterní materiál získaný záchrannými výzkumy v Mladé Boleslavi, čp. 100–101 a 31

Následující informace týkající se nalezeného kosterního materiálu jsou čerpány či přímo citovány z antropologického posudku Vítězslava Kuželky a Nataši Hendrychové (1993 s další lit.).

Nálezy pochází ze dvou poloh, a sice z ulice Železné 31 a parcel č. 100 a 101 na Staroměstském náměstí. Během záchranného výzkumu na parcele čp. 101 v roce 1999 bylo nalezeno dalších 8 hrobů, z nichž jen jediný (č. 21) byl dosud podroben antropologickému rozboru. Celkem byli tedy antropologem zhodnoceni 22 jedinci z celkového počtu 34 (tab. 43).

Obr. 54. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, výzkum v roce 1999, sonda s odkrytým ženským hrobem č. 21, kostra byla zasypána cca 80 lasturami páskovky keřové, což činí z hrobu v českém prostředí neobvyklý nález (foto J. Waldhauser)

Zdaleka se nejedná o výzkum celého pohřebiště. Ač se nejedná o větší množství hrobů, přináší tento antropologický soubor z 12. století celou řadu zajímavých poznatků. Překvapující je zejména velké množství zajímavých nálezu projevu chorob a zranění. Za další zajímavost lze považovat zvířecí kosti v hrobech spolu s lidskými. Zpracovaný kosterní materiál je uložen v Antropologickém oddělení Národního muzea v Praze (př. č. P7p 18/93; *Kuželka – Hendrychová 1993*, 1–2, 56).

V následujícím popisu jednotlivých koster jsou uvedeny spolu se závěry jen ty nejdůležitější informace; podrobný popis jednotlivých částí koster lze nalézt v citovaném posudku.

Poloha na Staroměstském náměstí, čp. 100–101

Hrob č. 1 (713)

Z kamenného obložení byla vyzvednuta téměř úplná kostra dospělého jedince v anatomickém uspořádání v poloze na zádech a s horními končetinami podél těla (*obr. 13–14; 16*).

Závěr: V hrobě byly nalezeny pozůstatky ženy ve věku 20–30 let, s gracilní kostrou, mesokranní mozkovnou a mesoprosopním obličejem. Výšku postavy odhadujeme na 162 cm (vlivem deformace páteře byla ve skutečnosti nižší). Na lebce byla zjištěna celá řada variet v uspořádání kostí, které však nemají klinický význam. Podle asymetrie kostí horní končetiny můžeme usuzovat na pravorukost, podle nálezu na pánvi, že šlo o ženu, která rodila. Trpěla kazivostí zubů a Scheurmannovou nemocí hrudní a bederní páteře s druhotnou deformační spondylosou (*Kuželka – Hendrychová 1993*, 6–10).

Hrob č. 2, (806)

Téměř úplná kostra v anatomickém uspořádání v poloze na zádech a s horními končetinami podél těla (*obr. 16–17*).

Závěr: V hrobě byla pochována žena ve věku 30–40 let s gracilní až střední kostrou, s mesokranní mozkovnou. Výšku postavy odhadujeme na 165 cm. Lateralitu jedince nelze přesně určit (levorukost?). Podle nálezu na pánvi jde o ženu, která již rodila. Na levé straně lebky měla uzavřený zevní zvukovod (atresia) a trpěla chronickým zánětem dásní na dolní čelisti (*Kuželka – Hendrychová 1993*, 10–14).

Hrob č. 3 (912)

V tomto hrobě byly uloženy v neanatomické poloze dětské kosti. Srovnáním jednotlivých kostí bylo zjištěno, že jde o dvě děti odlišného stáří. Kostí byly přiřazeny jedincům označeným 3A a 3B (*obr. 18*).

Závěr: U jedince 3A jde o kostru dítěte přibližně 1, 5 roku starého s přiměřeným vzrůstem. Ostatky jedince 3B byly klasifikovány jako tříleté dítě s výškou postavy 89 cm (*Kuželka – Hendrychová 1993*, 14–15).

Hrob č. 4 (914)

Z hrobu byla vyzvednuta pouze část kostry dospělého jedince. Kostra ležela původně v anatomickém uspořádání v poloze na zádech a s horní končetinou podél těla. Většina kostry ležela pod zdí; z jejího okraje vyčnívala jen ne celá levá horní končetina, celá levá a kosti bérce a nohy pravé dolní končetiny (*obr. 18*).

Závěr: V hrobě byl pochován dospělý jedinec, pravděpodobně muž. Jeho věk můžeme pouze odhadnout do rozmezí 30–50 let. Měl středně vyvinutou kostru, na levé kosti stehenní byl nalezen kostěný výrůstek, který však jedince pravděpodobně nijak neomezoval. Výšku postavy odhadujeme (pouze na základě kosti vřetenní a holenní) na 161 cm (*Kuželka – Hendrychová 1993*, 15–17).

Hrob č. 5 (911)

Téměř úplná kostra dospělého jedince v anatomickém uspořádání v poloze na zádech, levá horní končetina je podél těla, pravá ohnuta v lokti a položena na prsou. Pravá dolní končetina se nacházela pod profilem a nebyla vyzvednuta (*obr. 19*).

Závěr: Dospělý jedinec z tohoto hrobu byl muž ve věku 40–50 let se středně vyvinutou kostrou, dolichokranní mozkovnou a krátkým horním obličejem. Na končetinách, zejména horních, měl silně vyvinuté svalstvo. Lateralitu jedince nelze přesně určit. Výšku postavy odhadujeme na 167 cm. U tohoto zemřelého se můžeme vyjádřit k příčině smrti. Smrt byla způsobena sečnými ranami vedenými zbraní s plochým ostřím. První na pravou stranu hlavy zezadu a shora (ve stoje?). Druhá rána, u které předpokládáme pád oběti na obličej, vedla na krk těsně za hlavu. Tato rána přesekla oblouk druhého krčního obratle, tělo třetího a zároveň rameno dolní čelisti vpravo. Obě rány mohly být smrtelné, žádné známky hojení nebyly nalezeny. Podle situace v hrobě nelze rozhodnout, zda byla hlava oddělena od trupu. Na kostře bylo objeveno i zranění staršího data, a to zhojená zlomenina jednoho z pravých žeber. U jiného pravého žebra byl jeho hrudní konec veslovitě rozšířen. Na úplně srostlé prsní kosti se vytvořil neúplným uzavřením mezi jednotlivými částmi těla otvor (*fissura sterni congenita*). Na pátém bederním obratli je oboustranně mezi horními a dolními kloubními výběžky přerušen obratlový oblouk. Přerušení oblouku je vrozeného původu (*spondylylisis interarticularis*; *Kuželka – Hendrychová 1993*, 17–22).

Hrob č. 6 (915)

V hrobě byla velmi neúplná kostra dítěte. Z celé kostry byl vyzvednut pouze jeden hrudní obratel a dále diafýzy dlouhých kostí pravé dolní končetiny (*obr. 18*).

Závěr: V hrobě se nachází neúplná kostra dítěte ve věku kolem tří let. Výšku postavy odhadujeme na asi 102 cm (*Kuželka – Hendrychová 1993*, 23).

Hrob č. 7 (928)

Kostra dospělého jedince v anatomickém uspořádání v poloze na zádech s horními končetinami podél těla. Téměř celá levá dolní končetina je pod okrajem výkopu a nebyla vyzvednuta (obr. 21).

Závěr: Kosterní pozůstatky z tohoto hrobu náleží ženě ve věku 40–50 let, se středně robustní kostrou a dolichokranní mozkovnou. Lateralitu jedince není možno určit, podle známek na pánvi jde o ženu, která rodila. Výšku postavy odhadujeme na 161 cm. Trpěla silnými degenerativními změnami na páteři, počínajícími degenerativními změnami na velkých kloubech a kazivostí zubů. Na levé lopatce je nadpažek utvářen jako samostatná kost (*os acromiale*; Kuželka – Hendrychová 1993, 23–26).

Hrob č. 8(1310)

Kostra dítěte v anatomickém uspořádání v poloze na zádech. Levá horní končetina je podél těla, pravá druhotně chybí (obr. 26).

Závěr: V hrobě byla nalezena kostra dítěte (chlapce?) ve věku dvou až tří let (určeno dle chrupu). Podle délky dlouhých kostí odpovídá jeho věk dvěma rokům, takže by mohlo jít o poněkud opožděný vývoj. Na levé pažní kosti je vytvořen nadhrbolkový výběžek (*processus supracondylaris*). Dítě měřilo asi 87 cm (Kuželka – Hendrychová 1993, 31–32).

Hrob č. 9 (1508)

Dostí neúplná kostra dítěte v neanatomickém uspořádání (obr. 31).

Závěr: V tomto hrobě se nacházely ostatky dítěte ve věku dva až tři roky přiměřeného vzrůstu. Zubní věk odpovídá délce kostí. Na lebce se nacházely četné vsuté kosti a ve stropě levé očníce je okrsek porotické kosti (*cribra orbitalia*), jehož výskyt je dáván do souvislosti s anémií (Kuželka – Hendrychová 1993, 45–46).

Hrob č. 10 (1314)

Téměř úplná kostra dospělého jedince v neanatomickém uspořádání; značně zlomkovitá (obr. 26–27)

Závěr: Hrob patří muži ve věku 30–40 let se středně vyvinutou kostrou a středně vyvinutými svalovými úpony na horních a silně vyvinutými na dolních končetinách. Mozkovna jedince je mesokranní, obličej euryprosopní. K lateralitě těla se nelze vyjádřit. Výšku postavy odhadujeme na 164 cm, ale vlivem deformace páteře byla ve skutečnosti nižší. Muž trpěl kazivostí zubů. Nejzávažnějším nálezem na kostře je výskyt tuberkulózy hrudní páteře, s vytvořením bloku šestého až jedenáctého hrudního obratle. V oblasti bloku je na páteři vytvořen hrb a horní část páteře je předozadně zalomena dopředu a šikmo dolů. Charakter kostních změn na páteři ukazuje na mnohaletý průběh onemocnění. Tento proces na páteři není možno považovat za přímou příčinu úmrtí. Kostní tuberkulóza je prakticky vždy spojena s plicním onemocněním. Podle nálezů na klíčních kostech, žebrech a stehenních kostech předpokládáme deformaci hrudníku a anomální zatížení dolních končetin při změně těžiště těla (Kuželka – Hendrychová 1993, 32–36).

Hrob č. 11 (1317)

Téměř úplná kostra dospělého jedince v anatomickém uspořádání v poloze na zádech s horními končetinami podél těla a rukama v klíně (obr. 26–27).

Závěr: V hrobě byla pochována žena ve věku 40–50 let se středně vyvinutou kostrou, středně výraznými svalovými úpony a mesokranní lebkou, která má robustní čelist. Lateralitu těla nelze určit. Výšku postavy odhadujeme na 160 cm. Trpěla kazivostí zubů. Pravý zevní zvukovod je zcela uzavřen. Změny v jeho okolí jsou velmi pravděpodobně vrozeného původu (Kuželka – Hendrychová 1993, 36–39).

Hrob č. 12 (1307)

Téměř úplná kostra nedospělého jedince v anatomickém uspořádání v poloze na zádech. Horní končetiny jsou podél těla, pravá ruka v klíně, levá ruka byla zřejmě natažená. Dolní konce bérců a kosti nohou se nacházely pod okrajem výkopu a nebyly vyzvednuty (obr. 28).

Závěr: V hrobě byl pochován muž ve věku 15–18 let se středně vytvořenou kostrou a středně širokou lebkou. Podle asymetrie horních končetin můžeme usuzovat na pravorukost jedince. Výšku postavy odhadujeme na 165 cm. Na pravé straně spodiny lebeční je vytvořen silný kostní výrůstek směřující dolů s kloubním spojením s příčným výběžkem atlasu (*processus paracodylaris*; Kuželka – Hendrychová 1993, 27–30).

Hrob č. 13 (1509)

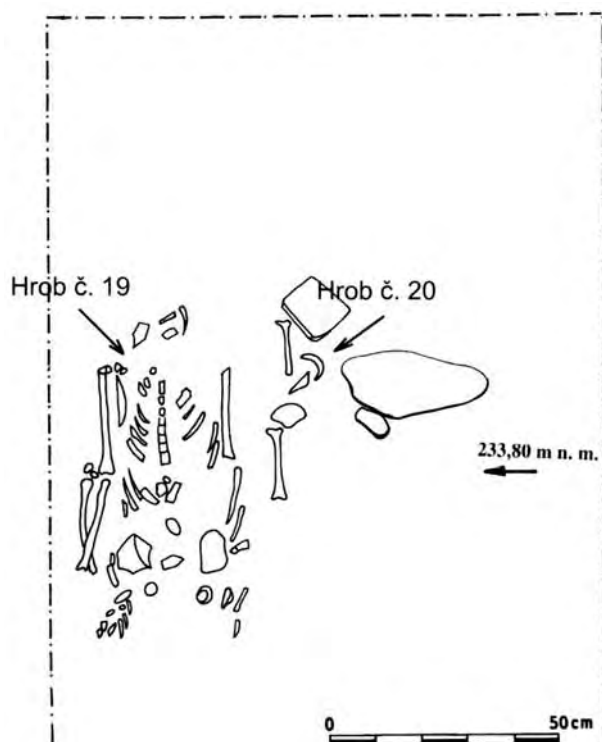
Shluk kostí hrudníku, předloktí a kostí ruky z levé strany a lýtkových kostí a kostí nohy spolu s neúplnou lebkou leží v neanatomickém uspořádání (obr. 31).

Závěr: V hrobě byla pochována velmi pravděpodobně žena (podle tvaru lebky a velikosti vřetenní kosti). Věk je kladen do rozmezí 30–50 let. Trpěla pokročilými degenerativními změnami hrudníku a bederní páteře a kazivostí zubů. Měla hyperbrachykranní mozkovnu (Kuželka – Hendrychová 1993, 46–48).

Hrob č. 14 (1510)

Z hrobu byla vyzvednuta pouze kostra horní poloviny těla v anatomickém uspořádání v poloze na zádech. Lebka ležela na pravém boku. Horní končetiny jsou zachovány pouze do úrovně kostí pažních a v nálezů je jen levá pažní kost (obr. 31).

Závěr: V hrobě byl pochován muž ve věku 40–50 let robustní kostry, s mesokranní mozkovnou. Podle asymetrie na pažních a klíčních kostech lze konstatovat pravorukost jedince. Výšku postavy odhadujeme na 174 cm (podle kosti pažní). Trpěl vrozeným defektem kloubu šestého krční obratle (*spondylolysis interarticularis*), který se mohl projevovat bolestivě v oblasti krční páteře. Dále trpěl kazivostí zubů v dolní čelisti (Kuželka – Hendrychová 1993, 49–52).

Obr. 55. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, výzkum v roce 1999, hroby č. 19 a 20 (podle J. Waldhausera)

Hrob č. 15 (1106)

Neúplná kostra dospělého jedince původně anatomicky uspořádána v poloze na zádech. Z horních končetin chybí kosti předloktí a rukou (*obr. 22–23*).

Závěr: V hrobě se nacházely pozůstatky ženy ve věku 30–40 let se střední kostrou a brachykranní mozkovnou. Lateralitu těla nelze určit. Podle nálezu na kosti křížové a pánvi jde o ženu, která rodila. Výšku postavy odhadujeme na 164 cm. Trpěla značnou kazivostí zubů a chronickým zánětem dásní při současném výskytu silného zubního kamene. Na vrcholu lebky v šípovém švu měla polokulovitý kostěný nezhoubný útvar – osteom (*Kuželka – Hendrychová 1993, 39–42*).

Hrob č. 16 (1108)

Téměř úplná kostra dospělého jedince v anatomickém uspořádání v poloze na zádech. Mozkovna ležela na pravém boku, horní končetiny podél těla, dolní končetiny byly mírně pokrčeny (*obr. 22–23*).

Závěr: Z hrobu byly vyzvednuty pozůstatky ženy ve věku 50–60 let s poměrně gracilní kostrou a středními svalovými úpony. Měla širokou lebku s výraznou asymetrií její týlní části. Lateralitu těla nelze určit. Výšku postavy odhadujeme na 166 cm. Žena trpěla degenerativními změnami na hrudní a bederní páteři (*spondylosis et spondylarthrosis*) a počínajícími degenerativními změnami v ramenním kloubu (*Kuželka – Hendrychová 1993, 42–45*).

Hrob č. 17 (bez přiřazeného kontextu)

Hrob obsahoval neúplnou kostru dítěte v neanatomickém uspořádání. Chyběly zejména dlouhé kosti končetin (*obr. 29*).

Závěr: V hrobě bylo pohřbeno dítě staré kolem šesti měsíců, zřejmě poněkud opožděného věku, protože délky dlouhých kostí jsou menší než by odpovídalo zubnímu věku (*Kuželka – Hendrychová 1993, 52*).

Část poškozené lebky

Nález byl předán antropologovi příslušníkem policie a podle výpovědi svědků pochází z této archeologické polohy.

Závěr: Z nalezeného zlomku lebky nelze určit pohlaví jedince a jeho věk lze pouze odhadnout nad 40 let (*Kuželka – Hendrychová 1993, 53*).

Hroby č. 19 a 20

Fragmentární nález horní části skeletu (č. 19) a několika zlomků kostí obklopených kameny (č. 20). Pořízen byl pouze celkový plán bez podrobnějšího popisu. Kostí nebyly podrobeny zkoumání antropologem (*obr. 55*).

Hrob č. 21

Nález poškozené lebky a mírně poškozeného postrkranialního skeletu. Celá kostra byla pokryta cca 80 ulitami páskovky keřové (*obr. 53–54*).

Závěr: V hrobě byla pohřbena žena ve věku 30–40 let, se dvěma intravitálními ztrátami v chrupu, o tělesné výšce 157,5 ± 3,72 cm.

Poloha v Železné ulici čp. 31

Z této polohy byly z místnosti č. 2 vyzvednuty pozůstatky tří jedinců: poškozený dětský pohřeb, hrob dospělého jedince a zlomek lebky dospělého jedince (*Kuželka – Hendrychová 1995*).

1. Dětský pohřeb

Kostra původně v anatomické poloze na zádech, zachována úplně. Část lebky, dolní čelist, některé kosti trupu a neúplná kostra pravé horní končetiny a dolní levé.

Závěr: V hrobě jsou zachovány pozůstatky dítěte starého kolem dvou let s přiměřeným věkem (zubní věk odpovídá délce dlouhých kostí). Na pravé straně lebky jsou vytvořeny dvě vsuté kůstky, ve stropu pravé očníce je patrná *cribra orbitalia* (*Kuželka – Hendrychová 1993, 3–4*).

2. Hrob dospělého jedince

Neúplná kostra horní poloviny těla, částečně v anatomické poloze.

Závěr: V hrobě byl pochován dospělý jedinec, podle výrazné robusticity kostry a výsledků diskriminační analýzy

na kostech pažních téměř určitě muž ve věku 30–40 let. Výšku postavy odhadujeme na 174 cm (podle kosti pažní). Trpěl degenerativními změnami na krční páteři a kazivostí zubů (*Kuželka – Hendrychová 1993, 4–5*).

3. Zlomek lebky dospělého jedince

Jde o část lební klenby tvořené kostí čelní předními částmi kostí temenních.

Závěr: Ačkoliv ze zachované části nelze určit pohlaví a věk jedince zcela spolehlivě, podle zachovaných morfologických znaků se jedná pravděpodobně o muže, který se dožil maturitního až senilního věku (tj. nad 50 let; *Kuželka – Hendrychová 1993, 6*).

Výsledná zjištění

Z výzkumu na Staroměstském náměstí čp. 99–101 bylo antropologem ohledáno celkem 22 kosterních pozůstatků a dva zlomky lebek. Spolu s lidskými kostmi byly v celé řadě hrobů nalezeny i zlomky kostí zvířecích, které se však nacházely většinou v zásypu hrobové jámy (hroby č. 1, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11).

Podrobné demografické zpracování koster není možné provést, protože jde o statisticky nevýznamný počet jedinců a jejich náhodné nálezy nezaručují dostatečnou reprezentativnost vzorku z celého pohřebiště. Proto je nutné omezit se jen na stručnou charakteristiku vyzvednuté skupiny jedinců (*Kuželka – Hendrychová 1993, 54–56*).

Obličejová část se s výjimkou tvrdého patra a dolní čelisti u většiny lebek nezachovala, a tak je možné hodnotit pouze tvar a velikost mozkovny a stav chrupu. U mužů však tyto parametry mohly být hodnoceny pouze u tří jedinců. Převládající typ vertikálního obrysu lebky, tvar temene a týlního pohledu nelze určit. Čelo je středně ustupující, týl převážně klenutý. Mužské lebky jsou středně dlouhé až dlouhé, úzké až střední a nízké až středně vysoké. Jejich mozkovny byly mesokranní až dolichokranní s velmi variabilní šířkou čela. U žen bylo možno tvar a velikost mozkovny hodnotit v sedmi případech. Převládá u nich ovoidní vertikální obrys lebky, čelo je kolmé až mírně ustupující, temeno převážně stoupá k vrcholu nebo je ploché. Týl je plochý až klenutý, zadní obrys lebky je nejčastěji bombovitý, ale vyskytují se i jiné typy. Mozkovna je převážně mesokranní, ale vyskytují se všechny kategorie od hyperbrachykranních až po dolichokranní. Podle šířky čela je mozkovna eurymetopní.

Průměrná hodnota stupně sexualizace na mužských lebkách je +0,62 (v rozmezí +0,37 až +0,90), čili je mírně maskulinní, stejně jako na dolních čelistech +0,63 (v rozmezí +0,38 až +1,25). Průměrná hodnota stupně sexualizace na ženských lebkách je -0,64 (v rozmezí -0,21 až -1,29), tedy slabě femininní, zatímco na dolních čelistech je +0,04 (v rozmezí -0,38 až +0,50) v pohlavně indiferentním pásmu.

Sexuální dimorfismus lebek je v populaci slabě vyjádřen, tvar lebky vykazuje u obou pohlaví znaky spíše neurčité, u žen je ještě navíc posun ve stavbě dolní čelisti směrem k nevyhraněným znakům. Mužské kostry byly střední až robustní, ženské kostry střední až gracilní. Malé rozdíly ve stavbě kostry by mohly odpovídat slabě vytvořenému sexuálnímu dimorfismu populace.

Průměrná tělesná výška mužů je 166,2 cm (v rozmezí od 161 do 174 cm) a patří do kategorie střední. Průměrná výška žen je 163 cm (v rozmezí od 160 do 166 cm) a je hodnocena jako vysoká.

Vzhledem k relativně malému souboru zkoumaných jedinců je velmi zajímavý vysoký počet případů výskytu chorobných změn na kostře. Ačkoliv kazivost zubů nebyla u dětí do tří let vůbec zjištěna, vyskytovala se prakticky u všech dospělých. U řady jedinců se vyskytoval zubní kámen (i silný) a ve dvou případech jsme zaznamenali chronický zánět dásní a v jednom objemnou kořenovou cystu na dolní čelisti, která komunikovala do kanálu čelisti.

U jedinců nad třicet let se vesměs vyskytovaly degenerativní změny na páteři (*spondylosis et spondylarthrosis*). V některých případech se však vyskytovaly současně s dalšími nemocemi páteře. Z vrozených vad na lebce se u dvou žen vyskytlo vrozené ucpání zevního zvukovodu (*atresie*); z vrozených vad na páteři jsme zjistili výskyt kostěného výrůstku na spodině lební (*processus paracondylaris*), který byl kloubně spojen s prvním obratlem. Dále bylo u dvou mužů registrováno vrozené přerušení oblouku bederního a dokonce i krčního obratle (*spondylolysis*). Výskyt nadkladkového výběžku na kosti pažní, který se občas nalézá u dospělých, jsme zjistili u dvou- až tříletého dítěte.

U jednoho muže se našlo sečné poranění lebky a krční páteře, které bylo příčinou smrti. U téhož jedince se vyskytovala i zhojená zlomenina pravého žebra.

Z infekčních chorob jsme u jednoho muže zaznamenali výskyt tuberkulózy páteře. K degenerativním změnám neznámého původu se řadí i Scheuermannova nemoc hrudní a bederní páteře, kterou jsme v pokročilém stadiu identifikovali u mladé ženy.

6.5.3. Mladá Boleslav jako hradské centrum

Význam a centrální funkce Mladé Boleslavi od konce 10. do 1. poloviny 13. století úzce souvisely s její pozicí v raně středověké přemyslovské státní správě. Ta byla zajišťována prostřednictvím tzv. hradské soustavy (podrobně *Žemlička 1978*). Svým jednoduchým, ale účinným systémem dokázala tato soustava zabezpečovat hlavní úkoly raně feudálního státu. Základní jednotku tvořil obvod náležející k příslušnému knížecímu hradu (hradišti). Boleslavský obvod se rozkládal zhruba od Labe na jihu až po Jizerské hory a Krkonoše na severu. Na východě hraničil s obvodem hradeckým a na západě s mělnickým a děčínským. Vlastní boleslavský obvod je prvně připomínán kolem roku 1057 (*CDB I, č. 55, s. 58*). Ačkoli se jedná o falzum asi z 12. století, lze předpokládat obecnou faktickou správnost. Hospodářskou funkci boleslavského centra zajišťovalo zázemí, vzájemná interakce byla založena na předpokládaném služebním vztahu (srov. *Třeštíková – Krzemińska 1967, 70–103*; k tomu naposledy *Klápště 2005, 307–310*). Kastelán měl na starosti

správu a vymáhání dávek, poplatků a služeb od obyvatelstva. Boleslavští kasteláni jsou doloženi písemnými prameny mezi lety 1159–1262 a některé známe i jménem (viz výše).

Ovšem i ve skupině těchto centrálních správních míst existovala jistá hierarchie, která je dělila na ta skutečně nejvýznamnější (Litoměřice, Hradec, Plzeň, Žatec), která pravidelně navštěvoval panovník při svých cestách, a na ta ostatní, které ležela poněkud ve stínu výše jmenovaných. Nedochovala se nám jediná zpráva, že by kníže kdy navštívil mladoboleslavské hradiště. Itinerář cest českých knížat je rámcově rekonstruován na základě listin, které na určitých místech panovník vydal. To může naznačovat jisté druhořadé postavení Mladé Boleslavi v rámci hradské organizace. Na druhou stranu si Mladá Boleslav na rozdíl od jiných přemyslovských hradských center (např. Doudleby, Chýnova, Sedlece či Vraclavi) udržela tradici centrality, kdy na raně středověké centrum navázalo během vrcholného středověku město. Význam lokality jako důležitého dopravního a obchodního uzlu na severojižní dálkové komunikaci doložují mimo jiné i nálezy importů (např. výše zmíněná keramika a tzv. ruský zámek – Turek 1982).

6.6. Vrcholný středověk

Historický nástup vrcholného středověku se na mladoboleslavské aglomeraci nijak zásadně neodrazil. Pro existenci hradiště byl patrně mnohem důležitější ničivý požár ve 12. století, který byl zachycen v podobě mohutné spáleništní vrstvy na několika místech. Nutno přiznat, že období 13. století je ve vztahu k existenci zdejšího správního hradiště obestřeno nejasnostmi. Jedinými doklady, že zdejší královská správa fungovala i nadále, jsou zmínky k roku 1224 a 1262 o kastelánech Sezemovi a Jaroslavovi. Druhý jmenovaný byl představitelem mocného roku Markvaticů, kteří na Boleslavsku a v severních Čech vlastnil rozsáhlé majetky. Králova moc byla v těchto oblastech spíše formální, což bylo důsledkem dlouhotrvajícího zesilování a emancipace pozemkové šlechty směřující k dědičnému držení důležitých úřadů.

Lze předpokládat, že hradiště bylo po ničivém požáru alespoň částečně (?) obnoveno, v té době již ovšem byla technologie a údržba předpokládaných dřevohlinitých fortifikačních konstrukcí zastaralá a náročná. Jistá je zde existence pohřebiště, které se soustředilo patrně v okolí kaple sv. Vojtěcha. I sídelní aktivita se jeví na základě archeologických pramenů jako kontinuální, a nelze proto potvrdit hypotézy úplného zpusnutí hradiště. V té době se však hlavní obchodní centrum nacházelo na předhradí a na Podolci, který se během 13. století péčí Markvaticů dynamicky rozvíjel, což se odrazilo mimo jiné i založením johanitské komendy roku 1259.

Výraznější stavební aktivitu v prostoru původní akropole hradiště zachycujeme až po polovině 13. století. Během záchranného výzkumu na hradním nádvoří byla v roce 1989 v průkopu zachycena sídelištní vrstva datovaná keramikou do 1. poloviny 13. století, do níž se zahluvovala mohutná, 2 metry silná zeď zděná z pískovcových kvádrů na maltu. V terénu se zachovala do výšky 100–105 cm. Dobu funkce této zdi určuje přílehlá vrstva s keramickým inventářem druhé poloviny 13. až počátku 14. století. Zeď je interpretována jako hradební. Areál hradu se tedy patrně nalézal jihozápadně od této hradby. Vzhledem k tomu, že severovýchodním směrem se nenacházel příkop, lze soudit, že se nejedná o okraj původního hradního areálu. Je pravděpodobné, že byl zachycen relikt královského kamenného hradu vystavěného někdy ve 2. polovině 13. století. Dle sdělení J. Waldhausera byla v roce 1995 zachycena jiná kamenná hradba, která patrně tvořila spolu s téměř 10–12 m širokým a 7 m hlubokým příkopem hlavní fortifikační linii kamenného královského hradu. Hrad byl společně s předhradím a Podolcem v neklidných letech po porážce Přemysla Otakara II. na Moravském poli roku 1278 vypleněn a vypálen. Zeměpanské úřady byly přeneseny do Nymburka a někteří královi úředníci přesídlili na Bezděz. Hrad tak definitivně ztratil svůj správní význam.

Panovník vlastnil hrad i hradiště ještě v roce 1318, kdy v listině Beneš z Michalovic sliboval králi Janu Lucemburskému věrnost za odměnu v podobě důchodů a tržního práva v Mladé Boleslavi, s výjimkou hradního místa (*RBM IV*, č. 1998, s. 783). Již v roce 1334 však na místě starého hradiště Ješek z Michalovic vysadil město. Tedy někdy mezi lety 1318–1334 král rezignoval na vlastnictví v Mladé Boleslavi a za neznámých okolností (koupí či svévolnou usurpací) získávají bývalé hradiště i s hradem páni z Michalovic. Lze předpokládat, že hrad páni z Michalovic opravili a snad i přestavěli, avšak v organismu stavby nebyla pro toto tvrzení nalezena žádná opora. Mladoboleslavský hrad měl bezesporu velký význam i ve 2. polovině 15. století, kdy v roce 1468 získávají hrad páni z Cimburka. S výjimkou sklepa pod nádvořím však nebyly během stavebně historického průzkumu zjištěny jakékoli stopy architektonického dění, starší než velká výstavba počátku 16. století (*Líbal – Lancinger – Hanzlíková 1998*). Jisté je, že za rodové sídlo si zdejší větev Markvaticů boleslavský hrad nevybrala, jelikož již roku 1281 se Jan (Ješek) píše po novém hradě Michalovice, který vyrostl 3 km severně od mladoboleslavského hradu (*Razím – Nachtmanová 2005, 2*).

Již během druhé poloviny 13. století docházelo k výraznému slábnutí moci panovníka v celém okolním kraji, a tak se Přemysl Otakar II. rozhodl k rozsáhlé kolonizační akci založením výrazné opory královské moci – hradu Bezdězu – v 60. letech 13. století a současně i vysazením tří měst – stejnojmenného Bezdězu, Doks a Kuřívod (*Žemlička 1980*).

Velmi důležitým momentem v sídelní historii Mladé Boleslavi je rok 1334, kdy Jan (Ješek) z Michalovic nechal svým privilegiem vysadit poddanské město na ostrožně v místě původního hradiště, které je nazváno „Hrobie“. Nejdůležitější pasáž z celé listiny je následující úryvek: „...město naše, které se Boleslav Mladá jmenuje, z místa přirozeného přenesli a položili na horu, která se Hrobie aneb hrobka vůbec jmenuje.“ Podle převládajícího názoru historiků byla touto Mladou Boleslaví osada Podolec, mezi lety 1318–1334 povýšená na město (roku 1334 jím už byla a listina rozhodně nehovoří o povýšení), které bylo ve zmíněném roce 1334 přeloženo na ostroh „Hrobie“, nazývaný podle pohřebiště u dnes již neexistující kaple sv. Vojtěcha. Vzhledem k formulaci listiny není možné vyloučit, že roku 1334 byl tento proces už dovršen, a mohl tedy proběhnout již několik let předtím. Takovýto výklad je bezesporu jednou z možností.

V nedávné době však předložil K. Kuča (2000, 42–44) odlišný nástin urbanistického vývoje boleslavské sídelní aglomerace a přibyla i nová důležitá archeologická zjištění. V prvé řadě je zarážející, že by během 13. století došlo k tak značnému úpadku osídlení na původním předhradí přemyslovského hradiště (nynějšího Nového Města) a celkové zázemí tohoto centrálního správního místa by se zredukovalo pouze na sídelní jednotku v okolí kostela sv. Víta na Podolci. O významu Podolce jistě není pochyb a existence raně středověkého kostela sv. Víta a založení johanitské komendy o tom svědčí. Avšak pro rozvoj dalšího osídlení městského typu je to místo z mnoha důvodů (prostorových, obranných ad.) mimořádně nepříznivé.

Oním v listině zmíněným „místem přirozeným“ totiž nemusel být Podolec, ale též prostor předhradí boleslavského hradiště, nynější Nové Město. Svědčí pro to hned několik indicií. Například nejspíše ještě před polovinou 14. století vznikly v Mladé Boleslaví dvě sakrální stavby, jejichž založení je dáváno do přímé souvislosti se vznikem města. Jedná se o kostel sv. Jana Křtitele (patrně dnešní sv. Jan Nepomucký) a minoritský klášter s kostelem sv. Bonaventury. Prvně jmenovaný je v písemných pramenech spolu s farou výslovně uváděn již roku 1360, klášter pak vznikl v úzké časové následnosti po vysazení města, snad roku 1345. Právě poloha těchto dvou objektů budí oprávněné otázky o vztahu k nově lokovanému městu. Kostel sv. Jana Křtitele se nacházel cca 100 m za městskými hradbami a klášter až 300 m. Zvláště pro klášter minoritů jakožto mendikantského řádu by bylo oprávněné očekávat v úzkou vazbu na město, jelikož prostředky k fungování komunity získávali mniši žádáním o almužnu u obyvatel města. Uvedené skutečnosti je možné vysvětlit tím, že v prostoru nynějšího Nového Města existovalo již v 1. třetině 14. století rozvinuté osídlení, kontinuálně navazující na existenci osídleného předhradí boleslavského hradiště. Tehdejší osídlení boleslavské ostrožny na místě bývalého hradiště bylo patrně řídké a nesystematické. Poměrně rovinatá a plošně rozsáhlá plocha někdejšího předhradí je v rámci celé aglomerace nejpříhodnějším sídelním místem a bylo by tedy oprávněné vztahovat k němu onu listinnou charakteristiku „přirozeného místa“. Nelze tedy vyloučit, že město Mladá Boleslav se před rokem 1334 nacházelo právě zde, a listina tak kodifikovala skutečnost pouhého rozšíření této aglomerace na lépe chráněné místo. Došlo však současně i k zásadní právní diferenciaci, neboť jen obyvatelé nově lokovaného města měli plnoprávné postavení (*Kuča 2000, 44*).

K této problematice svým dílem přispívá i archeologie, avšak dynamický proces změn osídlení dokáže zachytit jen výjimečně.

Během výzkumu v areálu někdejšího minoritského kláštera v poloze Na Karmeli byly v roce 2005 nalezeny základy kamenné stavby datované keramikou do 1. poloviny 13. století (*Bureš – Pařez – Waldhauser 2006*). Tato časná datace kamenné stavby budí i otázky ohledně datační spolehlivosti keramiky. Dle interpretace autorů výzkumu se rozhodně nejednalo o původní budovu náležející k minoritskému klášteru. Minorité totiž budovali své řeholní domy v těsné blízkosti městských aglomerací nebo uvnitř nich teprve až v okamžiku, kdy byly zajištěny nebo přislíbeny právní podmínky pro vznik a fungování komunity jako korporace.

Z výše uvedeného a s přihlédnutím ke Kučově pojetí sídelního vývoje byla autory výzkumu zformulována hypotéza, že dům postavili, případně rozestavěli v prostoru nově (?) vznikajícího osídlení po zničení Podolce v 80. letech 13. století páni z Michalovic, a to z dnes neznámých důvodů. Když později založili minoritský klášter, dali mu část svého pozemkového majetku i s (rozestavěným) domem (*Bureš – Pařez – Waldhauser 2006*).

Archeologické doklady existence středověkého města na místě dnešního Starého Města jsou poměrně nečetné. Není to způsobeno stavem archeologického výzkumu, ale hlavně faktem, že téměř veškeré vrcholně středověké situace byly zničeny či narušeny novověkou kamennou zástavbou města.

Původní předpokládaná dřevěná městská zástavba se v archeologických pramenech téměř neodrazil. Jedním z mála dochovaných reliktních středověké domovní zástavby je nálezy z čp. 31 v Železné ulici. Ve zkoumané místnosti 1 se do kontextu 5 s keramickým inventářem datovaným od 12/13. do 14/15. století částečně zahlubovala zeď z nasucho kladených čedičových kamenů. Tato zeď se zachovala do výšky 1 m a skládala se ze sedmi řádků středně velkých až velkých kamenů. Zeď je datována do období vrcholného středověku a dle své polohy na kraji svahu je interpretována jako zadní (jižní) podezdívka, na níž patrně stál patrový dřevěný dům (*Prostředník 1995*, 83–106).

Další ojedinělé pozůstatky vrcholně středověké sídelní aktivity byly zjištěny během výzkumu čp. 99–101 na Staroměstském náměstí. V sondě 3/92 byla zachycena stavební vrstva (kontexty 141–143 a asi i 153) tvořená převážně sutí a datována do vrcholného středověku, tedy do existence města ve 14.–15. století. Zajímavým nálezem je i v západní části řezu sondy 19/93 zachycená novověká parcelní zeď i se starším středověkým vkopem. Zda se tam ve středověku nacházela zídka či plot z organického materiálu, určit nelze.

Vrcholně středověké osídlení prostoru Nového Města bylo kromě narušení kulturních vrstev doloženo i nálezem obytného objektu v sondě 3/94 na Českobratrském náměstí, pro jehož existenci svědčí i tři kúlové jamky umístěné po severní a západní části okraje této jílovité vrstvy, interpretované jako reliktní udusané podlahy. Nálezy surového železa a hutnické strusky patrně svědčí o zdejší práci s kovem (*Prostředník 1995a*).

Archeologickými metodami byl v roce 1999 dokumentován v Železné ulici U Bertíka i úsek vrcholně středověké městské hradby s malou půlkruhovou baštou, před níž se nacházel příkop s nálezy keramiky 15. století (*Waldhauser 2001*, 124; *Waldhauser v tisku*, 12).

6.7. Novověk

Lze oprávněně předpokládat, že během raného novověku došlo v souvislosti s přestavbami domů a úpravami přílehlých parcel k odebrání a přemístění většiny vrcholně středověkého terénu. Z toho vyplývá, že jakákoli bližší zjištění o vývoji vrcholně středověkého dřevěného města a přerod jeho zástavby v kamennou postrádáme. Do této situace vstupuje od 16. století poměrně systematická písemná evidence, zaznamenávající majetkoprávní vztahy u jednotlivých domů, avšak stavební podoba či vývoj se v nich odráží jen okrajově. Z absence spolehlivých archeologických situací dokumentujících zmíněný přerod vyplývá důraz na druhý možný poznávací pramen, a sice analýzu a průzkum stojících pozdně gotických kamenných domů. Zde narážíme na další nesnáz v podobě malé poznatosti jednotlivých domů Starého Města. Kvalitně zpracovaných a dostupných SHP domů je jen několik, konkrétně čp. 2 (*Pešta – Ebel 2002*), čp. 31, 32 (*Benešovská 1981*), čp. 99, 100 (*Muk 1992*) a pak samozřejmě vlastní boleslavský hrad (*Líbal – Lančinger – Hanzlíková 1998*). Zde ponechávám stranou SHP celého jádra města obsahující z podstaty věci pouze popisy objektů bez hlubší analýzy (*Líbal – Kašíčka 1960*).

Podstatné výsledky přinesl SHP čp. 99 a 100, jehož výsledky byly již podrobně výše uvedeny. J. Muk konstatoval, že současný kamenný dům zde vznikl nejpozději v 16. století, avšak slohově byl ještě svázán s gotikou. Nejstarší majitelkou zmiňovanou v 80. letech 16. století v městských knihách je Anna Frydryška. Z nejstarší stavební fáze domu se zachovaly jistě hraniční zdi, pravděpodobně pak zadní komora a pravý hluboký trakt. Obdobná situace se jeví i ve vedlejší domě čp. 100, kde byl dokumentován kamenný vstupní portál v loubí, dle technologie náležející pozdní gotice (konec 15.–počátek 16. století). Charakteristickým gotickým prvkem je i střední trakt komory nad schodištěm do sklepa. Doklady starší kamenné zástavby, než je přelom 15. a 16. století, tedy zatím postrádáme.

Pozoruhodná situace byla zjištěna SHP v čp. 31 a 32 v Železné ulici. Majitel domu čp. 31 Václav Vlášek je připomínán již k roku 1547; jako majitelé vedlejšího domu čp. 32 jsou k roku 1589 uvedeni A. Hruška a J. Vrba. Autorka průzkumu K. Benešovská považuje za nejstarší části domu sklepy a zejména pak chodbu, která vede ve směru pod podloubí a do níž se vstupuje velkým kamenným sedlovým portálem datovaným autorkou SHP do konce 14. či počátku 15. století. Tento portál pak dle ní datuje i zbylou část obvodového zdiva této části sklepa. Sklep pak pokračuje směrem pod náměstí dál a hlouběji, nejprve do trojboké centrální prostory s obdélnými výklenky vytesanými ve skále a klenuté stlačenou cihlovou klenbou s lunetami a odtud vede dále úzkou nově opravovanou chodbou do nejnižšího suterénu, vytesaného zcela ve skále (*Benešovská 1981*, 12). Velmi podobná situace je zachycena i v sousedním čp. 32, kde K. Benešovská uvádí opět datování téměř všech sklepů do prvotní gotické fáze výstavby domu, zejména na základě konfigurace v rámci parcely, ale i přítomnosti několika půlkruhových kamenných portálů (*Benešovská 1981*, 15). K dataci architektonických článků je ovšem třeba přistupovat velmi opatrně a je otázkou, zda zjištěná situace opravňuje časové zařazení do přelomu 14. a 15. století. Obecný před-

poklad vrcholně středověkého stáří sklepních prostor lze snad považovat za správný. Středověké stáří suterénních prostor je předpokládáno i v čp. 2 v sousedství boleslavského hradu (*Pešta – Ebel 2002*).

Na základě výše uvedených argumentů lze tedy předpokládat výraznější přestavbu města a domů někdy koncem 15. a v první polovině 16. století. V této době dle dostupných pramenů došlo k postupnému přerodu dřevěného pozdně středověkého města v raně novověké kamenné. Nelze vyloučit, že tento interval se na základě budoucích zjištění archeologických a stavebně historických může ještě změnit a zpřesnit. Dokladem z velké části již ukončeného přerodu města je Willenbergova veduta datovaná do roku 1602. Z domů na Staroměstském náměstí tu jsou zřetelné jen vysoké jehlancovité, bohatě zdobené štíty. Další nejen stavební osudy města formovaly zejména časté požáry (např. v letech 1631, 1642, 1643, 1646, 1697, 1710, 1711, 1761, 1779 a další), které likvidovaly starší dřevěnou zástavbu a nutily obyvatele k investicím do kamenné zástavby a vyzdění často dlouho do novověku dřevěných komínů.

Samostatnou kapitolou je pak stavební vývoj boleslavského hradu v raném a vrcholném novověku, kdy vycházíme z komplexního stavebně historického průzkumu realizovaného D. Líbalem, L. Lancingerem a H. Hanzlíkovou (1998 – původní SHP přetransformované do publikační podoby). Hrad měl bezesporu velký význam i ve 2. polovině 15. století, kdy jej v roce 1468 získávají páni z Cimburka. S výjimkou sklepa pod nádvořím však nebyly během stavebně historického průzkumu zjištěny jakékoli stopy architektonického dění, staršího než velká výstavba počátku 16. století. Gotickou stavební fází obsahuje tzv. Josefínské křídlo, které s pozdně gotickým hradním jádrem zřejmě nesouviselo. Zachované zdivo se omezuje pouze na dva suterény a jižní část přízemí. Významnou pomoc při hodnocení stavební podoby hradu poskytuje rytina Jana Willenberga z roku 1602. Zde je Josefínské křídlo o patro vyšší než hradní palác a řešení zastřešení je zcela rozdílné. Tento fakt a současně i skutečnost, že obvodové zdivo Josefínského křídla je podstatně širší než zdivo hradního paláce, vede k závěru o vyšším stáří křídla. Bližší dataci této stavební fáze však brání nedostatek architektonických detailů (*Líbal – Lancinger – Hanzlíková 1998, 168*).

Doklad starší stavební aktivity byl shledán u bollwerku. Nápadná je skutečnost, že jeho vztah k budově paláce je oboustranně neorganický. Situace se jeví tak, že při výstavbě paláce byly části bollwerku ubourány a doplněny v poněkud jiném zdivu. Na severu nepokračuje ani obranný ochoz. Je pravděpodobné, že bollwerk měl původně odlišný půdorys a souvisel s neznámou starší hradní dispozicí. Jeho vznik je datován do třetí čtvrtiny 15. století (*o. c., 168*).

Hradní jádro bylo nejspíše založeno a vybudováno jednotně. Palác však nebyl původně jednotraktový, ale náležel k němu ještě nádvorní trakt, doložený dnes pouze sklepem s goticko renesančním portálem. V jedné stavební etapě vznikly i obě věže spolu s přístavky. Jižní přístavek obsahoval zprvu patrně hlavní hradní schodiště.

V roce 1502 získal boleslavské panství Jan ze Šelmberka, kancléř krále Vladislava II. Je možné, že z titulu svého postavení si zvolil za architekta nového hradního paláce Benedikta Rieda. Lze vycházet z podobnosti okenních ostění obou palácových pater s okny tzv. Ludvíkova křídla na Pražském hradě. Jan ze Šelmberka zemřel v roce 1508, patrně ještě před dokončením stavby (*o. c., 168–169*).

Renesanční štít západního dílu jižního křídla, jak zřetelně ukazuje Willenbergova rytina, poukazuje na stavební činnost někdy ve druhé třetině 16. století. Tuto aktivitu lze snad spojit s výstavbou pánů Krajířů z Krajku. Limitem pro bližší poznání celkových hodnot goticko renesančního mladoboleslavského hradu je zánik naprosté většiny architektonických prvků a detailů zejména v interiérech (*o. c., 169*).

Willenbergova rytina zachycuje hrad na samém počátku 17. století v plné architektonické působivosti. Zajímavým poznatkem je, že na rytině na severozápadním konci navazovala na hradbu bollwerku vyšší palácová věž s vysazeným arkýřem a kuželovou střechou. Může to být snad pozůstatek staršího hradního opevnění. Další pozoruhodná situace se ukazuje na severozápadní straně paláce, jakoby v popředí severní věže. Je tu zobrazen jakýsi zaoblený závěr s dvojicí lomených oken s tesaným ostěním. V úvahu připadá možnost nějaké později zaniklé církevní stavby (*o. c. 1998, 152*).

Již roku 1681 zmiňuje Bohuslav Balbín, že „hrad v Nové Boleslavi je v ssutinách“. Lze to vysvětlit zejména faktem, že již v poslední čtvrtině 16. století přesídlili Krajířové na blízké Kosmonosy a rezidenční funkce boleslavského hradu postupně upadala. Dalším zhoubným faktorem byla i třicetiletá válka, v jejímž průběhu hrad jistě utrpěl. V roce 1629 byl hrad od vojáků tak zničen, že zbývaly jen holé zdi beze střech. Koncem třicetileté války bylo po vytažení švédských vojsk rozhodnuto o zesílení opevnění, avšak vzhledem k tomu, že během posledního švédského vpádu roku 1648 nebyl dostatek mužů na obranu, byla na příkaz nová opevnění stržena. Při této příležitosti boleslavští občané údajně odstranili střechy a část kleneb (*o. c., 153*).

Zásadní změna nastala až po polovině 18. století, kdy bylo rozhodnuto přestavět hrad na kasárna. Realizace proběhla v letech 1753–1757. Díky ryze funkční a co nejméně nákladné přestavbě byla podstata

pozdně středověkého hradu ve hmotě zachována. Jediným známým dochovaným pramenem pro tuto přestavbu je plán přízemí z roku 1760, který zobrazuje již adaptovanou stavbu. Z něj vyplývá, že hradní jádro bylo přepatrováno, na místě původních dvou poschodí byla zřízena tři patra. Současně byla proměněna i vnitřní dispozice, především vybouráním silných gotických dělicích zdí paláce, které byly zčásti nahrazeny výrazně slabšími příčkami. Na straně do dvora byl k původnímu paláci přistavěn nádvoří trakt. Do obou pozdně středověkých přístavků věží byla vložena nová schodiště. S výjimkou dvojice křížových kleneb severní věže dostaly všechny prostory od přízemí trámové stropy. Výrazně přestavěna byla i západní část jižního křídla, z původní zástavby tu zbyl pouze suterén a přízemí. Od úrovně prvního patra byla výstavba nová. V sousední mezeře byla vložena baterie záchodů s odpadem. Přestavbou bylo poznamenáno i Josefínské křídlo. Z pozdní gotiky byly zachovány pouze oba suterény a větší část obvodového zdiva jižní části přízemí, které bylo na severu zkráceno. Její původní rozsah dokládá horní suterén. Pokračování křídla severním směrem bylo ubouráno a na jeho místě vznikla tříposchodová novostavba, jejíž dispozice se zčásti dodnes zachovala. Autorem přestavby byl snad pražský stavitel Palliardi, jehož návštěva je v pramenech k roku 1756 zmiňována (o. c., 169–170).

Roku 1779 byl hrad ničivě postižen rozsáhlým požárem a následná obnova výrazně zasáhla do hmoty tereziánské přestavby. Mezi západní díl jižního křídla a Josefínské křídlo byl vložen objekt záchodů v celé výšce sousedních budov. Při nádvoří straně jižní části věže a návazném jižním křídle byly přiloženy ve všech podlažích převážně klenuté arkádové chodby. Nového stavebního řešení se dočkalo i přízemí jižní části Josefínského křídla, vytvořena byla i nová dispozice ve všech patrech (o. c., 170).

Od poloviny 70. let 20. století probíhala rekonstrukce hradu v souvislosti s adaptací části objektu na muzeum.

7. ZÁVĚR

Přestože se předložená studie soustředí především na zhodnocení pramenné základny, je koncipována nejen jako pouhé zpracování rozsáhlého, 16 let starého terénního výzkumu. Právě prostřednictvím poznatků získaných zpracováním archeologického výzkumu se snaží otevřít několik zásadních témat a pokouší se je řešit. Nejdůležitější zjištění uvedme stručně v následujících bodech:

1. Keramika. Cílem analýzy raně středověké keramiky bylo stanovení alespoň rámcové chronologické sekvence umožňující lepší postihu dynamiky středověkého osídlení. Východiskem pro stanovení tendencí vývoje keramiky bylo vybrání pěti intaktních stratigrafií ze sond na parcelách čp. 99–101 a 104. Na základě komparace těchto sekvencí bylo možné prokázat následnost či koexistenci tří vúdčích tvarů okrajů.

2. Nové poznatky k osídlení Mladoboleslavské ostrožny. Pro období lužické kultury je zásadním objevem příčná fortifikace tvořená příkopem a valem, dokládající existenci zdejšího hradiště o rozloze cca 1,3 ha. Dalším výzkumem J. Waldhausera v čp. 16 v roce 1998 byla zachycena tatáž fortifikace a z výplně zánikového horizontu příkopu byl získáno z dřevěného trámu radiokarbonové datum 1003 ± 136 př. n. l.

Nové poznatky přineslo zpracování výzkumu i pro poznání počátku raně středověkého přemyslovského hradiště. Dle rozboru nálezů lze jeho počátky hledat někde na přelomu 10. a 11. století. Z tohoto nejstaršího sídelního horizontu se dochovaly relikty zahluobených, patrně sídelních objektů (kontexty č. 106, 116 a 115), které zanikly někdy během 11.–12. století a byly zjištěny spolu se základovou obětinou na dvorku čp. 104.

Dalším novým příspěvkem je celkové zpracování kostrového pohřebiště nacházejícího se ve dvou polohách na Staroměstském náměstí. Jedinými datovatelnými artefakty z hrobů byla dvojice esovitých záušnic o průměru 35 mm, díky nimž lze hrob a snad i celé pohřebiště klást do průběhu 12. století s možnými chronologickými přesahy na obě strany.

Důležitým zjištěním pro sídelní historii zdejšího přemyslovského hradiště jsou nálezy mohutné zánikové požárové vrstvy o mocnosti až 40 cm na parcelách čp. 99–101 a čp. 14 datované do 12. století. Do tohoto zánikového horizontu jsou zahluobený zmíněné kostrové hroby. Lze předpokládat, že hradiště bylo po ničivém požáru alespoň částečně (?) obnoveno, v té době byla ale již technologie a údržba předpokládaných dřevohlinitých fortifikačních konstrukcí zastaralá a náročná. I sídelní aktivita se jeví na základě archeologických pramenů jako kontinuální, a nelze proto potvrdit hypotézy úplného zpusnutí hradiště. V té době se však hlavní obchodní centrum nacházelo na předhradí a na Podolci, který se během 13. století péčí Markvaticů dynamicky rozvíjel, což se odrazilo mimo jiné i v založení johanitské komendy roku 1259. Nutno přiznat, že období 13. století je ve vztahu k existenci zdejšího správního hradiště obestřeno nejistotami.

Poznání vlastního rozsahu raně středověkého přemyslovského hradiště značně limituje nezachycení fortifikace archeology. Původní průběh opevnění lze rekonstruovat jen zcela hypoteticky a bez průkazných zjištění. Na tomto místě připomeňme představu R. Turka ze 60. let 20. století, která vycházela z možnosti využití patrného terénního stupně. Severní konec hradiště lokalizoval do oblouku mezi dnešní ulicí Na Kozině, v těsném sousedství kostela sv. Jana Nepomuckého, dále přes Komenského náměstí až k dnešní hasičské zbrojnici a ulici Vodkově; hradiště by dosahovalo rozlohy asi 8,7 ha. Zejména od 90. let do současnosti byl nashromážděn soubor raně středověkých nálezů ze Starého a částečně i z Nového Města a prostorová distribuce nálezů kalichovitých okrajů skutečně rámcově souhlasí s Turkovým vymezením vnitřního hradiště. R. Turek pak ještě předpokládal předhradí, které se dle jeho hypotézy mohlo rozkládat na území pozdějšího Nového Města, tedy v oblouku mezi Karmelem, ulicí Českobratrskou, kruhovým objezdem a kostelem sv. Havla, celkem tedy i s vlastním hradištěm na ploše zhruba 19 ha. Není pochyb o tom, že se zde předhradí nacházelo, dokládají to sídlištní nálezy z výzkumů na Českobratrském náměstí a keramické zlomky přelomu 12. a 13. století z okolí kostela sv. Havla. Otázkou však zůstává, zda bylo toto předhradí či hospodářské zázemí raně středověkého hradiště opevněné.

O významu Mladé Boleslavi jako významného uzlu na severojižní dálkové komunikaci nepřímou svědčí i několik zlomků keramiky nádob s válcovitým hrdlem, jejichž původ lze snad hledat na území dnešního Polska.

3. Geneze vrcholně středověkého města. K tomuto tématu zatím archeologie neposkytla mnoho nového, jelikož zdejší vrcholně středověké terény se v intaktní podobě dochovaly pouze výjimečně. Důležitější je však vlastní mechanismus lokování města a naše představa o něm. Do konkrétnějšího světla je dle archeologických zjištění postavena představa K. Kuči o vývoji města. Město Mladá Boleslav zmíněné v listině roku 1334 totiž nemusí být vůbec totožné s Podolcem. Tato představa koluje v odborné literatuře již dlouhá desetiletí, aniž by jí byla věnována bližší pozornost. Možným místem oné Mladé Boleslavi mohlo být i předhradí přemyslovského hradiště, které mělo proti Podolci sídelně mnohem lepší pozici a perspektivu. Proto se zmínka o přenesení z onoho „místa přirozeného“ může týkat pouhého rozšíření osídlení z původního předhradí na vlastní ostrožnu, kterou po panovníkovi získali páni z Michalovic. Pravděpodobnost této hypotézy může být testována a korigována jen budoucími archeologickými nálezy na předhradí.

4. Přestavba dřevěného města na kamenné během pozdního středověku. Vzhledem ke skutečnosti, že během raného novověku došlo v souvislosti s přestavbami domů a úpravami přilehlých parcel k odebrání a přemístění většiny vrcholně středověkého terénu, je výpověď archeologie k tomuto procesu téměř nulová. Z toho vyplývá, že jakákoli bližší zjištění o vývoji vrcholně středověkého dřevěného města a přerod jeho zástavby v kamennou postrádáme. Jediným pramenem jsou dosud stojící kamenné domy, jejichž nejstarší nadzemní části pochází z 1. poloviny 16. století (čp. 99, 100, 31, 32). Stáří sklepních prostor je v několika případech kladeno i do středověku vrcholného, minimálně 15. století (čp. 31, 32). Vlastní přerod dřevěného pozdně středověkého města neprobíhal lineárně, rámcově však lze počátek této transformace klást na přelom 15. a 16. století.

PRAMENY

- Benešovská, K. 1981: Mladá Boleslav. Staroměstské náměstí, měšťanské domy čp. 31, 32. Stavebně-historický průzkum č. 167, ulož. v archivu NPÚ ÚOP středních Čech v Praze.*
- Bláha, R. 2000: Doklady nádob s válcovitým hrdlem v Čechách a jejich chronologie. Nepublikovaná seminární práce, Ústav archeologie a muzeologie FF MU Brno.*
- Bureš, M. – Pařez, J. – Waldhauser, J. 2006: Předstihový záchranný výzkum v poloze Na Karmeli v Mladé Boleslavi – investorská zpráva. Nepublikovaný rukopis, ulož. Muzeum Mladoboleslavska. Mladá Boleslav.*
- CDB – Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae, I. (805–1197), ed. G. Friedrich, Pragae 1904–1907; II. (1198–1230). Ed. G. Friedrich, Pragae 1912; III.1–2 (1231–1240), ed. G. Friedrich – Z. Kristen, Pragae 1942–1962; IV.1–2 (1241–1253), eds. J. Šebánek – S. Dušková, Pragae 1962–1965; V.1–3 (1253–1278), eds. J. Šebánek – S. Dušková, Pragae 1974–1982.*
- CIM – Codex iuris municipalis regni Bohemiae. Tomus II. Privilegia královských měst venkovských v království Českém z let 1225–1419, ed. J. Čelakovský, Praha 1895.*
- Daiňhelka, J. – Hádek, K. – Havránek, B. – Kvítková, N. 1988: Staročeská kronika tak řečeného Dalimila. Praha.*
- Frolík, J. 1990: Příručka k vyplňování terénních formulářů. Rkp. zpráva ulož. v ARÚ Praha.*

- Jesenský, V. 2001: Mladá Boleslav – čp. 97/1. Průzkum a dokumentace části suterénu. Nálezová zpráva č. 229, ulož. archiv NPÚ ÚOP středních Čech v Praze.
- Kuželka, V. – Hendrychová, N. 1993: Antropologický posudek na kosterní materiál získaný při záchranných výzkumech v Mladé Boleslavi v roce 1992 z 12. a 13. století. Nepublikovaný rukopis, ulož. Muzeum Českého ráje Turnov.
- Lancinger, L. 1992: Mladá Boleslav čp. 99-I, 100-I Staroměstské náměstí. Dějiny objektů. Nepublikovaný rukopis. Praha.
- Líbal, D. – Kašíčka, F. 1960: Mladá Boleslav, stavebně historický průzkum historického jádra města, č. 12, ulož. archiv NPÚ ÚOP středních Čech v Praze.
- MGH SS – Monumenta Germaniae historica inde ab anno Christi 500 usque ad annum 1500, Scriptores. Hannover – Berlin 1826 sq.
- Muk, J. 1992: Mladá Boleslav. Stavebně historický průzkum (hloubkový průzkum) čp. 99, 100, SURPMO Praha, nepublikovaný rukopis.
- Nechvíle, M. 2004: Tvrz Nebákov a nejstarší šlechtická sídla v Českém ráji. Nepublikovaná bakalářská práce, ulož. Ústav pro pravěk a ranou dobu dějinnou FF UK Praha.
- Pešta, J. – Ebel, M. 2002: Mladá Boleslav, dům čp. 2/I. Stavebně-historický průzkum č. 489, ulož. archiv NPÚ ÚOP středních Čech v Praze.
- Prostředník, J. 1992: Mladá Boleslav 1992. Zpráva pro investora o záchranném a předstihovém výzkumu v roce 1992 v Mladé Boleslavi. Nepublikovaný rukopis, ulož. Muzeum Českého ráje Turnov.
- RBM – Regesta diplomata nec non epistolaria Bohemiae et Moravice, II. (1254–1310). ed. J. Emler, Pragae 1882; IV. (1334–1345). Ed. J. Emler, Pragae 1892.
- Váňa, Z. 1957: Nálezy slovanských nádob s válcovitým hrdlem a plochých pokliček v severozápadních Čechách. In: Přátelé a spolupracovníci dr. Ivana Borkovského k jeho šedesátinám. Sborník prací (strojopis), 28–43.

LITERATURA

- Anděl, R. 1959: Prokop Veliký v severních Čechách, Sborník Severočeského musea–Historia 2, 73–88.
- Bartošková, A. 1999: Zánikový horizont budečské akropole (ke chronologii raně středověké keramiky), Archeologické rozhledy 51, 726–739.
- Bašta, J. 1986: K otázce poznání a interpretace strážišť, Ročenka Klubu Augusta Sedláčka 1987, 47–49.
- Belling, V. 2003: Vývoj a postavení tzv. provincie Záhvozd v raně středověkých Čechách, Mediaevalia historica bohemia 9, 7–26.
- Boháčová, I. 1997: Keramika přelomu raného a vrcholného středověku z prostoru čp. 39 a 40 ve Vikářské ulici na Pražském hradě, Archeologické rozhledy 49, 86–102.
- Boháčová, I. 2002: Zamyšlení nad zamyšlením Jana Frolíka, Archeologické rozhledy 54, 727–737.
- Boháčová, I. 2002a: Polské prvky v keramice přemyslovského hradiště ve Staré Boleslavi. Ke kontaktům Polska a Čech v raném středověku. In: Civitas & Villa. Miasto i wieś w średniowiecznej Europie środkowej. Wrocław–Praha, 429–438.
- Boháčová, I. 2003: Doklady česko-polských kontaktů z raně středověké Staré Boleslavi, Archaeologia historica 28, 47–53.
- Boháčová, I. – Frolík, J. 1994: Záchranný výzkum na hradě v Mladé Boleslavi, Castellologica bohemia 4, 107–112.
- Bóna, M. – Lukačka, J. 2002: Úloha hradov horného Ponitria a Požitavia pri obrane a osídlení územia do konca 14. storočia, Archaeologia historica 27, 239–268.
- Čech, P. – Lutovský, M. 1992: Švédské šance v pravěku a rané době dějinné, Z Českého ráje a Podkrkonoší 5, 13–37.
- Černá, E. 1981: Skleněné kroužky – prstýnky z Prahy 1-Klárova, Archeologické rozhledy 33, 393–397.
- Čiháková, J. 1984: Pražská keramika 11.–13. století. In: H. Ječný a kol., Praha v raném středověku. Jeden ze současných pohledů na vývoj přemyslovského města, Archaeologica Pragensia 5, 257–262.
- Čiháková, J. 2001: Raně středověké fortifikace na jižním okraji pražského levobřežního podhradí. In: Mediaevalia archaeologica 3. Pražský hrad a Malá Strana, 29–135.
- Čiháková, J. 2002: K dosavadnímu stavu poznání raně středověké Malé Strany, Archeologické rozhledy 54, 738–752.
- Čiháková, J. – Dobrý, J. 1999: Dendrochronologie v pražském suburbii, Archeologie ve středních Čechách 3, 337–352.

- Demek, J. a kol. 1987: Zeměpisný lexikon ČSR. Hory a nížiny. Praha.
- Dohnal, V. 2001: Olomoucký hrad v raném středověku (10. až první polovina 13. století). Olomouc.
- Dohnal, V. 2005: Olomoucký hrad v ranném středověku (II), *Archaeologiae Regionalis Fontes* 6. Olomouc.
- Dragoun, Z. 1979: Záchraný výzkum v kostele sv. Martina ve zdi na Starém Městě pražském, *Archaeologia historica* 4, 33–41.
- Edel, T. 1993: Příběh ztraceného kláštera blahoslavené Zdislavy. Praha.
- Edel, T. 2006: Českodubsko v památkách 12.–20. století. Český Dub.
- Filip, J. 1947: Dějinné počátky Českého ráje. Praha.
- Fišera, Z. 2002: Hrady a tvrze na Mladoboleslavsku. Mladá Boleslav.
- Fišera, Z. 2003: Ke stavební podobě středověkých strážnic, *Dějiny staveb* 2002, 46–50.
- Frolík, J. 2002: Zamyšlení nad třetím svazkem sborníku „*Mediaevalia archaeologica*“. K výsledkům výzkumů raně středověkého opevnění Pražského hradu a Malé Strany, *Archeologické rozhledy* 54, 705–726.
- Gabriel, F. – Panáček, J. 2000: Hrady okresu Česká Lípa. Praha.
- Goś, V. 1980: Wzajemne oddziaływanie północnych Moraw i Śląska we wczesnym średniowieczu na przykładzie znalezisk ceramiki, *Silesia Antiqua* 22, 159–174.
- Hlaváček, I. 1962: Itinerář krále Václava IV. (1361–1419), *Československý časopis historický* 10, 85.
- Hrdlička, L. 1977: Předběžné výsledky výzkumu v paláci Kinských v Praze 1 na Starém Městě. In: *Středověká archeologie a studium počátků měst*. Praha, 199–215.
- Hrdlička, L. 1982: Využití výkopů pro inženýrské sítě jako pramene k poznání původního reliéfu a jeho proměn v historickém jádru Prahy, *Archeologické rozhledy* 24, 599–621.
- Hrdlička, L. 1993: Poznámky ke chronologii pražské středověké keramiky, *Archeologické rozhledy* 45, 93–112.
- Kaván, J. 1967: Slovanské hradiště Hradec nad Jizerou a některé problémy jeho datování, *Památky archeologické* 58, 143–168.
- Klápště, J. 2005: Proměna českých zemí ve středověku. Praha.
- Klos, R. – Sovadina, M. 2004: Tajemný hrad v Lužických horách, *Bezděz* 13, 5–22.
- Koutecký, D. 1964: Hradištní hrob ze Želenic (o. Most), *Archeologické rozhledy* 14, 754–757.
- Kracíková, L. – Belling, V. 2003: Středověká sakrální architektura na Frýdlantsku. Praha.
- Krumphanzlová, Z. 1974: Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9.–11. věku v Čechách, *Památky archeologické* 65, 34–110.
- Kuča, K. 2000: Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku IV, *MI-Pan*. Praha.
- Kuželka, V. – Hendrychová, N. 1995: Antropologický posudek na kosterní materiál získaný při záchraném výzkumu v domě „U zlatého kohouta“ v Mladé Boleslavi v roce 1992, *Pojizerský sborník* 2, 107–109.
- Líbal, D. – Lancinger, L. – Hanzlíková, H. 1998: Mladá Boleslav – hrad, *Castellologica bohemia* 6, 151–170.
- Lutovský, M. 2001: Encyklopedie slovanské archeologie v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- Mareš, F. V. 1972: Místní jméno Mladá Boleslav, *Acta regionalia* 1970–1971, 77–82.
- Mareš, J. – Waldhauser, J. 2004: O možnosti souvislosti přeslenu s rozdělováním ohně v evropském pravěku, (Re)konstrukce a experiment v archeologii 4/2003, 122–126.
- Merhautová, A. 1971: Raně středověká architektura v Čechách. Praha.
- Mikyška, R. a kol. 1969: Geobotanická mapa ČSSR. Praha.
- Musinowicz, K. 1951–1952: Mazowieckie naczynia cylindryczna szyjka na tle slowiańskiego materialu porównawczego, *Wiadomości archeologiczne* 18, 345–384.
- Nechvátal, B. 1999: Radomyšl. Raně středověké pohřebiště. Praha.
- Nechvíle, M. 2006: Archeologické nálezy získané v rámci obnovené identifikace nemovitých kulturních památek Libereckého kraje. In: *Sborník Národního památkového ústavu-územního odborného pracoviště v Liberci*. Liberec, 11–28.
- Nechvíle, M. 2007: Janovice na Českodubsku ve světle archeologických nálezů, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 20, 9–24.
- Nechvíle, M. – Černý, M. 2005: Archeologická povrchová prospekce horního Pojizeří v letech 2004 a 2005, *Zprávy muzea v Hradci Králové* 31, 51–56.
- Němec, R. 2001: Žitavská cesta a založení celestýnského kláštera na Ojvině v intencích územní politiky Karla IV., *Historická geografie* 31, 211–226.
- Neuhäuslová, Z. a kol. 2001: Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Praha.
- Nohejlová-Prátová, E. (ed.) 1956: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Praha.
- Novotný, V. 1912: České dějiny I.1. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha. Praha.
- Novotný, V. 1913: České dějiny I.2. Od Břetislava I. do Přemysla I. (1034–1197). Praha.

- Plesl, E. – Plesová-Štiková, E. 1970: Výsledky výzkumu v r. 1929 na Hradech u Mnichova Hradiště, *Archeologické rozhledy* 22, 689–720.
- Pražák, J. (red.) 1995: Geologická mapa ČR, list 03-33 Mladá Boleslav.
- Prostředník, J. 1995: Výsledky záchranného výzkumu v domě „U zlatého kohouta“ v Mladé Boleslavi, *Pojizerský sborník* 2, 83–106.
- Prostředník, J. 1995a: Předstihový výzkum na Českobratském náměstí v Mladé Boleslavi, *Pojizerský sborník* 2, 152–154.
- Prostředník, J. 1995b: Archeologické výzkumy turnovského muzea v roce 1994, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 8, 207–220.
- Prostředník, J. 1997: Raně středověký objekt kultovního charakteru z Mladé Boleslavi. In: *Život v archeologii středověku*. Praha, 520–524.
- Prostředník, J. 2003: Záchraný výzkum v kostele sv. Jana Křtitele v Turnově-Nudvojovicích, *Archeologie ve středních Čechách* 7, 633–674.
- Prostředník, J. – Šída, P. 2001: Novosvětský průsmyk – přechod přes západní Krkonoše v pravěku a středověku. I. část, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 14, 7–35.
- Prostředník, J. – Šída, P. 2002: Novosvětský průsmyk – přechod přes západní Krkonoše v pravěku a středověku. II. část, *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 15, 7–22.
- Prostředník, J. – Šída, P. 2003: Mladá Boleslav čp. 101: stratigrafie sondy 21/93, *Archeologie ve středních Čechách* 7, 175–198.
- Prostředník, J. – Hartman, P. 2005: Záchraný výzkum pozdně středověkých haltýřů v historickém jádru Českého Dubu, *Archeologie ve středních Čechách* 9, 653–707.
- Prostředník, J. – Šída, P. – Šrein, V. – Šreinová, B. – Štastný, M. 2005: Neolithic quarrying in the foothills of the Jizera Mountains and the dating thereof, *Archeologické rozhledy* 57, 477–492.
- Quitt, E. 1971: Klimatické oblasti Československa, *Studia Geographica* 16, 1–74.
- Radoměrský, P. 1960: Stříbrný poklad z 12. století v Praze-Štěpánské ulici, *Numismatický sborník* 6, 61–86.
- Radoměrský, P. – Richter, M. 1974: Korpus české středověké keramiky datované mincemi, *Sborník Národního muzea, řada A-Historie* 28, 57–172.
- Razím, V. – Nachtmannová, A. 2005: Hrad Michalovice, *Památky středních Čech* 19/2, 1–57.
- Richter, M. 1982: Hradiště u Davle, městečko ostrovského kláštera. Praha.
- Rokošová, T. 2001: Johanité v severních Čechách, *Od Ještěda k Troskám* 8 (24), 86–90.
- S. 1926–1927: Archeologické nálezy, *Boleslavan* 1, 29–30.
- Sláma, J. 1987: K počátkům hradské organizace v Čechách. In: *Typologie raně feudálních slovanských států*. Praha, 175–190.
- Sláma, J. 1988: Střední Čechy v raném středověku III. *Archeologie o počátcích přemyslovského státu*. *Praehistorica* 14. Praha.
- Smetánka, Z. 1973: Příspěvek k chronologické problematice pozdní doby hradištní, *Památky archeologické* 64, 463–486.
- Sovadina, M. 1997: Ronovci a Žitava ve 13. a 1. čtvrtině 14. století, *Bezděz* 6, 7–18.
- Sovadina, M. 1998: Rozrod žitavských Ronovců ve druhé polovině 13. století, *Bezděz* 7, 15–34.
- Spindler, K. 1998: Muž z ledovce. Praha.
- Stará, M. 1986: Zjišťovací výzkum opevněné polohy na Horce u Javorníka, *Sborník Severočeského muzea-Historia* 8, 125–127.
- Svárovský, E. 1974: Mladá Boleslav pod vládou šlechty. In: *Mladá Boleslav od minulosti k dnešku*. Mladá Boleslav, 21–35.
- Šída, P. 2001: Suroviny pro výrobu kamenné industrie v oblasti horního Pojizeří (severovýchodní Čechy), *Zprávy muzea v Hradci Králové* 27, 62–72.
- Šída, P. 2005: Strážné systémy, *Archeologie ve středních Čechách* 9, 589–603.
- Šída, P. – Krásný, F. 2001: Nález paleolitické industrie z Předlišky, k. ú. Hrdlořezy u Mladé Boleslavi, *Archeologie ve středních Čechách* 5, 35–39.
- Šimák, J. V. 1926–1927: Počátky Boleslavě a Boleslavska, *Boleslavan* 1, 97–118.
- Šimák, J. V. 1938: Středověká kolonizace v zemích českých. *České dějiny* I.5. Praha.
- Šrein, V. – Šreinová, B. – Štastný, M. – Šída, P. – Prostředník, J. 2002: Neolitický těžební areál na katastru obce Jistebsko, *Archeologie ve středních Čechách* 6, 91–99.
- Tomášek, M. 2003: *Půdy České republiky*. Praha.
- Třeštík, D. 1997: *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin (530–935)*. Praha.

- Třeštík, D. – Krzemieńska, B. 1967: Zur Problematik der Dienstleute im frühmittelalterlichen Böhmen. In: Siedlung und Verfassung Böhmens in der Frühzeit. Wiesbaden, 70–103.
- Turek, R. 1966–1967: K problému památkové ochrany městských organismů (Na okraj mladoboleslavského případu). In: Acta regionalia. Sborník vlastivědných prací. Praha, 212–222.
- Turek, R. 1974: K místnímu jménu Mladá Boleslav, Zpravodaj místopisné komise ČSAV 15, 286–287.
- Turek, R. 1982: Mladoboleslavský ruský zámek (?), Časopis Národního muzea 151, 200–207.
- Turek, R. 1994: „Mladoboleslavská“ listina Oty I. In: Boleslavica 3. Sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav, 25–41.
- Urban, J. 1992: Lichtenburkové. Jejich postavení v českých dějinách doby předhusitské, Heraldika a genealogie 25, 185–304.
- Urban, J. 2003: Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu. Praha.
- Váňa, Z. 1968: Vlastislav, výsledky výzkumu slovanského hradiště v letech 1953–55 a 1957–60, Památky archeologické 59, 5–192.
- Varadzin, L. 2005: Značky na dnech keramických nádob ve středověku, Studia mediaevalia Pragensia 5/2004, 165–199.
- Varadzin, L. 2007: Značky na dnech keramických nádob ze Staré Boleslavi, Archeologické rozhledy 59, 53–79.
- Vávra, I. 1974: Žitavská cesta, Historická geografie 12, 27–91.
- Vencl, S. 2001: Souvislosti chápání pojmu „nálezový celek“ v české archeologii, Archeologické rozhledy 53, 592–614.
- Vlček, V. a kol. 1984: Vodní toky a nádrže. Zeměpisný lexikon ČSR. Praha.
- Waldhauser, J. 1971: Archeologický výzkum v severních Čechách II. Liberec.
- Waldhauser, J. 1992: První stadium vývoje města Mladé Boleslavi podle aktuálních archeologických pramenů: iniciativa a další studium, Z Českého ráje a Podkrkonoší 5, 163–167.
- Waldhauser, J. 1998: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, Výzkumy v Čechách 1996–1997, 114.
- Waldhauser, J. 2001: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, Výzkumy v Čechách 1999, 124.
- Waldhauser, J. 2003: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, Výzkumy v Čechách 2001, 145–146.
- Waldhauser, J. 2006: Mladá Boleslav, okr. Mladá Boleslav, Výzkumy v Čechách 2003, 171.
- Waldhauser, J. *v tisku*: Archeologický uličník po mladoboleslavském podzemí aneb po čem chodíte Boleslaváci?
- Zeman, J. – Vaníček, V. 1939: Tisíc let na stráži. Návarov.
- Žemlička, J. 1978: Přemyslovská hradská centra a počátky měst v Čechách, Československý časopis historický 26, 559–586.
- Žemlička, J. 1980: Bezdězsko – „královské území“ Přemysla Otakara II., Československý časopis historický 28, 726–751.
- Žemlička, J. 1995: K dotváření hradské sítě za Břetislava I. („Přemyslovská“ jména v názvech českých a moravských hradišť), Historická geografie 28, 27–47.
- Žižka, J. 1994: Ke stavebnímu vývoji tzv. Templu v Mladé Boleslavi, Památky středních Čech 8, 1–22.

MLADÁ BOLESLAV – BEITRAG ZUR GESCHICHTE DER BESIEDLUNG AUF DEM GRUNDE DER UNTERSUCHUNG IN DER HS.-NR. 99-101 AM ALTSTÄDTER RING

Der Beitrag konzentriert sich vorwiegend auf die Auswertung von der Quellenbasis. Er behandelt nicht nur die bloße Bearbeitung der archäologischen Untersuchung auf den Parzellen der Häuser Hs.-Nr. 99, 100 und 101 in den Jahren 1992–1993 wegen der Löschung eines Teiles der imaginären Schuld. Er will auch mit Hilfe der Erkenntnisse aus der Bearbeitung neue grundsätzliche Themen öffnen und versuchen sie zu lösen. Die wichtigsten Feststellungen zu diesen Themen werden kurz in folgenden Punkten zusammengefasst:

1. Keramik. *Zum Ziel dieser Analyse wurde die Festsetzung der mindestens groben chronologischen Sequenz, die das bessere Verständnis der Dynamik von der mittelalterlichen Besiedlung ermöglicht. Für die Festsetzung von Tendenzen der keramischen Entwicklung wurden fünf intakte frühmittelalterliche Stratigraphien aus Sonden auf den Parzellen der Häuser Hs.-Nr. 99–101 und 104 verwendet. Die Komparation dieser Sequenzen zeigt „bloß“ die Nachfolge oder die Koexistenz von drei führenden Formen der Gestalten der Ränder.*

Neue Erkenntnisse zur Besiedlung des Vorsprunges in Mladá Boleslav. Zur grundsätzlichen Entdeckung der Lausitzer Kultur wurde die quere Fortifikation mit dem Graben und dem Wall, die die Existenz eines Burgwalls mit dem Ausmaß von ca. 1,3 ha belegt. Dank der Untersuchung von J. Waldhauser wurde die gleiche Fortifikation in der Hs.-Nr. 16 im Jahre 1998 aufgedeckt. Aus der Verfüllung des Untergangshorizonts wurde das Radiokarbondatum – das Jahr 1003 ± 136 v. Ch. – geborgen.

2. Neue Erkenntnisse brachte die Bearbeitung der Untersuchung auch für die Erkenntnis des Anfangs des frühmittelalterlichen Burgwalls von Přemysliden. Nach der Analyse von Funden können seine Anfänge in den Zeitraum der Wende des 10. und 11. Jhdts. datiert werden. Aus diesem ältesten Siedlungshorizont blieben Relikte von eingetieften, vermutlich Siedlungsobjekten (Kontexte Nr. 106, 116, 115) erhalten. Diese gingen irgendwann im Verlaufe des 11. und 12. Jahrhunderts unter und wurden miteinander mit der Opfergabe in Fundamenten am Hof der Hs.-Nr. 104 festgestellt.

Den weiteren Beitrag stellt die gesamte Bearbeitung des Körpergräberfeldes auf zwei Fundorten am Altstädter Ring dar. Das einzige datierbare Artefakt aus Gräbern war das Paar von s-förmigen hinteren Ohrringen, sog. „záušnice“ mit dem Durchmesser von 35 mm. Dank diesem Fund können das Grab und offenbar auch das ganze Gräberfeld ins 12. Jahrhundert datiert werden, obwohl seine Existenz bestimmte Übergriffe auf beide Seiten aufwies.

Der Befund der mächtigen Brandschicht (bis 40 cm mächtig; 12. Jhd.) auf den Parzellen der Hs.-Nr. 99–101 und 14 ist wichtig für die Siedlungsgeschichte des hiesigen Burgwalls von Přemysliden. In diesen Untergangshorizont wurden behandelte Körpergräber eingetieft. Es kann vorausgesetzt werden, dass der Burgwall nach dem destruktiven Brand mindestens teilweise(?) erneuert wurde. In damaliger Zeit hatten die Technologie sowie die Instandhaltung von vorausgesetzten Befestigungskonstruktionen aus Holz und Lehm einen veralteten Charakter und waren anspruchsvoll. Auf dem Grunde der archäologischen Quellen war die Siedlungsaktivität offenbar kontinuierlich. Daher können die Hypothesen von der gesamten Verödung der Siedlung nicht vollkommen bestätigt werden. Zu damaliger Zeit befand sich das Haupthandelszentrum in der Vorburg und in der Lage Podolec, wo die dynamische Entwicklung dank den Markwartinern im Verlaufe des 13. Jhdts. verlief. Diese Tatsache widerspiegelte sich u. a. auch in der Stiftung einer Kommende vom Johanniterorden im Jahre 1259. Es sollte erwähnt werden, dass das 13. Jahrhundert zur Existenz des hiesigen Verwaltungsburgwalls unklare Beziehungen hat.

Die Erkenntnis des Umfanges von dem mittelalterlichen Burgwall von Přemysliden kompliziert bedeutend die Tatsache, dass keine Fortifikation durch die Archäologen festgestellt wurde. Der ursprüngliche Verlauf von der Befestigung kann nur hypothetisch und ohne beweiskräftige Feststellungen rekonstruiert werden. Auf dieser Stelle sollte man an die Hypothese von R. Turek aus den sechziger Jahren des 20. Jhdts. erinnern. Er hat nämlich die Existenz einer Geländestufe angenommen. Das Nordende des Burgwalls lokalisierte R. Turek auf die Weise, dass das Ausmaß von dem Burgwall ca. 8,7 ha erreichte. Vorwiegend von den neunziger Jahren bis Gegenwart wurde die Kollektion von frühmittelalterlichen Funden aus der Alten und teilweise auch aus der Neuen Stadt versammelt. Die Raumdistribution von Funden der kelchförmigen Ränder entspricht tatsächlich der Abgrenzung des inneren Burgwalls von Turek. R. Turek setzte auch die Vorburg voraus, die sich nach seiner Hypothese auf dem Gebiet der späteren Neuen Stadt befinden sollte. Miteinander mit dem Burgwall selbst handelte es sich dann um die Fläche von ca. 19 ha. Die Anwesenheit der Vorburg auf diesem Gebiet belegen Siedlungsfunde aus den Untersuchungen in der Lage Českokobratrské náměstí und keramische Bruchstücke aus der Wende des 12./13. Jhdts. aus der Umgebung der Havelkirche. Die Frage besteht darin, ob die Vorburg oder die Wirtschaftshinterland der frühmittelalterlichen Stadt von Přemysliden befestigt wurde.

Von der Bedeutung von Mladá Boleslav als eines bedeutenden Punktes auf dem nordsüdlichen Fernweg zeugen indirekt auch einige keramische Bruchstücke aus Gefäßen mit dem walzenförmigen Hals. Ihr Ursprung ist offenbar mit dem Gebiet des gegenwärtigen Polens verbunden.

3. Genese der hochmittelalterlichen Stadt. Zu diesem Thema brachte die Archäologie bisher nur wenige neue Informationen, da hiesige hochmittelalterliche Terrains in einer intakten Form nur selten erhalten blieben. Die wichtigere Stellung haben allerdings der Mechanismus von der Stadtlokation und unsere Darstellung von ihm. Die Stadt Mladá Boleslav, die in der Urkunde aus dem Jahre 1334 erwähnt wird, muss nicht unbedingt mit der Lage Podolec zusammenhängen. Diese Darstellung kommt in der Fachliteratur schon mehrere Jahre vor. Trotz alledem erweckt sie keine nähere Aufmerksamkeit. Den möglichen Ort, wo Mladá Boleslav gegründet wurde, konnte auch die Vorburg von dem Burgwall von Přemysliden darstellen. Im Vergleich mit Podolec hatte sie die bessere Lage und die Perspektive für die Besiedlung. Aus diesem Grunde kann die Erwähnung von der Übertragung aus dem „natürlichen Ort“ nur mit der Verbreitung der Siedlungsfläche aus der ursprünglichen Vorburg in Richtung des Vorsprunges, den das Adelsgeschlecht von Michalovitz von dem Herrscher erwarb, zusammenhängen. Die Wahrscheinlichkeit dieser Hypothese kann nur durch zukünftige archäologische Funde in der Vorburg getestet und korrigiert werden.

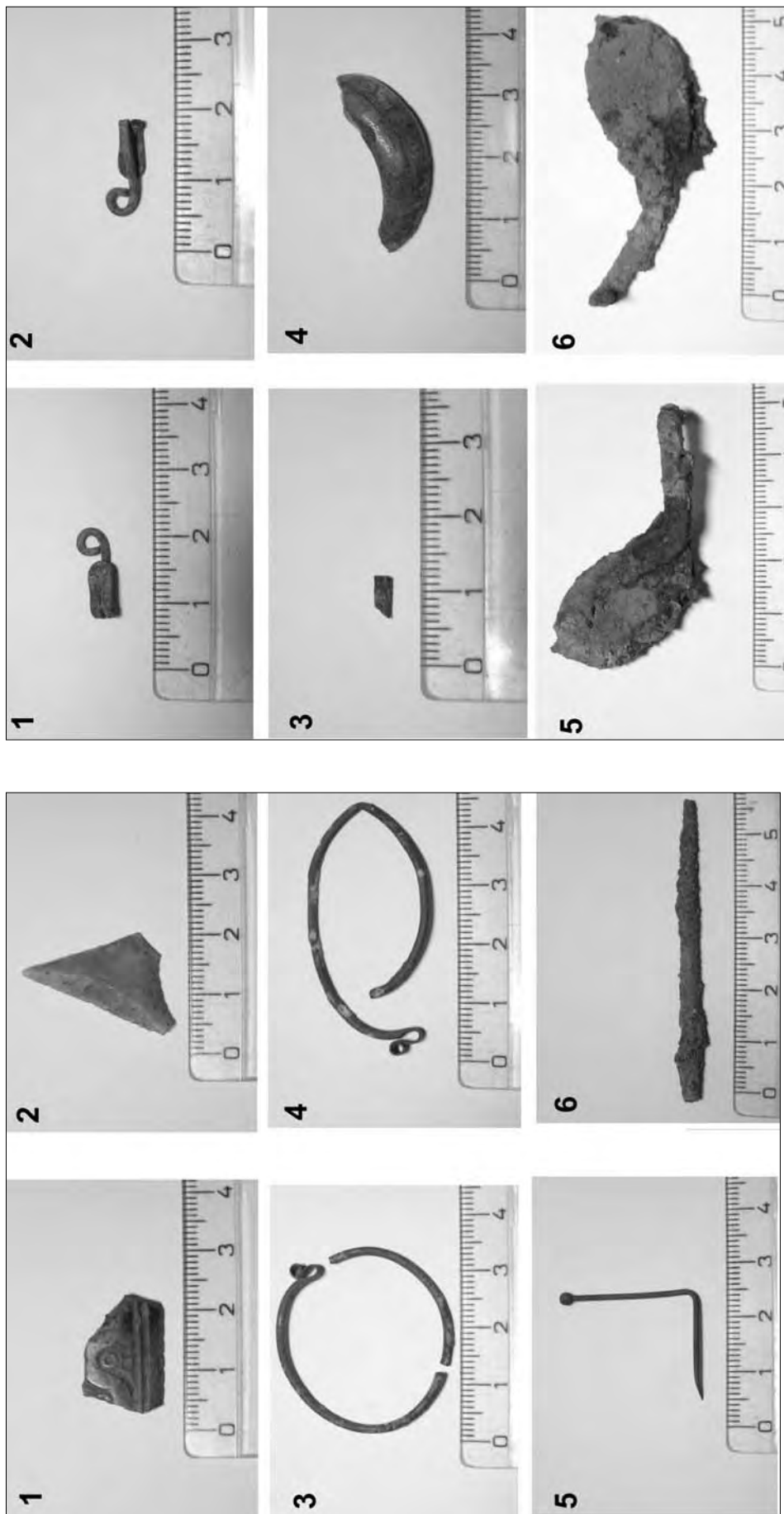
4. Umbau der Holzstadt auf die Steinstadt im Verlaufe des Spätmittelalters. Mit Rücksicht auf die Tatsache, dass die überwiegende Menge vom hochmittelalterlichen Terrain im Zusammenhang mit Umbauten von Häusern und Herrichtungen von anliegenden Parzellen im Verlaufe der Neuzeit abgezogen und verlegt wurde, hat die

archäologische Aussage zu diesem Prozess fast keinen Wert. Es fehlen nähere Feststellungen von der Entwicklung der hochmittelalterlichen Holzstadt und keine Informationen über den Umbau der Holzstadt auf die Steinstadt existieren. Die einzige Quelle stellen die bisher stehenden Steinhäuser mit den ältesten überirdischen Teilen aus der 1. H. des 16. Jhdts. (Hs.-Nr. 99, 100, 31, 32). In einigen Fällen werden Kellerräume ins Hochmittelalter (mindestens 15. Jhd. – Hs.-Nr. 31, 32) datiert. Der Umbau der Holzstadt auf die Steinstadt verlief nicht kontinuierlich. Sein Anfang kann allerdings grob in den Zeitabschnitt der Wende des 15./16. Jhdts. datiert werden.

Ausgenommen von oben erwähnten neuen Feststellungen umfasst diese Arbeit auch die Reihe von weiteren Teilkapiteln, welche sich auch u. a. mit dem Hinterland des frühmittelalterlichen Burgwalls oder mit seinem Vergleich mit dem bedeutenden Burgwall von Přemysliden – Stará Boleslav – beschäftigen.

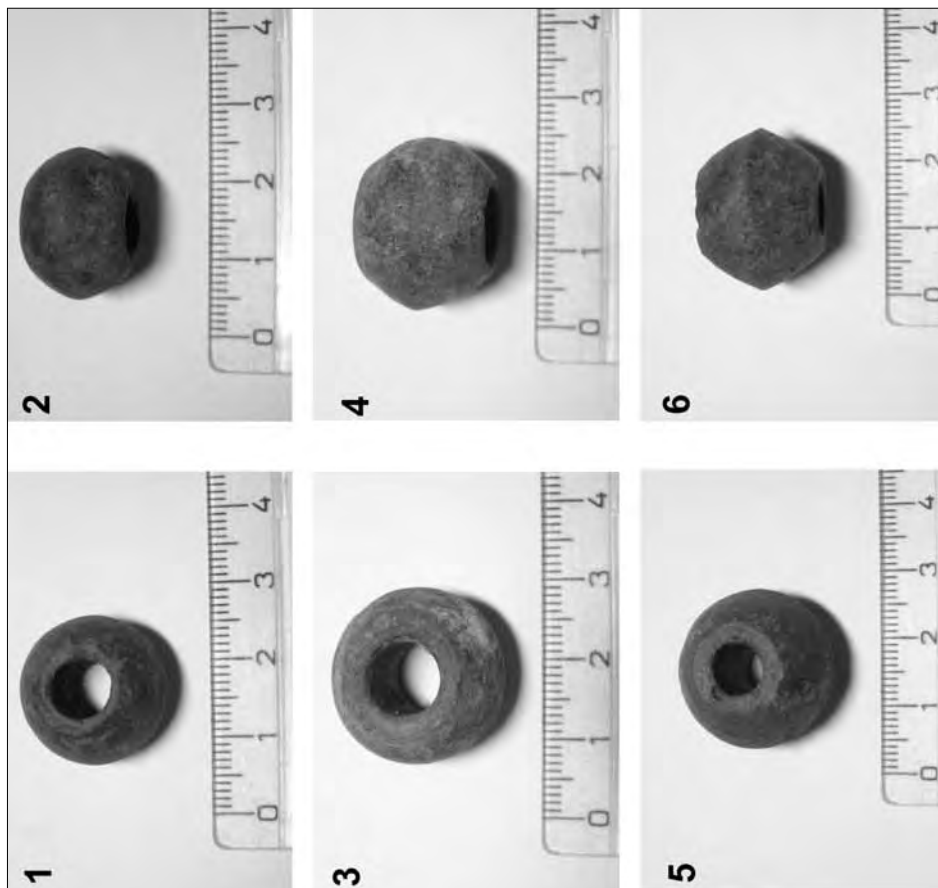
MARTIN NECHVÍLE
KŘIŠŤÁLOVÁ 7, 466 02 JABLONEC NAD NISOU

JAN PROSTŘEDNÍK
MUZEUM ČESKÉHO RÁJE, SKÁLOVA 71, 511 01 TURNOV

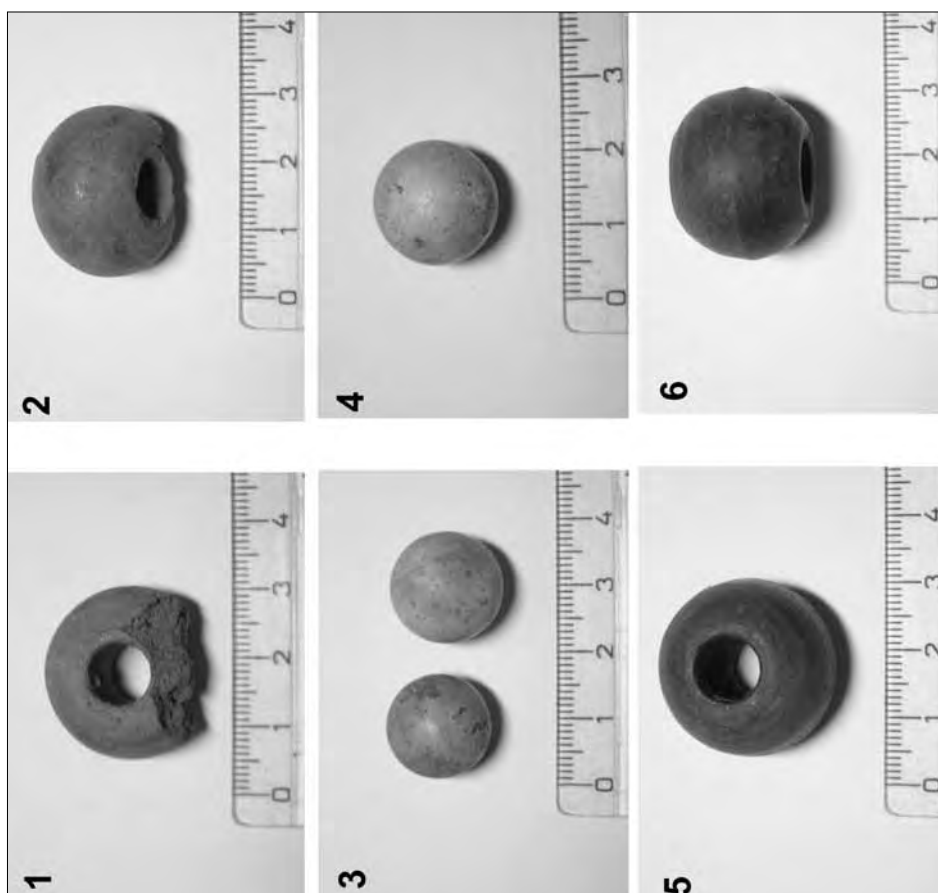

Obr. 56. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, vybrané movité nálezy z archeologického výzkumu čp. 99–101 a 104. 1 – čp. 104, raně středověká poloemnice, zlomek kostěného hřebene, kontext 115, s. č. 210; 2 – čp. 99–101, bez kontextu, eneolitická pazourková šipka; 3 – čp. 100, sonda 9/92, hrob č. 3, esovitá záušnice, s. č. 309; 4 – čp. 100, sonda 9/92, hrob č. 3, esovitá záušnice, s. č. 309; 5 – čp. 100, sonda 9/92, hrob č. 3, bronzový špendlík, s. č. 309; 6 – čp. 99, sonda 3/92, zlomek bronzové jehlice, kontext 148, s. č. 148

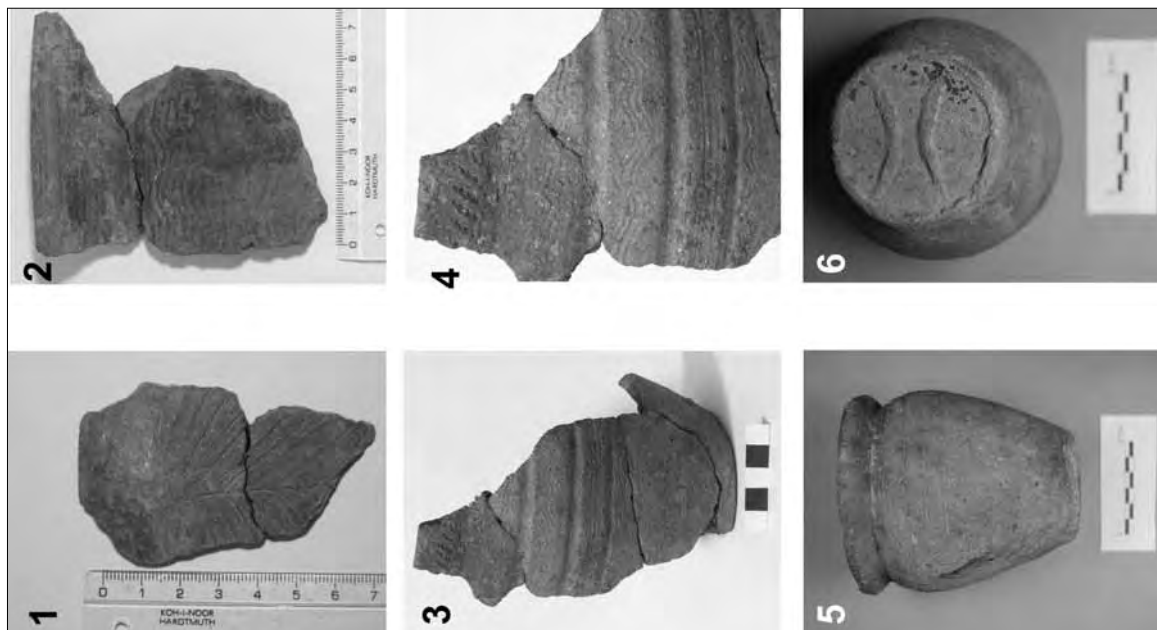
Obr. 57. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, vybrané movité nálezy z archeologického výzkumu čp. 99–101. 1, 2 – čp. 99, sonda 3/92, bronzový háček na šaty, kontext 154, s. č. 103; 3 – čp. 100, sonda 7/92, zlomek bronzového prstenu, kontext 713, s. č. 253; 4 – čp. 100, sonda 9/92, hrob č. 4, zvířecí zub, kontext 911, s. č. 333; 5, 6 – čp. 100, sonda 7/92, hrob č. 1, železná zápona (?), kontext 708, s. č. 252

Obr. 59. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, vybrané movité nálezy z archeologického výzkumu čp. 99–101. 1, 2 – čp. 100, sonda 8/92, keramický přeslen, kontext 803, s. č. 277; 3, 4 – čp. 100, sonda 9/92, hrob č. 4, keramický přeslen, kontext 911, s. č. 334; 5, 6 – čp. 99, sonda 14/92, keramický přeslen, kontext 1409A, s. č. 429; 6 – čp. 99, sonda 14/92, keramický přeslen, kontext 1409A, s. č. 429

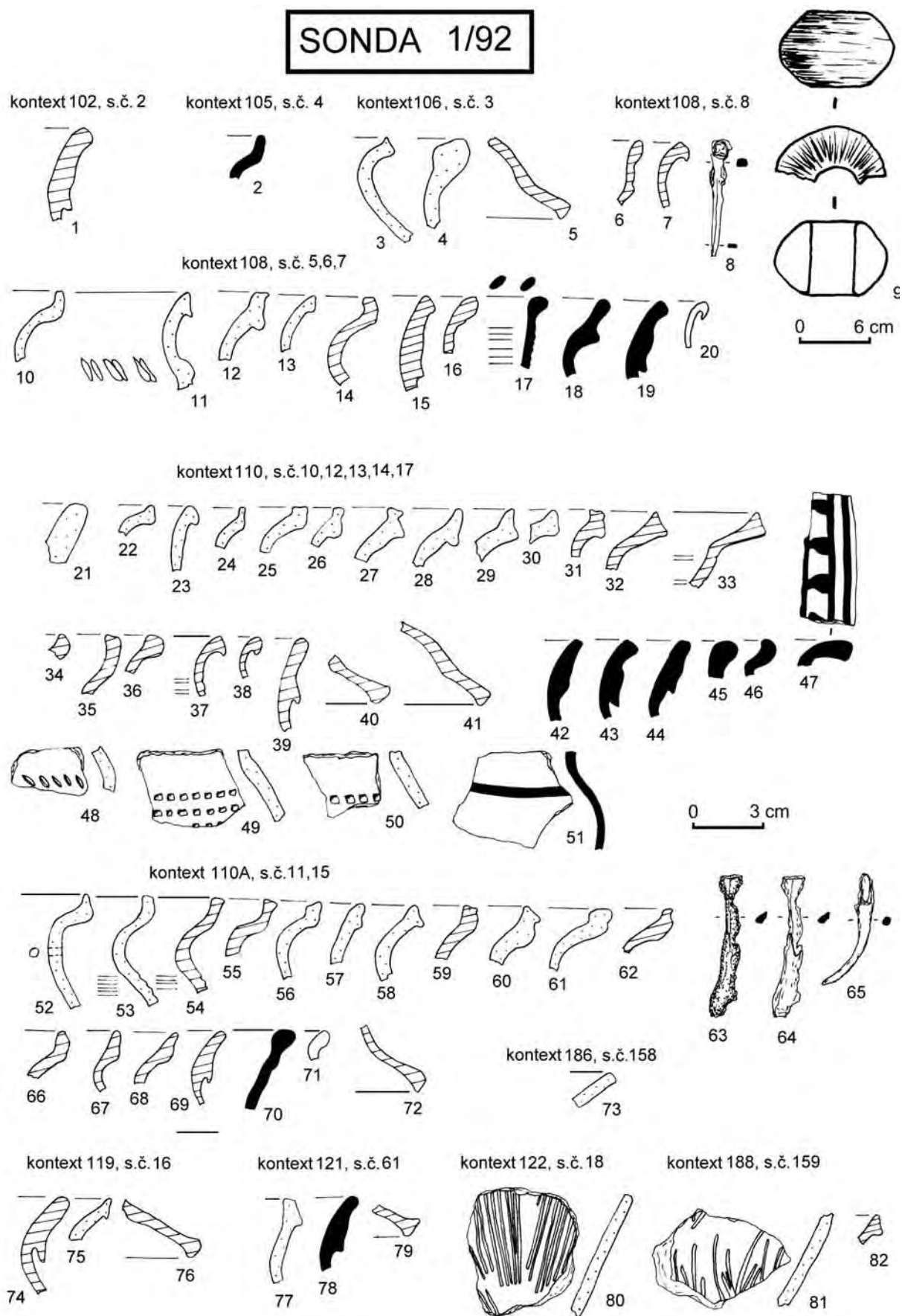
Obr. 58. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, vybrané movité nálezy z archeologického výzkumu čp. 99–101. 1, 2 – čp. 99, sonda 3/92, keramický přeslen, kontext 114, s. č. 209; 3 – čp. 99, sonda 3/92, keramické kuličky, kontext 154, s. č. 100; 4 – čp. 100, sonda 9/92, hrob č. 4, keramická kulička, kontext 911, s. č. 332; 5, 6 – čp. 100, sonda 8/92, keramický přeslen, kontext 801, s. č. 254

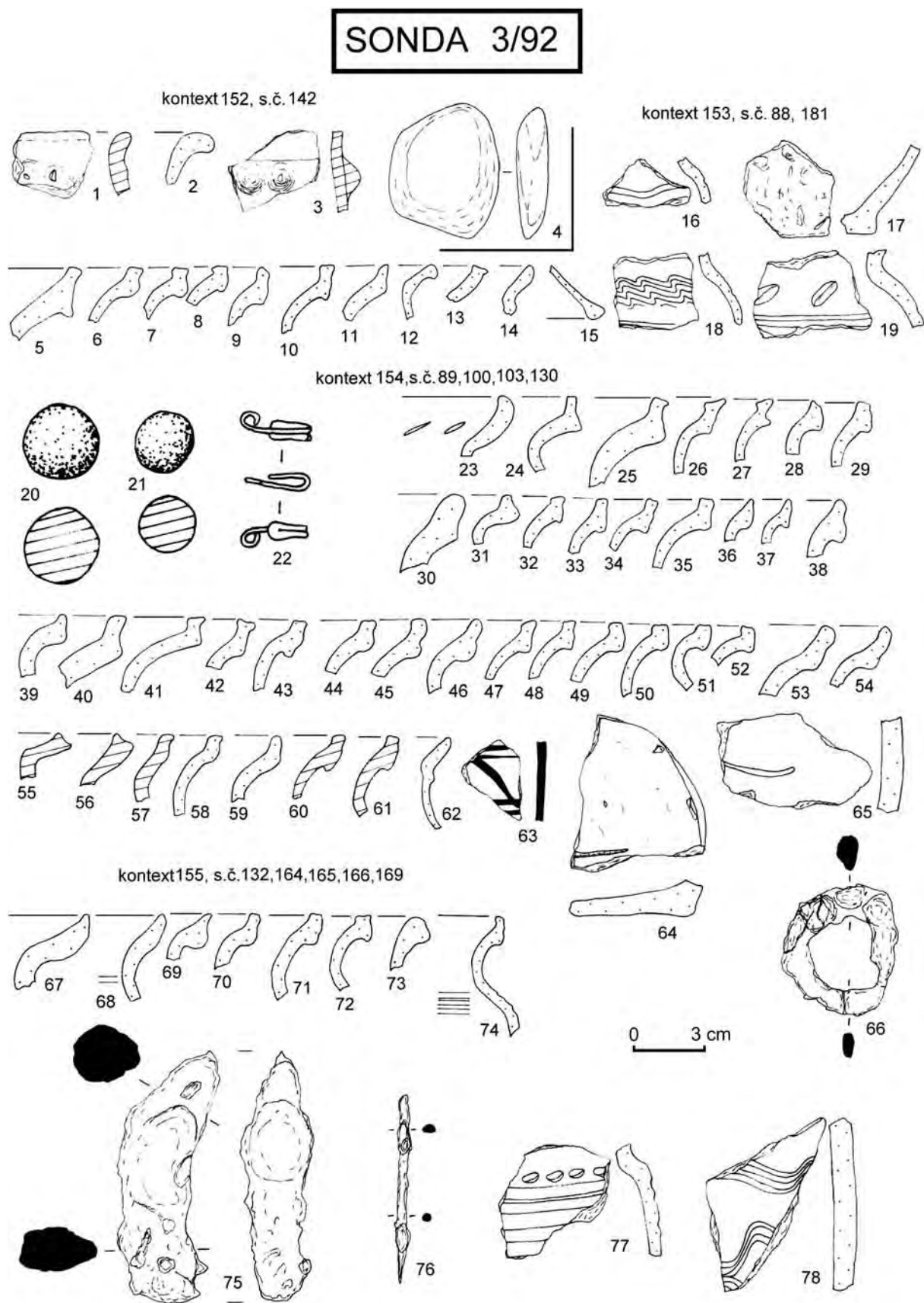
Obr. 61. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, vybrané movité nálezy z archeologického výzkumu čp. 99–101. 1 – čp. 99, sonda 18/93, zlomek zdobené lužické keramiky, kontext 1806, s. č. 598; 2 – čp. 100, sonda 8/92, zlomek raně středověké keramiky s vlašťovanou vlnicí, kontext 814, s. č. 283; 3, 4 – čp. 100, sonda 7/92, torzo raně středověké nádoby s vřlcovitým hrdlem, kontext 708, s. č. 249; 5, 6 – čp. 104, raně středověká nádoba, součást základové obětiny, kontext 130

Obr. 60. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, vybrané movité nálezy z archeologického výzkumu čp. 99–101. 1, 2 – čp. 100, sonda 8/92, kostěný knoflík, kontext 808, s. č. 261; 3, 4 – čp. 100, sonda 21/93, pazourkový úštěp, kontext 2108, s. č. 623; 5, 6 – čp. 100, sonda 7 a 8/92, keramické závaží (?), kontext 723=823, s. č. 298

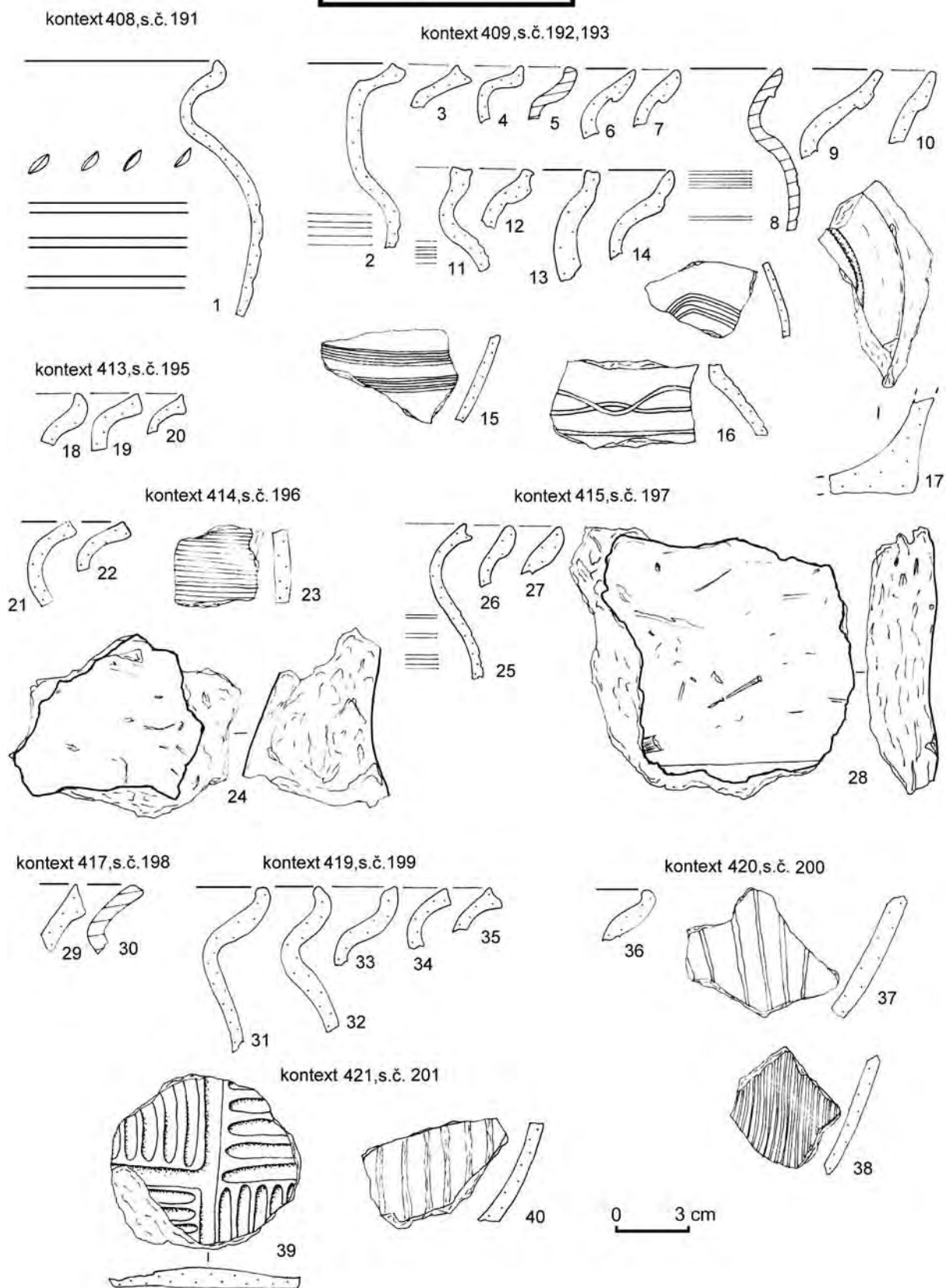

Obr. 62. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 1/92, výběr artefaktů z vybraných kontextů

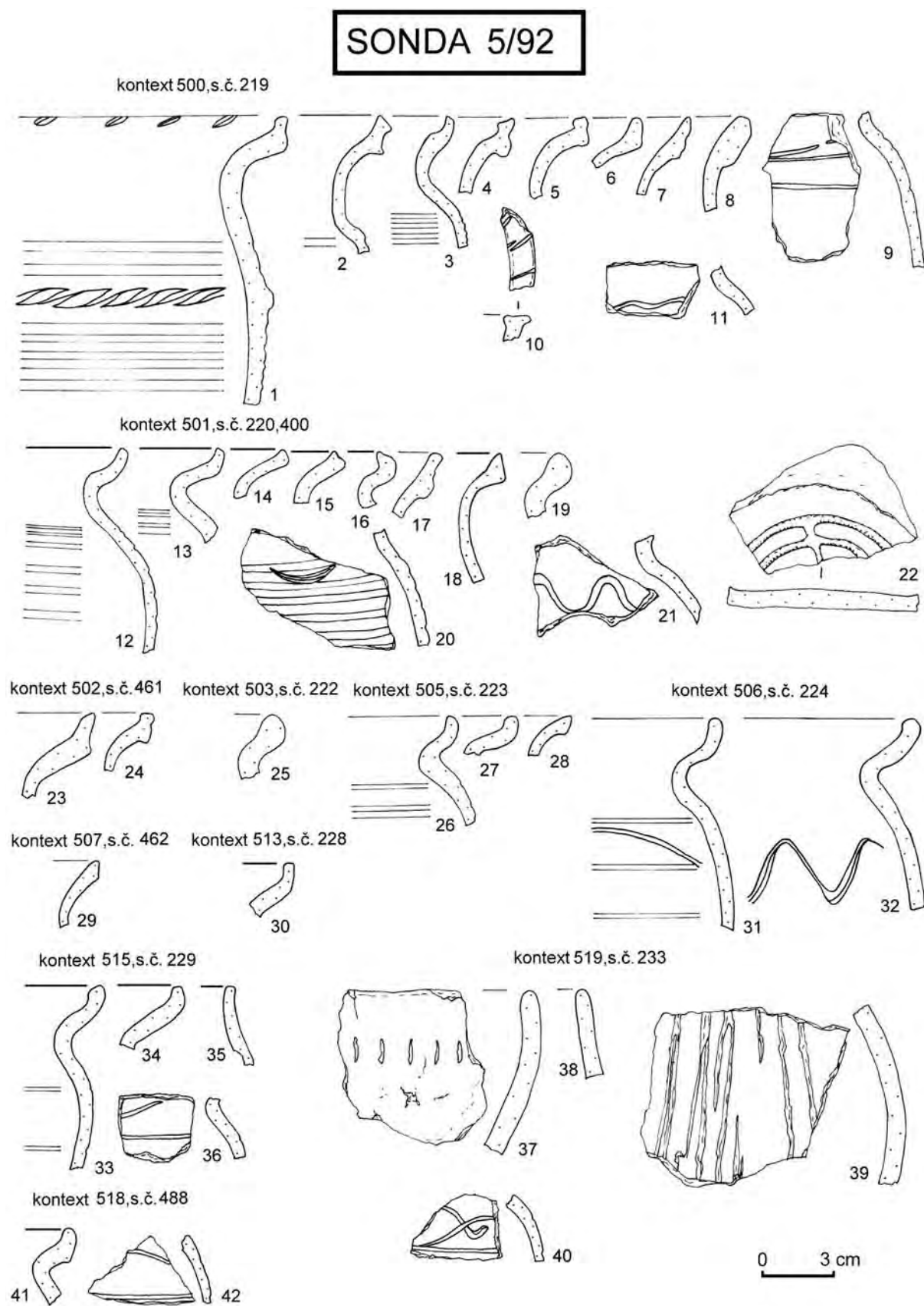

Obr. 63. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 3/92, výběr artefaktů z vybraných kontextů

SONDA 4/92

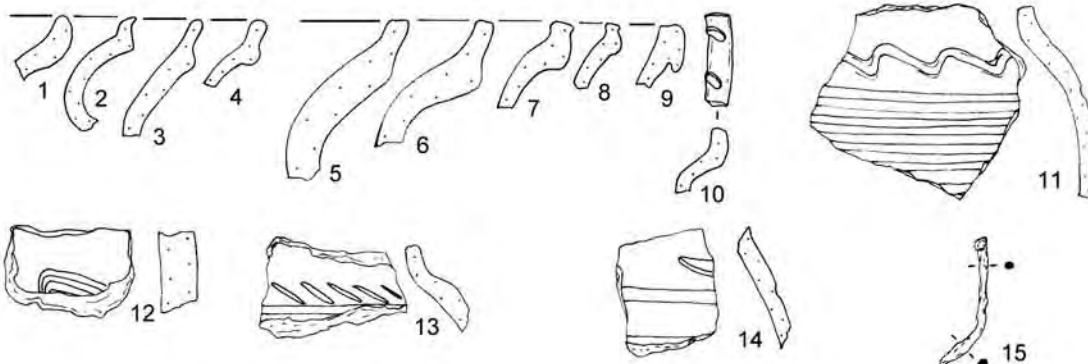
Obr. 64. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 4/92, výběr artefaktů z vybraných kontextů

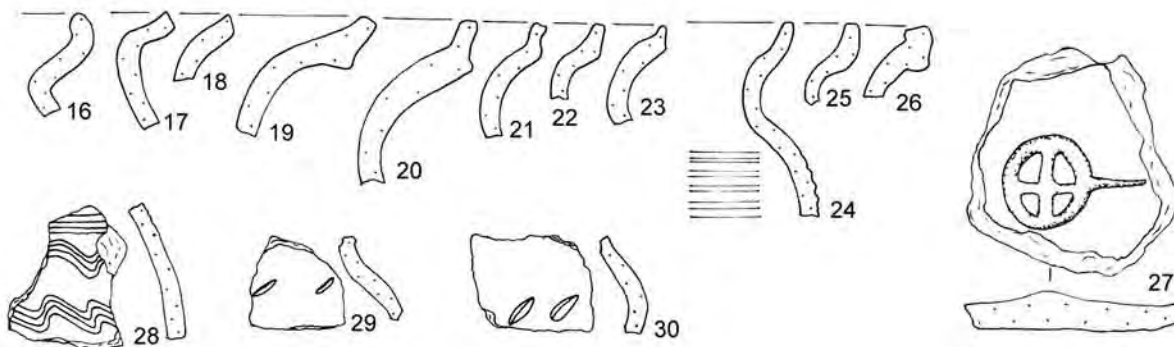
Obr. 65. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 5/92, výběr artefaktů z vybraných kontextů

SONDA 6/92

kontext 605, s.č. 312

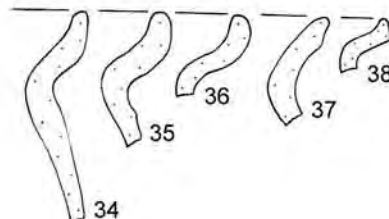
kontext 608, s.č. 314

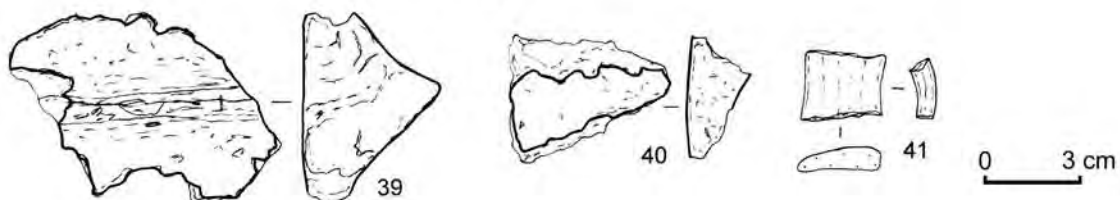
kontext 611, s.č. 308

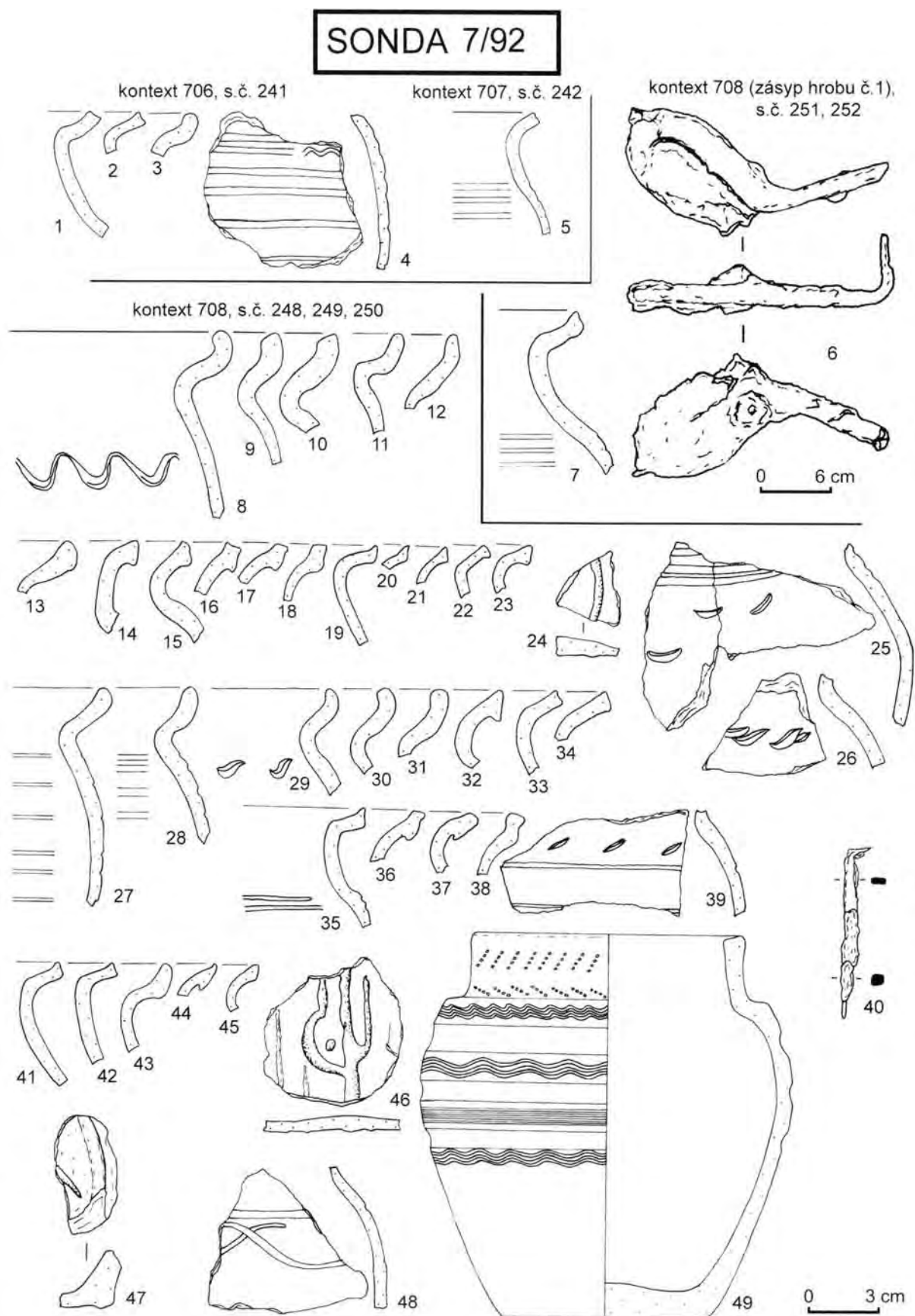
kontext 612, s.č. 301

kontext 613, s.č. 302

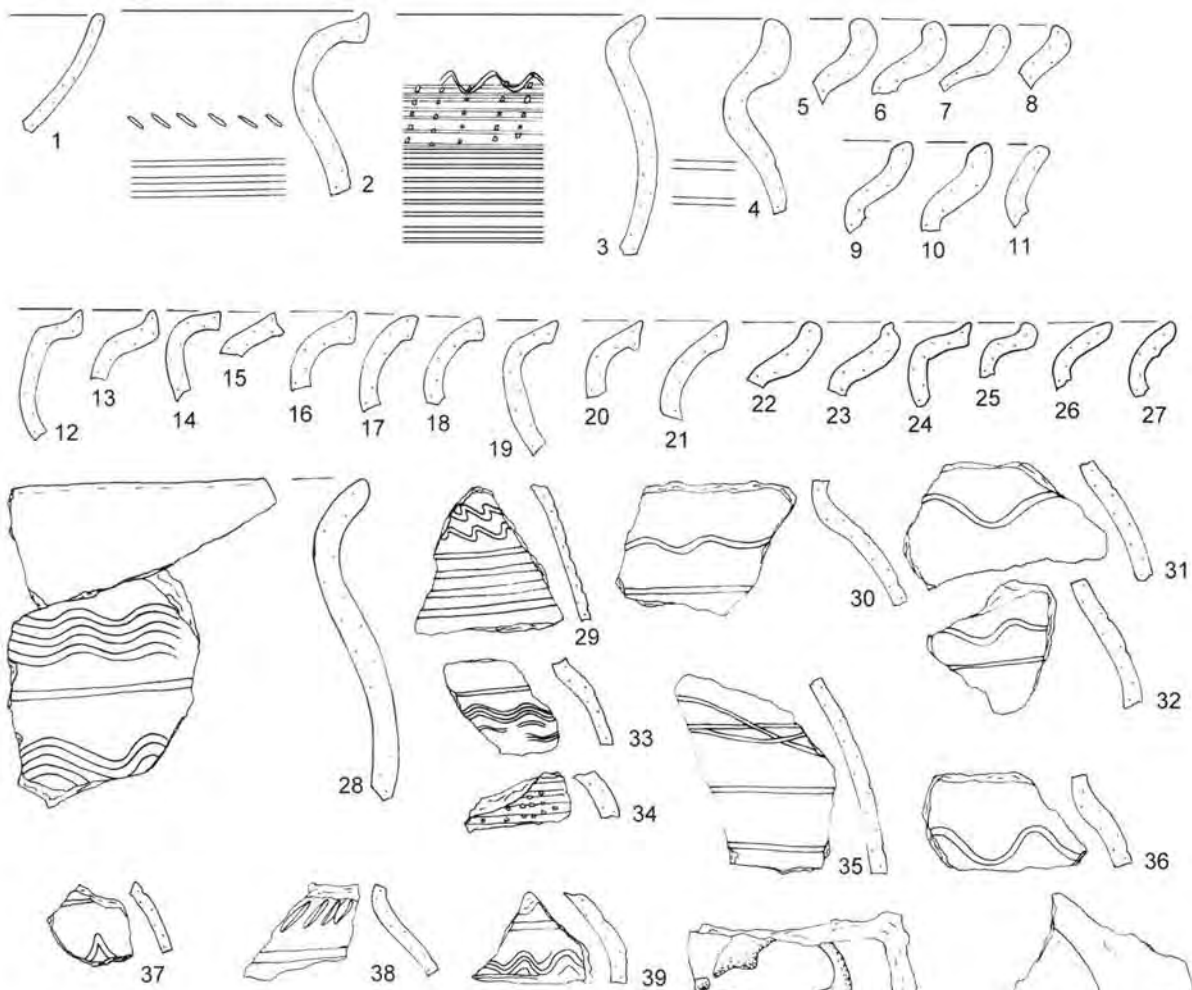
Obr. 66. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 6/92, výběr artefaktů z vybraných kontextů

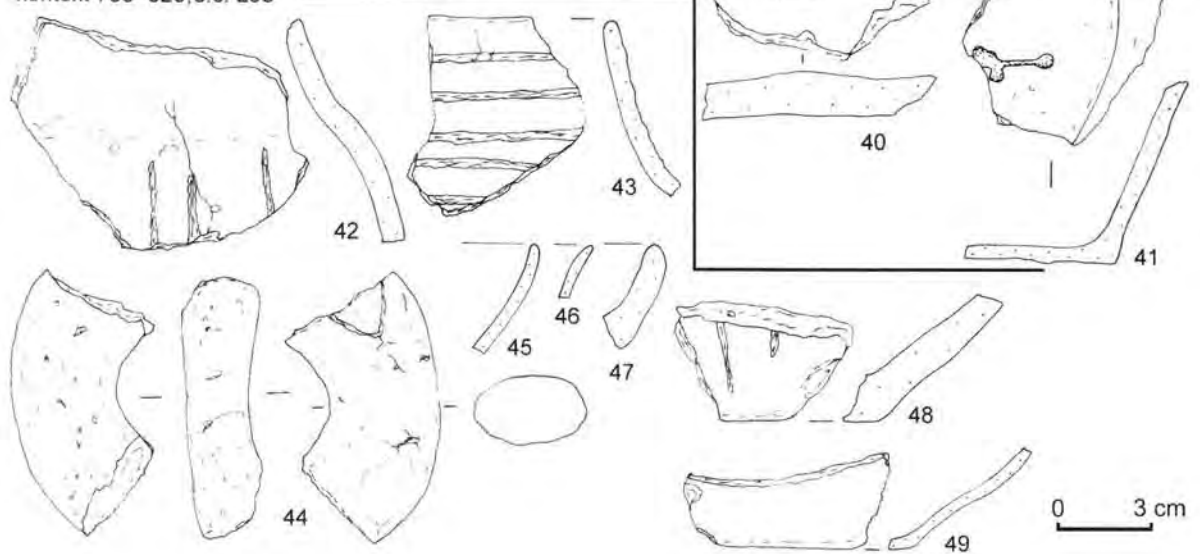
Obr. 67. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 7/92, výběr artefaktů z vybraných kontextů

SONDA 8/92

kontext 814, s.č. 281, 282, 283, 284, 290

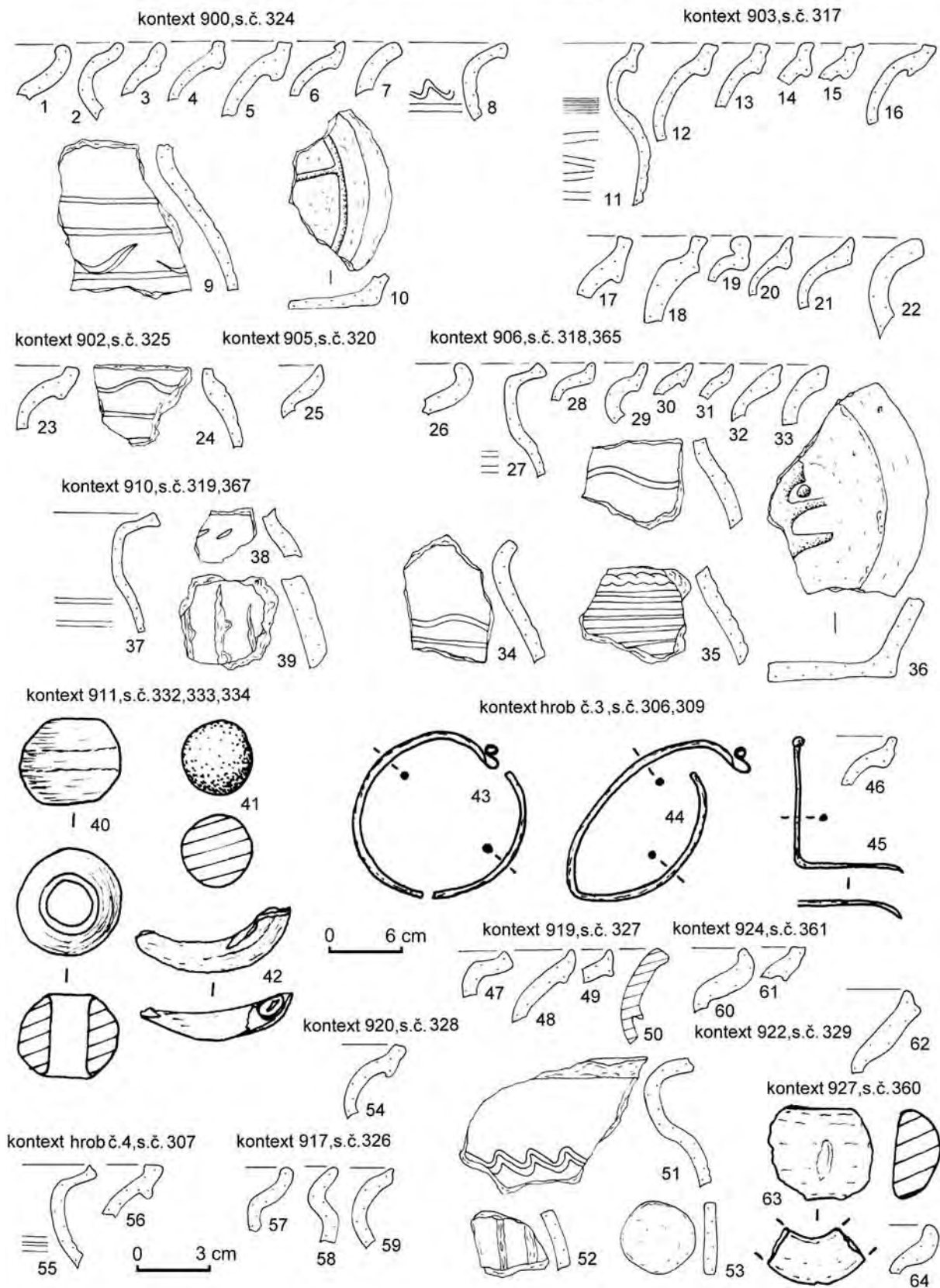

kontext 733=823, s.č. 298

Obr. 68. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 8/92, výběr artefaktů z vybraných kontextů

SONDA 9/92

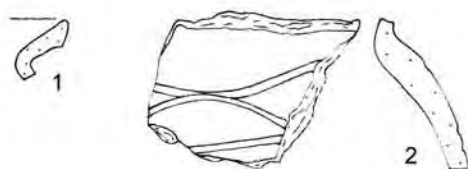

Obr. 69. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 9/92, výběr artefaktů z vybraných kontextů

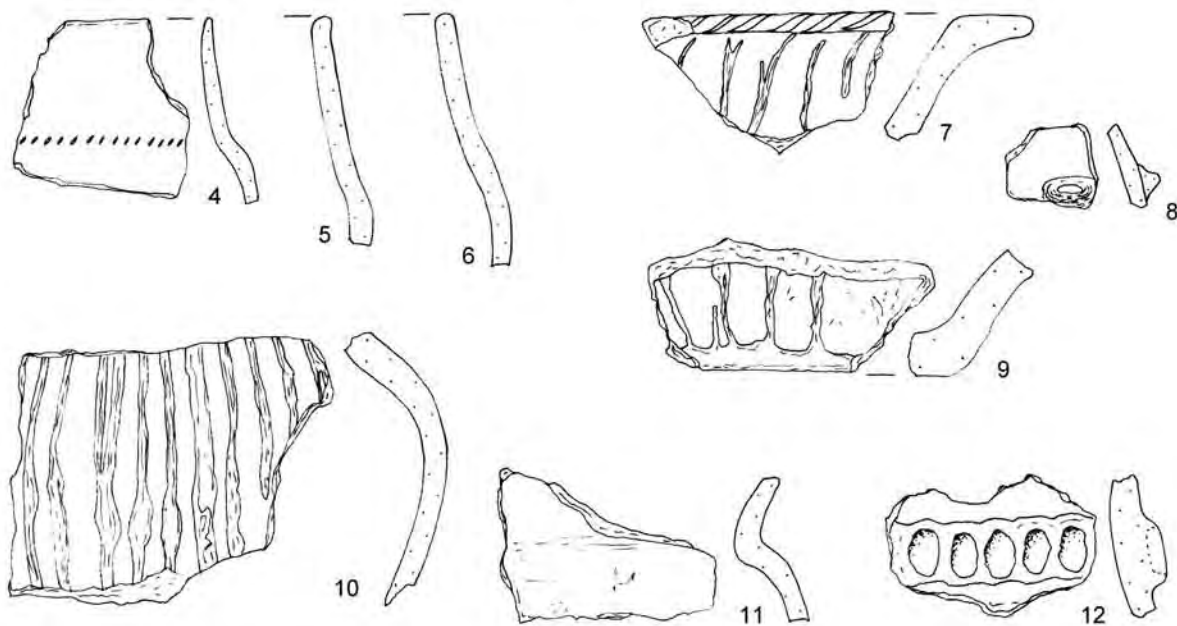
SONDA 10/92

kontext 1008, s.č. 353

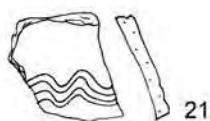
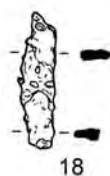
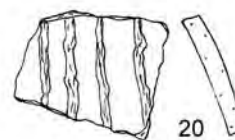
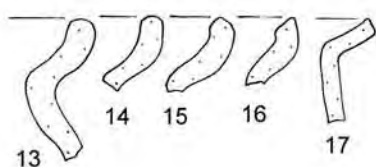
kontext 1011, s.č. 352

kontext 1014, s.č. 362

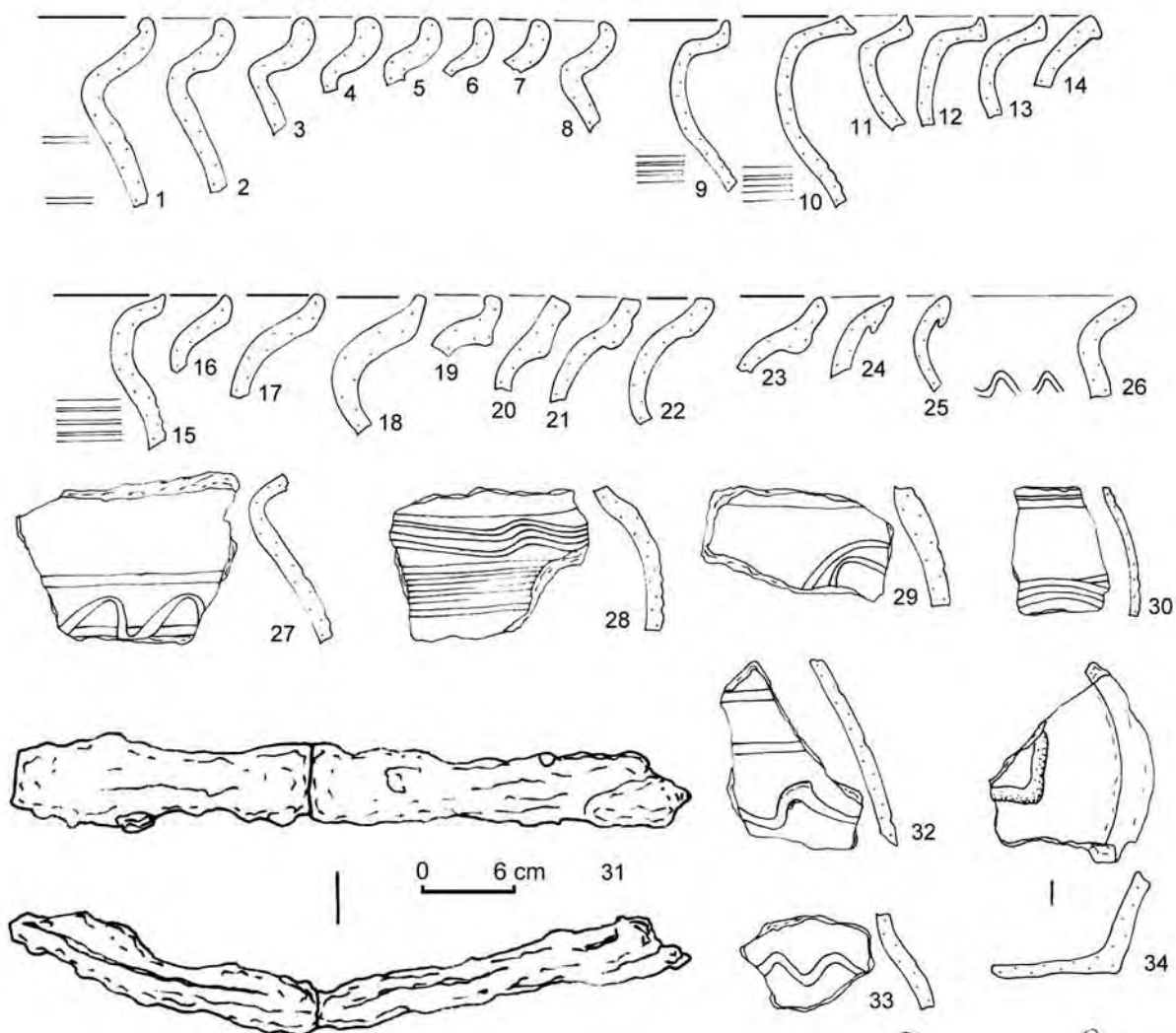
SONDA 11/92

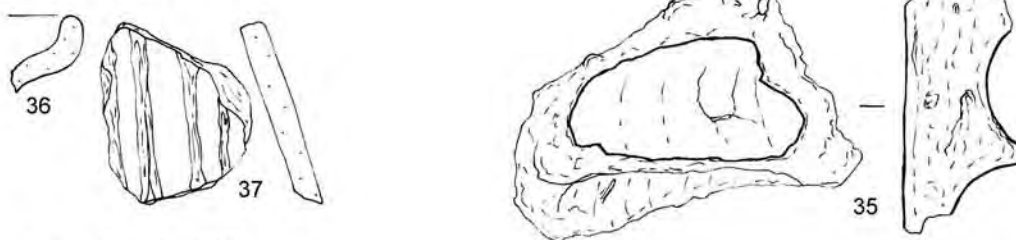
Obr. 70. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sondy 10 a 11/92, výběr artefaktů z vybraných kontextů

SONDA 12/92

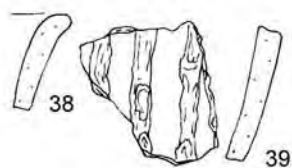
kontext 1212, s.č. 378

kontext 1214, s.č. 380

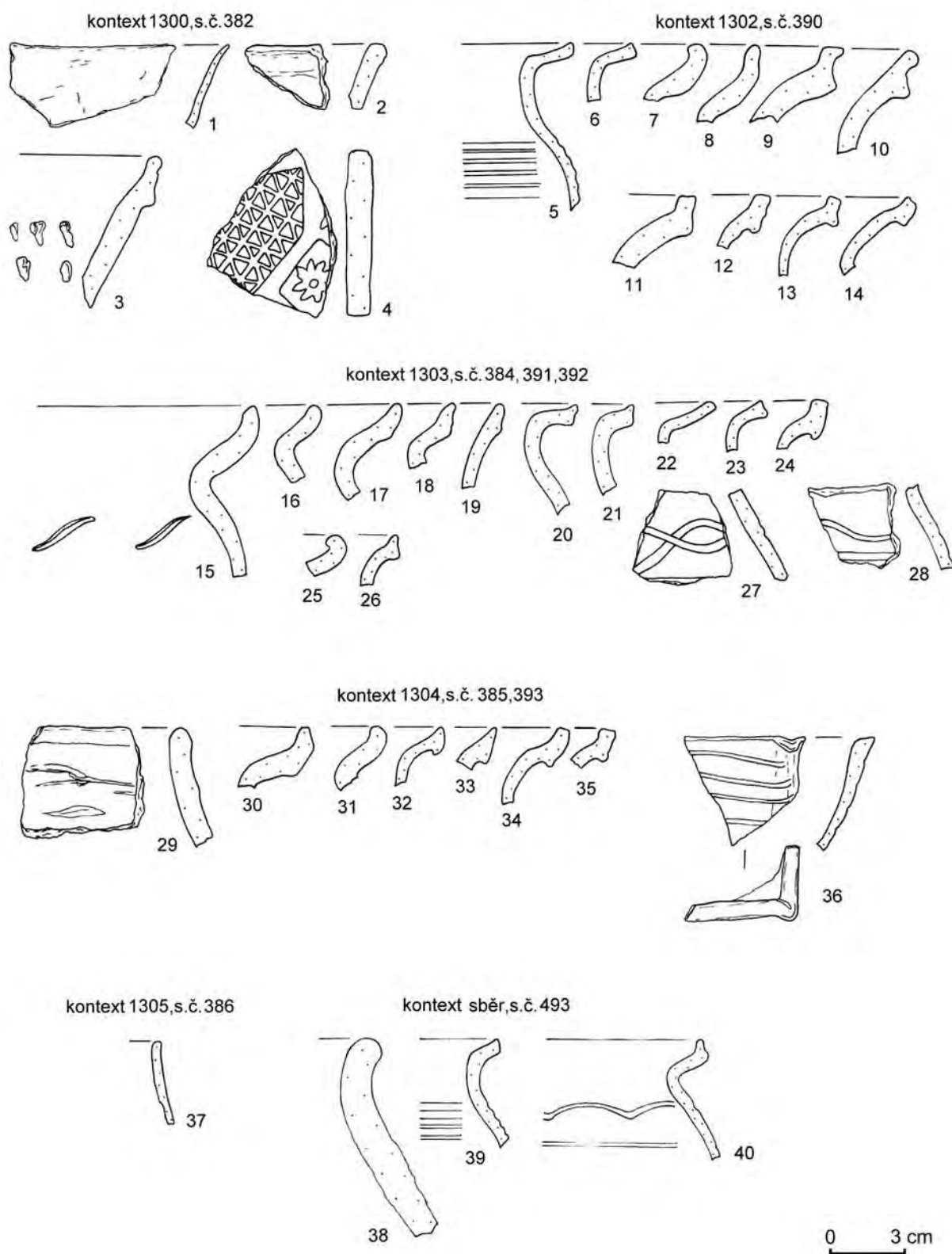

kontext 1215, s.č. 381

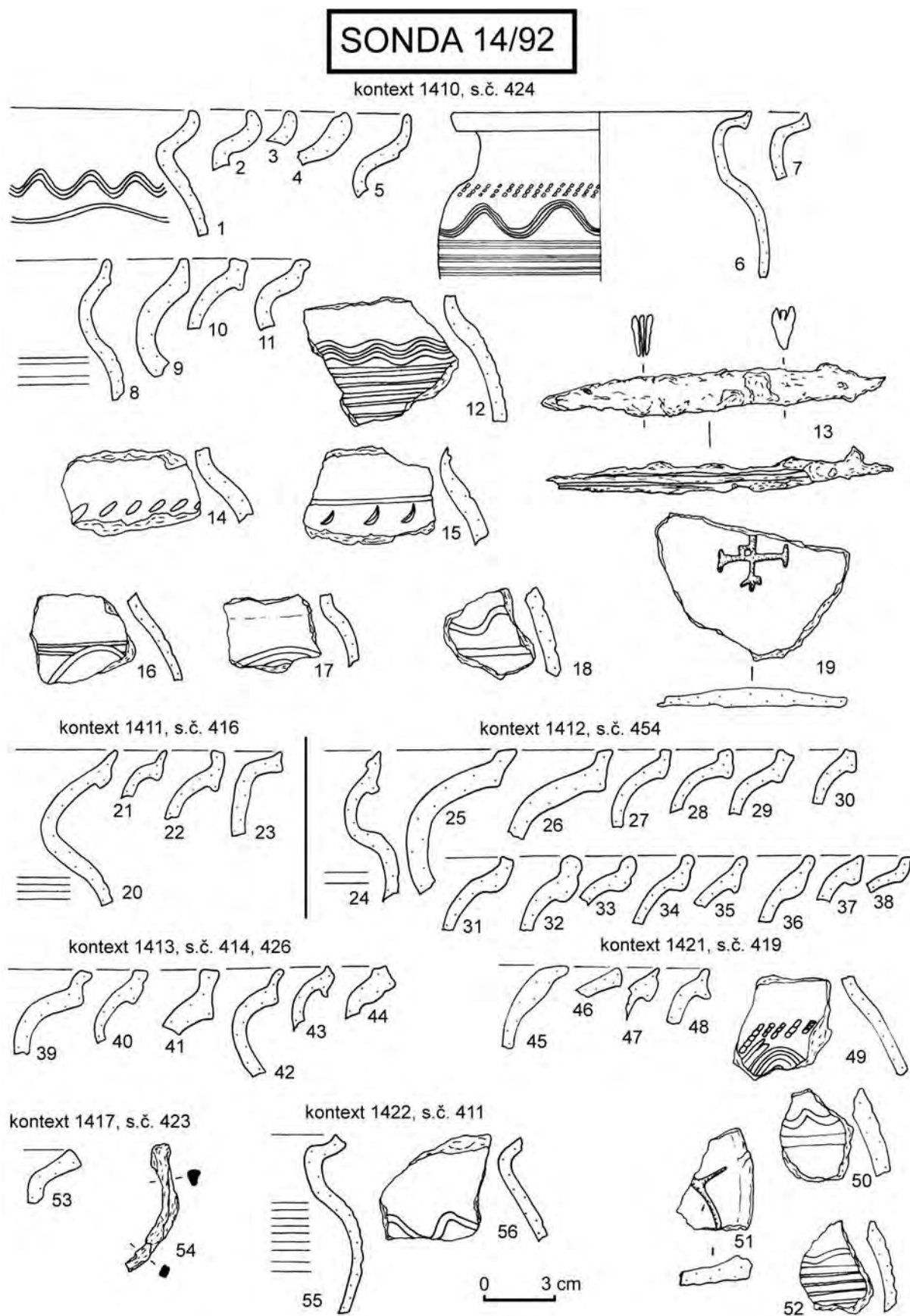

Obr. 71. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 12/92, výběr artefaktů z vybraných kontextů

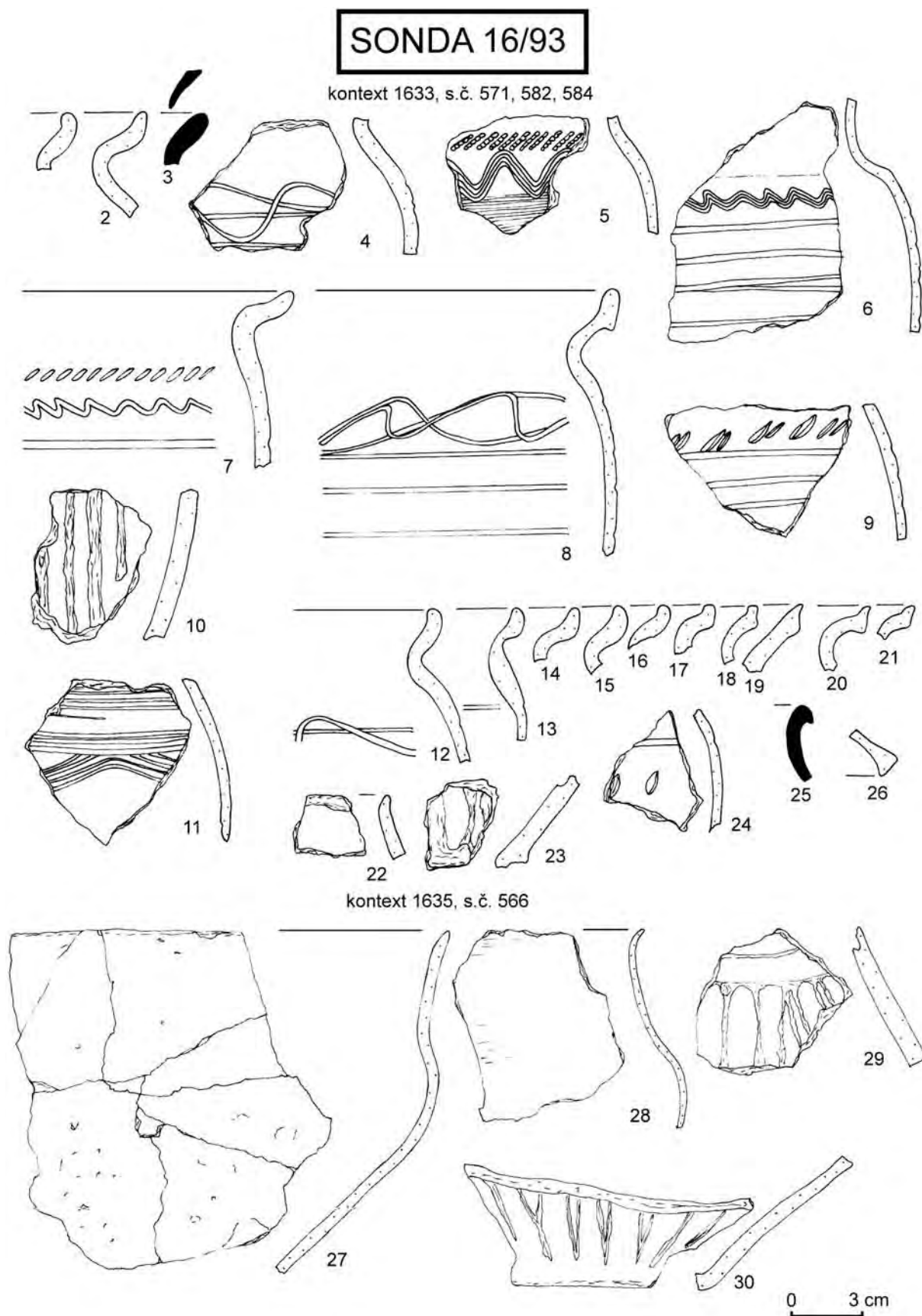
SONDA 13/92

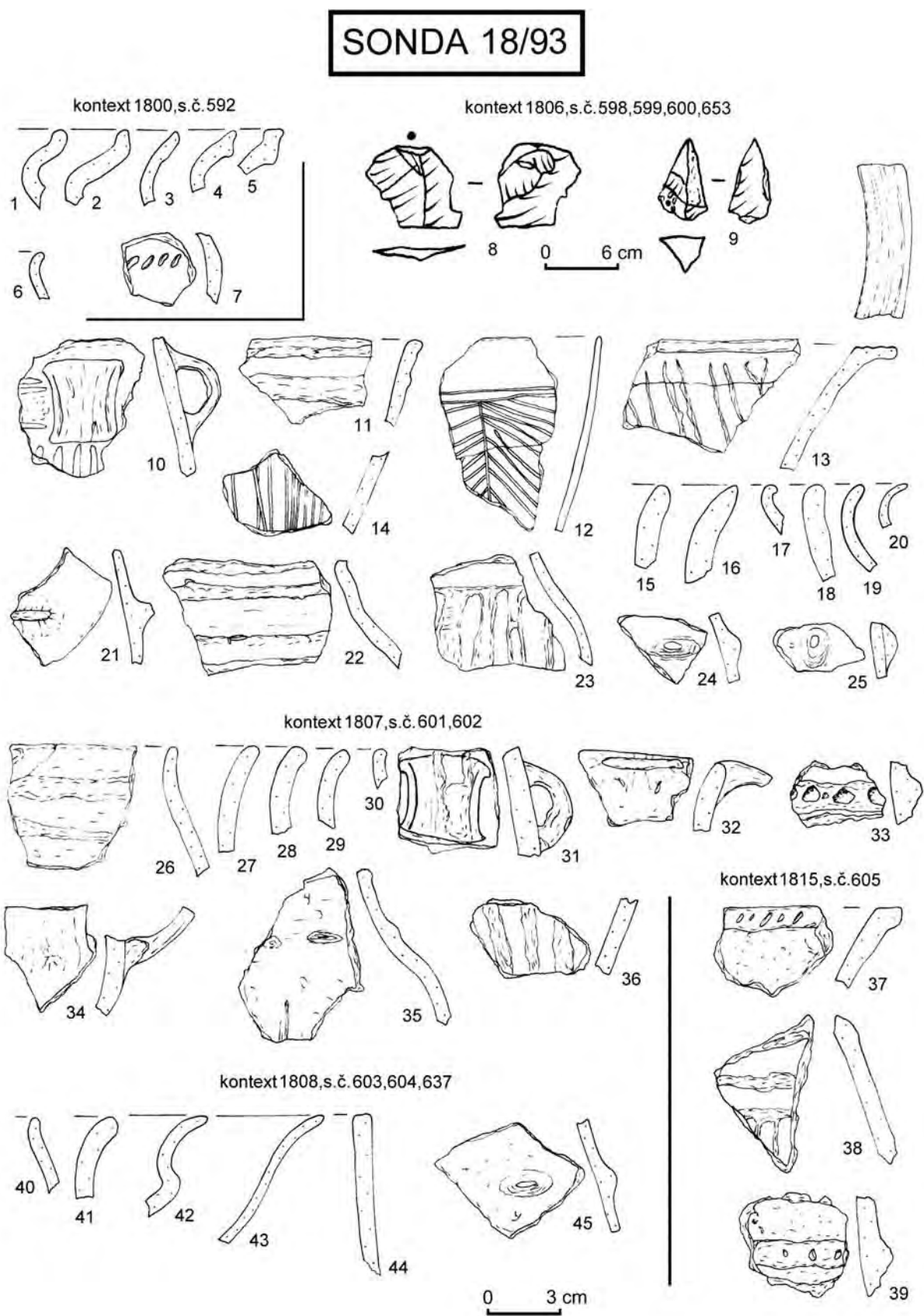
Obr. 72. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 13/92, výběr artefaktů z vybraných kontextů

Obr. 73. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 14/92, výběr artefaktů z vybraných kontextů

Obr. 74. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 16/93, výběr artefaktů z vybraných kontextů

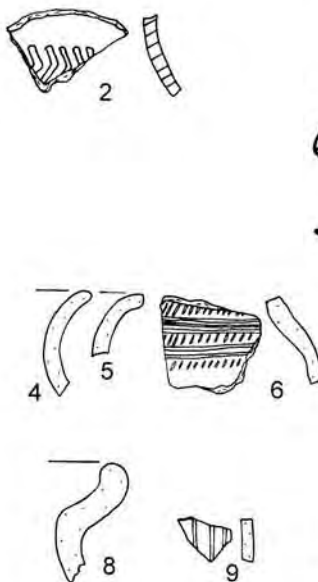
Obr. 75. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 18/93, výběr artefaktů z vybraných kontextů

SONDA 19/93

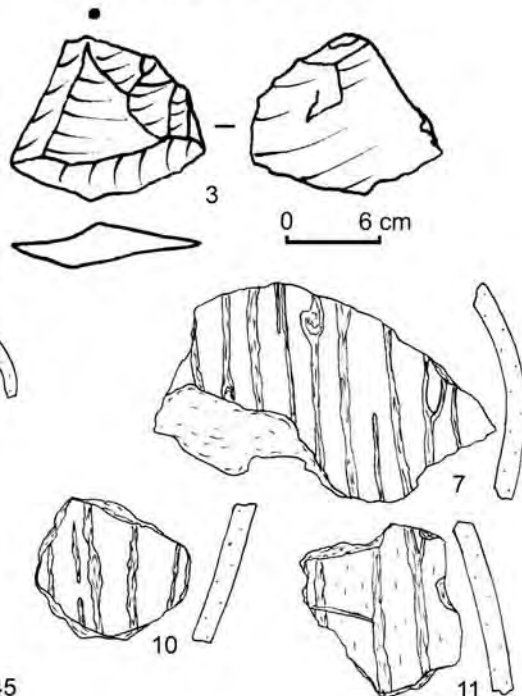
kontext 1900, s.č. 607

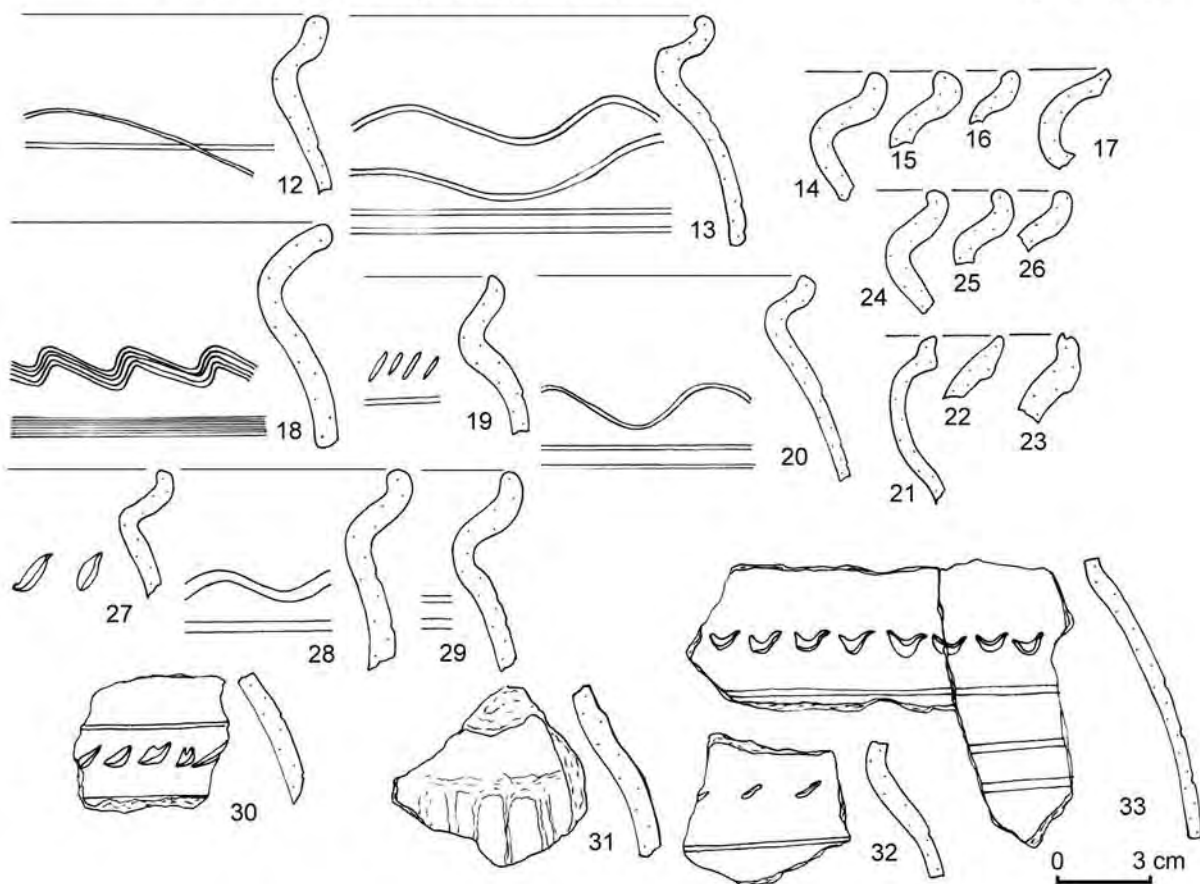
kontext 1903, s.č. 647

kontext 1906, s.č. 610, 640, 641

kontext 1914, s.č. 611, 612, 642, 643, 644, 645

Obr. 76. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 19/93, výběr artefaktů z vybraných kontextů

SONDA 1/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
100	1	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0,16
102	2	0	0	0	0	0	3	3	2	2	4	0,09
105	4	0	1	0	2	1	6	8	7	28	79	0,74
106	3	0	0	4	4	0	0	12	16	34	159	1,64
108	8	0	0	0	0	0	0	3	5	1	1	0,05
109	5, 6, 7	0	0	5	14	13	22	16	21	70	190	3,2
110	10,12,17	2	4	13	12	30	54	44	57	2	5	1,58
110A	11	0	1	5	13	41	62	4	0	0	0	1,55
110A (nedobraná část)	15	0	3	9	6	5	16	12	10	3	3	0,52
110 (nad B)	14	0	0	3	4	4	3	6	11	0	0	0,19
110 (pod B)	13	0	0	1	3	1	3	6	11	0	0	0,15
115	60	0	1	0	0	0	0	0	0	2	1	0,03
117	19	0	1	1	0	0	0	0	1	33	41	0,6
119	9,16, 20	0	0	2	2	1	5	6	11	44	43	1,7
121	61	0	1	0	4	2	7	2	11	0	0	0,22
122	18	1	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0,1
138	86	0	0	0	2	1	0	1	6	0	0	0,09
186	158	5	16	0	0	0	0	0	0	0	0	0,3
188	159	3	14	2	0	0	1	0	0	0	0	0,18
190	160	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0,03
Celkem		12	45	45	67	100	183	123	169	221	527	13,12

Tab. 1. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 1/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů. LK – lužická kultura, RS – raný středověk, VS1 – vrcholný středověk (13. století), VS2 – vrcholný středověk (14.–15. století), NO – novověk (16.–20. století)

SONDA 1/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	13,12	1494
sklo	0,64	51
mazanice	0,08	7
kosti zvířecí	2,50	558
kámen	0,47	31
kov	1,68	57
cihla	0,15	4
lastura	0,003	1
omítka, malta	0,08	7
uhlíky	0,06	44
Celkem	18,633	2254

Tab. 2. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 1/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 2/92									
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA					KOV		KO ZV.
		RS		NO		m (kg)	DRUH	POČET	
		TK	AK	TK	AK				
130	63	0	0	1	4	0,06	železo (hřeb)	1	1
131	64	0	1	2	4	0,05	0	0	1
132	65	0	0	0	3	0,02	0	0	0
sběr	62	0	0	2	0	0,14	0	0	0
Celkem		0	1	5	11	0,27	0	1	2

Tab. 3. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 2/92, sumační tabulka nalezené keramiky, kovových artefaktů a zvířecích kostí dle kontextů

SONDA 2/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	0,27	17
kosti zvířecí	0,03	2
kov	0,02	1
Celkem	0,32	20

Tab. 4. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 2/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 3/92								
KONTEXT	SAČEK Č.	KOV		SKLO		MAZ	KA	KO.ZV
		DRUH	POČET	DRUH	POČET			
109	205	0	0	0	0	0	0	16
122 (výplň)	217	0	0	0	0	3	0	1
140	87	0	0	0	0	0	1	1
144 (rozš. s3/92, J část)	175	0	0	0	0	0	0	3
144 (J část sondy)	177	0	0	0	0	0	0	30
145 (J část sondy)	172, 173	0	0	0	0	1	16	15
146 (J část sondy)	176	zlomek bronzového prstenu (?)	1	zl. kroužku	2	7	3	5
146 (rozš. s3/92, J část)	178	0	0	0	0	7	0	0
147 (S část sondy)	170	0	0	0	0	0	3	9
148 (J část sondy)	85, 148, 179	bronz (zl. jehlice)	1	0	0	0	1	7
148 (S část sondy)	163	0	0	0	0	0	1 (zl. drtidla)	0
148	139	0	0	0	0	0	0	3
151 (J část sondy)	180	0	0	0	0	0	0	3
152	142	0	0	0	0	0	1 (BI?)	9
153 (J část sondy)	181	0	0	0	0	0	0	3
153	88	0	0	0	0	0	1	8
154	89, 130	Fe (přezka)	1	0	0	4	27	62
	103	bronz (háček na šaty ?)	1	0	0	0	0	0
155 (S část sondy)	165, 166, 169	Fe (hřeb)	2	0	0	7	5	55
155	132	0	0	0	0	0	1	14
156	90	0	0	0	0	0	0	14
160	131, 133, 147	0	0	0	0	0	3	7
	160 (rozšíření sondy)	167	0	0	0	0	2	2
160 (S část sondy)	168	0	0	0	0	1	1	18
164 (S část sondy)	164	Fe (zl. podkovy)	1	0	0	24	15	2
		hřeb	1	0	0	0	0	0
166/510	129	0	0	0	0	0	1	1
166 (skop, S část sondy)	171	0	0	0	0	10	0	4
167	126	0	0	0	0	0	0	3
172/515	127	0	0	0	0	0	0	4
173/516	173	0	0	0	0	0	0	1
174/517	146							3
176/519	140	0	0	0	0	0	0	2
178/521	137	0	0	0	0	0	0	1
181/524	138	0	0	0	0	0	0	1
183, 184 (J část sondy)	182	0	0	0	0	0	1	0
profil	82, 95, 136, 142	0	0	0	0	3	3	40
začištění profilu (167/511, 156/155, 166/510)	125	0	0	0	0	0	2	3
profil (zásyp statické sondy)	79	0	0	0	0	3	10	23
zásyp statické sondy	80	0	0	0	0	0	0	8
profil zásypu statické sondy	81	Fe (hřeb)	4	0	0	0	1	40
Celkem		0	12	0	2	70	99	421

Tab. 5. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 3/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 3/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	30,99	2563
sklo	0,01	2
mazanice	0,78	70
kosti zvířecí	6,51	421
kámen	12,45	99
kov	0,21	12
uhlíky	0,18	37
Celkem	51,13	3204

Tab. 6. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 3/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 4/92								
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA						m (kg)
		LK		RS		VS1		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	
400	183	0	1	18	25	59	71	1,33
401	184	0	0	7	4	26	20	0,99
402	185	0	0	26	15	17	4	0,69
404	186	0	0	18	22	36	35	1,87
406	187, 311	0	0	67	23	19	22	2,66
407(přelápená KE), u ohniště	189	0	0	14	22	32	27	1,68
408	190	0	0	0	0	11	15	0,63
408	191	0	0	1	3	7	7	0,50
409	192, 193	0	0	40	29	26	51	2,08
412	194	0	0	3	7	0	0	0,14
413	195	0	0	6	5	0	11	0,20
414	196	0	0	16	19	7	6	0,48
415	197	0	0	17	21	0	0	0,51
417	198	0	0	4	5	1	2	0,12
419	199	0	0	8	5	0	4	0,31
420	200	5	16	2	3	0	0	0,19
421	201	2	8	0	0	0	0	0,11
Celkem		7	25	247	208	241	275	14,49

SONDA 4/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	14,49	1003
mazanice	0,81	24
kostí zvířecí	2,98	263
kameny	0,57	23
uhlíky	0,02	6
kov	0,05	2
Celkem	18,92	1321

Tab. 8. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 4/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

Tab. 7. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 4/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 5/92										
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA								m (kg)
		LK		RS		VS1		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
500	219	0	0	49	42	20	39	0	0	2,25
501 (rozš. sondy)	220, 460	0	0	37	35	0	0	0	0	1,25
502 (rozš. sondy)	221, 461	0	0	14	23	2	0	1	0	0,53
503	222	0	0	4	5	0	0	0	0	0,14
505	223	0	0	10	19	0	0	0	0	0,65
506	224	0	0	16	10	0	0	0	0	0,55
507	225, 462	0	0	7	8	0	0	0	0	0,22
508 (rozš. sondy)	226, 463, 464, 465, 466	0	0	221	223	0	0	0	0	9,7
512 (rozš. sondy)	227, 467, 468, 469, 485, 490	0	0	122	134	0	0	0	0	7,67
513	228	0	0	1	3	0	0	0	0	0,05
515	229	1	1	17	2	0	0	0	0	0,44
516	230	0	0	2	1	0	0	0	0	0,09
517	231	1	1	0	0	0	0	0	0	0,01
518 (rozš. sondy)	488, 489	0	0	12	11	0	0	0	0	0,9
519	233	8	26	4	2	0	0	0	0	0,52
520	486	0	0	3	3	0	0	0	0	0,08
522 (rozš. sondy)	470	0	0	0	0	3	2	0	0	0,03
profil	234	0	0	4	7	0	0	0	0	0,43
zásyp vkopu pro vodu	291, 292	0	0	63	34	0	0	0	1	2,37
Celkem		10	28	586	562	25	41	1	1	27,88

Tab. 9. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 5/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 5/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	27,88	1254
mazanice	0,54	31
kosti zvířecí	2,15	146
kameny	0,56	46
uhlíky	0,05	9
cihla	0,1	1
omítka	0,01	4
malta	0,01	1
kov	0,01	3
Celkem	31,31	1495

Tab. 10. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 5/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 6/92										
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA								m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	
600	310	0	0	1	0	0	0	1	1	0,08
605	312	0	0	70	85	7	2	0	0	1,75
607	313	0	0	3	1	0	0	0	0	0,02
608	314	0	0	42	45	0	0	0	0	1,05
609	315	0	0	0	1	0	0	0	0	0,01
610	316	0	0	0	2	0	0	0	0	0,02
611	308	0	0	4	7	0	0	0	0	0,06
612	301	1	0	19	27	0	0	0	1	0,4
613	302	1	8	4	8	0	0	0	0	0,24
614	303	2	7	0	0	0	0	0	0	0,13
Celkem		4	15	143	176	7	2	1	2	3,76

Tab. 11. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 6/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

Tab. 12. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 6/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 6/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	3,76	221
mazanice	0,42	23
kosti zvířecí	1,5	154
kameny	0,1	10
kov	0,02	2
Celkem	5,8	410

SONDA 7/92										
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA								m (kg)
		LK		RS		VS1		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
povrch	235	0	0	4	0	0	0	0	0	0,02
700	236, 246	0	0	32	29	1	0	2	3	1,25
701	237	0	0	72	59	0	0	0	0	1,94
702	238	0	0	6	7	0	0	0	0	0,08
703	239	0	0	12	7	0	0	1	0	0,36
704	240, 247	1	2	106	92	0	0	0	0	3,48
706	241	0	0	9	17	0	0	0	0	0,36
707	242	0	0	4	1	0	0	0	0	0,06
708	248, 249, 250, 251	0	0	154	138	0	0	0	0	5,57
709	243	0	0	3	4	0	0	0	0	0,08
710	244, 245	1	0	22	25	0	0	0	0	0,76
716 (hrob 1)	256	1	1	39	38	0	0	0	0	0,79
719	257	0	0	2	4	0	0	0	0	0,05
720	269	0	0	12	16	0	0	0	0	0,16
724	270	0	0	5	20	0	0	0	0	0,32
725	272	0	0	4	15	0	0	0	0	0,21
726	274	0	0	8	12	0	0	0	0	0,24
727	275	0	0	2	1	0	0	0	0	0,05
728	285	0	0	4	0	0	0	0	0	0,04
729	286	0	0	0	2	0	0	0	0	0,07
730	287	0	3	1	4	0	0	0	0	0,11
731	288, 299	0	0	4	2	0	0	0	0	0,38
733	293, 297	3	5	5	10	0	0	0	0	0,44
735	289	0	0	3	2	0	0	0	0	0,04
jižní profil	268	0	0	10	8	0	0	0	0	0,33
Celkem		6	11	523	513	1	0	3	3	17,14

SONDA 7/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	17,14	1060
mazanice	0,19	16
kosti zvířecí	2,02	248
kameny	5,03	47
omítka/malta	0,07	5
uhlíky	0,08	33
kov	0,21	9
Celkem	24,74	1418

Tab. 14. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 7/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

Tab. 13. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 7/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 8/92								
KONTEXT	SÁČEK Č.	KOV		OMÍTKA	MAZ	KA	KO.ZV	
		DRUH	POČET					
800	262	Fe (hřeb)	0	0	0	3 (1 zl. brousku)	21	
801 (zásyp hr. jámy)	255	Fe (zl. hřebů ?)	4	0	0	1 (ŠI?)	0	
	259, 264, 265, 266		0	0	12	13	118	
803	267, 277		0	0	0	4	48	
808	278		0	0	0	4	9	
	261		0	0	0	0	1 (knoflík)	
810	279		0	0	0	0	1	
813	280		0	1	1	3	5	
814	281, 282, 283, 284, 290	Fe (zl. hřebů ?)	4	0	0	16	112	
815	296		0	0	0	1 (ŠI)	1	
816	295		0	0	0	0	4	
823	297		0	0	0	3	2	
sběr na hromadě	263		0	0	0	4 (1 zl. brousku)	8	
Celkem			0	8	1	13	52	330

Tab. 15. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 8/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 8/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	13,92	1084
mazanice	0,03	13
kosti zvířecí	3,11	330
kameny	0,66	52
uhlíky	0,11	68
kov	0,05	8
Celkem	17,88	1555

Tab. 16. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 8/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 9/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
900	304, 324	0	0	28	33	0	0	0	0	1	0	0,64
902	325	0	1	11	32	0	0	0	0	0	0	0,36
903	317	0	1	10	9	36	59	0	0	0	0	1,35
905	320	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0	0,04
906	318, 365	0	2	28	34	0	0	0	0	1	0	0,81
	319, 367	1	0	7	22	0	0	0	0	0	0	0,25
917	326	0	0	10	22	0	0	0	0	0	0	0,36
919	327	0	2	28	31	0	0	1	0	1	0	0,43
920	328	0	0	6	4	3	14	0	0	0	0	0,37
922	329	0	0	4	7	7	5	0	0	0	0	0,18
923	330	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0,01
924	361	0	1	12	19	0	0	0	0	0	1	0,24
927 (hrob 7, zásyp hr. jámy)	360	0	0	4	4	0	0	0	0	0	0	0,07
hrob 3 (zásyp hr. jámy)	306	0	0	3	4	0	0	0	0	0	0	0,06
hrob 4 (zásyp hr. jámy)	307	0	0	14	25	0	0	0	0	1	0	0,27
Celkem		1	8	170	249	46	78	1	0	4	1	5,44

Tab. 17. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 9/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

Tab. 18. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 9/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 10/92									
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA						m (kg)	
		LK		RS		NO			
		TK	AK	TK	AK	TK	AT		
1002	336	0	0	0	0	1	0	0,02	
1003	338	0	0	0	0	4	1	0,16	
1004	339	0	0	1	0	2	5	0,14	
1006	337, 340	0	0	23	26	0	0	0,61	
1007	341, 342	0	5	99	110	0	0	2,73	
1008	353	0	3	12	11	0	0	0,42	
1009	354	0	1	1	6	0	0	0,06	
1011	352	0	0	1	2	0	0	0,01	
1013	356	0	7	6	6	0	0	0,21	
1014	362	33	29	2	1	0	0	1,47	
1016	355	2	1	0	0	0	0	0,04	
1018	363	0	6	1	0	0	0	0,08	
sběr	335	0	0	0	0	3	0	0,08	
Celkem		35	52	146	162	10	6	6,03	

Tab. 19. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 10/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 11/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1100	364	0	0	0	0	0	0	0	0	24	6	1,11
1103	410, 403	2	2	30	23	1	0	0	0	0	0	0,75
1110	491	2	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0,11
zásyp	492	0	0	0	0	0	0	1	0	46	7	1,11
Celkem		4	3	31	23	1	0	1	0	70	13	3,08

Tab. 21. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 11/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 11/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	3,08	146
mazanice	0,01	1
kosti zvířecí	1,3	96
uhlíky	0,02	4
kov	0,01	1
Celkem	4,42	248

Tab. 22. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 11/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 9/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	5,44	405
kosti zvířecí	1,26	271
kameny	1,82	73
uhlíky	0,01	1
cihla	0,1	8
omítka	0,04	3
kov	0,02	4
Celkem	8,69	765

SONDA 10/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	6,03	411
sklo	0,05	1
mazanice	0,01	1
kosti zvířecí	0,78	67
malta	0,19	19
kameny	0,05	6
škeble	0,01	6
uhlíky	0,03	6
kov	0,02	3
Celkem	7,17	520

SONDA 12/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1200 (zачиštění povrchu sondy)	370	0	0	2	6	13	10	0	0	2	0	0,37
1201	371	0	0	2	3	9	6	1	6	9	3	0,48
1202	372	0	0	12	28	116	146	0	0	0	0	5,11
1204	374	0	0	0	4	59	56	0	0	0	0	1,45
1205	375	0	1	4	5	0	0	0	0	0	0	0,05
1210	376	0	0	5	5	74	110	0	0	0	0	3,19
1211	377	0	1	7	17	66	68	0	0	0	0	3,02
1212	378	0	0	105	56	0	0	0	0	0	0	2,94
1214	380	1	2	8	4	4	9	0	0	0	0	0,42
1215	381	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0,05
Celkem		3	7	145	128	341	405	1	6	11	3	17,08

Tab. 23. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 12/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 12/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	17,08	1050
cihla	0,11	1
mazanice	0,76	24
kosti zvířecí	1,64	105
kameny	0,21	5
uhlíky	0,01	1
kov	0,03	5
Celkem	19,84	1191

Tab. 24. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 12/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 13/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1300	382	3	2	3	4	8	4	1	0	199	54	6,51
1302	383, 390	2	0	10	9	11	13	0	0	1	0	0,86
1303	391, 392	0	0	58	29	0	0	0	0	0	0	1,42
1303 (zásyp dětského hrobu č.1, č.k.1310)	384, 402, 406	0	0	6	5	0	0	0	0	0	0	0,07
1304	385, 393	1	0	22	15	2	2	0	0	0	0	0,56
1305	386	1	1	4	1	0	0	0	0	0	0	0,06
1313	408, 405	1	1	1	9	0	0	0	0	0	0	0,1
1315	407, 421	1	1	0	2	0	0	0	0	0	0	0,03
1316	422	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0,06
1316 (zásyp hrobu č. 11, kontext 1317)	409	0	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0,03
1319	420	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0,02
sběr	493	1	0	7	6	0	0	0	0	13	3	0,8
Celkem		10	10	111	81	21	21	1	0	213	57	10,52

Tab. 25. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 13/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 13/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	10,52	524
sklo	0,01	1
mazanice	0,41	10
kosti zvířecí	2,94	239
kosti lidské	0,18	30
cihla	0,01	1
struska	0,2	3
kameny	0,02	2
dřevo	0,01	1
uhlíky	0,01	1
Celkem	14,31	812

Tab. 26. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 13/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 14/92												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1400	394	0	0	1	1	4	9	0	0	1	0	0,15
1401	396	0	1	11	13	3	7	0	0	2	0	0,54
1402	395, 397, 425, 450, 451, 459	0	1	36	58	404	427	0	0	0	0	13,96
1403 (skop)	398	0	0	0	0	12	13	0	0	0	1	0,29
1404	453	0	0	0	0	6	3	0	0	0	0	0,09
1404 (skop II)	399	0	0	0	0	9	5	0	0	0	0	0,11
1406	400	0	0	5	10	0	0	0	0	0	0	0,15
1407	401	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0,01
1409 A	428, 429	0	1	21	14	28	36	0	0	0	0	1,63
1409 B	452, 457	0	0	35	22	85	103	0	0	0	0	4,43
1410	424	0	1	68	58	0	0	0	0	0	0	2,05
1411	416	0	0	13	9	8	21	0	0	0	0	0,83
1412	454	0	0	7	8	85	75	0	0	0	0	2,9
1413	414, 426	0	0	7	7	0	0	0	0	0	0	0,24
1417	423	0	0	10	8	8	4	1	0	0	0	0,59
1418	427	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0,06
1421	419	1	0	10	14	24	36	0	0	0	0	1,34
1422	411	0	0	5	4	3	4	0	0	0	0	0,29
1423	412	0	0	22	15	0	0	0	0	0	0	0,65
1424	413	0	0	12	7	0	0	0	0	0	0	0,2
1425	404	0	0	8	8	0	0	0	0	0	0	0,14
1426	415	0	0	12	10	0	0	0	0	0	0	0,36
1427	471, 495	0	0	4	7	0	0	0	0	0	0	0,16
1428	473	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0,03
1429	472, 474, 475, 494, 496, 497	2	4	44	33	1	1	1	0	0	0	1,87
1430	498	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0,09
1432	499	0	0	17	14	0	0	0	0	0	0	0,58
1433	500	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0,16
sběr	bez čísla	0	2	42	14	2	0	0	0	14	3	1,31
Celkem		4	12	393	336	683	745	2	0	19	4	35,21

Tab. 27. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 14/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 14/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	35,21	2198
mazanice	0,11	8
kosti zvířecí	6,26	411
kameny	0,59	25
uhlíky	0,1	28
struska	0,4	1
omítka	0,02	1
dřevo	0,01	1
kov	0,11	9
Celkem	42,81	2682

Tab. 28. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 14/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 15/92						
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA				m (kg)
		LK		RS		
		TK	AK	TK	AK	
1509	505	0	0	3	1	0,88
1511	508	1	0	0	0	0,02
Celkem		1	0	3	1	0,9

Tab. 29. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 15/92, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 15/92		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	0,9	5
Celkem	0,9	5

Tab. 30. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 101, sonda 15/92, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 16/93												
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA										m (kg)
		LK		RS		VS1		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1601, 1601 A	550	8	19	18	24	29	29	11	12	57	56	4,41
1603 A	557	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0,01
1603 B (cihlová dlažba)	556	0	0	4	0	0	0	0	0	15	13	0,36
1606	?	1	4	69	54	0	0	3	5	0	2	2,09
1606, 1607	552, 553, 554, 555	102	183	3	11	0	5	2	7	11	10	4,54
1612	560	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0,05
1615	559	0	1	0	0	0	0	0	1	1	1	0,13
1618	561	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0,01
1619	562	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0,01
1622	558	4	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0,03
1623	563	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0,01
1629	564	0	0	6	9	0	0	0	0	1	3	0,16
1633	571, 580, 582, 584, 585	8	10	124	102	0	0	9	5	1	0	5,22
1635	566, 567, 569, 572, 573, 581, 583	155	242	7	10	0	0	1	0	0	0	7,21
1637	570	0	0	3	3	0	0	0	0	0	0	0,09
Celkem		278	462	236	215	29	36	26	30	86	86	24,33

Tab. 31. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 16/93, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 16/93		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	24,33	1484
sklo	0,01	2
porcelán	0,03	6
mazanice	0,08	8
kůže	0,01	1
omítka	0,01	1
kosti zvířecí	1,87	224
kosti lidské	0,36	29
kameny	3,92	30
kov	1,21	81
Celkem	31,83	1866

Tab. 32. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 16/93, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 17/93								
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA						m (kg)
		LK		RS		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1700	591	0	6	15	2	12	5	0,42
Celkem		0	6	15	2	12	5	0,42

Tab. 33. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 17/93, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 17/93		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	0,42	40
kosti zvířecí	0,02	8
kameny	0,02	4
Celkem	0,46	52

Tab. 34. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 17/93, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SONDA 18/93										
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA								m (kg)
		LK		RS		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1800	592, 593	13	69	23	22	1	3	6	5	1,06
1804	596	0	3	0	0	0	0	0	0	0,01
1806	598, 599, 600, 653	45	239	0	1	0	0	0	1	1,73
1807	597, 601, 602	34	208	0	0	0	0	0	0	2,18
1808	603, 604, 637, 638	11	83	1	2	0	0	0	0	0,92
1815	605	5	42	0	0	0	0	0	0	0,52
Celkem		108	644	24	25	1	3	6	6	6,42

SONDA 18/93		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	6,42	817
mazanice	0,08	7
kosti zvířecí	0,33	16
dřevo	0,1	drť
kameny	0,82	19
uhlíky	0,01	8
Celkem	7,76	867

Tab. 36. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 18/93, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

Tab. 35. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 18/93, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 19/93										
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA								m (kg)
		LK		RS		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
1900	607	0	3	4	7	2	0	12	20	0,39
1902	608	0	0	0	0	0	0	8	2	0,1
1903	609, 646, 647	0	0	3	0	1	0	3	1	0,26
1906	610, 640, 641	24	53	5	9	0	0	0	0	0,85
1914	611, 612, 642, 643, 644, 645	1	4	85	92	0	0	9	10	4,6
1919	613	0	3	1	0	0	0	0	0	0,02
Celkem		25	63	98	108	3	0	32	33	6,22

SONDA 19/93		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	6,22	362
cihla	0,01	2
sklo	0,06	1
mazanice	0,13	5
kosti zvířecí	1,06	86
kameny	0,36	6
omitka	0,01	1
kov	0,02	2
Celkem	7,87	465

Tab. 38. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 19/93, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

Tab. 37. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99, sonda 19/93, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 22/93										
KONTEXT	Č. SÁČKU	KERAMIKA								m (kg)
		LK		RS		VS2		NO		
		TK	AK	TK	AK	TK	AK	TK	AT	
2200	634	0	0	5	7	1	1	2	2	0,22
2201	635, 636	1	0	1	1	0	0	5	7	0,14
2202	648	0	0	1	1	0	0	7	23	0,16
Celkem		1	0	7	9	1	1	14	32	0,52

Tab. 39. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 22/93, sumační tabulka nalezené keramiky dle kontextů

SONDA 22/93		
ARTEFAKTY+EKOFAKTY	HMOTNOST (kg)	POČET
keramika	0,52	65
sklo	0,34	28
kosti zvířecí	0,29	39
kůže	0,01	1
cihla	0,03	4
dřevo	0,03	6
škeble	0,01	1
uhlíky	0,01	1
kameny	0,02	1
kov	0,29	16
Celkem	1,55	162

Tab. 40. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100, sonda 22/93, sumační tabulka nalezených druhů artefaktů s uvedeným počtem a hmotností

SOUHRN ARTEFAKTŮ A EKOFAKTŮ ZE SOND 1-22			
Artefakty + ekofakty	Hmotnost (kg)	Počet	%
keramika	243,13	16735	75
sklo	1,12	86	0,4
mazanice	5,04	278	1,2
zvířecí kosti	38,61	3699	16,66
lidské kosti	2,51	447	2
kameny	30,64	508	2,3
kov	3,96	215	1
lastura	0,05	8	0,04
omítka/malta	0,44	42	0,2
uhlíky	0,7	247	1
cihla	0,51	21	0,1
struska	0,6	4	0,02
dřevo	0,15	13	0,06
porcelán	0,53	29	0,1
kůže	0,02	2	0,01
Celkem	328,01	22334	100%

Tab. 41. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 99–101, celkový souhrn artefaktů a ekofaktů ze sond 1/92–22/93 s uvedeným počtem a hmotností

Tab. 42. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100–101, celková souhrnná tabulka hrobových celků z raně středověkého kostrového pohřebiště

Mladá Boleslav Staroměstské náměstí čp. 100-101, čp. 31, pohřebiště - rozložení souboru podle věku a pohlaví				
Věková kategorie	Nedospělí	Muži	Ženy	Celkem
inf. I (0-6)	7	0	0	7
inf. II (7-14)	0	0	0	0
juv. (15-20)	1	0	0	1
ad. I (20-30)	0	0	1	1
ad. II (30-40)	0	2	3	5
mat. I (40-50)	0	2	2	4
mat. II (50-60)	0	1	1	2
sen. (60-X)	0	0	0	0
ad. II-mat. I (30-50)	0	1	1	2
Celkem	8	6	8	22

Tab. 43. Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí, čp. 100–101, 31, raně středověké pohřebiště, rozložení pohřbených podle věku a pohlaví (podle Kuželka – Hendrychová 1993)

Mladá Boleslav, Staroměstské náměstí čp. 100-101: KOSTROVÉ POHŘEBIŠTĚ					
Číslo hrobu (kontext)	Inventář	Orientace	Hrobová jáma	Kontext (zásyp hrobu)	Nálezy ze zásypu
č. 1 (713)	zlomek bronzového prstenu na prsteníku levé ruky (kontext 713, s.č. 253; obr. 204:3)	ZJZ-VSV	oválná, obložená kameny	708, 716	keramika (LK, RS), zvířecí kosti, mazanice, železná zápona (kontext 708, s.č. 252)
č. 2 (806)	0	ZJZ-VSV	obdélníková se zaoblenými rohy.	801	keramika (LK, RS), železné hřeby (?) (kontext 801, s.č. 255), keramický přeseň (kontext 801, s.č. 254)
č. 3 (912)	2 bronzové esovitě záušnice, 1 zahnutý bronzový špendlík (s.č. 309; obr. 203:3-5)	ZJZ-VSV	oválná	903	keramika (RS), zvířecí kosti
č. 4 (913)	0	ZJZ-VSV	jáma narušena zdí	903	keramika (RS), zvířecí kosti
č. 5 (911)	0	Z-V	neznatelná	910, 911	keramika (LK, RS), zvířecí kosti, keramický přeseň (kontext 911, s.č. 334), zvířecí zub
č. 5a (911)	0	Z-V	neznatelná	910 ?	?
č. 6 (915)	0	ZJZ-VSV	jen Z část, obdélníková se zaoblenými rohy	902	0
č. 7 (928)	0	Z-V	neznatelná	927	keramika (RS), zvířecí kosti, zlomek keramického přeseňu (kontext 927, s.č. 360)
č. 8 (1310)	0	Z-V	oválná, částečně obložená kameny	1303	keramika (RS), zvířecí kosti, lidské kosti
č. 9 (1508)	0	?	neznatelná	?	?
č. 10 (1314)	0	?	oválná	1313	keramika (RS), zvířecí kosti
č. 11 (1317)	0	ZSZ-VJV	obdélníková se zaoblenými rohy,	1316	keramika (RS, VS1), zvířecí kosti, lidské kosti
č. 12 (1307)	0	ZSZ-VJV	neznatelná	1305	0
č. 13 (1509)	0	?	neznatelná	1509	keramika (RS)
č. 14 (1510)	0	Z-V	neznatelná	?	?
č. 15 (1106)	0	ZSZ-VJV	obdélníková se zaoblenými rohy,	1104	0
č. 16 (1108)	0	ZSZ-VJV	neznatelná	1109	0
č. 17 (bez kontextu)	0	?	neznatelná	1310	0
č. 18 (2111)	0	?	oválná	2111	keramika (LK, RS)
č. 19		ZSZ-VJV	?	0	?
č. 20	0	ZSZ-VJV	?	0	?
č. 21	cca 80 lastur páskovky kerové, keramické zlomky (RS), zvířecí kost	ZSZ-VJV	oválná, obložená kameny	0	keramika (RS)
č. 22	0	ZSZ-VJV	?	0	?
č. 23	0	ZSZ-VJV	?	0	?
č. 24	0	ZSZ-VJV	?	0	?
č. 25	0	ZSZ-VJV	?	0	?
č. 26	0	ZSZ-VJV	?	0	?